

Geografie,
manual pentru
clasa a IX-a

Pagina tehnică

CUPRINS

| | | |
|---------------------------------|--|-----|
| UNITATEA DE ÎNVĂȚARE I | TERITORIUL ȘI RESURSELE NATURALE | 5 |
| 1. | Teritoriul și poziția economico-geografică | 6 |
| 2. | Organizarea administrativ-teritorială | 10 |
| 3. | Resursele naturale: noțiuni generale și clasificare. Resursele minerale utile | 15 |
| 4. | Resursele climatice și resursele de apă | 20 |
| 5. | Resursele de sol și resursele biologice | 26 |
| | Autoevaluare | 30 |
| UNITATEA DE ÎNVĂȚARE II | POPULAȚIA ȘI AȘEZĂRILE UMANE | 31 |
| 6. | Evoluția numerică și mișcarea naturală a populației | 32 |
| 7. | Migrația și repartiția spațială a populației | 37 |
| 8. | Structura demografică și resursele de muncă | 42 |
| 9. | Structura etnică și cea confesională a populației | 46 |
| 10. | Așezările umane. Așezările rurale | 50 |
| 11. | Așezările urbane | 55 |
| 12. | Lucrarea practică nr. 1. <i>Dinamica și structura populației din localitate, evaluate în baza algoritmului</i> | 59 |
| | Autoevaluare | 60 |
| UNITATEA DE ÎNVĂȚARE III | ECONOMIA NAȚIONALĂ (sectorul primar și cel secundar) | 61 |
| 13. | Economia națională: noțiuni generale și structura | 62 |
| 14. | Agricultura și industria alimentară: aspecte generale | 65 |
| 15. | Cultura cerealelor și industriile de prelucrare | 70 |
| 16. | Cultura plantelor tehnice și industriile de prelucrare | 74 |
| 17. | Legumicultura, pomicultura și industria conservelor | 78 |
| 18. | Viticultura și industria vinicolă | 82 |
| 19. | Creșterea animalelor și industriile produselor animaliere | 86 |
| 20. | Industria grea. Industria energetică | 90 |
| 21. | Industria constructoare de mașini și de prelucrare a metalelor | 94 |
| 22. | Industriile materialelor de construcții, chimică și de prelucrare a lemnului | 98 |
| 23. | Industria ușoară | 102 |
| | Autoevaluare | 106 |
| UNITATEA DE ÎNVĂȚARE IV | ECONOMIA NAȚIONALĂ (sectorul terțiar) ȘI DEZVOLTAREA SUSTENABILĂ | 107 |
| 24. | Sectorul serviciilor | 108 |
| 25. | Turismul | 111 |
| 26. | Transportul și comunicațiile | 114 |
| 27. | Relațiile economice externe | 118 |
| 28. | Lucrarea practică nr. 2. <i>Obiective turistice din localitatea natală/țară: exemple de valorificare și promovare.</i> | 121 |
| 29. | Republica Moldova în contextul colaborării regionale, globalizării și dezvoltării sustenabile. | 122 |
| | Autoevaluare | 127 |


„...iubirea de țară mă îndeamnă și-mi poruncește să laud neamul în care m-am născut și să pun în bună lumină pe locuitorii acestui pământ...”
(Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*)

DRAGI ELEVE ȘI ELEVI,

Aveți în față manualul de *Geografie umană a Republicii Moldova*. Acest curs urmează după cel de *Geografie fizică a Republicii Moldova* pe care l-ați studiat în clasa a VIII-a și în cadrul căruia ați aflat multe lucruri interesante despre natura țării noastre. Acum veți studia teritoriul țării, resursele naturale, populația și activitățile ei în diverse domenii ale economiei: agricultură, industrie, servicii ș.a.



Pentru o mai bună utilizare a manualului, iați aparatul de orientare în structurile lui. Manualul include *textul de bază*, recomandat pentru toți elevii, și *textul suplimentar*, plasat la rubrica **MINIENCICLOPEDIA**, care nu este obligatoriu, dar oferă informații geografice diverse și utile.

Manualul cuprinde și câteva rubrici prevăzute de curriculum:





-  **Termeni-cheie** – în care sunt definite noțiunile geografice de studiat (evidențiate cu aldine);
- **PROBLEME ACTUALE** – ce abordează cele mai importante probleme ale țării noastre;
- **STUDIUL DE CAZ** – care aprofundează anumite teme/subiecte la nivelul țării sau al localității.

Manualul indică și modalitatea de realizare a celor două **lucrări practice** incluse în curriculum.

Fiecare temă este însoțită de sarcini didactice:

- la începutul temei, pentru actualizarea celor studiate și evaluarea nivelului inițial de pregătire, fiind marcate cu simbolul  **Evocare**;
- în cadrul textului (realizarea lor necesită o activitate de scurtă durată); respectivele sarcini sunt delimitate cu simbolul , inclusiv **SITUAȚIE-PROBLEMĂ**;
- la sfârșitul temei, în compartimentul **EVALUARE**; sarcinile marcate cu asterisc (*) nu sunt obligatorii pentru toți elevii, acestea adresându-se doar celor care manifestă un interes deosebit pentru geografie.

Pentru a diversifica activitățile propuse în manual, au fost incluse și rubrici speciale cu sarcini interactive:

-  **CONEXIUNI** – cu sarcini de factură interdisciplinară (de conexiune a Geografiei cu Istoria, Biologia, Chimia și alte discipline);
-  **Studierea documentelor** – vă solicită să consultați documente pe care se bazează materia de la temă;
-  **EXPRIMAȚI-VĂ OPINIA PROPRIE!** – vă îndeamnă să vă expuneți părerea pe diverse subiecte;
-  **Dezbateri la temă** – invocă probleme sau situații-problemă cu caracter geografic din țara noastră, care necesită soluționare.

La sfârșitul fiecărei unități de învățare, propunem un test de **AUTOEVALUARE** (răspunsurile le veți scrie în caiet), cu menirea să vă evaluați propriul nivel de performanță.

Dragi eleve și elevi, sperăm că, prin studierea geografiei umane a țării, veți cunoaște mai bine societatea în care trăiți și veți contribui la prosperarea plaiului natal.

Autorii

TERITORIUL ȘI RESURSELE NATURALE

UNITATEA
DE ÎNVĂȚARE

I



COMPETENȚE

Studiind această unitate de învățare, veți putea:

- să utilizați terminologia specifică pentru caracterizarea realității geografice socioeconomice;
- să relaționați elementele teritoriului și ale resurselor naturale, în baza suporturilor statistice, grafice și cartografice;
- să analizați relațiile cauzale referitoare la teritoriu și resursele naturale la nivel local și național;
- să investigați realitatea geografică a teritoriului și resurselor naturale, realizând conexiuni interdisciplinare;
- să estimați impactul uman asupra patrimoniului natural din perspectiva dezvoltării sustenabile.

Geografia este una dintre cele mai vechi științe și studiază planeta Pământ cu toate componentele ei naturale și umane, fiind divizată în două ramuri mari: *geografia fizică* – despre natura Terrei și *geografia umană* – despre societatea umană.

Obiectul de studiu al geografiei umane este societatea umană: populația, așezările umane, activitatea omului și ramurile economiei, țările și regiunile lumii – toate fiind cercetate în relație cu mediul natural în care se află.

Întrucât vizează toate aspectele vieții sociale, această știință are și un rol practic în soluționarea unor probleme actuale ale omului. De exemplu, pentru localizarea cât mai rațională a unor obiective socioeconomice (întreprinderi, magazine, spitale, școli ș.a.).

Geografia umană contribuie, de asemenea, la cunoașterea diversității comunităților umane și la cultivarea respectului față de drepturile fiecărui om, indiferent de vârstă, gen, rasă, etnie, religie, ocupație etc.



Studiind această temă, veți putea:

- să stabiliți particularitățile poziției economico-geografice a Republicii Moldova, conform algoritmului;
- să localizați pe hartă elementele realității geografice a Republicii Moldova;
- să apreciați avantajele și dezavantajele poziției economico-geografice a țării noastre.

1 TERITORIUL ȘI POZIȚIA ECONOMICO-GEOGRAFICĂ

„Teritoriul Republicii Moldova este inalienabil.

Frontierele țării sunt consfințite prin lege organică, respectându-se principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional.“

(Constituția Republicii Moldova, Articolul 3)

Evocare

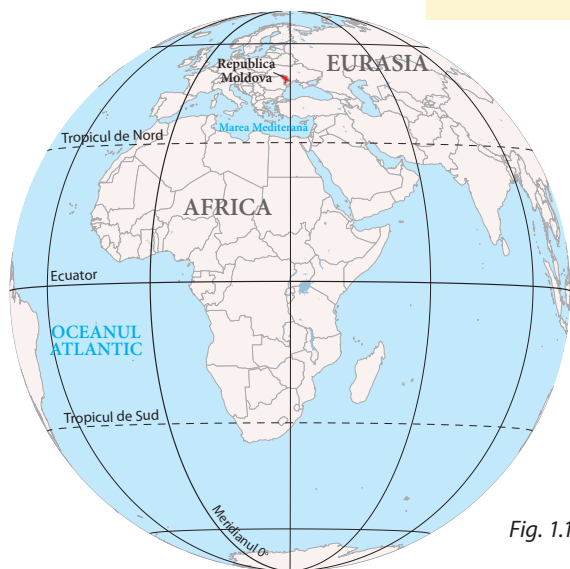
1. Amintiți-vă de la orele de geografie din clasa a VIII-a în ce emisferă este situată Republica Moldova față de Ecuator și față de Meridianul 0°.
2. Identificați statele vecine ale Republicii Moldova, analizând harta din fig.1.2.

1. Teritoriul și frontierele

Republica Moldova este unul dintre cele circa 200 de state suverane ale lumii, membru al Organizației Națiunilor Unite – cea mai importantă organizație internațională. Țara noastră este situată pe continentul Eurasia, în sud-estul Europei (fig. 1.1). Republica Moldova are o suprafață a teritoriului de 33 847 km², deținând la acest indicator locul al 32-lea în Europa (din 46 de state). Teritoriul este bogăția principală a unei țări, întrucât orice țară poate exista doar atunci când are un spațiu care îi aparține și este valorificat. În acest teritoriu, delimitat de frontiere și constituind patrimoniul național al țării, locuiește și activează populația, există resurse naturale etc.



1. Identificați pe harta politică a Europei (fig. 1.2) state din Europa care au aproximativ aceeași suprafață a teritoriului ca și țara noastră.
2. Amintiți-vă de la orele de geografie din clasa a VIII-a punctele extreme ale teritoriului Republicii Moldova. Calculați întinderea, în kilometri, de la punctul extrem de nord până la cel de sud, aplicând scara hărții (fig. 1.5) sau utilizând hărțile tematice din atlasul geografic școlar.



Republica Moldova se învecinează la nord, est și sud cu Ucraina, având o frontieră comună de 1 222 km, inclusiv 267 km pe fluviul Nistru și afluenții săi. La vest are graniță cu România, care trece integral pe râul Prut, pe o lungime de 681 km.



Stabiliți pe harta fizică din atlasul geografic școlar unitățile de relief și bazinele hidrografice pe care se desfășoară frontiera Republicii Moldova.

Fig. 1.1. Poziția Republicii Moldova pe globul geografic

În locuri speciale, la frontieră funcționează **posturi vamale** (vămi), instituții de stat care se ocupă de evidența și controlul privind intrarea și ieșirea din țară a persoanelor, mărfurilor, mijloacelor de transport etc., precum și de încasare a unor taxe vamale. Cele mai importante sunt posturile vamale de la Leușeni (r-nul Hâncești) (fig. 1.3), Ungheni, Sculeni (r-nul Ungheni), Giurgiulești (r-nul Cahul), Criva (r-nul Briceni) ș.a.



Identificați poziția pe hartă (fig. 1.5) a posturilor vamale indicate în text, precum și a postului vamal cel mai apropiat de localitatea voastră.

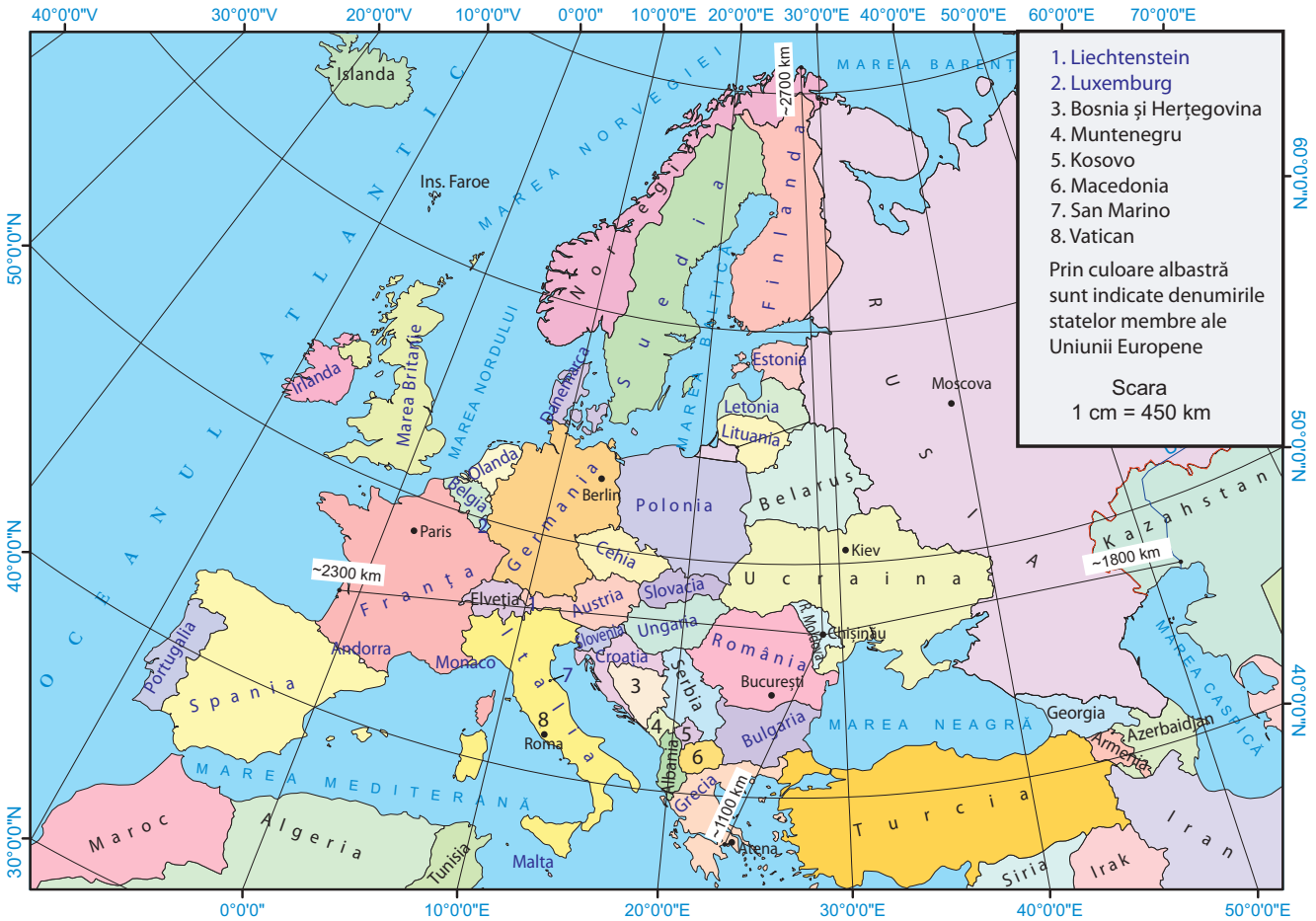


Fig. 1.2. Republica Moldova pe harta politică a Europei



EXPRESIA VĂRĂ OPINIA PROPRIE!

Constituie oare suprafața teritoriului unui stat un factor determinant în dezvoltarea economică a acestuia? Argumentați-vă răspunsul.



MINIENCICLOPEDI

După obținerea independenței, frontiera de stat a Republicii Moldova este în proces de demarcare și amenajare corespunzătoare (cu borne, instalații de supraveghere, puncte vamale de trecere ș.a.). Au fost semnate acorduri bilaterale cu statele vecine – România și Ucraina – privind granițele comune. Între Republica Moldova și Ucraina a fost convenit un schimb de teritorii mici la frontiera de pe fluviile Nistru și Dunăre, în perimetrul localităților Palanca (r-nul Ștefan-Vodă), Basarabeasca ș.a.



Fig. 1.3. Postul vamal Leușeni la frontiera dintre Republica Moldova și România

2. Poziția economico-geografică

Fiecare obiectiv socioeconomic (școală, magazin, fabrică, uzină etc.), localitate, regiune și continent are o anumită poziție geografică, adică o localizare în spațiu. Poziția geografică a unui teritoriu (ori a unui obiectiv natural sau socioeconomic) are două componente: poziția fizico-geografică și poziția economico-geografică. Geografia umană studiază poziția economico-geografică a statelor, regiunilor, localităților.

Poziția economico-geografică a Republicii Moldova este localizarea ei față de: țările și regiunile vecine, inclusiv față de principalele centre economice și culturale ale acestor state, căile de transport de importanță regională și internațională, bazele de materie primă, piețele de desfacere a mărfurilor.



Stabiliți diferența dintre distanțele pe linie dreaptă, în kilometri, de la Chișinău până la cele 4 puncte indicate de la limitele sudică, nordică, vestică și estică ale Europei, analizând harta din fig. 1.2. Formulați o concluzie referitoare la poziția geografică a țării noastre în cadrul Europei.

Poziția economico-geografică a Republicii Moldova are câteva avantaje esențiale:

- se află în sud-estul Europei, dar în apropiere de centrul acestei părți a lumii, teritoriul fiind traversat de câteva căi de transport de importanță internațională (căi rutiere, ferate, aeriene, gazoducte, linii de înaltă tensiune), care leagă Europa de Est de Europa Centrală și cea de Sud (fig. 1.2);
- statele vecine dispun de un potențial considerabil de resurse umane, naturale și economice, de o economie mai diversificată, precum și de o mare piață de desfacere, ceea ce favorizează dezvoltarea economică a țării noastre;
- ieșirea la fluviul Dunăre pe un sector de circa 1 km, care este de o importanță economică deosebită, asigurând, prin portul Giurgiulești, accesul la navigația pe artera fluvială cea mai importantă din Europa – canalul Rin-Main-Dunăre – și la Marea Neagră;
- vecinătatea cu **Uniunea Europeană (UE)** și cu **NATO**, prin intermediul frontierei comune cu România. UE reprezintă pentru țara noastră principala piață de export și de import, o sursă de tehnologii avansate, un spațiu cu posibilități de angajare, de studii, de schimburi culturale și științifice etc. NATO contribuie la asigurarea securității în Europa de Sud-Est, teritoriu marcat de instabilitate în unele țări din Peninsula Balcanică, în Ucraina, Turcia, precum și în regiunea din stânga Nistrului a Republicii Moldova;
- situarea în bazinul Mării Negre, traversat de numeroase căi internaționale de transport, generează oportunități de colaborare cu țările riverane acestei mări;
- situarea în apropierea câtorva centre economice și culturale mari din România (Iași, Galați) și din Ucraina (Odesa, Cernăuți), ce oferă premise de colaborare regională.



Termeni-cheie

Poziția economico-geografică a unui teritoriu – localizarea acestuia față de teritoriile vecine (țări, regiuni, localități etc.), căile de transport (în special de importanță internațională și națională), mări și oceane, bazele de materie primă, piețele de desfacere a mărfurilor, principalele centre economice și culturale.

Un dezavantaj al poziției economico-geografice a țării noastre este lipsa ieșirii directe la mare, ceea ce creează dificultăți în relațiile economice externe.

Poziția economico-geografică a Republicii Moldova este, în general, favorabilă și oferă posibilități mari de dezvoltare socioeconomică.

Dezbateri la temă

Discutați cu colegii avantajele poziției economico-geografice a țării noastre și propuneți măsuri de valorificare economică a acestora, structurând răspunsul într-un tabel.

STUDIU DE CAZ

Evaluati poziția economico-geografică a comunei/localității natale, în baza algoritmului:

1. Stabiliți poziția localității natale față de localitățile vecine, față de centrul raional (municipal sau al autonomiei) și față de capitala țării.
2. Localizați, pe harta-contur a țării, poziția localității natale și calculați distanța în kilometri până la centrul raional (municipal sau al autonomiei) și până la Chișinău, aplicând scara hărții.
3. Determinați poziția localității față de căile de transport de importanță locală, națională și internațională (căi rutiere, feroviare, fluviale ș.a.).
4. Descrieți poziția localității față de centrele industriale, comerciale și culturale din vecinătate (piețe de desfacere, centre de prestare a serviciilor etc.).
5. Identificați poziția localității față de frontiera de stat, punctele vamale apropiate, statele vecine, centrele economice importante din vecinătate.



MINIENCICLOPEDI

Uniunea Europeană (UE) – uniune politică și socioeconomică a 27 de state din Europa. A fost fondată în anul 1957. Are organe comune de conducere, formează o piață comună de mărfuri, servicii, capital. În majoritatea țărilor din UE circulă o monedă unică – euro.

NATO (Organizația Tratatului Atlanticului de Nord) – organizație politico-militară creată în anul 1949, cu sediul la Bruxelles (Belgia), pentru securitatea comună a 31 de state-membre din Europa, America de Nord și Asia.

EVALUARE

1. Stabiliți prin ce se deosebește noțiunea „poziția economico-geografică a unei țări” de noțiunea „poziția fizico-geografică a unei țări”.
2. Calculați distanța în kilometri de la Chișinău până la orașele București, Kiev, Paris, Roma, aplicând scara hărții din manual (fig. 1.2) sau din atlasul geografic școlar.
3. Identificați pe hărțile tematice:
 - a) statele și capitalele traversate de fluviul Dunăre;
 - b) statele riverane Mării Negre.
4. Stabiliți relația cauzală a fiecărui enunț din tabel referitor la poziția economico-geografică a țării noastre și completați celulele libere:

| Particularități | Consecințe |
|--|---|
| Republica Moldova este situată în sud-estul Europei. | |
| | Utilizarea transportului fluvial și maritim în comerțul extern. |
| Vecinătatea țării noastre cu Uniunea Europeană. | |

5. Imaginați-vă că sunteți reprezentant/ă al/a Guvernului Republicii Moldova. Prezentați argumente privind necesitatea deschiderii unor noi posturi vamale la frontiera statului nostru cu cele vecine.

*6. Elaborați o prezentare la computer (ori un poster) cu tema: „Colaborarea Republicii Moldova cu statele vecine”.



Studiind această temă, veți putea:

- să caracterizați organizarea administrativ-teritorială, utilizând terminologia geografică;
- să sistematizați unitățile administrativ-teritoriale după anumite criterii;
- să localizați pe hartă unitățile administrativ-teritoriale din Republica Moldova;
- să apreciați importanța organizării administrativ-teritoriale a țării.

2 ORGANIZAREA ADMINISTRATIV-TERITORIALĂ

„Organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova /.../ se realizează în conformitate cu necesitățile /.../ de dezvoltare a tuturor localităților rurale și urbane.“
(din Legea privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova, 2001)

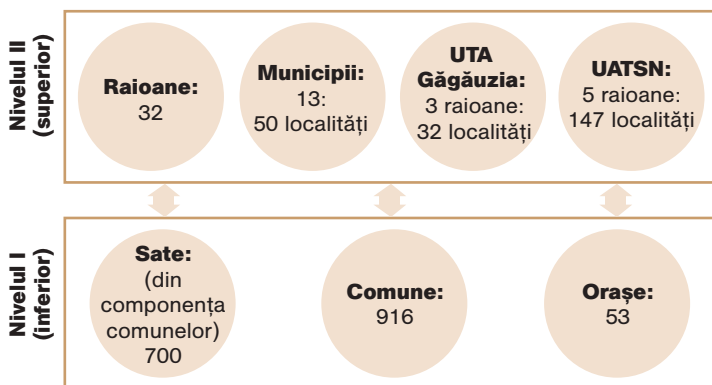


1. Amintiți-vă de la orele de istorie cum se numeau în trecut unitățile administrative pe teritoriul țării noastre.
2. Cum credeți, de ce este necesar ca țara să fie divizată în diferite unități administrativ-teritoriale (sate, comune, orașe etc.)?
3. Care este rolul primăriei în dezvoltarea comunității în care locuiți?

1. Caracteristici generale

Țările lumii au o anumită organizare administrativ-teritorială, adică sunt divizate în unități administrative de nivel diferit. **Unitățile administrativ-teritoriale** cuprind teritoriul unor localități și populația acestora dispun de un patrimoniu, au organe de administrare, bugete proprii și un centru administrativ. Funcția lor principală este satisfacerea intereselor locuitorilor din unitățile respective.

Fig. 1.4. Schema organizării administrativ-teritoriale a Republicii Moldova



Organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova este determinată prin lege de Parlament. În prezent, este în vigoare legea adoptată în anul 2001, cu unele modificări ulterioare. Conform acesteia, teritoriul este organizat pe două niveluri administrative: primul nivel (inferior) îl constituie *satele, comunele și orașele*, iar al doilea nivel (superior) – *raioanele, municipiile, Unitatea teritorială autonomă (UTA) Găgăuzia și unitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului* (fig. 1.4 și 1.5).

2. Unitățile administrativ-teritoriale

Localitățile rurale au statut administrativ de *sat* sau de *comună*. **Satul** este o unitate administrativ-teritorială care cuprinde populația rurală unită prin teritoriu, condiții geografice, relații economice, social-culturale, tradiții și obiceiuri, în care majoritatea resurselor de muncă este antrenată în agricultură, oferind un mod specific și viabil de viață locuitorilor/oarelor săi/sale. **Comuna** este alcătuită din două sau mai multe sate. Fiecare comună (sat) are o anumită suprafață a teri-



Termeni-cheie

Comună – unitate administrativ-teritorială, alcătuită din două sau mai multe sate, care cuprinde populația rurală unită prin comunitate de interese și tradiții, în funcție de condițiile economice, social-culturale, geografice și demografice. Comuna (satul) are organe ale administrației publice locale: primărie (condusă de primar/primăriță), consiliu comunal (sătesc) ș.a.

Oraș – unitate administrativ-teritorială, care depășește, de regulă, 5 mii de locuitori și locuitoare, majoritatea resurselor de muncă fiind ocupată în activități neagricole, un nivel mai înalt de dezvoltare socio-economică și o dotare mai diversificată.



Fig. 1.5. Harta administrativă (anul 2023)



Teritoriul și resursele naturale

toriului, care se numește *moșie*, și un centru comunal (sătesc), numit *sate-reședință*, unde se află primăria. Una din principalele condiții de creare a unității administrativ-teritoriale de nivel inferior este prezența, de regulă, a cel puțin 1 500 de locuitori.

În prezent, statutul de **oraș** îl au 53 de localități urbane din R. Moldova. În unele cazuri în componența administrativă a orașelor intră și sate situate în vecinătate. Localitățile care au statut de oraș trebuie să îndeplinească unele condiții prevăzute de lege: peste 5 mii de locuitori locuitori/locuitoare, majoritatea populației active să realizeze activități neagricole, să dispună de dotări ale locuințelor, de transport, culturale ș.a.



Fig. 1.6. Primăria municipiului Chișinău

Statutul de **municipiu** îl au 13 localități urbane (*consultați harta din fig. 1.5*). Statutul de municipiu se acordă în cazul respectării cerințelor minime ale unor indicatori cantitativi și calitativi: peste 20 de mii de locuitori; peste 70% din populația aptă de muncă practică activități neagricole; îndeplinește funcții socioeconomice diverse; dispune de un nivel mai înalt de dotări ale locuințelor, de transport, de învățământ, culturale ș.a. În calitate de capitală, *Municipiul Chișinău* are un statut special (*fig. 1.6*). În componența acestuia intră 35 de localități, inclusiv municipiul-capitală, 6 orașe și 12 comune (sate).

Astfel, unitățile administrativ-teritoriale de nivel inferior au o suprafață a teritoriului mai mică, iar soluționarea problemelor socioeconomice din unitățile respective ține de competența autorităților publice locale.



1. Numiți raioanele învecinate cu raionul sau municipiul în care locuiți.
2. Enumerați activitățile pe care le desfășoară primăria localității voastre.



Termeni-cheie

Municipiu – localitate urbană cu un rol deosebit în viața economică, socioculturală, politică și administrativă a țării, cu importante obiective industriale, comerciale, de învățământ, culturale ș.a.

Unitățile administrativ-teritoriale de nivel superior sunt mai mari ca teritoriu și număr de locuitori, de competența lor ținând administrarea teritoriului respectiv. La ora actuală, Republica Moldova este divizată în 32 de **raioane** – unități administrativ-teritoriale alcătuite din mai multe comune și/sau sate și orașe, unite prin teritoriu, relații economice și socioculturale. Raioanele au organe de administrare proprii (consiliu raional, președinte al raionului ș.a.) și un centru administrativ numit *oraș-reședință*. Raioanele poartă denumirea orașului în care își au sediul organele administrației publice raionale.



Analizați *fig. 1.5* și observați diferențierea orașelor-raion de orașe după suprafața teritoriului, numărul de așezări umane și de locuitori etc.

Un statut administrativ special, conform legislației țării, îl au UTA Găgăuzia și unitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului. Acestea dispun de organe administrative proprii, care dețin o parte din competența organelor centrale ale statului. *Unitatea teritorială autonomă Găgăuzia* este o unitate teritorială autonomă, o formă de autodeterminare



a comunității de etnie găgăuză, parte integrantă și inalienabilă a Republicii Moldova și soluționează problemele cu caracter politic, economic și cultural ale localnicilor/localnicelor unității.

Unitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului includ 147 de localități din estul Republicii Moldova, cărora, conform legislației, li se pot atribui forme și condiții speciale de autonomie (*stabiliți limitele teritoriale ale acestor două unități cu statut special, consultând harta din fig. 1.5*).

Fiecare unitate administrativ-teritorială are organe de conducere, care reprezintă administrația publică locală, aleasă prin vot și care are menirea de a administra viața socială, economică și culturală a teritoriului respectiv. Este necesar ca organizarea administrativ-teritorială a țării să corespundă necesităților și intereselor populației, să respecte tradițiile istorice, să fie funcțională și eficientă, în scopul asigurării unei dezvoltări armonioase a localităților.

STUDIU DE CAZ

Historicul organizării administrativ-teritoriale a țării

Organizarea administrativă a teritoriului actual al Republicii Moldova s-a modificat de mai multe ori. Forma tradițională de administrare a teritoriului a fost împărțirea în ținuturi sau județe, iar în care țara noastră a fost parte componentă a Uniunii Sovietice și în prezent se aplică divizarea în raioane.

Analizați *tabelul 1.1*, hărțile din *fig. 1.7 și 1.8* și realizați sarcinile:

- Stabiliți evoluția organizării administrativ-teritoriale în perioada 1970-prezent, indicând:
 - perioada în care numărul unităților administrative de nivel superior a fost mai mic și, respectiv, mai mare;
 - deosebirea dintre raion și județ după suprafața teritoriului și numărul mediu de locuitori;
 - deosebirea unităților administrative de nivel superior din punctul de vedere al numărului mediu de locuitori într-o unitate.
- Stabiliți cărei unități administrative de nivel superior aparținea localitatea natală în diferite perioade.
- Apreciați avantajele și dezavantajele organizării administrativ-teritoriale în diferite perioade;
- Considerați că teritoriul țării ar trebui reorganizat din punct de vedere administrativ-teritorial? Propuneți soluții/măsuri de optimizare a organizării administrativ-teritoriale.



MINIENCICLOPEDIA

Unitatea teritorială autonomă (UTA) Găgăuzia

a fost creată în anul 1994 și include 32 de localități: 2 municipii (Comrat și Ceadâr-Lunga), 1 oraș (Vulcănești) și 23 de comune (sate), având o suprafață de 1 848 km² și o populație majoritară de etnie găgăuză. Municipiul Comrat este centrul administrativ al UTA Găgăuzia și reședința organelor centrale ale administrației publice a autonomiei: Adunarea Populară, administrația guvernatorului (bașcanului) ș.a.

Unitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului includ 147 de localități situate în estul țării, pe malul stâng al fluviului Nistru: municipiul Tiraspol, 9 orașe și 69 de comune (sate). Acestea cuprind o suprafață de circa 3,3 mii km².



Studierea documentelor

Pentru o informare suplimentară despre organizarea administrativ-teritorială a țării noastre studiați documentele: 1) Constituția Republicii Moldova, art. 110 și 111; 2) Legea privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova, 2001; 3) Legea privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri), 1994; 4) Legea privind statutul municipiului Chișinău. Acestea se regăsesc pe site-ul oficial al Ministerului Justiției al Republicii Moldova.

Tabelul 1.1. Date privind organizarea administrativ-teritorială a țării în diferite perioade

| Indicatori/Ani | 1970-1991 | 1999-2001 | 2001-2023 |
|---|---|--|---|
| Denumirea unităților de nivel superior | – Raion – Oraș de subordonare republicană | – Județ – Municipiu – Unitate teritorială autonomă | – Raion – Municipiu – Unitate teritorială autonomă |
| Numărul unităților de nivel superior | – 40 de raioane – 4 orașe de subordonare republicană | – 10 județe – 1 municipiu – 2 unități teritoriale autonome | – 32 de raioane – 13 municipii – 2 unități teritoriale autonome |
| Numărul mediu de locuitori/locuitoare într-o unitate de nivel superior | 81 de mii – 99 de mii | 331 de mii – 329 de mii | 113 mii – 63 de mii |



Fig. 1.7. Harta administrativă a R.S.S. Moldovenească în anul 1981



Fig. 1.8. Harta administrativă a Republicii Moldova (anii 1999-2001)

EVALUARE

- Argumentați necesitatea divizării teritoriului țării noastre în unități administrative de diferit nivel.
- Enumerați deosebiriile dintre statutul de „oraș” și „municipiu”, după diferite criterii, structurând răspunsul în caiet după modelul din tabel:

| Oraș | Criterii de comparare | Municipiu |
|------|-----------------------|-----------|
| | | |

- Identificați trei cele mai mari și trei cele mai mici raioane, după suprafața teritoriului, după numărul de localități și după numărul de locuitori/locuitoare, consultând diverse surse de informare.
- Localizați pe harta-contur municipiile, UTA Găgăuzia, trei cele mai mari și trei cele mai mici raioane din punctul de vedere al suprafeței teritoriului.
- Stabiliți, analizând *fig. 1.5*:
 - care dintre localitățile urbane enumerate mai jos sunt orașe-reședințe de raion: Cupcini, Leova, Călărași, Căinari, Drochia, Otaci, Lipcani, Ocnîța;
 - raioanele care au puncte vamale pe teritoriul lor.
- *Elaborați un infografic: „Ce măsuri voi întreprinde pentru a îmbunătăți administrarea localității natale, dacă voi fi ales primar/primăriș sau consilier/ă”.



3 RESURSELE NATURALE: NOȚIUNI GENERALE ȘI CLASIFICARE. RESURSELE MINERALE UTILE

„Natura este o carte care trebuie citită și percepută corect; înțelegerea ei greșită aduce daune irecuperabile.”

(M. Nalbandian)



1. Amintiți-vă câteva substanțe minerale utile din țară pe care le-ați studiat în clasa a VIII-a.
2. Numiți câteva resurse naturale pe care le folosiți personal în diferite scopuri.

Studiind această temă, veți putea:

- să definiți noțiuni geografice, aplicând termeni specifici;
- să clasificați/sistematizați resursele naturale după diferite criterii;
- să localizați pe hărți tematice principalele zăcăminte de substanțe minerale utile;
- să apreciați gradul de asigurare a țării noastre cu resurse minerale utile și să indicați măsurile de protecție a acestora.

1. Noțiuni generale

Omul trăiește într-un anumit mediu natural care îi influențează direct viața și activitatea. Acest mediu include **condițiile și resursele naturale**. Condițiile naturale determină îndeosebi gradul de populare a teritoriului, activitățile din agricultură, transporturi, construcții, turism ș.a. (*prezentați exemple de condiții naturale care influențează activitățile din agricultură și cele din turism*). Resursele naturale sunt folosite de oameni în alimentație, în producția de energie, unelte de muncă, îmbrăcăminte, diverse alte produse utile, pentru construirea locuințelor, pentru odihnă, tratament etc. Resursele naturale reprezintă o componentă de bază a patrimoniului național al țării noastre.

2. Clasificarea resurselor naturale

Resursele naturale sunt foarte diverse, de aceea, pentru a înlesni studierea și valorificarea lor, acestea se clasifică. Se cunosc mai multe clasificări, fiecare având la bază un anumit *criteriu*. Un criteriu de clasificare este cel al *originii (genezei)* (fig. 1.9). Resursele naturale se clasifică, de asemenea, după următoarele criterii: *gradul de epuizare, modul de renovare, destinația economică (domeniul de utilizare)* (tabelul 1.2).

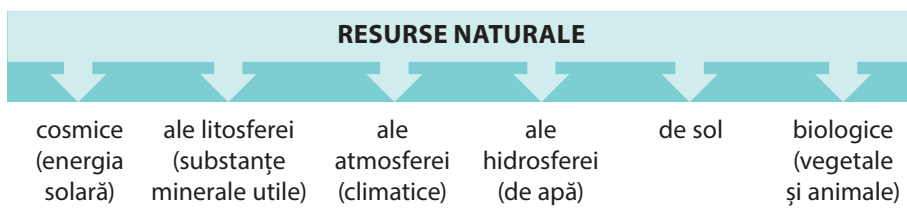


Fig. 1.9. Clasificarea resurselor naturale după origine (geneză)



Termeni-cheie

Condiții naturale – totalitatea componentelor, proceselor și fenomenelor naturii (condițiile geologice, de relief, climatice, ale apelor, solului, lumii organice), care creează un mediu ambiant specific și influențează viața și activitatea umană.

Resurse naturale – totalitatea elementelor (bogățiilor) naturii care pot fi utilizate în activitatea umană pentru diverse necesități (de alimentație, sănătate, adăpost, odihnă; pentru agricultură, industrie, servicii etc.), în funcție de nivelul de dezvoltare a societății.



MINIENCICLOPEDIA

În nord-estul țării au fost descoperite și alte substanțe minerale utile: diatomit, tripoli, minereu de fier, fosforite ș.a. Rezervele acestora sunt însă foarte mici și de calitate inferioară, de aceea în prezent nu au o însemnătate economică.



MINIENCICLOPEDIA

Resursele epuizabile au un volum limitat și, în urma unui consum excesiv, se pot termina. **Resursele nepuizabile** au un volum nelimitat și nu dispar în urma consumului. **Resursele renovabile (regenerabile)** au capacitatea de a se restabili, a se regenera, a se reproduce. **Resursele irenovabile (neregenerabile)** nu au proprietatea de a se refăce, a se reproduce. (Exemplele de resurse naturale sunt prezentate în tabelul 1.2)



Tabelul 1.2. Clasificarea resurselor naturale după diferite criterii

| Criteriul | | Tipul | Exemple |
|-----------|---------------------------|--------------------------|--|
| A | după gradul de epuizare | → epuizabile | substanțele minerale utile, resursele biologice ș.a. |
| | | → inepuizabile | energia solară, energia eoliană ș.a. |
| B | după modul de renovare | → renovabile | resursele biologice, biomasa, solul ș.a. |
| | | → irenovabile | substanțele minerale utile |
| C | după destinația economică | → industriale | petrolul, gazele naturale, cărbunii, minereurile |
| | | → agricole | solul, resursele agroclimatice, pășunile, fânețele |
| | | → recreaționale | apele minerale, peisajele pitorești ș.a. |
| | | → cu destinație multiplă | energia solară, apa, aerul, biomasa ș.a. |

3. Resursele minerale utile

În Republica Moldova sunt explorate peste 400 de **zăcăminte** de substanțe minerale utile – acumulări de anumite substanțe minerale naturale în scoarța terestră, care pot fi valorificate (*tabelul 1.3*). Principala categorie de substanțe minerale utile sunt unele materiale de construcție (*tabelul 1.3*), însă se mai întâlnesc și combustibili, unele resurse pentru industria chimică și, în cantități mici, alte resurse.



MINIENCICLOPEDI

Unele dintre resursele indicate în tabelul 1.3 se mai utilizează și ca materie primă în diferite ramuri ale industriei. De exemplu, calcarul cu o compoziție pură este folosit pentru obținerea varului și în industria zahărului. Pentru fabricarea cimentului, ca materie primă servesc calcarele, argilele speciale și alte resurse, acestea fiind localizate în zăcămintele din Rezina, Ghidirim (UAT din stânga Nistrului) ș.a. În apropiere de orașele Florești și Otaci se găsește nisip cuarțos pentru fabricarea sticlei.



Analizați *tabelul 1.3* și harta din *fig. 1.10* și identificați principalele zăcăminte de materiale de construcție și domeniul lor de utilizare. Stabiliți câte 1-2 localități în care se extrag.

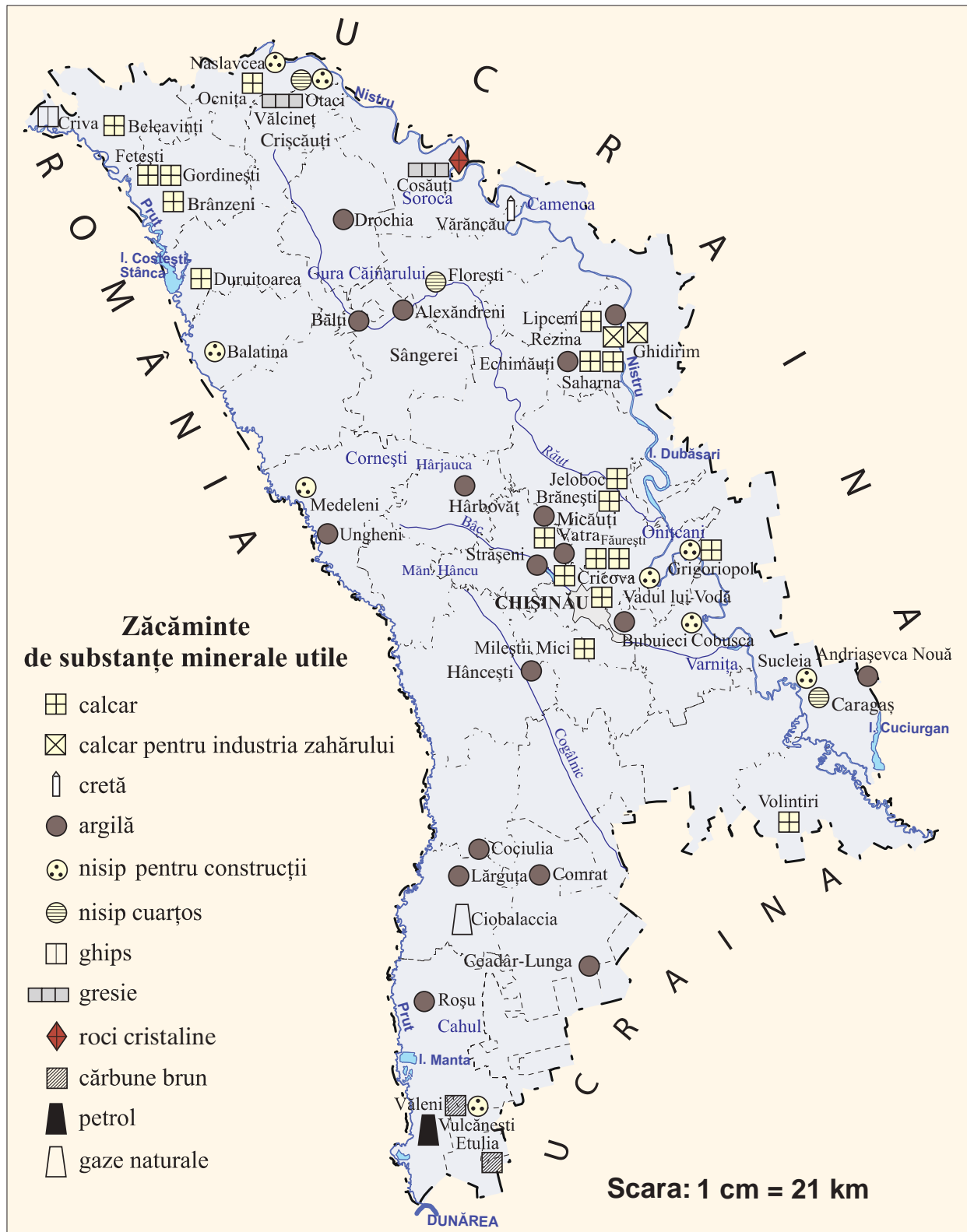
Tabelul 1.3. Resursele de materiale de construcție

| Denumirea resurselor | Numărul de zăcăminte | Principalele domenii de utilizare sau denumirea producției obținute |
|---|----------------------|---|
| Calcar | 102 | Piatră de construcție (calcar tăiat), piatră spartă |
| Argilă | 251 | Articole de ceramică, țiglă, cărămidă, cheramzit |
| Nisip | 199 | Beton, pavaj, amenajarea drumurilor |
| Prundiș și nisip | 28 | Amenajarea drumurilor, beton, pavaj |
| Ghips | 2 | Material liant, ornamentare și sculpturi, în medicină, materie primă pentru industria chimică |
| Gresie | 3 | Piatră brută și spartă, material de fațadă, sculptură |
| Roci cristaline (granit, șist cristalin ș.a.) | 1 | Material de fațadă, ornamentare și sculptură, piatră brută și spartă |

În sud-vestul țării, au fost descoperite și rezerve foarte mici de combustibili: petrol, gaze naturale și cărbune brun (*fig. 1.10*). De la mijlocul anilor 1990, gazele naturale și petrolul se exploatează parțial (*fig. 1.12*), gazele fiind consumate în satele din apropiere, iar petrolul – prelucrat la o

rafinărie din municipiul Comrat. Cărbunii sunt de calitate inferioară, au rezerve mici și se află în straturi subțiri (1-3 m), de aceea valorificarea lor nu este rentabilă.

Fig. 1.10. Harta resurselor minerale





4. Probleme actuale

Asigurarea cu resurse minerale. Locuitorii/locuitoarele țării noastre utilizează substanțele minerale utile din cele mai vechi timpuri, îndeosebi materialele de construcție. Volumul extracției este dinamic, iar în ultimele două decenii extracția a crescut, fiind stimulată de sporirea activităților de construcție (vezi datele din tabelul 1.4).



Fig. 1.11. Exploatarea argilei în cariera de la Vatra (municipiul Chișinău)



Analizați datele din tabelul 1.4 și stabiliți: a) tendințele privind extracția substanțelor minerale utile; b) cauzele care determină aceste tendințe.

Tabelul 1.4. Extracția unor substanțe minerale utile (mii tone)

| | 1990* | 1995* | 2000* | 2005 | 2010 | 2015 | 2022 |
|-----------------------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|
| Calcar (piatră brută) | 468 | 99 | 63 | 725 | 550 | 917 | 1773 |
| Nisip de construcție | 3 360 | 229 | 246 | 1 052 | 1 211 | 1 600 | 2 090 |
| Pietriș și prundiș | 1 712 | 147 | 536 | 1 370 | 1 640 | 2 717 | 3 260 |

* mii m³



Argumentați care este importanța unui grad înalt de asigurare cu resurse naturale pentru economia unui stat?

Gradul de asigurare a țării noastre cu resurse minerale este scăzut. Resursele minerale acoperă doar o parte din necesitățile economiei naționale și ale populației, îndeosebi cele ale industriei materialelor de construcție. Pe când celelalte resurse minerale sunt importate: combustibili (petrol și gaze naturale – aproape în totalitate; cărbune – integral), materie primă pentru industria chimică, minereuri, sare alimentară – integral. Această dependență de import generează probleme economiei naționale (*stabiliți câteva probleme*). Prin urmare, se impune o utilizare cât mai rațională a acestor resurse și înlocuirea lor cu alte materiale și produse unde este posibil. De exemplu, înlocuirea parțială a combustibililor importați cu resurse energetice regenerabile (energie solară și eoliană, bio-combustibili ș.a.).



Fig. 1.12. Extracția petrolului în zăcămintul Văleni (r-nul Cahul)



Analizați fig. 1.11 și 1.12 și stabiliți impactul extragerii resurselor minerale pentru componentele naturii: apă, aer, sol, vegetație, lumea animală.

Protecția resurselor minerale. Resursele minerale sunt epuizabile și irenovabile, de aceea este necesar să manifestăm o atitudine cât mai grijulie față de exploatarea și consumul lor. În plus, dobândirea resurselor minerale are un impact negativ pentru componentele naturii. Astfel, se constată numeroase situații-problemă legate de valorificarea nerațională a resurselor minerale utile, un imperativ actual fiind găsirea unor soluții de ameliorare (*consultați tabelul 1.5*).



Tabelul 1.5. Situații-problemă privind exploatarea substanțelor minerale utile

| Situații-problemă | Soluții de ameliorare |
|--|--|
| Nerespectarea de către agenții economici a cerinței prevăzute de legislație privind recultivarea sectoarelor de teren folosite prin excavații | Obligarea agenților economici din domeniul minier de a recultiva terenurile deteriorate prin excavații miniere, recuperând astfel terenurile pentru agricultură, fondul silvic ș.a. |
| Exploatarea predominant prin metoda la zi (în cariere) a substanțelor minerale care contribuie la degradarea componentelor naturii (apă, aer, sol, vegetație, lumea animală) și a peisajelor | Încurajarea extragerii substanțelor minerale în mine (unde este posibil) și reducerea impactului asupra componentelor naturii și a peisajelor (<i>argumentați această soluție</i>) |
| Efectuarea unor exploatare miniere în ariile naturale protejate de stat | Interzicerea exploatărilor miniere în ariile naturale protejate de stat |
| Pierderi de materie primă minerală din cauza echipamentelor de extracție și prelucrare uzate | Utilizarea echipamentelor moderne în extracția și prelucrarea materiei prime minerale |
| Exploatarea ilicită a resurselor minerale | Combaterea extragerii și comercializării ilicite a resurselor minerale |



Discutați cu colegii și colegele despre necesitatea valorificării raționale a resurselor minerale și propuneți măsuri de protecție a mediului, consultând diferite surse de informare: Legea privind protecția mediului înconjurător din 16.06.1993; Codul subsolului din 02.02.2009 ș.a.

EVALUARE

- Explicați deosebirea dintre noțiunile „resurse naturale” și „condiții naturale”.
- Citiți enunțurile de mai jos. Indicați dacă sunt adevărate sau false. Dacă un enunț este fals, înlocuiți cuvântul subliniat cu alt cuvânt care face enunțul corect.
 - Rezerve mici de petrol și gaze naturale se extrag în partea de nord a Republicii Moldova.
 - După gradul de epuizare, energia solară este resursă epuizabilă.
 - Principalele zăcăminte de ghips se extrag în sud-estul țării.
- În coloana A sunt prezentate tipuri de resurse, iar în coloana B – exemple de resurse naturale. Asociați cele două coloane și înscrieți pe liniile din coloana A cifrele corespunzătoare din coloana B.

Coloana A

Resurse ale atmosferei _____

Resurse ale hidrosferei _____

Resurse ale biosferei _____

Coloana B

- Rață sălbatică
- Energie eoliană
- Pești
- Râuri
- Energie solară
- Arbori de stejar

- Completați în caiet tabelul după modelul de mai jos, folosind manualul și alte surse de informare:

| Resursele minerale | Domeniul de utilizare sau produse obținute | Exemple de localități cu zăcăminte | Resursele minerale | Domeniul de utilizare sau produse obținute | Exemple de localități cu zăcăminte |
|--------------------|--|------------------------------------|--------------------|--|------------------------------------|
| Nisip cuarțos | | | Petrol | | |
| Cretă | | | Gaze naturale | | |

- Elaborați în grup o propunere de proiect privind valorificarea rațională a unor resurse minerale din localitatea sau raionul natal.



Studiind această temă, veți putea:

- să identificați particularitățile resurselor climatice și de apă, utilizând termeni specifici;
- să stabiliți repartitia resurselor climatice și de apă pe teritoriul țării, în baza hărților tematice;
- să argumentați importanța resurselor climatice și de apă pentru societatea umană;
- să estimați impactul uman asupra resurselor climatice și de apă din perspectiva dezvoltării sustenabile.



MINIENCICLOPEDI

Dacă am putea capta tot potențialul de energie solară recepționată de suprafața terestră și l-am transforma în energie electrică, am acoperi consumul anual de energie electrică al țării noastre (în medie de circa 6 miliarde de kWh pe an) de pe o suprafață de numai 4,5 km².



Fig. 1.13. Parcul fotovoltaic din orașul Ungheni

Fig. 1.14. Repartitia potențialului energetic al radiației solare globale (în kWh/m² pe an)

4 RESURSELE CLIMATICE ȘI RESURSELE DE APĂ

„Dreptul omului la apă înseamnă că fiecare persoană are dreptul la apă suficientă, sigură, acceptabilă, accesibilă din punct de vedere fizic și financiar, pentru consum personal și în gospodăria casnică.“

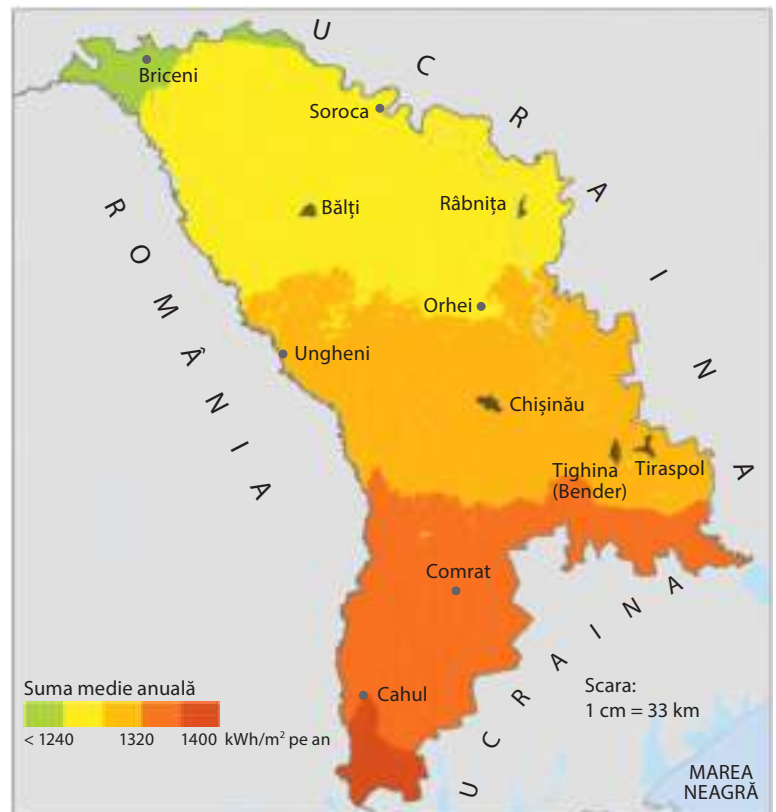
(Comitetul Națiunilor Unite pentru Drepturi Economice, Sociale și Culturale)

Evocare

1. Amintiți-vă de la lecțiile de geografie din clasa a VIII-a care sunt elementele climatice.
2. Numiți câteva utilizări ale energiei solare.
3. Stabiliți din ce surse se alimentează cu apă localitatea voastră?

1. Resursele climatice, numite și **resurse ale atmosferei**, reprezintă componentele, procesele și fenomenele din atmosferă care pot fi utilizate pentru satisfacerea unor necesități ale societății umane: ca sursă de energie, ca materie primă în industrie, în activitățile din agricultură, turism, medicină, transport etc. Resursele climatice includ *energia solară*, *energia vântului (eoliană)*, *resursele agroclimatice*, *aerul atmosferic*.

Teritoriul țării primește anual o cantitate de **energie solară** de circa 110-118 kcal/cm², variația fiind determinată de: unghiul de incidență al razelor solare (care variază spațial și pe parcursul unui an); durata zilei; durata strălucirii Soarelui și alți factori.





1. Analizați *fig. 1.14* și formulați o concluzie referitoare la repartiția potențialului energetic.
2. Demonstrați relația cauză-efect dintre unghiul de cădere al razelor solare și valoarea potențialului energetic.

Repartiția potențialului energetic al radiației solare globale, transformat în *kilowatt/oră* (kWh) de energie electrică la 1 m² pe an, are caracter latitudinal (*fig. 1.14*). Energia solară poate fi valorificată la instalații speciale pentru producerea energiei termice (de exemplu, pentru încălzirea apei), a energiei electrice, pentru iluminare, precum și în scop curativ. Aceasta este o sursă de energie inepuizabilă, regenerabilă, foarte accesibilă și nepoluantă. În ultimele decenii, energia solară este valorificată tot mai mult pentru nevoile vieții și activității umane. O răspândire largă au bateriile solare instalate pe acoperișuri pentru apă caldă și panourile fotovoltaice care transformă energia solară direct în energie electrică (*fig. 1.13*).

O sursă inepuizabilă de energie este și cea a **vântului** (numită și **eoliană**). Aceasta poate fi folosită la producerea energiei electrice și în alte scopuri. Puterea energiei eoliene sporește odată cu viteza vântului. Se consideră rentabilă valorificarea energiei eoliene în cazul în care viteza medie anuală a vântului nu e mai mică de 4-5 m/sec. În Republica Moldova aceasta este de 3-5 m/sec., deci potențialul nostru de energie eoliană, deși foarte puțin valorificat, nu este deloc de neglijat. În ultimii ani, apar tot mai multe turbine eoliene, care transformă energia vântului în energie electrică (*fig. 1.15*).

Un tip de resurse naturale în care țara noastră este foarte bogată sunt **resursele agroclimatice**, care oferă premise favorabile pentru practicarea agriculturii. Culturile agricole au nevoie de căldură, umiditate și lumină în cantități diferite. Cantitatea de căldură solară necesară culturilor agricole se exprimă prin *suma temperaturilor medii diurne ale aerului de 10 °C și mai mult* în perioada de vegetație activă a plantelor: de regulă în lunile aprilie-octombrie (*consultați fig. 1.16*). Potențialul de căldură de care dispune teritoriul țării este suficient pentru dezvoltarea unui număr mare de culturi agricole specifice zonei temperate și chiar a unor culturi iubitoare de căldură (termofile), de origine subtropicală și tropicală, precum sunt vița-de-vie, soia, tutunul, sorgul, piersicul, migdalul ș.a.

Necesitățile plantelor diferă nu numai față de căldură, ci și față de cantitatea de umiditate necesară. Este un avantaj faptul că cea mai mare parte a precipitațiilor (circa 2/3) cad în perioada caldă a anului (aprilie-octombrie), adică în perioada de vegetație activă. Această cantitate variază de la nord spre sud și, corespunzător, crește prezența plantelor care necesită o cantitate mai mică de umiditate, acestea fiind mai rezistente la secetă (*analizați datele din fig. 1.16*).



Analizați harta agroclimatică din *fig. 1.16* și determinați: a) regiunea agroclimatică mai bine asigurată cu căldură; b) regiunea agroclimatică mai bine asigurată și cea mai slab asigurată cu umezeală.



MINIENCICLOPEDI

În trecut, Basarabia avea multe **mori de vânt**. De exemplu, în anul 1901, au fost înregistrate circa 6 700 de mori de vânt, dintre care numai în județul Chișinău erau 980 (conform Dicționarului geografic al Basarabiei de Zamfir Arbore, 1904). După Al Doilea Război Mondial însă, aceste mori au fost distruse.



Fig. 1.15. Turbine eoliene în s. Fetești, r-nul Edineț



Termeni-cheie

Resurse agroclimatice – elementele climatice (căldura și lumina solară, umiditatea atmosferică) necesare pentru dezvoltarea agriculturii, în funcție de poziția geografică a teritoriului.

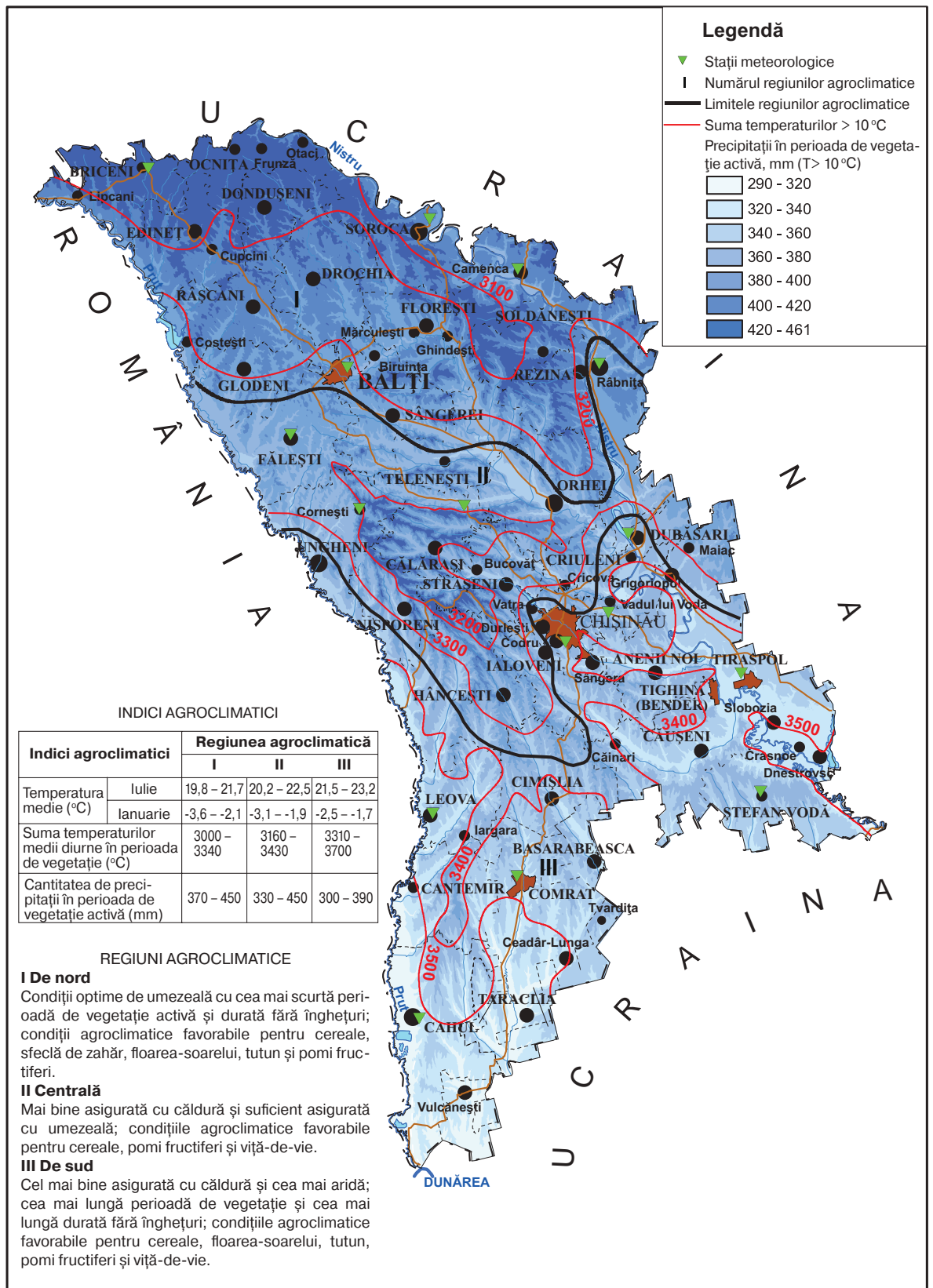


Fig. 1.16. Harta agroclimatică

2. Resursele de apă

Apa este o resursă naturală de primă importanță, întrucât fără ea este imposibilă viața omului, a plantelor și a animalelor. Dintre toate resursele naturale, apa are cele mai diverse utilizări. Pentru necesitățile economice prezintă interes, în special, apa dulce cu un conținut foarte mic de săruri (mai puțin de 1 g la 1 l de apă). În alimentația omului se folosește apa potabilă, adică apa bună de băut.



1. Discutați cu colegii și enumerați domeniile de utilizare a apei în economie.
2. Comentați afirmația: „Apa este izvorul vieții”.

Resursele de apă ale țării alcătuiesc circa 6-7 miliarde m³, din care se captează anual pentru a fi consumate 800-900 milioane m³. **Apele de suprafață** constituie principala sursă de apă disponibilă pentru consum și sunt reprezentate, în cea mai mare parte, de apele râurilor Nistru și Prut (analizați datele din fig. 1.17). În scopul sporirii rezervelor de apă, au fost construite numeroase lacuri de acumulare (amintiți-vă de la orele de geografie din clasa a VIII-a care sunt cele mai mari lacuri de acumulare din țară). Volumul anual de apă consumată este, în medie, de 1,2 miliarde m³, din care cea mai mare parte revine industriei și agriculturii. Este de apreciat faptul că circa 1/2 din volumul apei utilizate în industrie este apa re-folosită (utilizată consecutiv). Aceasta contribuie la reducerea consumului de apă și a gradului de poluare a apelor. **Apele subterane** au, de asemenea, o mare însemnătate, întrucât ele constituie circa 15% din consumul total de apă potabilă. O importanță deosebită o au **apele minerale** (cu un conținut ridicat de săruri), care se divid în **ape potabile** și **ape curative**. Prezența acestora în regiunea Codrilor este menționată încă din perioada lui Ștefan cel Mare. În baza apelor minerale curative, funcționează stațiunile balneare din orașele Cahul, Camenca, comuna Hârjauca (r-nul Călărași) ș.a. (Analizați harta din fig. 1.18 și identificați cele mai importante izvoare și zăcăminte de ape minerale).

În potențialul de resurse ale hidrosferei intră și **resursele hidroenergetice** ale râurilor. Acestea se valorifică la hidrocentrale, unde energia apei căzătoare pune în mișcare turbinele și produce energie electrică. Potențialul de energie al apei depinde de debitul râului, de înălțimea căderii apei, de specificul văii râului etc. Râurile țării au un debit relativ mic și traversează un teritoriu de câmpie, de aceea au un potențial hidroenergetic redus. O parte din acest potențial este valorificată pe râurile Nistru (hidrocentrala Dubăsari) și Prut (hidrocentrala Costești-Stânca, construită și exploatată împreună cu România).

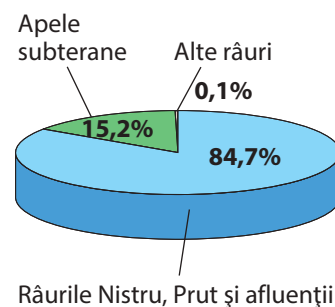
3. Problemele actuale: asigurarea cu resurse climatice și de apă, protecția acestora

Resursele climatice, oferite generos de natură, sunt o bogăție valoroasă, nepuizabilă, nepoluantă și accesibilă. Prin urmare, este necesară o valorificare mai largă a acestora ca sursă de energie, ceea ce ar contribui la



MINIENCICLOPEDI

Din **aerul atmosferic** se obțin oxigenul (folosit în medicină, în industria chimică, în procesul de sudare ș.a.), azotul (pentru fabricarea îngrășămintelor chimice azotoase ș.a.), gazele inerte (neonul ș.a., folosite în producerea tuburilor luminescente etc.).



Râurile Nistru, Prut și afluenții lor

Fig. 1.17. Distribuția resurselor de apă captate anual (anul 2023)



MINIENCICLOPEDI

În sudul țării, în apropiere de orașele Cahul, Ceadâr-Lunga, Taraclia, și în r-nul Ungheni sunt cantonate **ape termale**, cu temperatura de aproximativ 40-60 °C, la adâncimea de 1 000-2 000 m, care nu sunt valorificate.



Studierea documentelor

Valorificarea rațională și protecția resurselor de apă este stipulată în diverse acte normative ale țării: Legea apelor din 23.11.2011, Legea cu privire la apa potabilă din 10.02.1999. Consultați aceste acte normative și stabiliți măsurile de protecție a apei pe care le conțin acestea.



Fig. 1.18. Rețeaua de apeducte și zăcăminte de ape

sporirea securității energetice a țării. O problemă stringentă pentru mediul ambiant este poluarea aerului (*indicați sursele principale de poluare*).

Resursele de apă au o distribuție neomogenă pe teritoriul țării. Un grad mai înalt de asigurare cu apă îl au localitățile din văile Nistrului și a



Prutului, pe când localitățile din Stepa Bugeacului și din Dealurile Ciulucurilor sunt asigurate insuficient cu apă potabilă. Aprovizionarea cu apă a populației și a economiei naționale este realizată prin intermediul apeductelor, a fântânilor arteziene și freactice, a izvoarelor. Țara noastră dispune de o rețea de apeducte cu lungimea de circa 10 mii km (fig. 1.18). Orașele mai mari ale țării și suburbiile acestora sunt aprovizionate cu apă din rețeaua centralizată de apeducte.

Populația rurală folosește preponderent apele din fântâni (fig. 1.19) și izvoare, care au un grad înalt de poluare. Este însă îngrijorător faptul că apele subterane sunt poluate și doar $\frac{1}{4}$ din volumul total corespunde normelor sanitaro-epidemiologice. Apele din râuri, din lacuri și cele subtera-



Analizați harta din fig. 1.18 și determinați: a) cele mai mari apeducte magistrale existente; b) orașele care vor fi conectate la apeductele proiectate; c) principalele zăcăminte de ape subterane.

ne sunt, de regulă, foarte poluate, de aceea, pentru necesitățile alimentare, au nevoie de epurare.

În concluzie, se impune o utilizare cât mai rațională a resurselor climatice, a apei și protecția lor prin:

- îmbunătățirea cadrului legislativ privind protecția aerului și apelor și înăsprirea sancțiunilor pentru poluarea lor;
- instalarea unor echipamente de epurare a aerului și apei poluate;
- utilizarea circuitului închis al apei la întreprinderile industriale;
- utilizarea sistemului de irigare capilară în agricultură;
- aplicarea unor măsuri suplimentare de mărire a rezervelor de apă.



MINIENCICLOPEDIA

Apele minerale curative au o compoziție chimică diferită și, respectiv, calități terapeutice diverse. Apele din unele zăcăminte conțin hidrogen sulfurat ($30\text{-}80\text{ mg/dm}^3$), din alte zăcăminte – iod ($17\text{-}26\text{ mg/dm}^3$), brom ($132\text{-}139\text{ mg/dm}^3$), precum și alte elemente chimice (litium, radon, stronțiu, bor etc.).



Fig. 1.19. Fântână cu cumpănă, satul Dereneu, r-nul Călărași

EVALUARE

1. Stabiliți deosebirea dintre noțiunile: a) „resurse climatice” și „resurse agroclimatice”; b) „apă dulce”, „apă potabilă” și „apă minerală”.
2. Având în vedere faptul că o centrală termoelectrică cu capacitatea de 1 milion de kW are nevoie de circa 36 m^3 (aproximativ 36 de tone) de apă pe secundă, calculați câtă apă va folosi în 24 de ore Centrala Termoelectrică de la Dnestrovsc, care are o capacitate de 2,5 milioane kW. Propuneți câteva măsuri de economisire a apei la centralele termoelectrice.
3. Imaginați-vă că sunteți primar/primăriță într-un sat și doriți să asigurați localitatea cu energie electrică produsă din surse regenerabile. Analizați, utilizând manualul și alte surse suplimentare, posibilitățile valorificării energiei solare și eoliene, și completați tabelul de mai jos:

| Resurse climatice | Puncte forte | Puncte slabe |
|-------------------|--------------|--------------|
| Energia solară | | |
| Energia eoliană | | |

- *4. Prezentați o informație despre potențialul de resurse de apă din localitatea natală (numărul de fântâni, izvoare, râuri, lacuri etc.), studiind surse suplimentare sau efectuând o investigație.



Studiind această temă, veți putea:

- să descrieți resursele de sol și biologice, în baza textului și a hărților tematice;
- să deduceți măsurile de soluționare a situațiilor-problemă privind valorificarea resurselor de sol și biologice;
- să apreciați gradul de asigurare cu resurse de sol și biologice la nivel local și național;
- să argumentați importanța și necesitatea protecției resurselor de sol și biologice.



Termeni-cheie

Fond funciar – totalitatea suprafețelor de teren aflate între granițele unei țări, ale unei unități administrativ-teritoriale sau aparținând unui proprietar. Fondul funciar poate fi în proprietate publică sau privată.

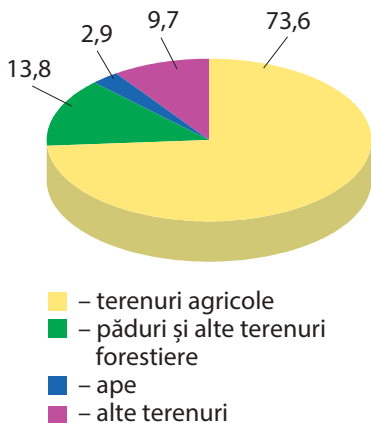


Fig. 1.20. Structura fondului funciar (% , a. 2022)

5 RESURSELE DE SOL ȘI RESURSELE BIOLOGICE

„Solurile Moldovei, după calitatea lor, pot fi comparate cu cele mai bogate soluri din lume... Valoarea unui hectar de pământ agricol este una dintre cele mai înalte din Europa.”

(Andrei Ursu, academician, pedolog)



Amintiți-vă din cele studiate la geografie în clasa a VIII-a și numiți tipurile de vegetație, complexe faunistice și tipurile de sol care sunt răspândite pe teritoriul țării noastre.

Suprafața totală a teritoriului Republicii Moldova este de 33 849 km², acesta constituind fondul funciar al țării. Terenurile au utilizare diversă: cea mai mare parte este folosită ca terenuri agricole, urmată de terenuri ocupate de păduri și alte terenuri forestiere, iar celelalte sunt ocupate de ape, construcții, drumuri ș.a. (consultați fig. 1.20 și fig. 1.21).

1. Resursele de sol reprezintă una dintre cele mai importante bogății naturale ale țării, fiind principalul mijloc de producție pentru agricultură. Învelișul de sol este relativ variat, predominând cernoziomurile, care acoperă circa 70% din suprafața totală a terenurilor. O importanță primordială pentru agricultură o are calitatea solului, adică **fertilitatea**, grosimea și alte proprietăți, care diferă de la un tip de sol la altul. Solul are **fertilitate naturală**, provenită din acumulările de substanțe nutritive în procesul de formare a solului, și **fertilitate economică**, obținută ca urmare a activității omului, prin lucrări agricole, de introducere a îngrășămintelor etc. În scopul evaluării calității solului, se calculează **bonitatea** acestuia – aprecierea cu un număr de puncte de la 0 la 100, în funcție de însușiri. Valorile maxime ale calității solului le are cernoziomul tipic – 100 de puncte. În funcție de însușiri, solurile au un grad diferit de favorabilitate pentru culturile agricole.



Analizați tabelul 1.6 și constatați ce culturi agricole necesită soluri cu o bonitate mai înaltă.

Tabelul 1.6. Bonitatea și favorabilitatea tipurilor de sol pentru culturile agricole

| Tipuri și subtipuri de sol | Bonitatea (în puncte) | Principalele culturi agricole pentru care sunt favorabile solurile respective |
|----------------------------|-----------------------|--|
| Cernoziom tipic | 100 | Grâu, porumb, sfeclă de zahăr, floarea-soarelui, legume |
| Cernoziom cambic (levigat) | 94 | Pomi fructiferi, porumb, floarea-soarelui, sfeclă de zahăr, tutun, viță-de-vie |
| Cernoziom carbonatic | 71 | Viță-de-vie, grâu |
| Sol aluvial | 86 | Legume, culturi furajere, floarea-soarelui, sfeclă de zahăr, pomi fructiferi |
| Sol cenușiu | 78 | Viță-de-vie, pomi fructiferi, tutun, porumb |
| Sol brun | 72 | Pomi fructiferi, culturi furajere |

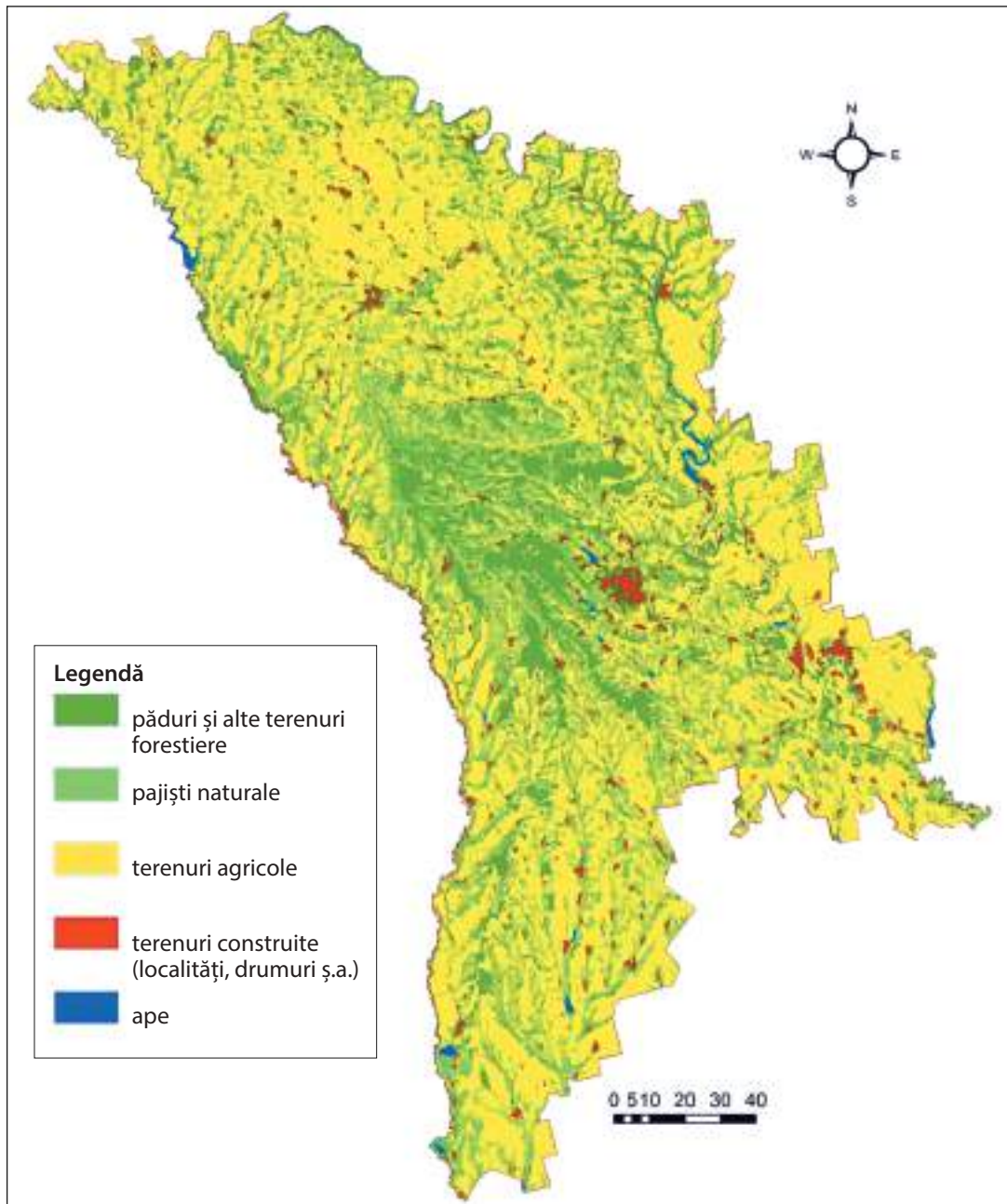


Fig. 1.21. Republica Moldova, harta utilizării terenurilor, 2023

2. Resursele biologice sunt reprezentate de vegetația naturală și de lumea animală sălbatică. O particularitate distinctă a acestora este capacitatea de a regenera, însă restabilirea este posibilă numai în cazul în care specia nu dispăre complet.



În baza hărților tematice din atlas, identificați: a) ce unități de relief din țară dețin cele mai mari suprafețe de păduri; b) raioanele cu cele mai mari suprafețe forestiere.



MINIENCICLOPEDIA

În prima jumătate a sec. al XIX-lea, pădurile acopereau circa 30% din teritoriul Basarabiei. Defrișările masive în scopul extinderii suprafeței agricole, care s-au declanșat ulterior, au redus substanțial suprafața silvică.

Resursele vegetale includ pădurile, pajiștile și alte comunități vegetale naturale. Ele au o mare importanță ecologică, economică și de agrement (enumerați câteva produse oferite de resursele vegetale și numiți domeniul



de folosire a acestora). Vegetația naturală este relativ bogată și ocupă, în prezent, o suprafață de aproximativ 800 mii ha sau 24% din totalul teritoriului țării. Există două tipuri principale de asociații vegetale: *pădurile* și *pajiștile naturale* (folosite ca pășuni sau fânețe).

Suprafața de păduri și alte terenuri cu vegetație forestieră este de 468 mii ha (anul 2022), cu o tendință de creștere în ultimele două decenii. Astfel, *gradul de împădurire* a teritoriului constituie 13,8%, fiind unul dintre cele mai mici din Europa. Valori reduse are și suprafața silvică ce revine în medie unui locuitor – circa 0,1 ha (fig. 1.22), fiind mult sub media mondială de 0,8 ha (cum considerăm, de ce?). Volumul total (rezervele) de masă lemnoasă este de circa 50 milioane m³. Anual se taie circa 400-500 mii m³, tăierile realizându-se, în cea mai mare parte, pentru îngrijirea și regenerarea pădurii (cum interpretați acest fapt?). Doar o mică parte din lemn este destinată utilizării industriale. Vegetația forestieră are o mare importanță în menținerea echilibrului mediului natural: în protecția apelor, solului și a faunei, în circulația atmosferică a dioxidului de carbon (CO₂), a oxigenului și a altor substanțe.

Pășunile și fânețele ocupă o suprafață de 338 mii ha sau 10% din teritoriul țării (anul 2023). Acestea se află cu precădere pe șesuri, pe câmpii și podișuri cu altitudinea de până la 200 m. În luncile râurilor, s-au format pajiști de luncă, care sunt mai productive decât cele de stepă.

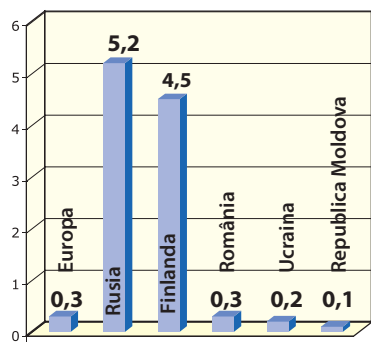
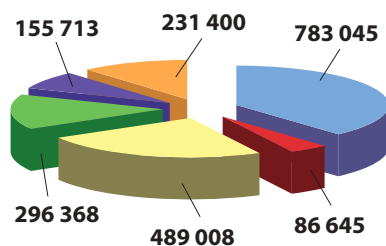


Fig. 1.22. Suprafața silvică ce revine în medie unui locuitor (ha/loc., a. 2023)



- paie din culturile de grâu
- reziduuri din culturi de livezi
- tulpina și pălăria din culturile de floarea-soarelui
- reziduuri din culturi de soia
- reziduuri din culturi de viță-de-vie
- paie din culturile de orz

Fig. 1.23. Cantitatea de biomasă din reziduurile culturilor agricole în Republica Moldova (tone pe an)



Stabiliți importanța pășunilor și fânețelor pentru economia națională.

Vegetația naturală și culturile agricole acumulează anual o cantitate considerabilă de biomasă (fig. 1.23). Această biomasă poate fi folosită în calitate de combustibil, asigurând securitatea energetică a țării.

Resursele faunistice oferă omului multe produse valoroase (*numiți câteva dintre aceste produse*). Prezintă importanță economică, în primul rând, *resursele cinegetice* (animalele pentru vânat) și cele piscicole. Principalele mamifere de vânătoare sunt iepurele de câmp, vulpea, căpriorul, mistrețul ș.a., iar dintre păsări: rața sălbatică, gâsca sălbatică, prepelița, fazanul ș.a. Dintre *resursele piscicole*, doar circa 20 de specii de pești prezintă importanță economică, în special, carasul, crapul, plătica, bibanul, somnul ș.a. Acestea sunt concentrate în lacurile naturale și în cele de acumulare, aici fiind create gospodării piscicole specializate, precum și în râurile Nistru, Prut și Răut. O importanță locală are peștele din iazuri și cel din râurile mici.

3. Problemele actuale: asigurarea cu resurse de sol și biologice, protecția acestora

Gradul de asigurare a țării noastre cu resurse de sol este foarte înalt, pe când cu resurse biologice este foarte redus. Resursele de sol și cele biologice sunt afectate de unele procese naturale și de activitatea nerațională a omului. Un impact negativ asupra solului îl au eroziunea, alunecările de teren, aplicarea substanțelor chimice. Pădurile sunt afectate de secetă,



defrișări, boli și insecte dăunătoare, iar fauna – în special, de reducerea habitaculelor naturale și de vânatul excesiv. Deși resursele biologice și cele de sol au proprietatea de a se regenera, ele trebuie totuși valorificate cât mai rațional, prin aplicarea unor măsuri de reproducere și de protecție (tabelul 1.7).

Tabelul 1.7. Măsuri de protecție a resurselor de sol și a celor biologice

| Măsuri de protecție a resurselor biologice | Măsuri de protecție a resurselor de sol |
|---|---|
| <ul style="list-style-type: none"> • Extinderea suprafețelor ocupate de ecosisteme naturale (păduri, pajiști, ape, bălți etc.), îndeosebi pe terenurile cu soluri degradate • Extinderea suprafeței ariilor naturale protejate de stat • Reglementarea strictă a vânatului și pescuitului • Interzicerea defrișărilor, desțelenirilor, desecărilor nejustificate • Reducerea pășunatului excesiv • Extinderea suprafeței ocupate de fâșii forestiere de protecție | <ul style="list-style-type: none"> • Reducerea utilizării substanțelor chimice • Înlocuirea folosirii îngrășămintelor chimice cu cele naturale • Reducerea exploatării excesive a solului • Eliminarea aratului necorespunzător • Împădurirea terenurilor cu eroziune avansată • Evitarea poluării solului • Folosirea materialelor biodegradabile și reciclabile • Interzicerea depozitării în sol prin îngropare a deșeurilor industriale |



CONEXIUNI: Analizând măsurile de protecție a resurselor de sol și a celor biologice indicate în tabelul 1.7 și în baza celor studiate la orele de biologie, argumentați faptul că aceste două categorii de resurse naturale sunt regenerabile și, în cazul valorificării raționale și sustenabile, pot răspunde necesităților generațiilor de azi și ale celor viitoare.



Studierea documentelor

În Republica Moldova a demarat Programul Național de Extindere și Reabilitare a Pădurilor pentru perioada 2023-2032.

1. Studiați diferite surse de informare și stabiliți obiectivele principale ale acestui program.
2. Discutați cu colegii și colegele și propuneți acțiuni de realizare a acestui program în localitatea sau raionul natal, cu implicarea comunității locale.



EXPRIȚAȚI-VĂ OPINIA PROPRIE!

Deduceți consecințele practicării agriculturii pentru resursele de sol, vegetale și faunistice din Republica Moldova.

EVALUARE

1. Numiți trei măsuri de sporire a fertilității solului.
2. Scrieți afirmațiile de mai jos în caiet și completați-le:
 - a) Solurile cele mai favorabile pentru vița-de-vie sunt...
 - b) Importanța ecologică a resurselor vegetale constă în...
3. Scrieți în caiet, după modelul de mai jos, categoriile de resurse vegetale și domeniul de utilizare a acestora, folosind manualul și alte surse de informare:

| Resurse vegetale | Domeniul de utilizare |
|------------------|-----------------------|
| | |

4. Stabiliți câte o cauză care determină:
 - a) Ponderea mare a terenurilor agricole în structura fondului funciar;
 - b) Valorile reduse ale suprafeței silvice ce revin în medie unui locuitor;
 - c) Bonitatea înaltă a solurilor din țara noastră.
- *5. Utilizând diverse surse de informare, aflați care este suprafața pădurilor în localitatea natală, ce specii de arbori sunt mai frecvente și care este modul de utilizare a resurselor silvice.



AUTOEVALUARE (scrie răspunsurile în caiet)

1. Enumeră câte o asemănare și o deosebire dintre noțiunile: sat și comună; oraș și municipiu; raion și UTA.
2. Alcătuieste triade cu noțiunile-cheie și exemplele de unități administrativ-teritoriale de mai jos (după modelul: comune = Vădeni – Cubolta – Băcioi):
Naslavcea, orașe, Tiraspol, Telenești, municipii, Congaz, Dubăsari, Tighina (Bender), sate, Bălți, Onești, Cantemir.
3. Demonstrează, prin trei argumente, de ce în țara noastră este necesară organizarea în unități administrativ-teritoriale de diferit nivel.
4. Compară poziția economico-geografică a raionului/municipiului în care locuiești cu un alt raion/municipiu (la alegere) și dedu asemănările și deosebirile.
5. Stabilește consecințele economice generate de cauzele indicate în tabelul de mai jos cu referire la resursele naturale și completează tabelul *Cauze-consecințe* în caiet.

| Cauze | Consecințe economice |
|--|----------------------|
| 1. Apele de suprafață sunt intens poluate. | |
| 2. Înălțimea căderii apei din râuri este mică. | |
| 3. Solurile de cernoziom au o fertilitate naturală înaltă. | |
| 4. Eroziunea și alunecările de teren sunt frecvente pe teritoriul țării. | |
| 5. Gradul de împădurire a țării este mic. | |
| 6. Resursele cinegetice sunt valoroase. | |

6. Dedu câte două puncte forte și două puncte slabe ale potențialului de resurse energetice regenerabile ale țării, completând în caiet următorul tabel:

| Exemple de resurse naturale | Puncte forte | Puncte slabe |
|-----------------------------|--------------|--------------|
| Energie solară | 1. 2. | 1. 2. |
| Energie eoliană | 1. 2. | 1. 2. |
| Resurse hidroenergetice | 1. 2. | 1. 2. |

7. Imaginează-ți că un investitor dorește să creeze o plantație de viță-de-vie pe o suprafață mare de teren agricol. Consultă *tab. 1.6, fig. 1.16 și 1.21* și stabilește în care regiune a Republicii Moldova sunt condițiile cele mai prielnice pentru podgorii. Argumentează răspunsul.
8. Propune:
 - câte două măsuri de protecție a resurselor de sol și a celor biologice;
 - două modalități de valorificare rațională a resurselor de apă;
 - două modalități de reducere a impactului negativ al extragerii resurselor minerale pentru componentele naturii.

POPULAȚIA ȘI AȘEZĂRILE UMANE

UNITATEA
DE ÎNVĂȚARE

II



COMPETENȚE

Studiind această unitate de învățare, veți putea:

- să utilizați terminologia geografică pentru caracterizarea populației și așezărilor umane;
- să sistematizați elemente, procese și fenomene ale populației și așezărilor umane, după anumite criterii;
- să stabiliți caracteristicile populației și așezărilor umane, în baza suporturilor statistice, grafice și cartografice;
- să analizați relațiile cauzale referitoare la populație și așezările umane la nivel local și național;
- să argumentați realitatea geografică a populației și așezărilor umane, în baza conexiunilor interdisciplinare;
- să propuneți proiecte cu referire la patrimoniul cultural național, din perspectiva dezvoltării sustenabile.

Prin activitatea sa, omul este creatorul, dar și consumatorul bunurilor materiale și al valorilor spirituale. Populația constituie principalul obiect de studiu al *Geografiei umane*, fiind analizată din punctul de vedere al dinamicii, structurii, repartiției, activității și al caracteristicilor așezărilor umane.

De asemenea, este important să se cunoască apartenența etnică, lingvistică, religioasă, tradițiile și obiceiurile, care formează patrimoniul cultural. Aceasta contribuie la formarea atitudinii de respect reciproc între oameni, indiferent de starea socială și de locul lor de trai.

Studierea activității populației este necesară în vederea soluționării unor probleme socio-economice: utilizarea rațională a resurselor de muncă; organizarea mai eficientă a sectorului serviciilor, îndeosebi a învățământului, ocrotirii sănătății, comerțului; prognozarea contingențului de copii, pensionari, persoane care primesc indemnizații sociale; planificarea dezvoltării strategice a localităților, regiunilor și a țării etc.



Studiind această temă, veți putea:

- să utilizați terminologia geografică pentru caracterizarea populației țării;
- să explicați factorii care influențează dinamica numărului de locuitori, în baza datelor statistice;
- să identificați dinamica în timp și deosebirile regionale ale bilanțului natural al populației;
- să propuneți măsuri de ameliorare a situației demografice din țară.

6 EVOLUȚIA NUMERICĂ ȘI MIȘCAREA NATURALĂ A POPULAȚIEI

„Măreția unui popor nu se măsoară prin numărul său, precum măreția unui om nu depinde de statura sa; singura măsură este dezvoltarea sa intelectuală și morală.”
(Victor Hugo)



1. Pentru ce este necesară cunoașterea numărului de locuitori/ locuitoare ai unei țări, regiuni, localități?
2. Deduceți factorii care influențează dinamica numerică a populației unei țări.



MINIENCICLOPEDIA

Recensământ al populației

– acțiune de înregistrare statistică la fața locului a populației, care se efectuează într-o țară sau regiune la o anumită dată. Recensămintele sunt organizate, de regulă, o dată la 10 ani. În Republica Moldova, în perioada postbelică, au fost efectuate recensăminte în anii 1959, 1970, 1979, 1989, 2004, 2014.



MINIENCICLOPEDIA

Scerile istoricilor și geografilor din perioada antică (Herodot, Strabo ș.a.) mărturisesc că teritoriul dintre Prut și Nistru a fost populat din cele mai vechi timpuri. O informație mai amplă despre populația acestui ținut de la începutul sec. al XVIII-lea se regăsește în lucrarea marelui cărturar enciclopedist Dimitrie Cantemir Descrierea Moldovei.

1. Dinamica numerică a populației

Studiul populației începe de la cunoașterea numărului de locuitori/ locuitoare. Se folosesc diferite surse de informație despre populație, dintre care principala este **recensământul**. Dinamica numărului de locuitori ai unui teritoriu (localitate, regiune, țară etc.) este influențată de factori naturali, socioeconomi și istorici (*stabiliți acești factori, analizând fig. 2.1*). Condițiile naturale favorabile ale țării noastre au stimulat procesul de populare a teritoriului din cele mai vechi timpuri.

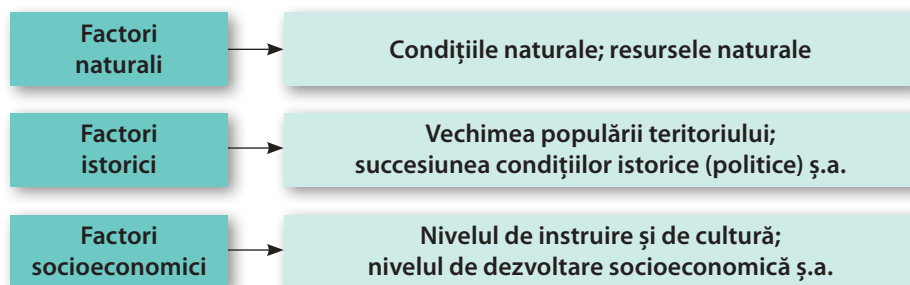


Fig. 2.1. Factorii care influențează dinamica numărului de locuitori ai unui teritoriu

Numărul de locuitori a avut o dinamică variabilă, sub influența diferitor factori. În perioada 1940-1950, populația s-a micșorat, ca urmare a pierderilor umane imense în cel de-Al Doilea Război Mondial, a foametei, a deportărilor și represiunilor din perioada sovietică. În decursul anilor 1950-1990, numărul de locuitori a crescut de circa 2 ori, datorită sporului natural înalt al populației și migrației masive a locuitorilor din spațiul sovietic (fig. 2.2).

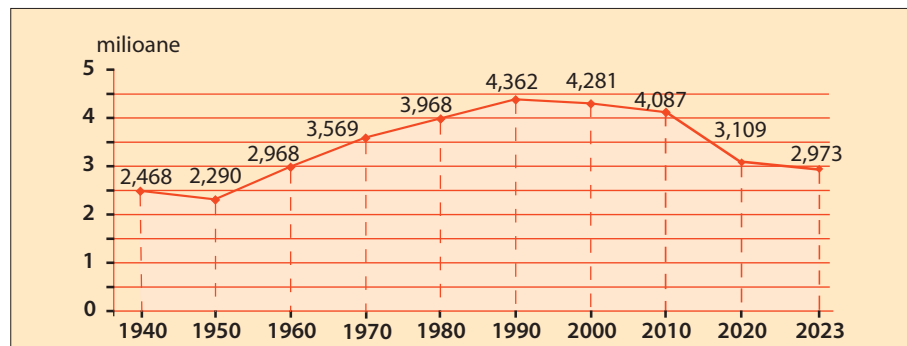


Fig. 2.2. Dinamica numerică a populației Republicii Moldova (milioane loc.)

De la începutul anilor 1990, are loc o reducere a efectivului populației. Acest fenomen este determinat de factori demografici (natalitatea scăzută, bilanțul natural negativ, îmbătrânirea populației etc.) și de migrația masivă peste hotare, din cauza problemelor socioeconomice etc. Conform datelor oficiale, din anul 1990 până în anul 2023, populația Republicii Moldova s-a redus cu 1 milion 389 de mii persoane sau cu circa 1/3.

Este cunoscut faptul că evoluția numerică a populației unei țări este determinată de două procese: *mișcarea naturală și mișcarea migratorie a populației* (sau *migrația*).



Analizați *fig. 2.3* și constatați care dintre componentele indicate determină creșterea numerică a populației și care determină descreșterea acesteia.

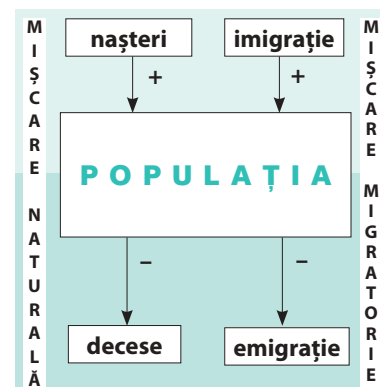
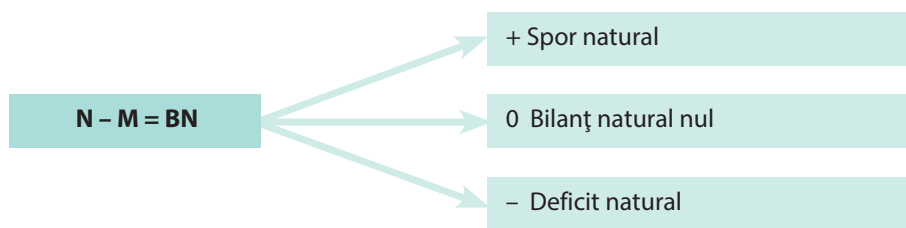


Fig. 2.3. Componentele evoluției numerice a populației

2. Mișcarea naturală a populației

Creșterea sau descreșterea numărului de locuitori într-o perioadă de timp depinde, în primul rând, de mișcarea naturală a populației. Acest proces este numit și **reproducere**, reprezentând înlocuirea generațiilor în urma nașterilor și deceselor. Mișcarea naturală are două componente – **natalitatea și mortalitatea**, iar diferența dintre ele constituie **bilanțul natural al populației**. Bilanțul natural poate fi pozitiv (*spor natural*), negativ (*deficit natural*) sau nul (*fig. 2.4*).



N – Natalitatea; M – Mortalitatea; BN – Bilanțul natural

Fig. 2.4. Valorile bilanțului natural al populației

Indicatorii reproducerii populației sunt influențați de mai mulți factori: nivelul de dezvoltare economică, bunăstarea materială a populației, nivelul de instruire și de cultură, tradițiile, modul de viață, politicile sociale ale statului, migrația populației, starea mediului ambiant ș.a.

În anii 50 ai sec. al XX-lea, rata natalității atinge valoarea maximă din perioada postbelică – circa 40%, fiind una dintre cele mai înalte în Europa. Ulterior, se înregistrează o reducere continuă a acestui indicator, până la 10-12% în ultimii ani (*fig. 2.5*).

Fenomenul se explică prin încadrarea mai activă a femeii în viața socială, prin urbanizarea rapidă (natalitatea la orașe este, de regulă, mai mică, în comparație cu mediul rural), schimbarea mentalității populației etc.



Analizați datele din *fig. 2.5* și formulați concluzii referitoare la modificările ratelor natalității și a mortalității populației.



Termeni-cheie

Natalitate – numărul persoanelor născute vii într-un anumit interval de timp (de regulă, un an) raportat la efectivul total al populației; este reflectată de indicatorul numit rata natalității.

Mortalitate – numărul persoanelor decedate într-un interval de timp (de regulă, un an) raportat la efectivul total al populației; este reflectată de indicatorul numit rata mortalității.

Rata natalității și rata mortalității se exprimă în persoane la 1 000 de locuitori sau în promile (‰).

Bilanț natural al populației – diferența dintre rata natalității și rata mortalității, exprimată în persoane la 1 000 de locuitori sau în promile (‰).

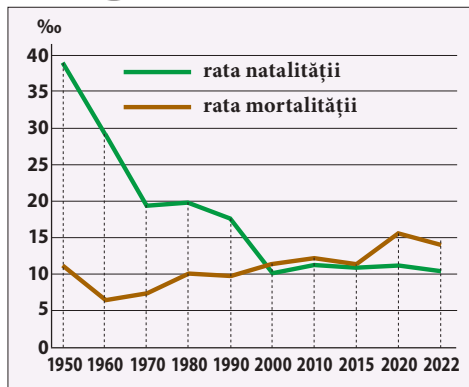


Fig. 2.5. Dinamica indicatorilor demografici

În perioada anilor 1950-1970, rata mortalității s-a redus până la 6-7‰, ca urmare a sporirii contingentului populației de vârstă tânără și a îmbunătățirii serviciilor medicale. Ulterior, acest indicator a crescut treptat, fapt cauzat în special de îmbătrânirea populației (fig. 2.5).

Populația se caracterizează, de asemenea, printr-un indicator relativ înalt al **mortalității infantile** – numărul de decese ale copiilor în primul an de viață la 1 000 de născuți vii, exprimat în promile (‰). Aceasta constituie circa 10‰, fiind una dintre cele mai mari valori din Europa. Cauzele acestui fenomen sunt: starea de sănătate precară și modul de viață nesănătos al populației de vârstă reproductivă; nivelul scăzut al asistenței medicale; înrăutățirea stării mediului ambiant ș.a.

În urma evoluției indicatorilor natalității și al mortalității, s-a modificat esențial bilanțul natural. Începând cu anul 1998, numărul nașterilor este mai mic decât cel al deceselor, înregistrându-se un bilanț natural negativ de -1...-4‰.

Tendința indicatorilor reproducerii populației țării se încadrează în procesul numit **tranziție demografică**. Acesta este un proces de trecere de la *tipul tradițional* de reproducere a populației, când natalitatea și mortalitatea sunt foarte înalte, la *tipul modern* de reproducere, când natalitatea și mortalitatea sunt foarte scăzute (*urmăriți* fig. 2.5). Ca rezultat, numărul de locuitori crește foarte lent sau se află în descreștere. În Republica Moldova acest fenomen se manifestă pe parcursul ultimului secol, când a avut loc trecerea de la tipul tradițional de reproducere (până în anii 1950-1960) la tipul modern de reproducere (din anii 1970 până în prezent). În ultimele 3-4 decenii tranziția demografică a populației țării noastre se manifestă prin înrăutățirea indicatorului reproducerii populației, cauzată de următorii factori: schimbarea mentalității și a comportamentului demografic al populației; emigrarea în masă, îndeosebi a populației tinere de vârstă reproductivă; nivelul de trai și al asistenței medicale scăzut, în special în mediul rural; starea de sănătate precară și modul de viață nesănătos al populației de vârstă reproductivă etc.

Indicatorii reproducerii populației se deosebesc în profil regional (fig. 2.6). În raioanele din regiunea de nord și cele din stânga Nistrului, bilanțul natural are cele mai scăzute valori din țară.



MINIENCICLOPEDI

Evidența statistică a populației și recensămintele populației au o importanță practică pentru:

- organizarea înscrierii copiilor la grădiniță și la școală;
- planificarea contingentului de persoane apte de muncă și a celui de pensionari;
- evidența persoanelor care primesc indemnizații sociale;
- planificarea dezvoltării strategice a localităților, regiunilor și a țării etc.



SITUAȚIE-PROBLEMĂ

1. Determinați în ce raioane ale țării rata natalității și, respectiv, rata mortalității sunt mai mari și în ce raioane sunt mai mici, analizând harta din fig. 2.6. Discutați cu colegii și explicați cauzele acestor diferențieri.
2. Propuneți măsuri de ameliorare a situației demografice din țară.

Evoluția demografică a populației va avea aceleași tendințe și în deceniile următoare. De aceea, este necesar ca programele de dezvoltare socio-economică a țării să țină cont de dinamica proceselor demografice.

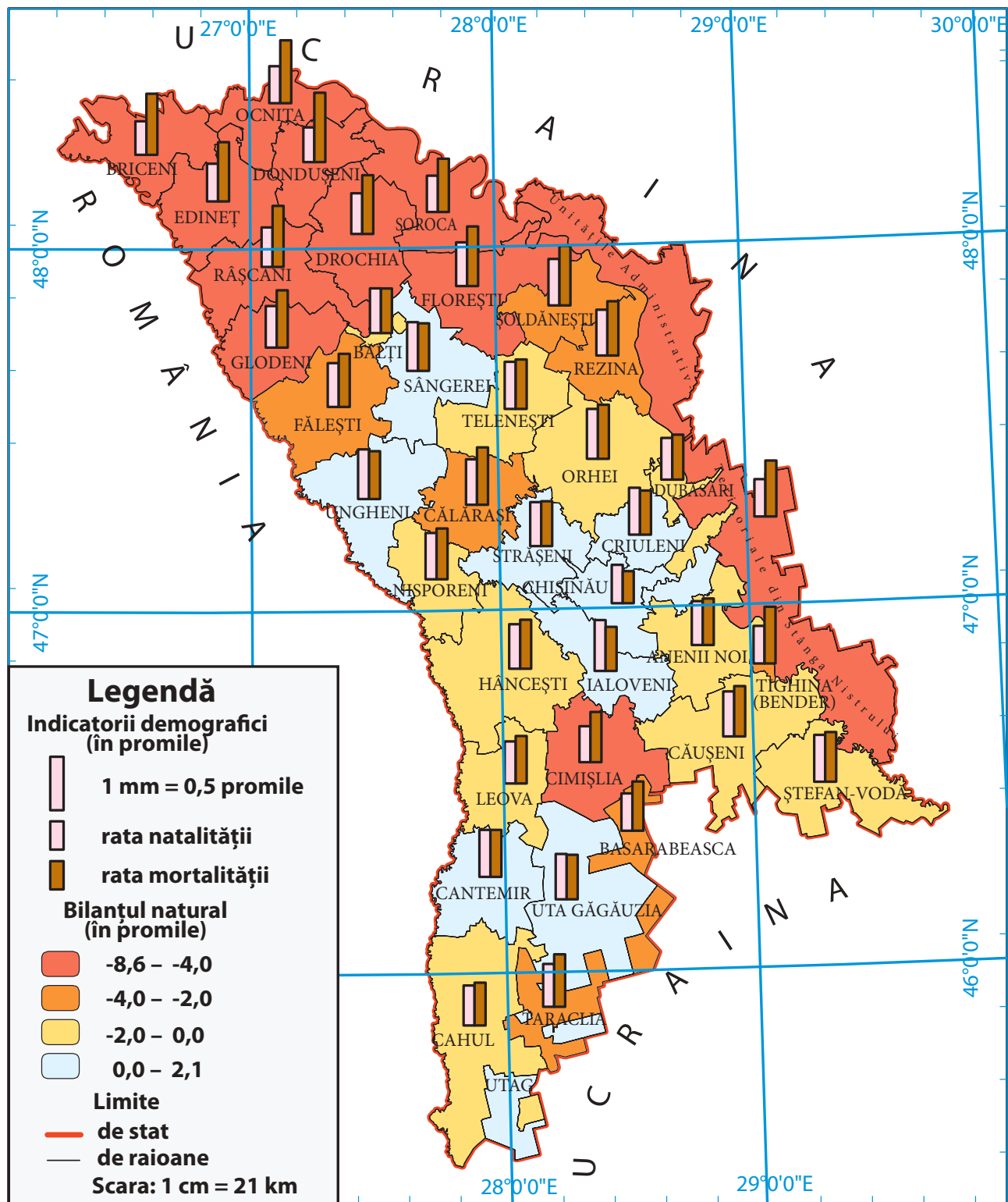


Fig. 2.6. Indicatorii mișcării naturale a populației (în medie pentru anii 2003-2022)

**CONEXIUNI:**

Indicatorii demografici se calculează după formulele:

- Rata natalității: $n = \frac{N}{P} \times 1000$,

în care n – rata natalității;
 N – numărul de născuți-vii;
 P – numărul de locuitori.

- Rata mortalității: $m = \frac{M}{P} \times 1000$,

în care m – rata mortalității;
 M – numărul de decedați;
 P – numărul de locuitori.

- Bilanțul natural al populației: $BN = n - m$, în care BN – bilanțul natural; n – rata natalității; m – rata mortalității.

Exemplu: dacă într-o localitate cu 2 000 de locuitori, timp de un an, s-au născut 20 de copii vii și au decedat – 25 de persoane, atunci rata natalității $n = 20 \times 1000 : 2000 = 10\%$; rata mortalității $m = 25 \times 1000 : 2000 = 12,5\%$; $BN = 10 - 12,5 = -2,5\%$.

3. Probleme actuale: securitatea demografică a țării

Securitatea demografică este una dintre componentele securității țării, pe lângă alte tipuri de securitate (politică, economică, socială, alimentară, ecologică și altele). Situația demografică în Republica Moldova este tot mai problematică: depopularea țării continuă; natalitatea este scăzută și nu asigură înlocuirea simplă a generațiilor; mortalitatea este înaltă, mai ales în rândul populației apte de muncă, dar și a copiilor, în comparație cu alte state europene; crește migrația populației peste hotare; se aprofundează procesul de îmbătrânire demografică; degradează instituția familiei etc. Toate acestea constituie o amenințare pentru securitatea națională, afectând dezvoltarea socioeconomică a țării (*argumentați acest fapt*). Prin urmare, asigurarea securității demografice devine una dintre cele mai importante și actuale probleme. În scopul ameliorării situației demografice pot fi aplicate unele măsuri:

- crearea condițiilor mai favorabile pentru creșterea și educarea copiilor;
- promovarea politicilor familiale diversificate de sprijin pentru părinții cu copii;
- promovarea egalității de gen, încurajarea participării taților în creșterea și educarea copiilor;
- creșterea accesibilității serviciilor medicale de calitate pentru toată populația, în special pentru cea din mediul rural;
- promovarea modului de viață sănătos și prevenirea comportamentului cu risc pentru sănătate (fumatul, alcoolismul, narcomania ș.a.).

**Dezbateri la temă**

Pornind de la faptul că situația demografică din țară este nefavorabilă, discutați, printr-un joc de rol, în echipe de experți – a) demografi/e; b) reprezentanți/te ai guvernului; c) pedagogi/e și psihologi/e; d) economiști/ste; e) jurnaliști/ste – și expuneți-vă opinia pe următoarele subiecte:

- Rolul familiei și educației în evoluția proceselor demografice;
- Măsuri ale organelor de stat și ale societății pentru ameliorarea situației demografice.

EVALUARE

- Explicați esența noțiunilor „spor natural” și „deficit natural” al populației.
- Argumentați de ce este necesară cunoașterea dinamicii indicatorilor demografici ai populației.
- Analizați graficul din *fig. 2.2* și explicați factorii care au determinat dinamica numărului de locuitori în perioada 1940-2023. Stabiliți perioada în care s-a înregistrat un spor mai mare al populației și indicați cauzele. Argumentați cauzele scăderii numărului de locuitori/locuitoare ai/ale țării în ultimele trei decenii.
- Identificați deosebiri regionale ale bilanțului natural al populației, analizând *fig. 2.6*.
- Calculați:
 - Rata natalității în localitatea X, dacă populația totală constituie 45 000 de locuitori, iar numărul nou-născuților este de 650 de persoane;
 - Bilanțul natural pentru aceeași localitate, dacă rata mortalității constituie 12,3%.
- *6. Determinați principalii indicatori demografici ai populației din localitatea natală sau din raionul/municipiul natal, utilizând site-ul oficial al Biroului Național de Statistică. Comparați aceste date cu indicatorii respectivi pe țară.

7 MIGRAȚIA ȘI REPARTIȚIA SPAȚIALĂ A POPULAȚIEI

„Oamenii nu sunt păsări călătoare și migrarea lor se explică nu prin legile biologice, ci prin cele sociale.”
(N.N. Baranski)

Studiind această temă, veți putea:

- să utilizați terminologia geografică pentru caracterizarea populației țării;
- să clasificați migrația populației conform diverselor criterii;
- să deduceți caracteristicile migrației populației;
- să identificați factorii care influențează repartitia spațială a populației țării, în baza hărților tematice.



1. Cum credeți, de ce este important să cunoaștem particularitățile migrației populației țării noastre?
2. Ce factori determină faptul că unele regiuni au o densitate mai mare a populației, iar altele – o densitate mai mică?

1. Factorii și clasificarea migrației populației

Migrația populației este un proces social caracteristic societății umane din cele mai vechi timpuri. Migrația oamenilor este determinată de anumiți factori, iar consecințele au o influență majoră de ordin demografic, social, economic, politic etc. (*analizați tabelul 2.1*).

Tabelul 2.1. Factorii și consecințele migrației populației

| | |
|--|--|
| Factorii migrației populației | <p><i>Naturali:</i> condițiile naturale; resursele naturale; manifestarea unor fenomene naturale de risc (seisme, inundații, secete, incendii ș.a.).</p> <p><i>Economici:</i> nivelul dezvoltării economice; nivelul bunăstării materiale a populației; surplusul sau deficitul de brațe de muncă; dezvoltarea sectorului serviciilor; asigurarea cu spațiu locativ ș.a.</p> <p><i>Sociali:</i> căsătorii; divorțuri; reîntregirea familiei.</p> <p><i>Politici:</i> gradul de libertate sau constrângere a persoanelor; respectarea drepturilor omului, inclusiv a minorităților; promovarea unor politici de populare, colonizare, deportare, repatriere; conflicte, războaie ș.a.</p> |
| Consecințele migrației populației | <p><i>Demografice:</i> modificarea numărului de locuitori, a ratelor natalității și mortalității, a structurii populației.</p> <p><i>Sociale:</i> formarea sau dezintegrarea familiilor.</p> <p><i>Economice:</i> sporirea sau reducerea veniturilor populației; modificarea efectivului de resurse de muncă ș.a.</p> <p><i>Politice:</i> promovarea unor politici pro- sau anti-migrație; schimbarea contingentului electoral ș.a.</p> |

În funcție de numărul persoanelor migrate, se calculează **soldul migratoriu**, care reprezintă diferența dintre numărul persoanelor sosite și al celor plecate dintr-un anumit teritoriu, într-o unitate de timp. Acest sold poate avea valoare pozitivă, negativă sau nulă (*discutați cu colegii în ce caz se pot înregistra astfel de valori*).

Întrucât există o mare diversitate de migrații ale populației, acestea se clasifică după diferite criterii (*fig. 2.7*).



Termeni-cheie

Migrația populației – deplasarea oamenilor dintr-o localitate în alta, determinată de anumiți factori, urmată de schimbarea domiciliului permanent (a locului de trai), pentru o perioadă anumită sau definitiv.



Studiați schema din *fig. 2.7* și enumerați tipurile de migrații conform criteriilor de clasificare.

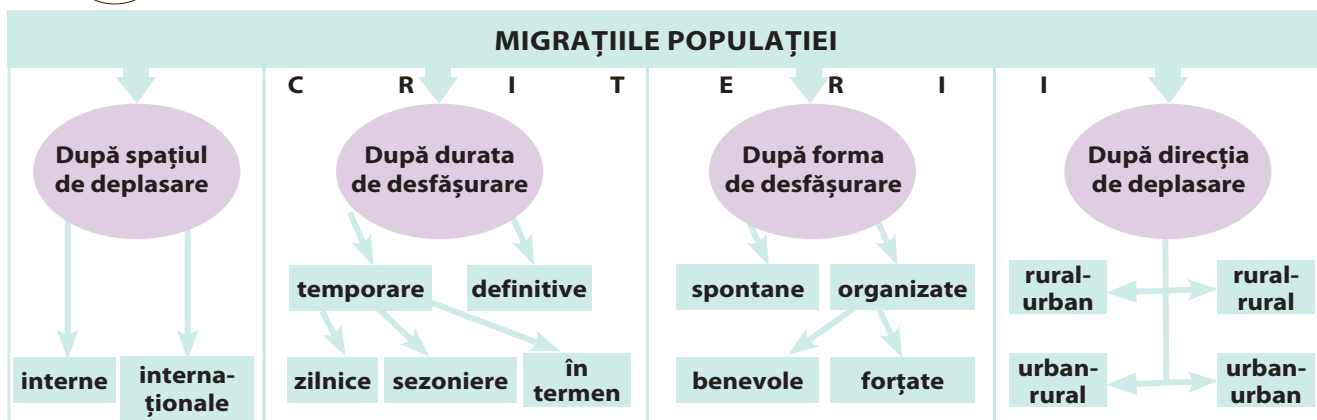


Fig. 2.7. Clasificarea migrațiilor populației



Termeni-cheie

Emigrare – procesul de plecare a oamenilor din țara în care au trăit (țara de origine sau patrie) pentru a se stabili cu traiul (definitiv sau temporar) în altă țară; persoanele plecate sunt numite *emigranți/te*.

Imigrare – procesul de sosire a oamenilor într-o altă țară pentru a se stabili cu traiul (definitiv sau temporar), părăsindu-și țara de origine (patria); persoanele stabilite se numesc *imigranți/te*.

2. Migrația populației în Republica Moldova

Țara noastră se caracterizează printr-un grad relativ înalt al migrației interne și al celei internaționale. Migrația populației în perioada 1945-1991 s-a produs aproape exclusiv în limitele URSS. Cel mai mare flux de **imigranți/te** a fost cel din Rusia și din Ucraina, sub pretextul deficitului de specialiști pentru industrializarea RSS Moldovenești. În același timp, era încurajată plecarea populației băștinașe la muncă în Rusia, Kazahstan și alte republici ale URSS. Soldul migratoriu al RSSM, în raport cu fostele republici unionale, avea valori pozitive. După obținerea independenței, odată cu deschiderea hotarelor și accesul mai mare al oamenilor la libera circulație, un flux mare de **emigranți/te** din Republica Moldova s-a îndreptat spre diferite țări străine (fig. 2.8). Se manifestă tot mai mult migrația externă temporară pentru muncă (numită și migrație economică), în cea mai mare parte spre statele din Uniunea Europeană și Rusia.



Identificați direcțiile și numărul de migranți pe țări, analizând harta din fig. 2.8.



MINIENCICLOPEDI

Conform datelor Organizației Mondiale pentru Migrație și ale organelor oficiale naționale, circa 1,2-1,5 milioane de cetățeni ai Republicii Moldova se află în străinătate. Cea mai numeroasă parte a **diasporei** moldovenești (rezidenți în străinătate) se regăsește în următoarele state:

| | mii persoane |
|--|--------------|
| Rusia | 300-350 |
| România | 285-300 |
| Italia | 190-300 |
| Franța | 100-160 |
| Germania | 100-120 |
| Ucraina | 25-150 |
| SUA | 46-60 |
| Marea Britanie | 42 |
| Spania | 35 |
| Grecia, Portugalia, Cehia, Irlanda, Canada | 20-30 |

Numărul persoanelor care migrează definitiv (cu schimbarea domiciliului permanent de peste 1 an) este mult mai mic decât cel al persoanelor care migrează temporar. Disproporția dintre populația emigrată și cea imigrată definitiv este semnificativă (analizați tabelul 2.2). Soldul migratoriu extern este negativ, de exemplu, în medie pentru perioada 2014-2021 a fost de circa 34,3 mii de persoane pe an. Pierderea unui număr atât de mare de oameni determină reducerea potențialului demografic și economic al țării. Fluxul cel mai intens al emigrației definitive din țara noastră este spre țările Uniunii Europene, SUA, Canada, iar al imigrației definitive în țară este din statele Asiei și Africii (Turcia, Israel ș.a.). În țările în care sunt stabilite comunități mai numeroase de emigranți din țara noastră se formează diaspora. Aceste grupuri etnice consolidate își păstrează identitatea culturală și lingvistică, relația cu patria etc. În același timp, se manifestă fenomenul **repatrierii** – revenirea din străinătate în Republica Moldova, cu dreptul la domiciliu stabil, a cetățenilor/enelor țării, a celor născuți/te aici și a urmașilor acestora, precum și a celor care anterior au locuit permanent în

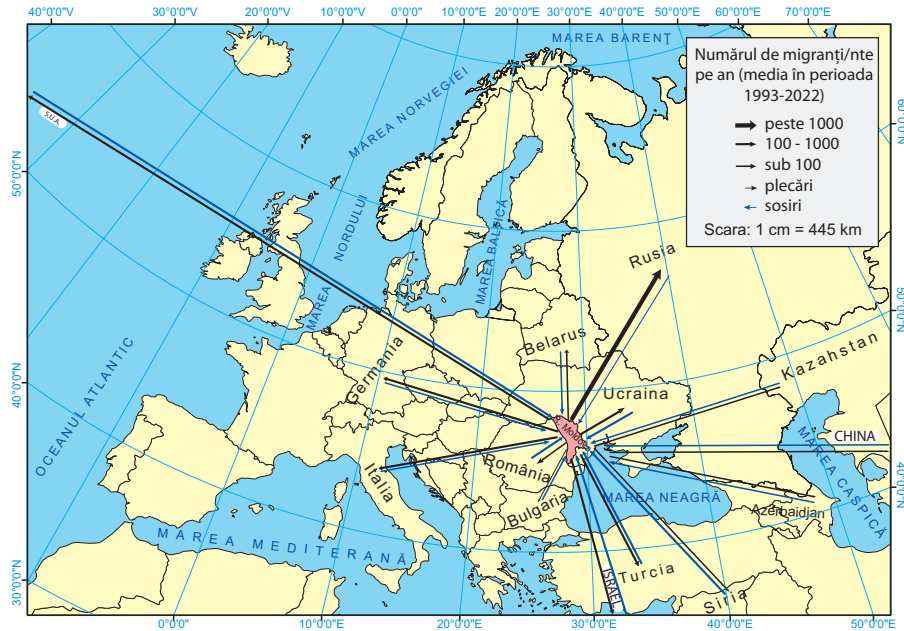


Fig. 2.8. Distribuția pe țări a migrației definitive

Sursa: Biroul Național de Statistică

**MINIENCICLOPEDIA**

Conform datelor oficiale, în prezent sunt plecați/te peste hotare temporar, la lucru sau la studii, aproximativ 600-800 de mii de cetățeni/ne ai/ale Republicii Moldova. Principalele țări în care aceștia/acestea emigrează sunt: Italia, Germania, România, Franța, Spania, Turcia, Rusia, Israel.

Republica Moldova cel puțin 10 ani. Cei/cele mai numeroși/oase repatriați/te sunt din Rusia, Ucraina și alte foste republici ale URSS.

Tabulul 2.2. Dinamica migrației definitive în perioada 2014-2021

| | 2014 | 2015 | 2016 | 2017 | 2018 | 2019 | 2020 | 2021 |
|------------------------|---------|---------|---------|---------|---------|---------|--------|---------|
| Imigranți/te | 98 731 | 105 834 | 107 303 | 107 580 | 116 739 | 116 197 | 65 167 | 68 356 |
| Emigranți/te | 122 955 | 127 277 | 153 405 | 158 257 | 158 788 | 153 289 | 72 372 | 113 769 |
| Sold migratoriu | -24 224 | -21 443 | -46 102 | -50 677 | -42 049 | -37 092 | -7 205 | -45 413 |

Sursa: Biroul Național de Statistică

În ultimii ani, în țara noastră, ca și în alte țări europene, crește numărul **populației refugiate** din alte țări care solicită azil. Acestea sunt persoane nevoite să plece din arealele natale afectate de calamități naturale, războaie, conflicte și alte pericole. Majoritatea refugiaților/telor sosiți/te sunt originari/e din țările Orientului Apropiat, ale Africii, ale Asiei de Sud, precum și din estul Ucrainei.

La nivel național, este necesară elaborarea unui program mai eficient privind migrația internă și cea externă a populației, în contextul creării locurilor de muncă noi și utilizării raționale a resurselor de muncă.

3. Repartiția spațială a populației

Populația Terrei are o distribuție teritorială inegală, fiind influențată de diferiți factori.



Analizați fig. 2.9 și deduceți care dintre factorii indicați determină, într-o măsură mai mare, repartiția actuală a populației pe teritoriul țării.

Cadrul natural favorabil al teritoriului țării noastre a stimulat populația relativ intensă în toate perioadele istorice: clima temperată, relieful

**Studierea documentelor**

Politica de stat în domeniul migrației în țara noastră este promovată de **Biroul migrație și azil**. Pentru o informare suplimentară despre migrația populației, studiați unele acte legislative: Legea cu privire la migrație nr. 1518 din 06.12.2002; Legea privind regimul străinilor în Republica Moldova nr. 200 din 16.07.2010 ș.a.

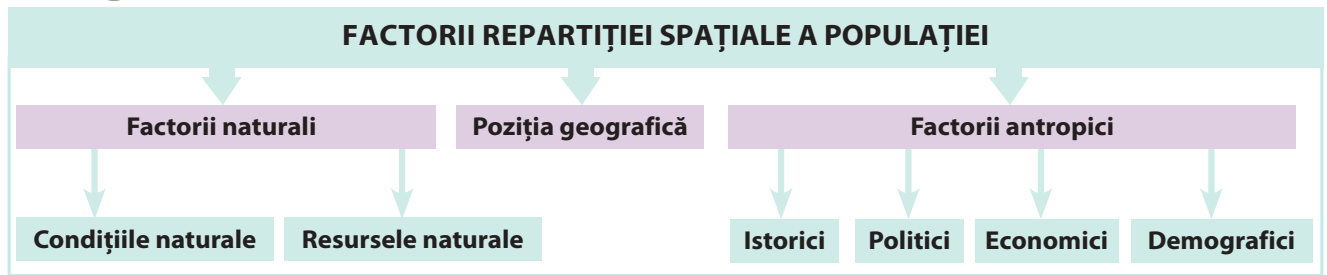


Fig. 2.9. Factorii repartiției spațiale a populației

de câmpie și podiș, prezența resurselor naturale primordiale pentru om (apă, soluri fertile, materiale de construcție, lume organică bogată ș.a.). Pe parcursul ultimelor două secole, o influență mare asupra dinamicii numărului de locuitori și a repartiției populației au avut-o factorii politici



MINIENCICLOPEDI

La 18 octombrie a fiecărui an este marcată Ziua Europeană Antitrafic, cu activități axate pe sensibilizarea publicului despre schimbările și tendințele noi în domeniul traficului de ființe umane – o formă de migrație ilegală, cu abateri de la legislația și normele în vigoare. Există și organisme internaționale și statale de gestiune a proceselor migraționiste: Organizația Internațională pentru Migrație în cadrul Organizației Națiunilor Unite; Biroul Migrație și Azil al Republicii Moldova, subordonat Guvernului; Comitetul Național Pentru Combaterea Traficului de Ființe Umane.

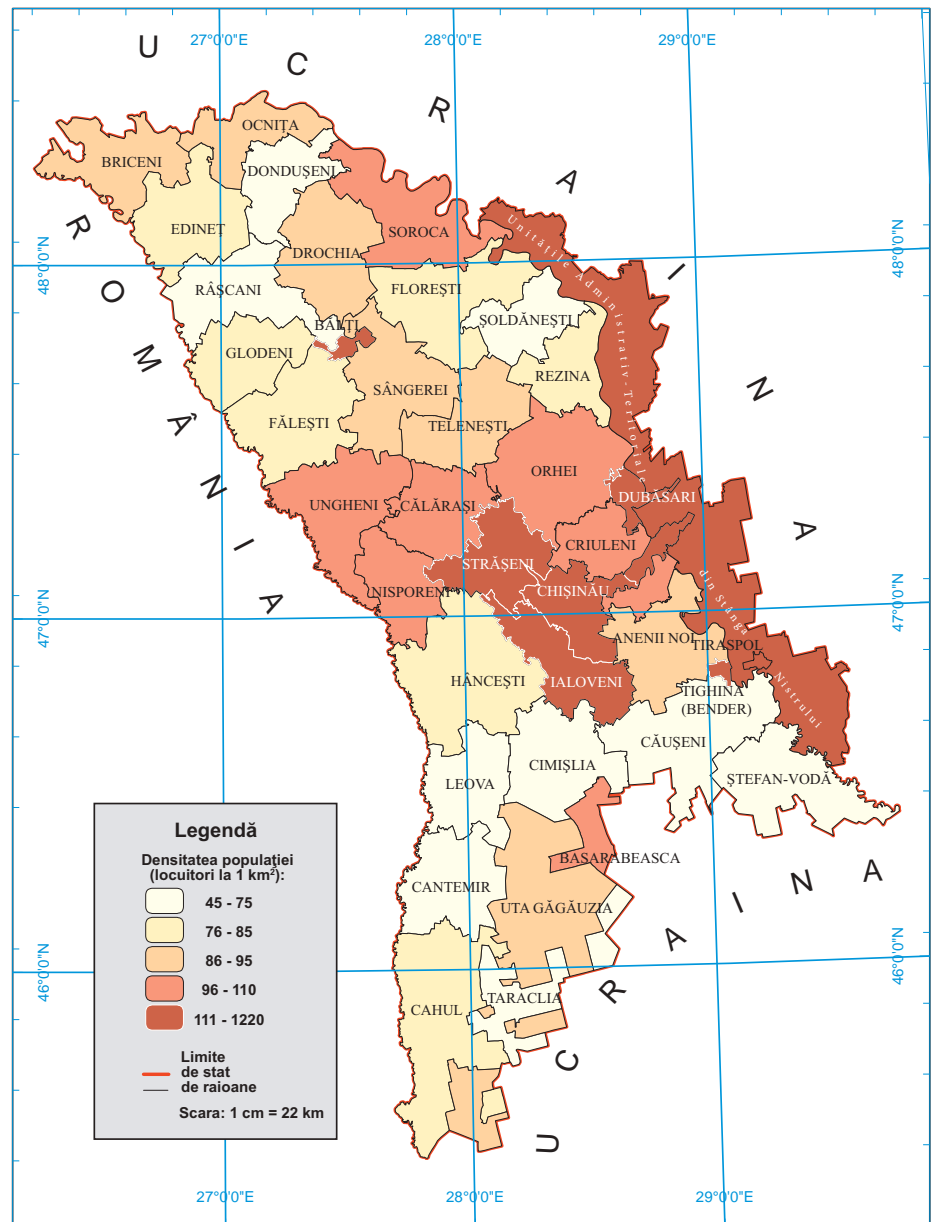


Fig. 2.10. Densitatea medie a populației pe unități administrative (a. 2023)

(războaiele, politica statelor) și demografici (reproducerea populației și migrațiile).

Gradul de concentrare a populației pe un anumit teritoriu este reflectat de indicatorul numit **densitatea medie a populației** – raportarea numărului de locuitori de pe un anumit teritoriu la suprafața acestuia, exprimată în locuitori la km^2 . Odată cu variația numerică a populației, s-a modificat corespunzător și densitatea acesteia (*analizați fig. 2.11*). După densitatea medie a populației, Republica Moldova ocupă un loc de mijloc printre statele europene.

În funcție de factorii naturali, istorici, economici și de poziția geografică, densitatea populației diferă sub aspect teritorial. Arealele mai dens populate (peste 100 loc./km^2) cuprind Regiunea Centrală (municipiul Chișinău, raioanele Strășeni, Ialoveni ș.a.) și raioanele din stânga Nistrului, îndeosebi în valea Nistrului. În raioanele din Regiunea de Nord densitatea populației ($70\text{-}95 \text{ loc./km}^2$) este sub media pe țară. Cea mai mică densitate a populației o au raioanele din regiunea de sud ($65\text{-}85 \text{ loc./km}^2$) (*fig. 2.10*). În regiunea dată, îndeosebi în stepa Bugeacului, condițiile naturale sunt mai puțin favorabile pentru traiul și activitatea omului: clima mai aridă, deficitul de apă potabilă ș.a. De asemenea, procesele de urbanizare și industrializare în regiune s-au manifestat mai slab.

Datele referitoare la repartiția populației pe teritoriul țării trebuie luate în considerare la utilizarea resurselor de muncă și la organizarea sectorului serviciilor (învățământ, ocrotirea sănătății, comerț, transport ș.a.).

4. Probleme actuale: securitatea demografică a țării

În ultimele trei decenii țara noastră se confruntă cu un puternic flux de emigrație a populației, preponderent tinere și apte de muncă. Aceasta generează multiple probleme sociale, economice, demografice etc.



EXPRIȚAȚI-VĂ OPINIA PROPRIE!

Discutați cu colegii și propuneți măsuri care ar contribui la revenirea în patrie a populației emigrate din Republica Moldova în ultimele decenii.

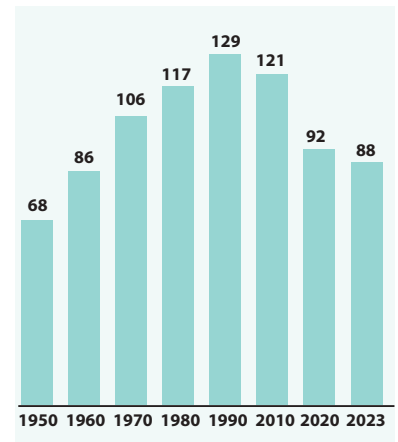


Fig. 2.11. Dinamica densității medii a populației în Republica Moldova



Ținând cont de faptul că migrația externă a atins proporții mari, expuneți-vă opinia cu privire la consecințele pozitive și cele negative ale acestui fenomen. Propuneți măsuri de optimizare a proceselor migraționiste din țară.

EVALUARE

1. Comentați afirmația geografului N.N. Baranski despre migrația populației din mottoul acestei teme.
2. Analizați harta din *fig. 2.8* și explicați cauzele care determină direcțiile migrației definitive a populației Republicii Moldova.
3. Identificați criteriul de clasificare a următoarelor tipuri de migrații: sezoniere, familiale, interne, spontane, definitive, economice, forțate.
4. Aflați suprafața localității natale și numărul de locuitori și calculați densitatea medie a populației. Comparați rezultatul obținut cu densitatea medie pe țară.

*5. Este cunoscut faptul că în trecut strămoșii noștri practicau un tip de migrație temporară numit „transhumanță”. Consultați dicționarul explicativ, profesorul de limba și literatura română, precum și surse suplimentare de informare și scrieți un eseu despre migrația transhumanță.



Studiind această temă, veți putea:

- să distingeți structura populației, după diferite criterii;
- să stabiliți particularitățile structurii demografice a populației țării;
- să deduceți concluzii privind structura populației, în baza materialelor grafice și cartografice;
- să apreciați resursele de muncă ale țării;
- să evaluați rolul diferitor grupe de populație în dezvoltarea socioeconomică a țării.

8 STRUCTURA DEMOGRAFICĂ ȘI RESURSELE DE MUNCĂ

„Familia constituie elementul natural și fundamental al societății și are dreptul la ocrotire din partea societății și a statului.”

(Constituția Republicii Moldova, Articolul 48)



Cum credeți, de ce trebuie să cunoaștem ponderea diferitor grupe de vârstă ale populației dintr-o localitate sau țară?

1. Structura populației

Întreaga populație de pe Terra aparține astăzi aceleiași specii (*Homo Sapiens*) și are trăsături anatomice omogene. Totuși, oamenii se deosebesc după anumite caracteristici, de aceea se aplică unele structurări (clasificări) în funcție de diferite criterii. Cele mai importante sunt următoarele criterii de clasificare (grupare) a populației: demografic, sociocultural, economic și după mediul de trai (fig. 2.12).



Analizați schema (fig. 2.12), identificați criteriile de clasificare (structurare) și grupele de populație.

Extrem de important este să înțelegem că structurarea sau divizarea oamenilor după anumite criterii are caracter convențional. Toate grupele umane (sociale) și toți oamenii trebuie respectați în baza *drepturilor și libertăților fundamentale ale omului pe principiul egalității și nediscriminării*, în pofida unor diferențe de vârstă, gen, rasă, etnie, religie, limbă vorbită etc.

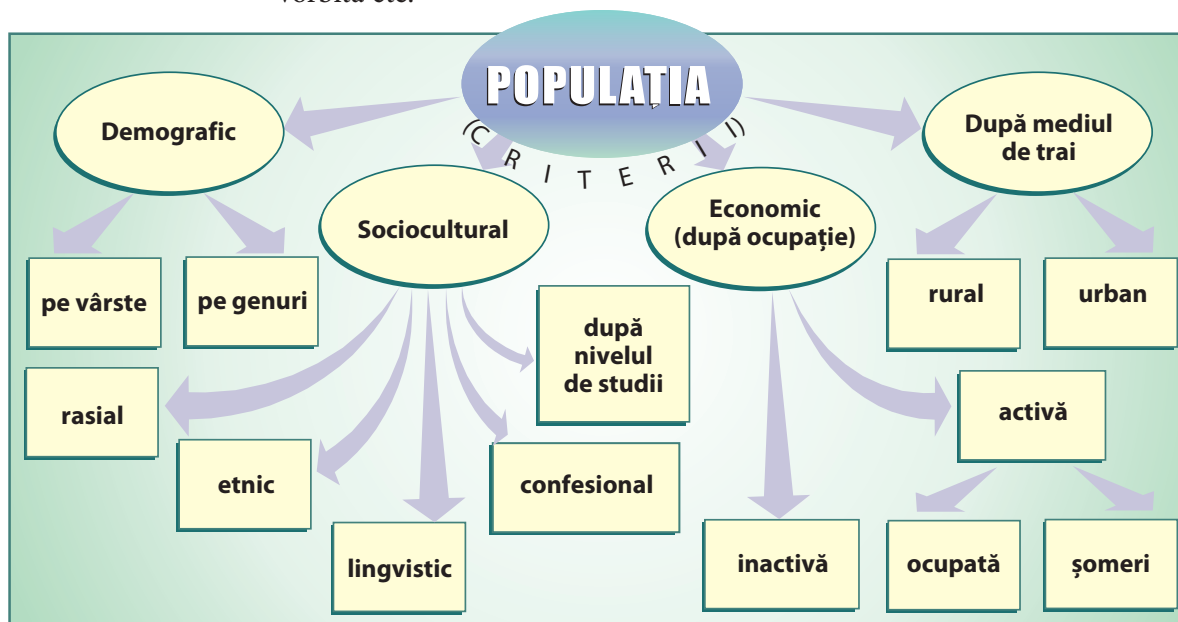


Fig. 2.12. Structura populației

2. Structura populației după criteriile vârstei și al genului

Vârsta și genul (sexul) reprezintă două dintre caracteristicile de bază ale populației. Raportul dintre grupele de vârstă și de gen influențează procesul de reproducere a populației și dezvoltarea economiei (*argumentați acest fapt*). În scopul studierii populației unui teritoriu (regiune, țară, localitate ș.a.), se evidențiază următoarele grupe de vârstă: *tână* (în limitele 0-15 ani), *adultă* (16-59 de ani) și *vârstnică* (60 de ani și mai mult) (fig. 2.13). Ponderea acestor grupe de vârstă se modifică de la o perioadă la alta.



Analizați fig. 2.13 și constatați modificările raportului pe grupe de vârstă a populației Republicii Moldova în perioada indicată.

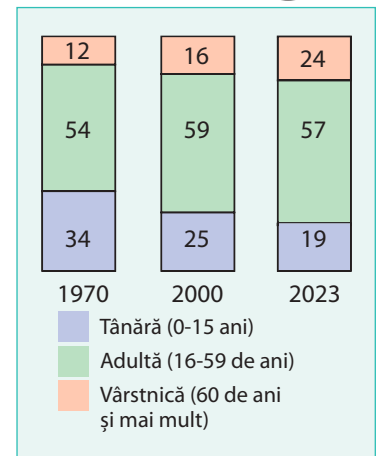


Fig. 2.13. Structura populației pe grupe de vârste (în % din total)

Structura populației pe grupe de vârstă este determinată de principalele fenomene demografice:

- astfel, cu cât indicatorul natalității este mai mare, cu atât crește ponderea populației de vârstă tânără, iar odată cu sporirea mortalității în grupele de vârstă mai înaintată, ponderea acestora se micșorează;
- în țara noastră un impact major asupra structurii pe grupe de vârstă îl are migrația populației: în rezultatul emigrării în masă a populației preponderent tinere, crește ponderea celei vârstnice;
- ca rezultat, în ultimele decenii, are loc un proces rapid de **îmbătrânire demografică**, ceea ce constituie o modificare a raportului dintre grupele de vârstă. Se consideră că o populație este îmbătrânită atunci când ponderea vârstnicilor de peste 60 de ani depășește 12% din totalul populației (*consultați fig. 2.13 și determinați cum a evoluat ponderea vârstnicilor în Republica Moldova*).

Populația rurală se caracterizează printr-un ritm mai înalt de îmbătrânire, decât cea urbană (fig. 2.14). Țara noastră se confruntă cu o creștere rapidă a efectivului persoanelor vârstnice, fapt care afectează esențial sistemul de protecție socială: acordarea pensiilor, a indemnizațiilor sociale etc.

Un indicator care influențează structura pe vârste a populației este **speranța de viață la naștere** (numit și durată medie a vieții), care reprezintă numărul mediu de ani pe care îi poate trăi o generație, în funcție de nivelul mortalității în anul respectiv. Conform datelor anului 2022, speranța de viață la naștere a populației țării a fost de 71,4 ani (la bărbați – 67,1 ani și la femei – 75,7 ani). Se constată și unele diferențieri pe medii de trai: la populația urbană valoarea medie este de 72,6 ani, iar la populația rurală – de 70,4 ani. În funcție de valorile speranței de viață la naștere, statul trebuie să promoveze politici de încurajare a natalității și de optimizare a migrației; să dezvolte anumite servicii sociale destinate diferitelor categorii de vârstă; să stabilească vârsta de pensionare a populației etc.

Structura pe genuri a populației. La nivel mondial, numărul bărbaților îl depășește ușor pe cel al femeilor. În țările din Europa însă, situația este inversă, femeile predomină numeric, fapt ce se explică prin consecințele războaielor, modul de viață al populației ș.a.



Termeni-cheie

Îmbătrânire demografică – proces continuu de reducere a ponderii populației tinere și de creștere a populației mai vârstnice în totalul unei populații (la nivel de țară, regiune, localitate etc.), determinat de micșorarea natalității, migrația populației și de alți factori.

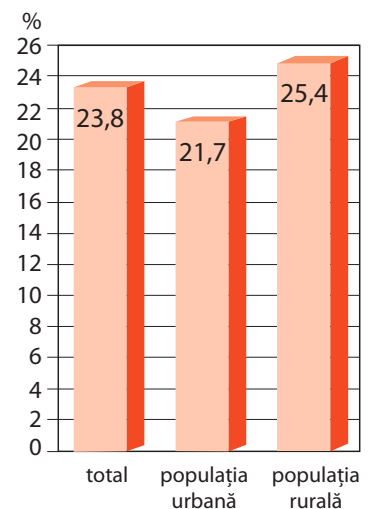


Fig. 2.14. Coeficientul îmbătrânirii populației (numărul persoanelor în vârstă de 60 ani și mai mult la 100 de locuitori, a. 2023)

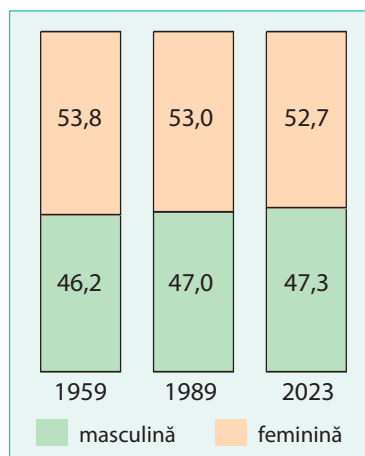


Fig. 2.15. Raportul dintre populația masculină și cea feminină (în %)

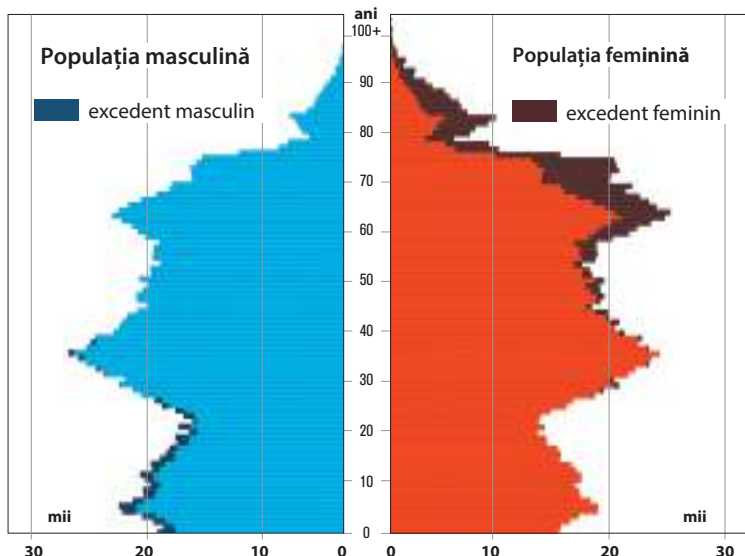


Fig. 2.16. Piramida pe grupe de vârstă și pe genuri a populației (a. 2020)



MINIENCICLOPEDIA

Reprezentarea structurii populației după criteriul vârstei și după cel al genului se poate face cu ajutorul unei diagrame, numită **piramida pe vârste și pe genuri**, în care este prezentată fiecare grupă de vârstă, după numărul de persoane sau în procente din totalul populației de genul respectiv.

În Republica Moldova, pe parcursul mai multor decenii, se observă o predominare a populației feminine (fig. 2.15). Dezechilibre mai mari, conform criteriului genului, apar la populația vârstnică (fig. 2.16). Fenomenul dat este determinat de nivelul mortalității la bărbați mai ridicat decât la femei în rândul populației adulte și a celei vârstnice. Aceasta se explică prin faptul că bărbații au multe activități specifice mai periculoase pentru sănătate și viață (militărie, transporturi, minerit ș.a.), dar și prin frecvența mai mare la bărbați a unor vicii sociale (fumat, alcoolism) ș.a.

Analiza **piramidei pe grupe de vârstă și pe genuri a populației** (fig. 2.16) demonstrează legătura dintre fenomenele sociale și structura pe vârste și pe genuri a populației. Astfel, numărul mai mic de persoane în vârstă de 75-80 de ani este consecința natalității reduse și a mortalității înalte în perioada 1940-1950, când au avut loc Al Doilea Război Mondial, ocupația sovietică, deportările staliniste și foametea organizată. Următoarea îngustare a piramidei cuprinde generațiile cu vârsta de 40-55 de ani, care sunt copiii generațiilor născute în 1940-1950 și, respectiv, generațiile cu vârsta

în prezent de 15-25 de ani, care sunt nepoții/nepoatele lor. Generațiile mai numeroase cu vârsta de 55-70 de ani sunt născute în perioada 1950-1965, când rata natalității era foarte ridicată, apoi generațiile cu vârsta de 30-40 de ani sunt copiii lor. Astfel, schimbul de generații se produce în valuri succesive, în funcție de influența fenomenelor sociale.

3. Resursele de muncă

Populația oricărei țări constituie factorul principal în dezvoltarea socioeconomică. Activitatea economică este realizată de **resursele de muncă**. În funcție de criteriul vârstei de muncă, populația poate fi structurată în trei mari categorii: a) persoane care nu au atins vârsta aptă de muncă (copiii și o parte dintre adolescenți/adolescente); b) persoane care au vârsta aptă de muncă (adulții, o parte dintre adolescenți/adolescente și vârstnici); c) persoane care au depășit vârsta aptă de muncă (pensionarii/pensionarele) (fig. 2.16).

Pornind de la criteriul activității economice, putem stabili că **populația activă** cuprinde persoanele angajate în orice domeniu de activitate economică (numită și **populație ocupată**), dar și **șomerii** – persoanele cu vârsta de 15 ani și mai mult, apte de muncă, dar neangajate, aflându-se totodată în căutarea unui loc de muncă. **Populația inactivă** (numită și **întreținută**) include copiii, elevii/elevele, studenții/studentele, pensionarii/pensionarele, persoanele cu dizabilități ș.a. (fig. 2.17). În Republica Moldova prevalează numeric populația inactivă, ea constituind aproximativ 55% din totalul populației.

Populația activă este grupată și în funcție de activitatea pe ramuri ale economiei (agricultură, industrie, servicii). O trăsătură specifică a

populației țării, comparativ cu alte țări europene, o constituie ponderea relativ mare a resurselor de muncă în agricultură (fig. 2.18). Utilizarea acestora în sectorul agricol are caracter sezonier, adică brațele de muncă sunt folosite temporar. Schimbările din ultimii ani din economia națională au determinat modificări esențiale în structura populației active.



Analizând fig. 2.18, constatați modificările care au avut loc în structura populației active în perioada indicată și explicați cauzele lor.

În perioada de criză economică, odată cu reducerea locurilor de muncă, a sporit **șomajul**. Numărul șomerilor înregistrați constituie anual aproximativ 25-50 de mii de persoane sau circa 3-5% din totalul populației economice active. Ca urmare a șomajului, a apărut un număr mare de persoane nevoite să emigreze peste hotare, în căutarea unui loc de muncă. Efectivul lor este estimat oficial la circa 300-350 de mii de persoane în medie pe an, dintre care 2/3 sunt bărbați. În mod paradoxal, în Republica Moldova se manifestă două fenomene paralele: pe de o parte, emigrarea resurselor de muncă, pe de altă parte, deficitul de resurse de muncă în economia națională (cum argumentați acest fapt?).

4. Probleme actuale: securitatea demografică a țării

Dintre problemele care afectează securitatea demografică și cea economică a țării un rol substanțial revine îmbătrânirii demografice, emigrării resurselor de muncă și deficitului de resurse de muncă. Acestea au consecințe esențiale nu doar în perioada actuală, dar și în viitorul apropiat.

Dezbateri la temă

Pornind de la cele trei fenomene care afectează securitatea demografică și economică a țării, discutați cu colegii și expuneți-vă opinia cu privire la următoarele subiecte:

- Care sunt consecințele socioeconomice ale „îmbătrânirii demografice”?
- Care sunt cauzele deficitului de resurse umane în economia țării?
- Prin ce acțiuni pot fi ameliorate consecințele „îmbătrânirii demografice”?
- Ce măsuri ar duce la crearea a noi locuri de muncă în economia țării?

EVALUARE

- Argumentați legătura dintre mișcarea naturală a populației și structura ei după criteriul vârstei.
- Discutați cu colegii și deduceți cauzele care determină o speranță de viață la naștere mai mică la bărbați decât la femei.
- Analizați fig. 2.16 și explicați în ce grupe de vârstă se observă o disproporție mai mare între numărul bărbaților și cel al femeilor. Care sunt cauzele acestui fenomen?
- Propuneți câteva măsuri de utilizare rațională a brațelor de muncă din mediul rural al țării.
- *5. Stabiliți în ce ramuri ale economiei se înregistrează un număr mai mare de angajați în localitatea natală.



Termeni-cheie

Resursele de muncă – populația cu vârstă aptă de muncă, persoanele cuprinse în limitele vârstei legale și capabile de muncă. Limita de vârstă a populației capabile de a munci diferă de la o țară la alta. În Republica Moldova, conform legislației actuale, aceasta este de la 15 ani și până la vârsta de pensionare – 63 de ani. Resursele de muncă mai includ și persoanele care activează înainte de a atinge vârsta aptă de muncă și cele care au depășit această vârstă (unii pensionari).

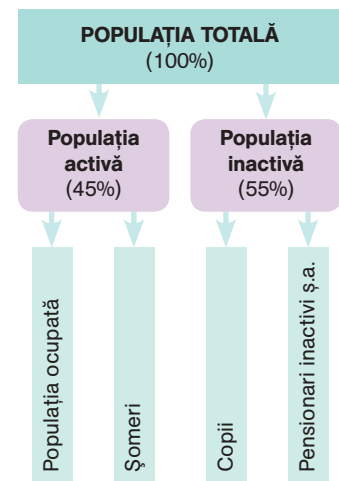


Fig. 2.17. Structura populației după criteriul activității

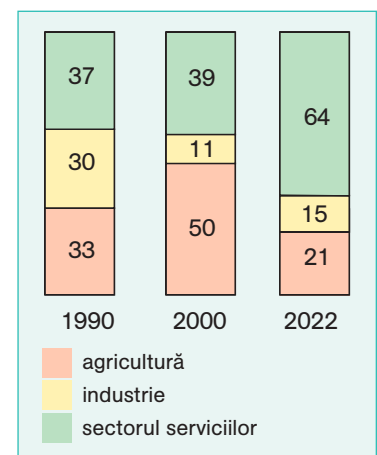


Fig. 2.18. Structura populației active pe ramuri ale economiei (în %)



Studiind această temă, veți putea:

- să stabiliți caracteristicile structurii etnice și confesionale a populației;
- să analizați dinamica structurii etnice a populației;
- să identificați particularitățile răspândirii etniilor pe teritoriul țării;
- să apreciați patrimoniul cultural național privind tradițiile și obiceiurile populației.

9 STRUCTURA ETNICĂ ȘI CEA CONFESIONALĂ A POPULAȚIEI

„Statul recunoaște și garantează dreptul tuturor cetățenilor la păstrarea, la dezvoltarea și la exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase.“

(Constituția Republicii Moldova, Articolul 10)

Evocare

1. Numiți câteva popoare din țările europene care sunt reprezentate și în Republica Moldova.
2. Cum credeți, de ce este necesar să cunoaștem particularitățile diferitor etnii?

1. Structura etnică a populației

Apartenența etnică este una dintre principalele caracteristici ale populației și un criteriu de delimitare a structurii ei. **Etnia** sau **grupul etnic** (de la cuvântul grecesc *ethnos* – „popor“) reprezintă o comunitate de persoane pe care le unesc anumite trăsături ținând de civilizație, în special, unitatea de limbă vorbită și de cultură, originea și conștiința națională, obiceiurile și tradițiile moștenite ș.a.

Populația Republicii Moldova este neomogenă din punct de vedere etnic, ca rezultat al evoluției istorice. Populația autohtonă o constituie românii (numiți și moldovenii), care au deținut majoritatea în toate timpurile. Românii sunt unul dintre cele mai vechi popoare europene, format prin asimilarea populației autohtone geto-dacice de către romani. Atributul de bază al poporului este *limba română* – o limbă din familia indo-europeană, grupul limbilor romanice (latine). Poporul român se remarcă printr-un patrimoniu istoric și cultural foarte bogat, tradiții și obiceiuri autentice, dintre care unele (covorul tradițional, ia, Mărțișorul, colindatul ș.a.) se regăsesc pe lista Patrimoniului mondial aflat sub protecția UNESCO (fig. 2.19). În virtutea împrejurărilor istorice și a interesului pentru acest spațiu din partea marilor puteri ale vremii (Imperiul Rus, Imperiul Otoman, URSS), aici s-au stabilit cu traiul și reprezentanții altor etnii: ucraineni, ruși, bulgari, găgăuzi, armeni, evrei, germani, țigani (romi/rromi) ș.a. Ei au migrat în diferite perioade istorice, în principal în secolele al XIX-lea și al XX-lea. În perioada Imperiului Rus populația imigrantă se bucura de diverse înlesniri: scutirea de impozite, eliberarea de obligațiunile militare ș.a.



Fig. 2.19. Români (moldovenii) în haine naționale



CONEXIUNI:

1. Amintiți-vă de la orele de istorie ce popoare au trăit pe teritoriul țării noastre în antichitate.
2. Amintiți-vă de la orele anterioare de geografie la ce rasă se atribuie populația actuală a țării și care sunt caracteristicile ei.

Conform datelor ultimului recensământ general al populației din anul 2014, populația majoritară o formează românii (moldovenii) (tabelul 2.3 și fig. 2.20).



Identificați modificările în structura etnică a populației în perioada 1989-2014, analizând tabelul 2.3 și fig. 2.20.

Tabelul 2.3. Dinamica structurii etnice a populației Republicii Moldova (în %)

| | Anul recensământului | | | | | |
|--------------------|----------------------|------|------|------|------|-------|
| | 1959 | 1970 | 1979 | 1989 | 2004 | 2014* |
| Români (moldoveni) | 65,4 | 64,5 | 63,9 | 64,5 | 71,5 | 80,6 |
| Ucraineni | 14,6 | 14,2 | 14,2 | 13,8 | 11,2 | 6,5 |
| Ruși | 10,2 | 11,6 | 12,8 | 13,0 | 9,4 | 4,0 |
| Găgăuzi | 3,3 | 3,5 | 3,5 | 3,5 | 4,0 | 4,5 |
| Bulgari | 2,1 | 2,1 | 2,0 | 2,0 | 2,0 | 1,9 |
| Evrei | 3,3 | 2,7 | 2,0 | 1,5 | 0,1 | 0,1 |
| Alte etnii | 1,1 | 1,4 | 1,6 | 1,7 | 1,8 | 2,4 |

* Notă: Recensământul populației nu a cuprins localitățile din stânga Nistrului și municipiul Tighina (Bender).

Dintre etniile conlocuitoare (numite și *minorități naționale*) în prezent o pondere mai mare dețin ucrainenii, rușii, găgăuzii, bulgarii ș.a. (tabelul 2.3). Structura etnică a populației variază și în funcție de mediul de trai. De exemplu, populația autohtonă este stabilită cu traiul, în cea mai mare parte, în mediul rural, iar etnicii ruși, ucrainenii și evreii – în mediul urban.



Analizați fig. 2.21 și identificați prin ce se deosebește structura etnică a populației rurale de cea a populației urbane.

Populația autohtonă este răspândită pretutindeni pe teritoriul țării. În raport procentual însă, ea deține o pondere mai mare în regiunea centrală și în cea de nord (fig. 2.22). Cât privește minoritățile etnice, ucrainenii populează, în special, nordul și estul țării, iar găgăuzii (fig. 2.23) și bulgarii (fig. 2.24) – partea de sud. Populația de origine rusă este concentrată, mai cu seamă, în așezările urbane mari, unde au migrat mai ales în perioada postbelică. Grupurile etnice mai puțin numeroase (țigani [romi/rromi], bieloruși, evrei, polonezi, armeni ș.a.), de regulă, sunt așezate cu traiul în localitățile urbane. Țiganii (romii/rromii) se întâlnesc într-un număr mai mare în orașele Soroca și Otaci.

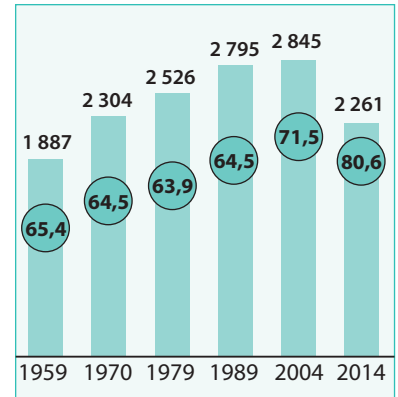


Fig. 2.20. Evoluția numerică a populației autohtone (mii de persoane; în cerc se indică ponderea în % din totalul populației)



MINIENCICLOPEDI

Printre etniile mai puțin numeroase înregistrate la ultimele două recensăminte se numără: țiganii (romii/romii), bielorușii, evreii, polonezii, armenii ș.a.

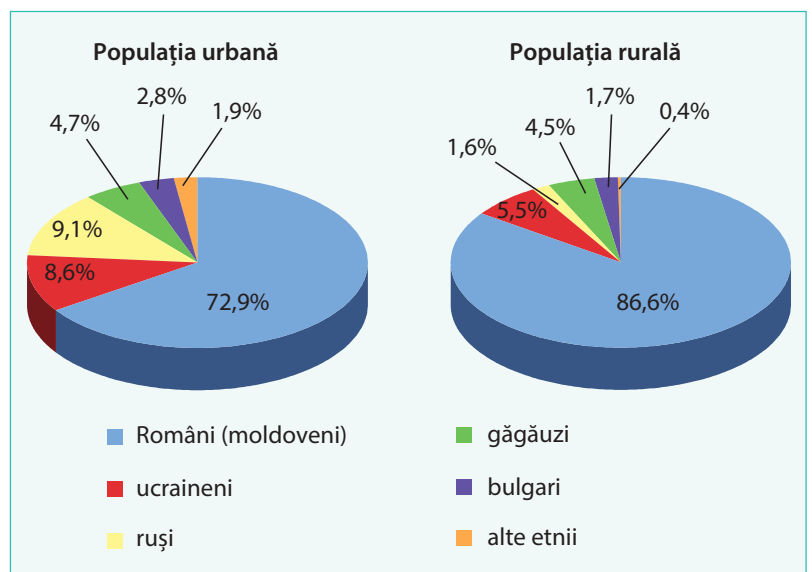


Fig. 2.21. Structura etnică a populației pe medii de trai (conform recensământului din a. 2014)



MINIENCICLOPEDI

În funcție de criteriul lingvistic, etniile conlocuitoare cu pondere mai mare fac parte din diferite familii și grupuri lingvistice. Limbile **ucraïneană, rusă și bulgară** intră în componența familiei indo-europene, grupul limbilor slave. Aceste trei popoare de origine slavă conviețuiesc pe meleagurile noastre cu românii (moldovenii) de mai multe secole. În aceeași familie lingvistică se regăsesc și **țigani (romii/romii)**, dar la grupul indic (numit și indo-arian), ei migrând în secolele XI-XII în Europa din India. Limba **găgăuză** aparține grupului de limbi turcice. Găgăuzii și bulgarii au migrat în sudul Basarabiei pe parcursul secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea, venind din Peninsula Balcanică. **Evreii** vorbesc o limbă din familia semito-hamită, grupul limbilor semite. Aceștia au migrat în țările europene din Orientul Apropiat.



Fig. 2.23. Ansamblul folcloric găgăuz „Cadânja”



Fig. 2.24. Tânăr bulgar cântând la cimpoi



Identificați unitățile administrativ-teritoriale în care au o pondere mai mare ucrainenii, rușii, găgăuzii și bulgarii, analizând harta din fig. 2.22.

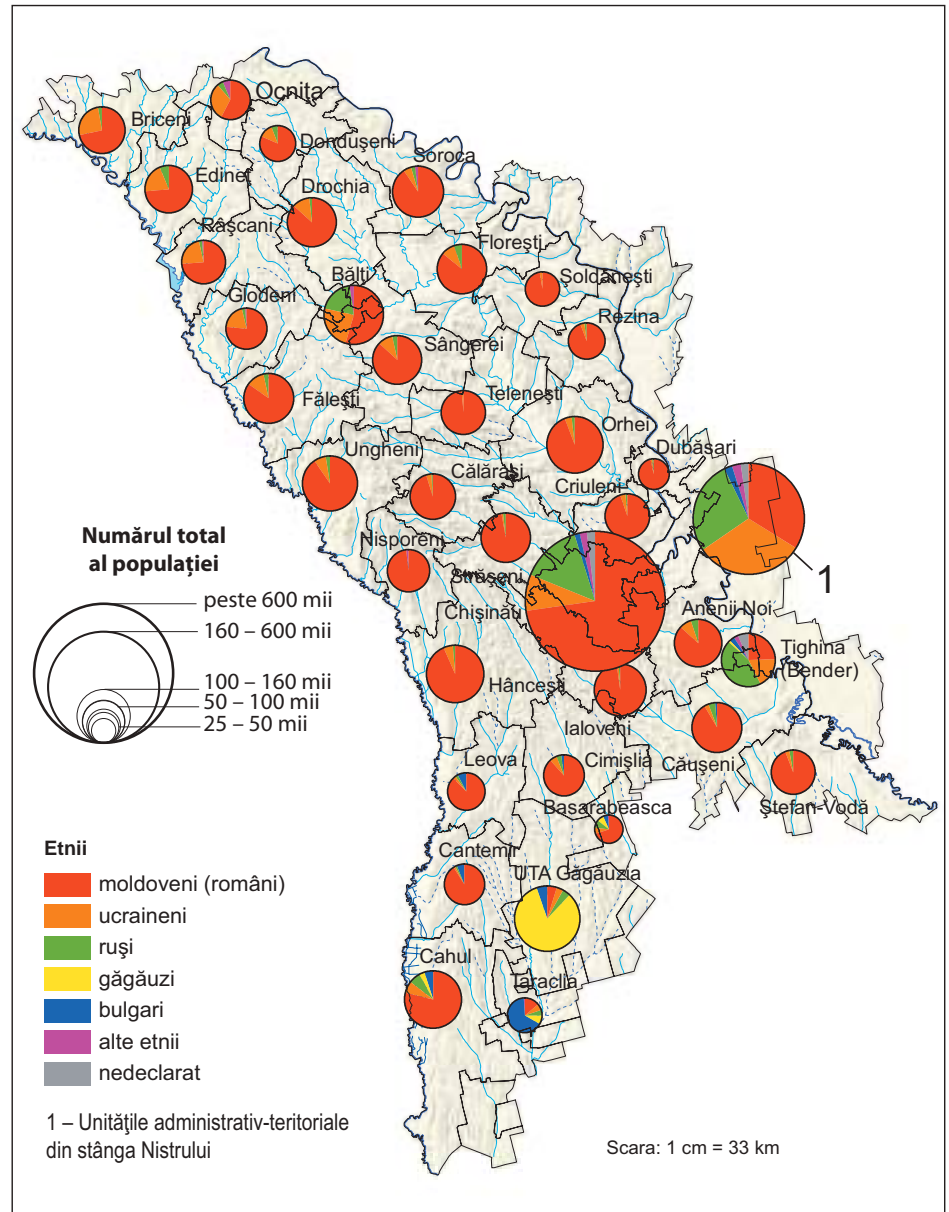


Fig. 2.22. Harta etnică (a. 2014)



MINIENCICLOPEDI

Limba **găgăuză** aparține familiei de limbi turcice. Găgăuzii au migrat în sudul Basarabiei pe parcursul secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea, venind din Peninsula Balcanică. Limba **bulgară** face parte din grupul limbilor slave de sud. Bulgarii au migrat pe meleagurile noastre din Peninsula Balcanică, împreună cu găgăuzii. Pe parcursul secolelor, găgăuzii și bulgarii au păstrat tradiția de creștere a ovinelor și de confecționare a țesăturilor din lână, a covoarelor naționale, a obiectelor din piele, blănuri de oaie, pielicele ș.a.



2. Structura confesională (religioasă) a populației

Religia este un atribut al identității populației, asigurând păstrarea și multiplicarea valorilor spirituale, inclusiv a tradițiilor, obiceiurilor, riturilor moștenite. Religia a jucat un rol important în realizarea unității sociale, a consensului între reprezentanții diferitor etnii conlocuitoare. Actualmente, în țara noastră sunt înregistrate peste 20 de confesiuni (culte) și asociații religioase.



CONEXIUNI: Amintiți-vă de la orele de istorie câteva exemple de religii mai răspândite pe Glob și în ce regiuni și țări se întâlnesc.

Marea majoritate a populației (circa 90%) aparține religiei creștin-ortodoxe. Creștinismul ortodox s-a răspândit pe acest teritoriu încă din primele secole de la apariție. Drept dovadă servesc diverse vestigii materiale și spirituale, inclusiv mănăstirile rupestre de pe malurile râurilor Nistru și Răut. Confesiunile mai puțin răspândite aici aparțin, de asemenea, creștinismului: Organizația religioasă „Martorii lui Iehova”, Biserica Baptistă, Biserica Creștină Evanghelistă, Cultul Penticostal, Biserica Romano-Catolică ș.a. Populația evreiască are o religie specifică, numită iudaism, fiind prezente, îndeosebi în orașe, lăcașuri de cult (sinagogi), școli, cimitire și alte elemente de patrimoniu cultural evreiesc. În ultima perioadă, se atestă și locuitori aparținând religiei musulmane (islamism) și altor confesiuni de origine asiatică.

Cunoașterea particularităților demografice și etno-culturale ale diferitor etnii este importantă pentru organizarea rațională a sectorului social: învățământul, ocrotirea sănătății, cultura, serviciile publice, utilizarea brațelor de muncă. Etniile conlocuitoare din țara noastră se bucură de drepturi egale, alături de populația autohtonă: dreptul la muncă, la învățatură, la odihnă, la participare în activitatea publică etc.

Populația Republicii Moldova conviețuiește pașnic pe durata multor secole, locuitorii remarcându-se prin diversitate etnică, lingvistică și religioasă, prin valori autentice europene, bazate pe toleranță și respect reciproc, interacțiune culturală, cunoașterea câtorva limbi etc.



MINIENCICLOPEDI

În anul 1940, pe teritoriul Republicii Moldova erau 1 080 de biserici ortodoxe și 18 mănăstiri. În perioada sovietică însă, numărul lor a fost într-o continuă descreștere (multe fiind distruse), ajungând, la mijlocul anilor '80 ai secolului al XX-lea, la 196 de biserici și o mănăstire. În ultimele două decenii, s-au redeschis și s-au construit circa 2 000 de lăcașuri de cult, inclusiv circa 70 de mănăstiri. Acestea aparțin, în cea mai mare parte, Mitropoliei Moldovei (din componența Patriarhiei Ruse) și Mitropoliei Basarabiei (din componența Patriarhiei Române).



Dezbateri la temă

Ținând cont de componența etnică și cea confesională a populației țării noastre, discutați cu colegii și expuneți-vă opinia, pornind de la următoarele întrebări:

- Ce corelație este necesară între structura etnică a populației și dezvoltarea sectorului serviciilor?
- Argumentați de ce trebuie să ținem cont de structura etnică și cea confesională a populației în elaborarea și realizarea unor programe de dezvoltare socio-economică?

EVALUARE

- Explicați cum a influențat migrația populației pe teritoriul țării noastre structura etnică a acesteia.
- Analizând tabelul 2.3, constatați dinamica ponderii diferitor etnii din țară în perioada anilor 1959-2014 și explicați cauzele acestei evoluții.
- Deduceți deosebirile regionale în structura etnică a populației țării, studiind harta din fig. 2.22.
- Alcătuți un infografic despre tradițiile și obiceiurile populației localității/comunei (sau raionului/municipiului) natal.
- *5. Elaborați o prezentare (electronică ori pe poster) pe tema: „Republica Moldova este patria comună și indivizibilă a tuturor cetățenilor săi” (Articolul 10 din Constituția Republicii Moldova).



Studiind această temă, veți putea:

- să clasificați așezările umane după diferite criterii;
- să stabiliți particularitățile așezărilor rurale, în baza suporturilor textuale, grafice și cartografice;
- să identificați problemele sociale, economice și ecologice din cadrul așezărilor rurale;
- să propuneți măsuri de ameliorare a situației socioeconomice în satele din țara noastră.

10 AȘEZĂRILE UMANE. AȘEZĂRILE RURALE

„Eu cred că veșnicia s-a născut la sat.”
(poezia Sufletul satului de Lucian Blaga)

Evocare

1. Ce tipuri de așezări umane cunoașteți din cele studiate la geografie și istorie în clasele precedente?
2. Ce tipuri de așezări umane sunt mai răspândite în Republica Moldova?

1. Așezările umane: caracteristici generale; clasificare

Din timpuri străvechi, populația s-a stabilit cu traiul în anumite locuri, mai favorabile pentru viață, formând localități. Acestea sunt numite și **așezări umane** și reprezintă teritoriul amenajat pentru traiul și activitatea omului. Așezările umane includ trei componente: a) populația (comunitatea umană); b) vatra localității; c) moșia localității (*consultați textul de la rubrica MINIENCICLOPEDIA*).

Există două tipuri principale de așezări umane: *rurale* și *urbane*. Ambele categorii de așezări răspund nevoilor de adăpost și specificului activității omului. Așezările umane se clasifică după diferite criterii.



MINIENCICLOPEDIA

În așezările umane, spațiul ocupat de construcții, străzi, terenurile cultivate și spațiile verzi de lângă case poartă denumirea de **vatra localității**, iar toate terenurile din jurul localității (terenuri agricole, păduri, ape și alte terenuri) constituie **moșia localității**.



Analizați schema din *fig. 2.25* și determinați criteriile de clasificare și tipurile de așezări umane.

Pe parcursul dezvoltării omenirii, au apărut mai întâi așezările rurale, apoi cele urbane. În așezările rurale, activitatea de bază a populației este agricultura și alte activități înrudite (silvicultură, pescuit, vânat). Localitățile urbane sunt cele în care majoritatea populației muncește în domeniul industrial și în sectorul serviciilor. Rețeaua de așezări umane din Republica Moldova include 1 612 așezări rurale și 66 de așezări urbane.

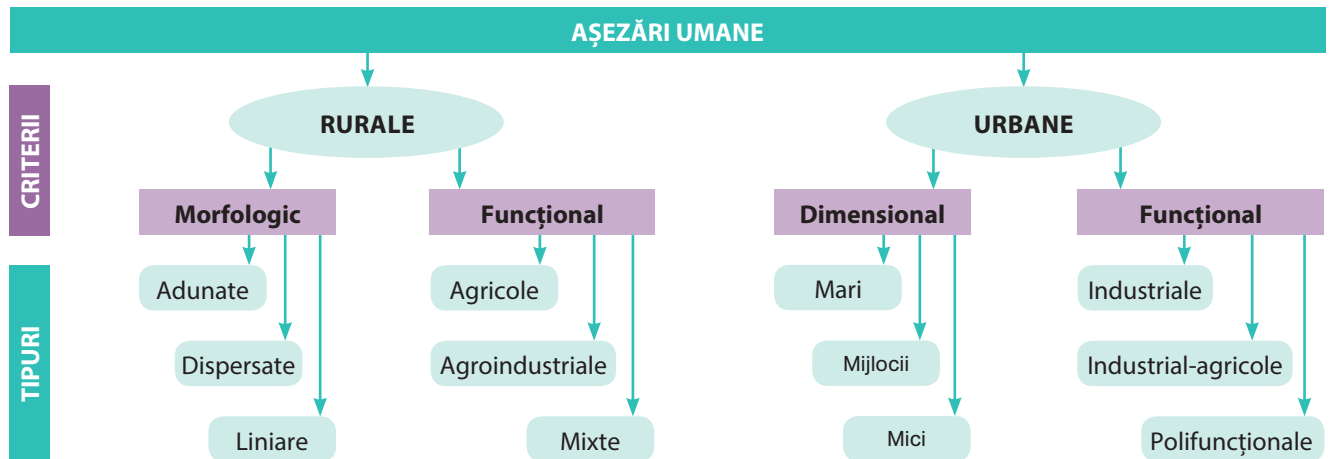


Fig. 2.25. Clasificarea așezărilor umane după diferite criterii

2. Așezările rurale

Teritoriul țării noastre are o rețea relativ densă de sate, fapt determinat de popularea acestor meleaguri din cele mai vechi timpuri. La ora actuală, rețeaua de așezări rurale este constituită din 1 612 sate. Din punct de vedere administrativ, așezările rurale sunt unite în 916 comune, iar 39 dintre ele se află în subordinea administrativă a orașelor și a municipiilor. Satul reprezintă tipul de așezare umană cel mai bine integrat în peisajul geografic. Apariția așezărilor rurale într-un loc sau altul este condiționată de particularitățile mediului natural, în care omul caută condiții mai favorabile de viață și de desfășurare a unei activități economice. În funcție de



Analizați imaginile din *fig. 2.26* și identificați tipul de sate după criteriul morfologic (configurația vetrei). În ce tip de sate traiul este mai avantajos? Care sunt dezavantajele traiului populației în satele dispersate și cele liniare?

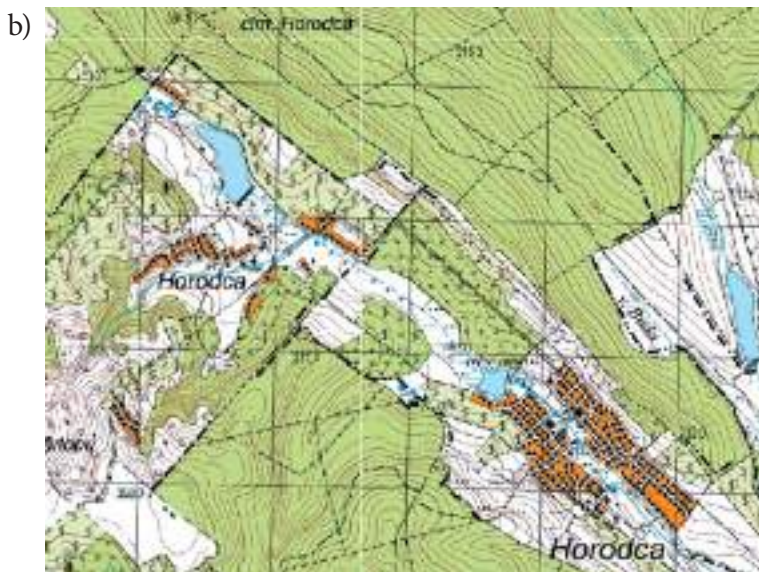
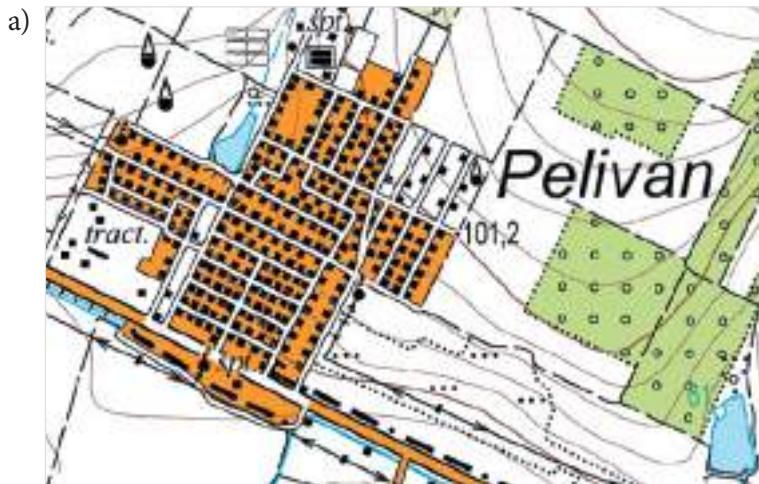


Fig. 2.26. Exemple de sate după criteriul morfologic (configurația vetrei)



RECORDURI

Satul Vulcănești (r-nul Nisporeni) este situat la altitudinea absolută din Republica Moldova: 355 m deasupra nivelului mării, urmat de satul Stejăreni (r-nul Strășeni): 328 m.

Satul Pervomaisc din stânga Nistrului este situat la cea mai mică altitudine absolută: 3 m deasupra nivelului mării, urmat de satele Mirnoe (r-nul Taraclia), Cioburciu (r-nul Ștefan-Vodă) și Cremenciug (r-nul Căușeni): 4 m.

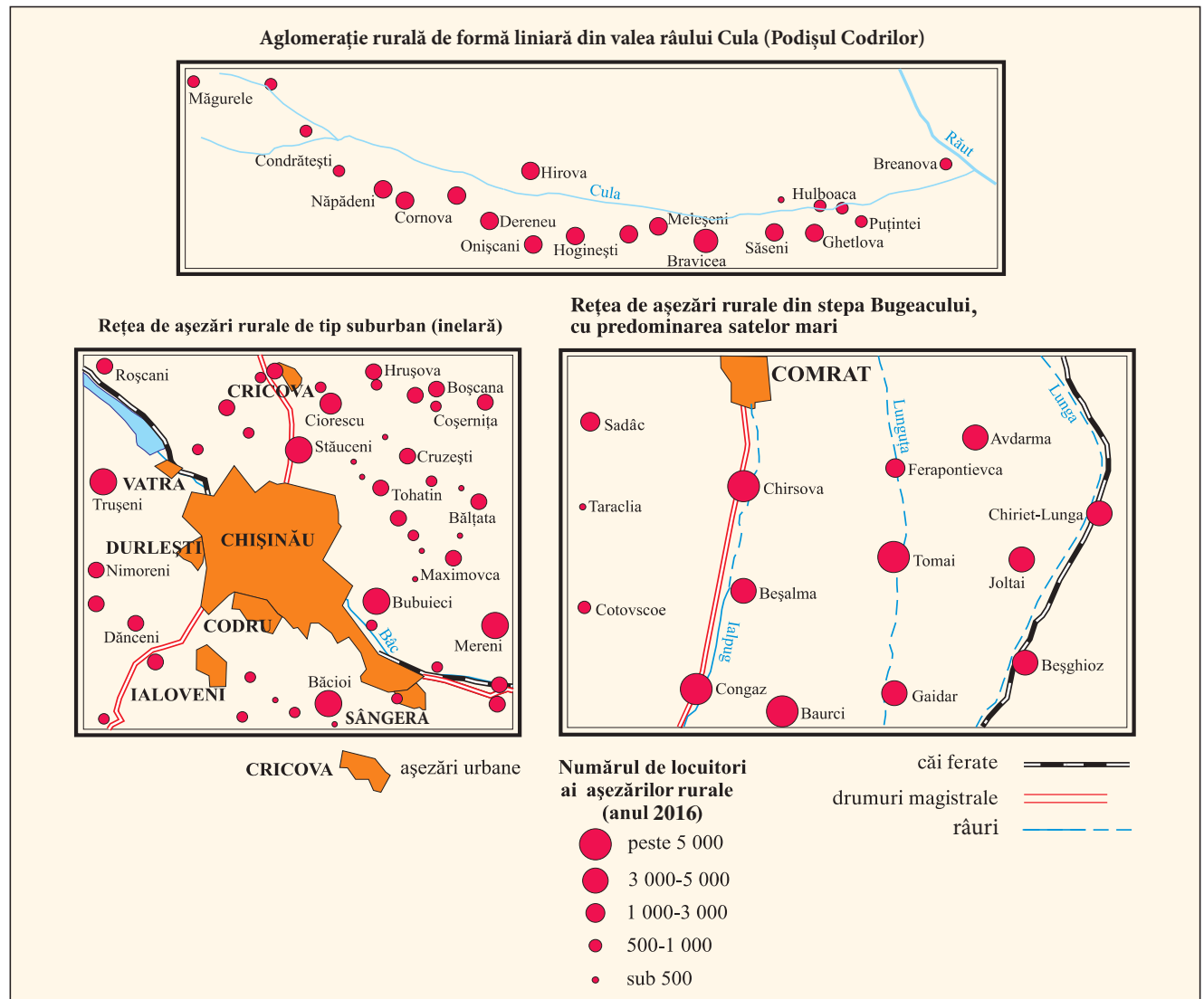


anumiți factori naturali și economici, așezările rurale au diferite configurații ale vetrei: liniară, adunată, dispersată etc. (fig. 2.26).

În Câmpia Bălților și în Câmpia Moldovei de Sud, sunt răspândite atât satele mari, cât și cele mici, multe dintre ele având o configurație liniară. În Podișul Codrilor și în Podișul Nistrului, configurația așezărilor rurale este determinată de relieful fragmentat de văi adânci. Cele mai multe dintre ele sunt situate pe fundul văilor, având o formă compactă, iar unele sunt situate în *hârtoape* (*amintiți-vă de la orele de geografie din clasa a 8-a ce reprezintă un hârtoap*). Majoritatea așezărilor rurale din văile Nistrului, Prutului și râurilor mai mici au o configurație liniară, urmând valea râului. Satele din cursul inferior al fluviului Nistru sunt, de regulă, mari, având peste 5 mii de locuitori: Sucleia, Parcani, Caragaș (în stânga Nistrului), Copanca (r-nul Căușeni), Talmaza (r-nul Ștefan-Vodă) ș.a.

Rețeaua de așezări rurale. Modul de grupare a satelor în teritoriu este influențat de caracteristicile reliefului, ale rețelei fluviale, de prezența sau absența căilor de comunicație sau a orașelor etc. Datorită condițiilor natu-

Fig. 2.27. Tipuri de rețele spațiale ale așezărilor rurale



rale favorabile dezvoltării agriculturii, dar și factorilor istorici, s-a format o rețea densă de sate relativ mari. Astfel, densitatea cea mai mare a satelor se observă în cursurile inferioare ale râurilor Nistru și Prut, în apropierea principalelor căi de transport și în ariile din apropierea orașelor mari.



Analizați *fig. 2.27* și observați prin ce se deosebesc tipurile de rețele spațiale ale așezărilor rurale din valea râului Cula, din suburbia Chișinăului și din stepa Bugeacului.

O trăsătură specifică a rețelei de așezări rurale o constituie faptul că majoritatea populației este concentrată în sate mari. Dimensiunea medie a unei așezări rurale este de 975 de locuitori, iar a unei comune – de 1 716 locuitori. În funcție de numărul de locuitori, se disting câteva categorii de așezări rurale (*fig. 2.28*) (*precizați în ce categorie de sate, după numărul de locuitori, intră localitatea natală*).

Din punctul de vedere al diversității activităților economice, în mediul rural se evidențiază mai multe tipuri funcționale de așezări (*consultați schema din fig. 2.25*). Activitatea de bază este agricultura, fapt care determină preponderența așezărilor de tip *agricol*. Ele sunt reprezentate prin diferite subtipuri: cu profil cerealier, viticol, legumicol, pomicol ș.a. Așezările *agro-industriale* îmbină activitățile agricole cu cele din industrie. În așezările cu *funcții mixte*, populația este distribuită în agricultură, industrie și în sectorul serviciilor.

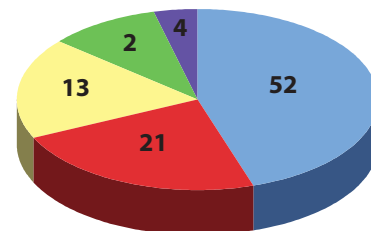


Fig. 2.28. Repartiția populației pe categorii de așezări rurale după numărul de locuitori (în %)

3. Probleme actuale: amenajarea așezărilor umane

Satele țării noastre se confruntă cu multiple probleme, principalele fiind: infrastructura slab dezvoltată (drumurile, sistemul de apeducte și canalizare, iluminatul stradal, obiective de deservire socială etc.), insuficiența și calitatea scăzută a apei potabile, lipsa sistemelor de epurare a apelor, de colectare adecvată și reciclare a deșeurilor, insalubritatea etc. Pe teritoriul unor sate, sunt frecvente procesele de eroziune și de alunecări de teren. Așezările rurale situate în văile râurilor sunt deseori afectate de inundații. De asemenea, se înregistrează un grad înalt de poluare a apelor și a solurilor, ca urmare a evacuării deșeurilor, a suprachimizării agriculturii în trecut, a nerespectării cerințelor sanitare ș.a.

EXPRIMAȚI-VĂ OPINIA PROPRIE!

Discutați cu colegii și constatați gradul de amenajare al localității natale cu infrastructură, dotări, obiective sociale etc.

În același timp, satele țării dețin un valoros patrimoniu material și spiritual al neamului nostru: istorie străveche, moștenire etnofolclorică, monumente istorice și de artă (biserici, mănăstiri, muzee, conace boierești ș.a.), meșteșuguri populare, tradiții și obiceiuri autentice, peisaje rurale pitorești etc. Satul a fost și va rămâne un monument al istoriei și al ființei naționale, leagăn al existenței și al dăinuirii noastre milenare.



MINIENCICLOPEDIA

Actualmente sunt peste 50 de sate cu o populație de 5 mii de locuitori și mai mult. Cel mai mare sat, după numărul de locuitori, este **Congaz** din UTA Găgăuzia, situat în valea râului Ialpuș din stepa Bugeacului – circa 12 mii de locuitori, după care urmează satele Costești (r-nul Ialoveni), Sucleia și Parcani (din stânga Nistrului) – care au între 10-11 mii, Cărpineni (r-nul Hâncești), Copceac și Baurci (UTA Găgăuzia), Băcioi (municipiul Chișinău) – între 8-10 mii de locuitori ș.a.



Dezbateri la temă

Pornind de la faptul că așezările rurale reprezintă o parte a patrimoniului național al țării noastre, discutați cu colegii despre situația actuală a localităților rurale din țară. Aplicați metoda analizei SWOT și completați în caiet un tabel după modelul de mai jos:

| | |
|--------------|--------------|
| Puncte tari | Puncte slabe |
| Oportunități | Riscuri |



Termeni-cheie

Depopulare – micșorarea rapidă și pronunțată a populației unui teritoriu (localitate, regiune, țară), din cauza bilanțului natural negativ și/sau a soldului migratoriu negativ

STUDIU DE CAZ

Procese demografice actuale din Republica Moldova – depopularea satelor

Conform datelor statistice, tot mai multe localități rurale din țară sunt pe cale de dispariție. Încă la recensământul populației din 2004 peste 30 de sate aveau mai puțin de 30 de locuitori, dintre care 13 sate aveau mai puțin de 10 locuitori. Recensământul din 2014 atestă minim 120 de sate în care locuiau mai puțin de 100 de locuitori, estimându-se că 50 de sate erau deja fără locuitori. Populația se micșorează rapid în majoritatea așezărilor rurale: de exemplu, sunt sate care au pierdut 1-2 mii de locuitori în ultimele trei decenii. Acest fenomen este numit **depopulare** și se manifestă și în țările vecine, iar în unele cazuri afectează și așezările urbane sau regiuni întregi.

În baza textului de mai sus și a diverselor surse de informare, indicați:

- două cauze care determină bilanțul natural negativ și soldul migratoriu negativ în majoritatea satelor din țară;
- două consecințe ale procesului de depopulare a satelor;
- câteva măsuri de soluționare a problemei depopulării satelor.

EVALUARE

1. Deduceți influența diferitor factori naturali asupra dezvoltării așezărilor rurale.
2. Analizați *fig. 2.28* și comparați ponderea categoriilor de așezări rurale după numărul de locuitori. Stabiliți avantajele și dezavantajele satelor mari și mici după numărul locuitorilor.
3. Deduceți câte o cauză care determină:
 - a) desfășurarea spațială a satelor de-a lungul drumurilor mai importante;
 - b) numărul mai mare de sate în jurul orașelor mari.
4. Determinați sectoarele de activitate în care este angajată populația și funcțiile economice specifice pentru localitatea voastră.
5. Utilizați diferite surse de informare și identificați două sate în care se dezvoltă turismul rural. Argumentați importanța tradițiilor și obiceiurilor în promovarea turismului în sate.
- *6. Imaginați-vă că sunteți primar al unui sat. Elaborați un plan de acțiuni pentru soluționarea unor probleme ale mediului ambiant, sociale și economice care afectează localitatea voastră.



11 AȘEZĂRILE URBANE

„Orașele din Basarabia, deși sunt așezate bine din punct de vedere economic, /.../ suferă mult de inconveniente mari pentru propășirea lor...”
(Zamfir C. Arbure, *Basarabia în secolul XIX*)



1. Definiți noțiunile de sat, comună, oraș, municipiu în baza celor studiate anterior.
2. Enumerați câteva deosebiri dintre așezările rurale și cele urbane.

- Studiind această temă, veți putea:
- să identificați particularitățile așezărilor urbane, în baza surselor textuale și cartografice;
 - să stabiliți factorii care au determinat apariția și dezvoltarea orașelor în diferite perioade istorice;
 - să localizați pe hartă cele mai importante așezări urbane;
 - să argumentați problemele amenajării așezărilor urbane.

1. Deosebiri dintre așezările rurale și cele urbane

Delimitarea așezărilor rurale de cele urbane are un caracter convențional, întrucât nu există criterii unice și comune de definire. De aceea, definițiile *așezare rurală* sau *așezare urbană*, *sat* sau *oraș* diferă de la o perioadă istorică la alta și de la o țară la alta. În Republica Moldova sunt stipulate în cadrul normativ unele criterii și indicatori cantitativi și calitativi de definire a localităților rurale și urbane.



Identificați deosebirile dintre așezările rurale și cele urbane în privința caracteristicilor lor, analizând *tabelul 2.4*.

Tabelul 2.4. Criterii de comparare a așezărilor rurale și urbane

| Așezări rurale | Criterii de comparare | Așezări urbane |
|---|---|--|
| Nu este limitată (de regulă, 0-10 000 de locuitori). | Mărimea (dimensiunea) | Minim 5 000 de locuitori pentru statutul de oraș și minim 20 000 de locuitori pentru statutul de municipiu. |
| Densitatea populației mai mică: de regulă sub 100-200 loc./km ² ; fondul construit: preponderent case cu un nivel. | Densitatea populației și specificul fondului construit | Densitatea populației mai mare: de regulă peste 500-1 000 loc./km ² ; fondul construit: preponderent case cu multe niveluri. |
| Mai puține; predominant agricole. | Funcțiile socioeconomice | Mai diverse și complexe; predominant industriale și servicii |
| Majoritatea populației active este antrenată în activități agricole. | Ocupațiile populației | Minim 55% din totalul populației active realizează activități neagricole. |
| Nivel de dotare mai scăzut: sub 50% din totalul locuințelor sunt dotate cu instalații de alimentare cu apă; gradul mai redus de prezență a sistemelor de apeeducte, gazoducte, canalizare, drumuri asfaltate și iluminate; dotări educaționale, culturale, sportive și de deservire a populației mai puține etc. | Dotările edilitar-gospodărești | Nivel de dotare mai avansat: minim 70% din totalul locuințelor sunt dotate cu instalații de alimentare cu apă; prezența sistemelor de apeeducte, gazoducte, canalizare; drumuri asfaltate și iluminate; dotări educaționale, culturale și sportive mai înalte; numeroase obiective de deservire a populației etc. |



2. Dinamica rețelei urbane



MINIENCICLOPEDIA

În renumita lucrare a lui Dimitrie Cantemir Descrierea Moldovei, apărută în anul 1716, găsim o bogată informație geografică despre târgurile (orașele) și târgușoarele (orășelele) Moldovei de la începutul secolului al XVIII-lea (Orhei, Soroca, Tighina [Bender], Lăpușna, Chișinău). Despre târgușorul Lăpușna, reședința ținutului omonim în acea perioadă, se spune că era cel mai mare din ținut. Tighina (Bender) și Soroca sunt menționate ca centre importante care au și cetăți de apărare pe Nistru.



Termeni-cheie

Urbanizare – creșterea numerică a populației urbane (a orașelor) și a rolului acestora în viața socio-economică. Cuvântul *urbanizare* derivă din verbul *a urbaniza*, care, la rândul său, provine de la vechiul cuvânt latinesc *urbs (urbis)*, însemnând *oraș, cetate*.

Primele așezări umane întemeiate pe teritoriul țării noastre au fost cele rurale, numite tradițional sate. Mai târziu, odată cu apariția în societate a unor activități umane noi (meșteșugărit, comerț ș.a.), se formează treptat și așezări urbane. În Moldova acestea purtau numele tradițional de *târguri*, iar apoi au fost numite *orașe* (*amintiți-vă de la temele precedente noțiunea de oraș*).

Dezvoltarea așezărilor urbane este influențată, în cea mai mare parte, de factorii naturali, istorici și economici. Factorul natural are un rol decisiv în alegerea locului așezărilor umane în spațiul geografic (*argumentați această afirmație, analizând Harta fizică a Republicii Moldova și fig. 2.30*). Un rol important îi revine, de asemenea, poziției economico-geografice, care este determinată, îndeosebi, de rețeaua de căi de transport. Unele centre urbane (târguri) au apărut încă din perioada medievală, odată cu dezvoltarea mai activă a meșteșugăritului, comerțului, dar și ca centre de ținut cu cetăți de apărare (*identificați aceste centre în rubrica MINIENCICLOPEDIA*).

În a doua jumătate a sec. al XIX-lea, un rol important în apariția și dezvoltarea orașelor pe teritoriul Basarabiei a avut extinderea rețelei de transport feroviar. Cele mai multe orașe au apărut în a doua jumătate a sec. al XX-lea, când are loc procesul intens de dezvoltare a industriei (numit industrializare). Construcția întreprinderilor industriale (de conserve, vinificație, zahăr ș.a.) a determinat apariția multor orașe mici (*analizați harta din fig. 2.30 și stabiliți lista acestor orașe*). Ca urmare, a crescut rapid atât numărul de așezări urbane, cât și populația urbană. De exemplu, în perioada 1950-1991 numărul așezărilor urbane a crescut de cinci ori, iar populația urbană – de 5,3 ori (*fig. 2.29*). Acest proces se numește **urbanizare** și a fost determinat de sporul natural înalt al populației, dar și de intensificarea procesului de imigrație din republicile URSS în perioada 1945-1991.



Analizați *fig. 2.29* și stabiliți în ce perioadă s-a înregistrat un spor mai mare al populației urbane. Deduceți o cauză a acestui proces.

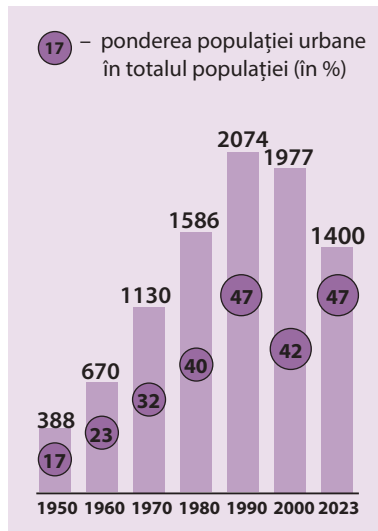


Fig. 2.29. Dinamica populației urbane (mii persoane)

STUDIUL DE CAZ

Dinamica rețelei urbane a țării

În baza informației din text și a analizei *fig. 2.30*, realizați sarcinile:

1. Formulați o concluzie privind dinamica rețelei urbane pe parcursul secolelor XIX-XXI;
2. Stabiliți trei cauze care au determinat dinamica rețelei urbane în perioada respectivă;
3. Prognozați aspecte ale dinamicii rețelei urbane în viitor, ținând cont de procesele demografice din țară.

3. Rețeaua de așezări urbane

La ora actuală, rețeaua urbană este formată din 66 de așezări, inclusiv 53 de orașe și 13 municipii (*fig. 2.30*). În cele mai mari 4 municipii (Chișinău, Bălți, Tighina [Bender], Tiraspol) locuiesc aproximativ 50%

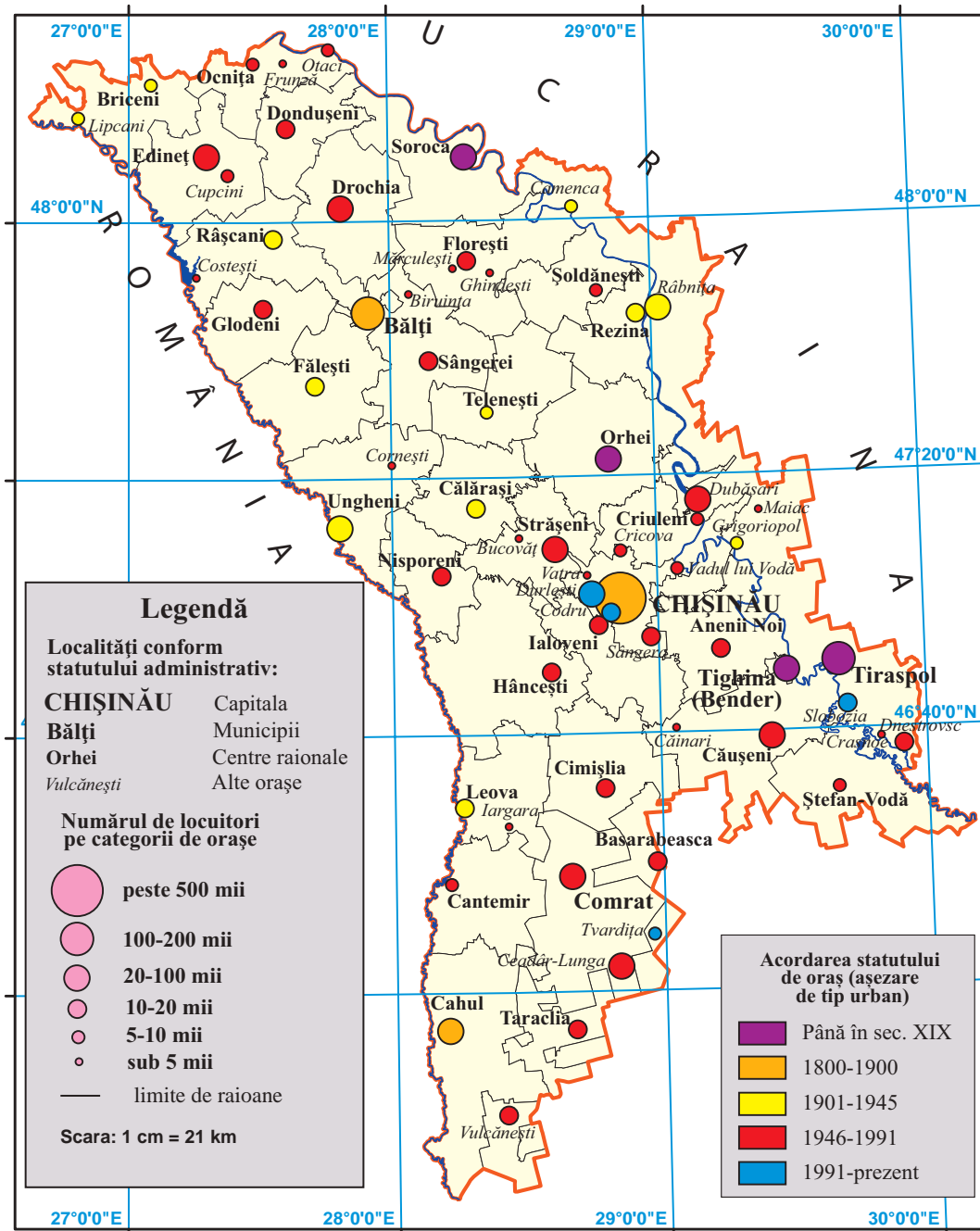


Fig. 2.30. Harta așezărilor urbane (a. 2023)



Analizați fig. 2.30 și constatați care categorii de orașe sunt mai numeroase și care mai puțin numeroase, în funcție de numărul de locuitori.

din numărul total al populației urbane, aici fiind concentrate 4/5 din potențialul industrial al țării.

Preponderența numerică a orașelor mici (sub 20 de mii de locuitori) este o trăsătură principală a rețelei urbane. În această categorie intră 45 de așezări urbane, cu o economie de tip industrial-agrar. Unele orașe mici (Mărculești, Cornești, Bucovăț, Căinari,

**MINIENCICLOPEDI**

Unele localități urbane din țara noastră au și denumiri metaforice: Chișinău – orașul „alb” sau „cu umeri albi de piatră”; Râbnîța – „orașul metalurgilor”; Cahul – „frumoasa”; Dnestrovsc – „orașul energicienilor”. Etimologia denumirilor vorbește, în unele cazuri, de amplasarea localității (Tiraspol – „orașul de pe Nistru [Tiras]”) sau de destinația acesteia (Orhei – „loc al cetății”).

Iargara ș.a.) au structură rurală, baza economiei locale fiind comerțul și întreprinderile de importanță locală – mori, olănițe, întreprinderi de producere a nutrețurilor etc. La nivel regional, densitatea rețelei de așezări urbane nu este omogenă. Cel mai mare număr de orașe se află în regiunea de nord și în cea centrală (fig. 2.30). O rețea mai puțin densă de așezări urbane se atestă în regiunea de sud. Aici predomină orașele mici, fiind prezente numai 2 centre urbane relativ mari: Cahul și Comrat. Un grad mai înalt de urbanizare este caracteristic pentru regiunea din stânga Nistrului – circa 70%. În regiunea centrală este situat municipiul Chișinău, capitala Republicii Moldova și cel mai mare centru urban al țării (fig. 2.31).

4. Probleme actuale: amenajarea așezărilor urbane

Pentru așezările urbane sunt caracteristice multiple probleme de ordin social, economic și de mediu:

- gradul înalt de poluare a mediului urban, cauzat în special de mijloacele de transport și de tehnologiile depășite ale multor întreprinderi industriale (*enumerați câteva surse de poluare a mediului urban*);
- unele orașe mici și mijlocii se confruntă cu procesul de **depopulare** și deficitul locurilor de muncă;
- dezvoltarea redusă a infrastructurii, asigurare cu apă potabilă, de transport și de deservire socială a populației;
- unele orașe, îndeosebi cele mici și mijlocii, se mai confruntă cu problema alunecărilor de teren, a insalubrității, a lipsei stațiilor de epurare a apelor uzate, sisteme de canalizare ș.a.

Soluționarea acestor probleme este posibilă doar prin aplicarea principiilor dezvoltării sustenabile (*amintiți-vă de la orele de geografie din clasa a 8-a conceptul de dezvoltare sustenabilă*).



Fig. 2.32. Orașul Chișinău. Sectorul Centru



Dezbateri la temă

Organizați un joc de rol pe tema: „Localitățile Republicii Moldova: realități, probleme și perspective”. Mottoul dezbaterilor: „Un suflet curat într-o țară curată”. Lucrați în echipe de experți/te: a) primari/primărițe și consilieri/consiliere; b) reprezentanți/te ai/ale comunităților locale; c) reprezentanți/te ai/ale autorităților centrale ale statului (deputați/deputate, miniștri/ministre); d) juriști/juriste; e) ecologiști/ecologiste; f) oameni de afaceri; g) jurnaliști/jurnaliste.

EVALUARE

1. În baza analizei hărții din fig. 2.30, comparați rețeaua urbană a regiunii de nord cu cea a regiunii de sud și identificați deosebirile dintre ele.
2. Prin ce se explică faptul că în rețeaua urbană a țării predomină orașele mici după numărul de locuitori?
3. Aflați în ce categorie de așezări urbane (după numărul de locuitori, conform legendei din fig. 2.30) intră orașul vostru sau cel din apropiere.
- *4. Întocmiți un proiect în care să descrieți problemele ecologice din localitatea voastră. Propuneți măsuri de amenajare a orașului sau a satului în care locuiți astfel încât acesta să devină un adevărat loc de agrement pentru viața și activitatea omului.

12 LUCRAREA PRACTICĂ NR. 1

Dinamica și structura populației din localitate, evaluate în baza algoritmului

Notă:

1. Recomandăm profesorilor să pregătească realizarea lucrării practice pe parcursul studierii temelor din unitatea de învățare II.
2. Elevii vor realiza lucrarea practică lucrând individual sau în echipe.
3. Datele se colectează de la primăria localității, de pe site-ul acesteia sau din alte surse recomandate de profesor.

| Nr. crt. | Aspecte vizate | Activități didactice |
|----------|--|--|
| 1. | Dinamica numerică a populației | <ul style="list-style-type: none"> • Colectați date privind numărul populației din localitate în ultimul deceniu; • întocmiți un grafic care reflectă dinamica acestui indicator; • deduceți o cauză care determină această dinamică. |
| 2. | Mișcarea naturală a populației | <ul style="list-style-type: none"> • Colectați date privind dinamica numărului născuților vii și al decedaților din localitate în fiecare an din ultimul deceniu; • calculați ratele natalității și mortalității (în număr de persoane la 1 000 de locuitori sau în promile) și bilanțul natural în fiecare an; • reprezentați datele obținute într-un tabel sau într-un grafic; • comparați indicatorii respectivi cu valorile medii pe țară. |
| 3. | Migrația populației | <ul style="list-style-type: none"> • Stabiliți cauzele care determină migrația populației din localitate în ultimii ani. |
| 4. | Structura demografică a populației | <ul style="list-style-type: none"> • Colectați date referitoare la structura pe grupe de vârstă (tineri, adulți, vârstnici) și pe genuri (masculin, feminin) a populației din localitate în ultimul an; • calculați ponderea acestor grupe de vârstă și de gen în totalul populației localității. |
| 5. | Resursele de muncă | <ul style="list-style-type: none"> • Apreciați gradul de asigurare a localității cu resurse de muncă; • descrieți principalele activități ale populației din localitate. |
| 6. | Structura etnică, lingvistică și cea confesională a populației | <ul style="list-style-type: none"> • Colectați date referitoare la structura etnică, lingvistică și cea confesională (religioasă) a populației din localitate conform ultimului recensământ. |
| 7. | Perspectivile evoluției populației | <ul style="list-style-type: none"> • Propuneți măsuri de îmbunătățire a situației demografice din localitate: creșterea natalității, micșorarea mortalității, diminuarea emigrației, crearea locurilor de muncă etc. |



AUTOEVALUARE (scrie răspunsurile în caiet)

- Analizează graficul din *fig. 2.5 „Dinamica indicatorilor demografici”* (p. 34 din manual) și realizează următoarele sarcini:
 - indică anul înregistrării valorii maxime a natalității, stabilind cauzele acestui fapt;
 - indică anul înregistrării valorii minime a mortalității, stabilind cauzele acestui fapt;
 - dedu două cauze ale scăderii bruște a ratei natalității după anii 1950;
 - dedu două cauze ale sporirii ratei mortalității începând cu anii 1960;
 - propune măsuri de îmbunătățire a situației demografice din țară.
- Analizează piramida pe grupe de vârstă și pe genuri a populației Republicii Moldova din *fig. 2.16* (p. 44 din manual) și dedu:
 - cauza principală care determină configurația deformată a piramidei;
 - cauzele care determină îngustarea pronunțată a bazei piramidei;
 - cauza principală care determină preponderența femeilor în grupa populației vârstnice.
- Calculează densitatea medie a populației în raioanele indicate, în baza datelor din tabelul de mai jos:

| Denumirea raionului | Soroca | Orhei | Cahul |
|---|----------|---------|---------|
| Suprafața teritoriului, km ² | 1 042,99 | 1 228,3 | 1 545,3 |
| Populația, mii de locuitori | 63,9 | 78,7 | 78,6 |
| Densitatea populației, loc./km ² | | | |

- Emigrația în masă a populației este în prezent una dintre problemele cele mai grave ale țării noastre. Dedu trei consecințe socioeconomice ale acestui fenomen și propune trei măsuri de soluționare a problemei, completând tabelul:

| Consecințe | Măsuri de soluționare |
|------------|-----------------------|
| a. | a. |
| b. | b. |
| c. | c. |

- Compară indicatorii densității populației în raioanele din părțile de nord, centrală, de sud și din stânga Nistrului, utilizând hărțile tematice și explică de ce există aceste diferențe.
- Compară așezările rurale cu cele urbane și dedu punctele tari și punctele slabe pentru fiecare categorie, completând un tabel analitic după modelul de mai jos:

| Categoriile de așezări umane | Puncte tari | Puncte slabe |
|------------------------------|-------------|--------------|
| Așezările rurale | | |
| Așezările urbane | | |

- Argumentează afirmația: „În ultimul timp, localitățile Republicii Moldova se confruntă cu o serie de probleme sociale, economice și de mediu”. Indică problemele care afectează localitățile rurale și pe cele urbane și propune măsuri de soluționare a acestor probleme.

ECONOMIA NAȚIONALĂ (sectorul primar și cel secundar)

UNITATEA
DE ÎNVĂȚARE

III



COMPETENȚE

Studiind această unitate de învățare, veți putea:

- să utilizați terminologia geografică pentru caracterizarea economiei naționale;
- să distingeți părțile componente ale economiei naționale, în baza suporturilor grafice;
- să deduceți caracteristicile economiei naționale, în baza suporturilor statistice, grafice și cartografice;
- să analizați relațiile cauzale referitoare la economia națională, în baza suporturilor statistice, grafice și cartografice;
- să apreciați realitatea geografică a economiei naționale, în baza conexiunilor interdisciplinare;
- să propuneți proiecte antreprenoriale cu referire la economia națională, din perspectiva dezvoltării sustenabile.

Populația este factorul principal în dezvoltarea economiei unei țări. Influența ei asupra economiei este dublă: pe de o parte, populația constituie principalul producător de bunuri materiale și spirituale, pe de altă parte, tot ea este consumatorul acestor bunuri.

Toate domeniile de activitate umană (agricultură, industrie, transport și comunicații, construcții, învățământ, știință, cultură, sănătate, administrație, comerț etc.) funcționează integrat printr-un schimb de produse și valori spirituale, formând împreună **economia națională** a unei țări.

Economiile naționale ale țărilor lumii sunt conectate prin schimburi economice și formează, la scară globală, o economie unică, numită **economie mondială**.



Studiind această temă, veți putea:

- să definiți noțiunile economice, utilizând termeni specifici;
- să structurați economia pe sectoare și ramuri, în baza suporturilor textuale și grafice;
- să stabiliți ponderea sectoarelor economiei în formarea PIB-ului;
- să apreciați dinamica economiei naționale și a PIB-ului.

13 ECONOMIA NAȚIONALĂ: NOȚIUNI GENERALE ȘI STRUCTURA

„Adevărata bogăție a unei țări nu sunt banii, ci pământul, imobilele și diverse obiecte de consum. Izvorul acestora este munca.“
(Adam Smith, economist și filozof scoțian)

Evocare

1. Numiți activitățile economice ale populației pe care le cunoașteți din cursurile de geografie studiate în clasele precedente.
2. Argumentați afirmația marelui economist scoțian Adam Smith din motto-ul temei.



Termeni-cheie

Economie națională – totalitatea ramurilor economiei și a relațiilor dintre acestea în cadrul unei țări.



MINIENCICLOPEDI

Unitățile economice de bază din cadrul industriei sunt fabricile și uzinele. Întreprinderile care produc obiecte de larg consum pentru populație (produse alimentare, încălțăminte, mobilă ș.a.) se numesc **fabrici**, iar cele care produc metal, mașini, produse chimice se numesc **uzine**. Unele întreprinderi, însă, au mai multe specializări și se numesc **combinat**.



Termeni-cheie

Materie primă – material inițial, de origine naturală (apă, resurse minerale, vegetale sau animale ș.a.) sau creat de om (produse agricole, metale, sticlă, mase plastice etc.), destinat procesării (prelucrării), în vederea fabricării unui produs finit.

Produs finit – produs care a trecut prin toate fazele de procesare (prelucrare) ale procesului de producție și care poate fi utilizat, fără să mai suporte altă transformare.

1. Noțiuni generale

Cuvântul *economie* (din greacă *oikonomia*) înseamnă *iscusința de a gospodări* și definește activitatea fundamentală a societății, desfășurată în scopul satisfacerii necesităților umane de bunuri spirituale, materiale și de servicii. Cele mai vechi forme de activitate economică a omului au fost culesul, vânatul, pescuitul, apoi agricultura, comerțul, transportul, după care au apărut industria și altele.

Activitatea omului se desfășoară în unități economice de diverse tipuri: gospodării agricole, fabrici, uzine, unități de transport, de construcții, de comerț, de învățământ, culturale etc. Astfel, totalitatea unităților economice specializate în aceleași produse și servicii, având strânse legături de producție între ele, formează o **ramură a economiei**. De exemplu, toate activitățile economice de cultivare a plantelor, de creștere a animalelor și totalitatea gospodăriilor agricole formează o ramură a economiei numită **agricultură**. Între ramurile economiei există o relație de interdependență, bazată pe utilizarea resurselor de muncă, a unor produse, a energiei, a rețelei de comunicații, a deșeurilor etc.

Ansamblul activităților socioeconomice ale resurselor de muncă în cadrul ramurilor economiei și al relațiilor dintre acestea în țara noastră constituie **economia națională**. Economia națională se află într-o evoluție îndelungată, are o anumită structură pe ramuri, un nivel de dezvoltare și interacționează cu economiile altor state. Astfel, toate economiile naționale ale țărilor lumii formează economia mondială.

2. Structura pe ramuri a economiei naționale

Economia națională se divizează în următoarele sectoare (*fig. 3.1*), fiecare cuprinzând mai multe ramuri:

- *primar*, care pune în circulație produsele în starea lor naturală, fără a le procesa (prelucra), furnizând în special **materii prime**;
- *secundar*, care procesează (prelucurează) materiile prime (minereuri, produse agricole ș.a.) și obține **produse finite**;
- *terțiar (al serviciilor)*, care prestează servicii populației și deservește procesul de producție.

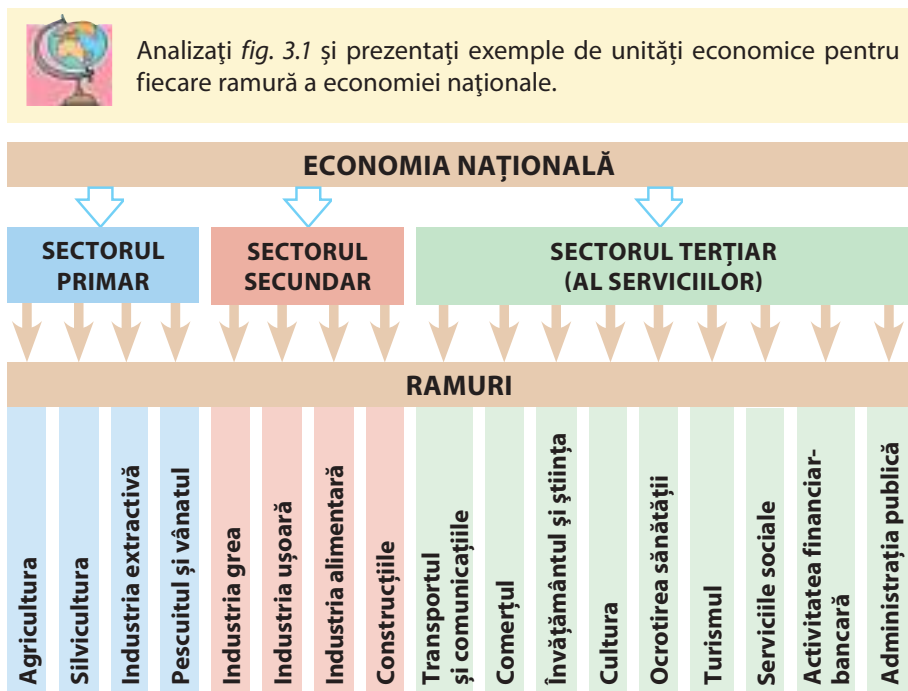


Fig. 3.1. Componența pe sectoare a economiei naționale

Economiile naționale ale statelor lumii se deosebesc între ele atât după structura pe ramuri, cât și după nivelul de dezvoltare. Pentru a aprecia nivelul de dezvoltare a economiei naționale se utilizează câțiva indicatori, dintre care principalul este **Produsul Intern Brut (PIB)**. În prezent, în formarea PIB-ului Republicii Moldova, cea mai mare contribuție o au ramurile din sectorul terțiar (comerțul, transportul și comunicațiile, activitățile financiar-bancare ș.a.) (fig. 3.2). Mărima PIB-ului variază pe parcursul anilor (fig. 3.3), influențând direct asupra nivelului de trai al populației. Cel mai important indicator economic care reflectă nivelul de dezvoltare socioeconomică este PIB-ul pe cap de locuitor (fig. 3.4). Acest indicator este obținut prin transformarea PIB-ului țării din lei în dolari SUA și împărțirea valorii la numărul de locuitori în anul respectiv. Republica Moldova se înscrie în categoria statelor cu un nivel mediu de dezvoltare socioeconomică, având un venit mai mic ce revine la un locuitor, comparativ cu alte țări europene.

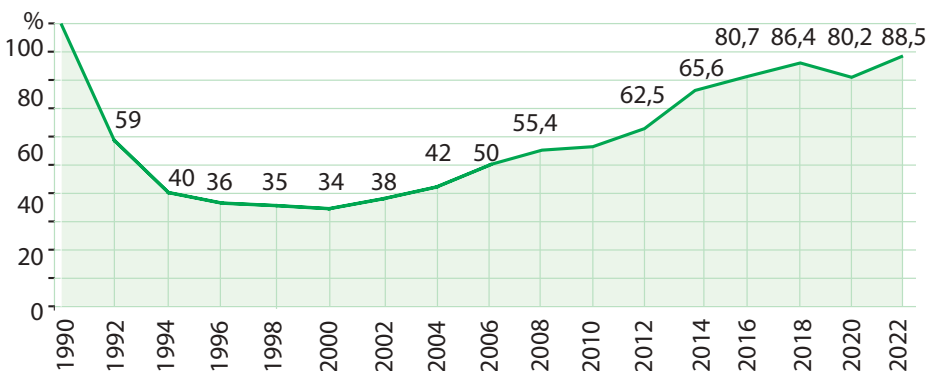
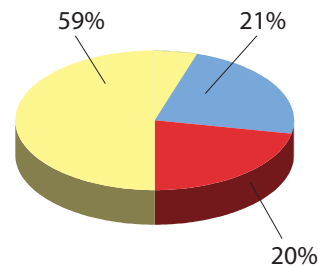


Fig. 3.3. Dinamica produsului intern brut (1990 = 100%)

a) Media pe anii 1995-2013



b) Media pe anii 2014-2022

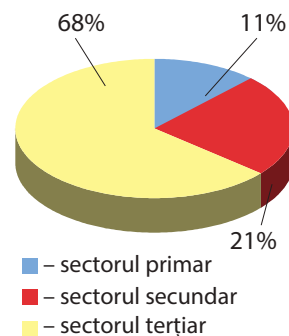


Fig. 3.2. Ponderea sectoarelor economiei naționale în formarea PIB-ului



Termeni-cheie

Produs intern brut (PIB) – totalitatea bunurilor materiale produse și a serviciilor prestate populației în cadrul țării timp de un an, în expresie bănească (în moneda națională).

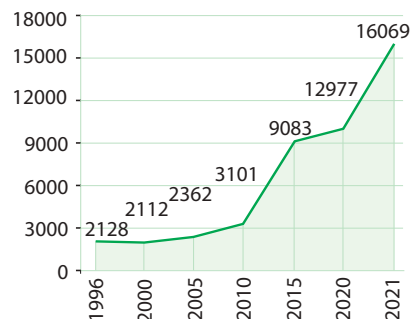


Fig. 3.4. Dinamica PIB-ului pe cap de locuitor (dolari SUA, conform datelor Biroului Național de Statistică)



CONEXIUNI: Amintiți-vă de la orele de istorie ce este economia planificată de tip socialist și economia capitalistă de piață?

3. Evoluția economiei naționale

Economia Republicii Moldova a parcurs câteva etape majore în dezvoltarea sa (*tabelul 3.1*):

Tabelul 3.1. Evoluția economiei naționale

| Etape istorice | Tipul de economie | Caracteristici de bază |
|---|--|---|
| Etapa sovietică (1940-1991) | Economie planificată, de tip socialist | <ul style="list-style-type: none"> Economia funcționa în sistemul economic al URSS în care decisive erau legăturile economice cu republicile unioniste; A fost permisă doar proprietatea de stat și colectivă (de exemplu: fabrici și uzine de stat; colhozuri – gospodării agricole colective; sovhozuri – gospodării agricole de stat); Industrializarea economiei, prin construcția a numeroase întreprinderi industriale. |
| Etapa de tranziție (1991-începutul anilor 2000) | Economie de tranziție | <ul style="list-style-type: none"> Trecerea treptată de la economia planificată, de tip socialist la economia de piață – sistem economic liber bazat pe raportul dintre cerere și ofertă pe piață; A avut trecerea parțială de la proprietatea de stat și colectivă la proprietatea privată; Criza economică profundă: micșorarea PIB-ului (<i>fig. 3.3</i>), a producției industriale și agricole, falimentarea multor întreprinderi, creșterea bruscă a șomajului. |
| Etapa actuală (începutul anilor 2000-prezent) | Economie de piață | <ul style="list-style-type: none"> Integrarea economiei naționale în economia mondială prin extinderea relațiilor economice cu numeroase state; Predominarea proprietății private în economie; Restructurarea și modernizarea ramurilor economiei, prin investiții, tehnologii etc.; Reorientarea geografiei relațiilor economice externe de la statele fostei URSS spre statele Uniunii Europene; Creșterea PIB-ului (<i>fig. 3.3</i>), sporirea gradului de competitivitate a producției și a nivelului de prestare a serviciilor. |



EXPRESAȚI-VĂ OPINIA PROPRIE!

Ce măsuri de dezvoltare a economiei naționale ai propune, dacă ai fi ministru al Economiei?



Dezbateri la temă

Analizați în grup *fig. 3.1-3.4, tabelul 3.1*, utilizați cunoștințele de la orele de istorie și discutați cu colegii:

- punctele forte și punctele slabe ale economiei naționale în cele 3 etape de dezvoltare;
- avantajele și dezavantajele modificării structurii pe sectoare a economiei naționale.

EVALUARE

- Analizând *fig. 3.1*, explicați rolul sectorului primar în dezvoltarea altor sectoare ale economiei naționale.
- Comparați ponderea sectoarelor economiei naționale în formarea PIB-ului în cele două perioade indicate în *fig. 3.2* și stabiliți modificările care au avut loc.
- Clasificați următoarele unități economice pe sectoare ale economiei (fabrică de pâine, fermă de animale, uzină metalurgică, gospodărie silvică, frizerie, carieră de calcar, cinematograful, agenție turistică, fabrică de încălțăminte, centru comercial), în baza *fig. 3.1*.
- Demonstrați relațiile dintre următoarele ramuri ale economiei: industria extractivă și construcțiile; agricultura și industria ușoară; pescuitul și industria alimentară.
- *5. Constatați ce unități economice și ramuri ale economiei sunt prezente în localitatea natală, în baza unor surse locale de informare.

14 AGRICULTURA ȘI INDUSTRIA ALIMENTARĂ: ASPECTE GENERALE

„Gospodăria agricolă depinde direct de calitatea solului, climatul și caracterul poporului țării...”
(Zamfir C. Arbure, *Basarabia în secolul XIX*)

- Studiind această temă, veți putea:
- să clasificați subramurile agriculturii și ale industriei alimentare, în baza suportului textual și grafic;
 - să argumentați factorii de dezvoltare a agriculturii și cei de localizare a industriei alimentare;
 - să distingeți categoriile de terenuri agricole, în baza suportului grafic;
 - să apreciați problema securității alimentare a țării.

Evocare

1. Care este importanța agriculturii pentru economia țării noastre?
2. Numiți câte o materie primă a următoarelor produse alimentare: făină, ulei vegetal, zahăr.

1. Agricultura și industria alimentară: structura pe ramuri

Agricultura este ramura de bază a economiei naționale, fiind cea mai veche activitate economică practică pe acest teritoriu. Locuitorii țării noastre au moștenit tradiții milenare în domeniul agriculturii, având reputația de agricultori harnici și iscușiți. Agricultura include două ramuri principale: *cultura plantelor* și *creșterea animalelor*, care, la rândul lor, au mai multe subramuri (fig. 3.5).

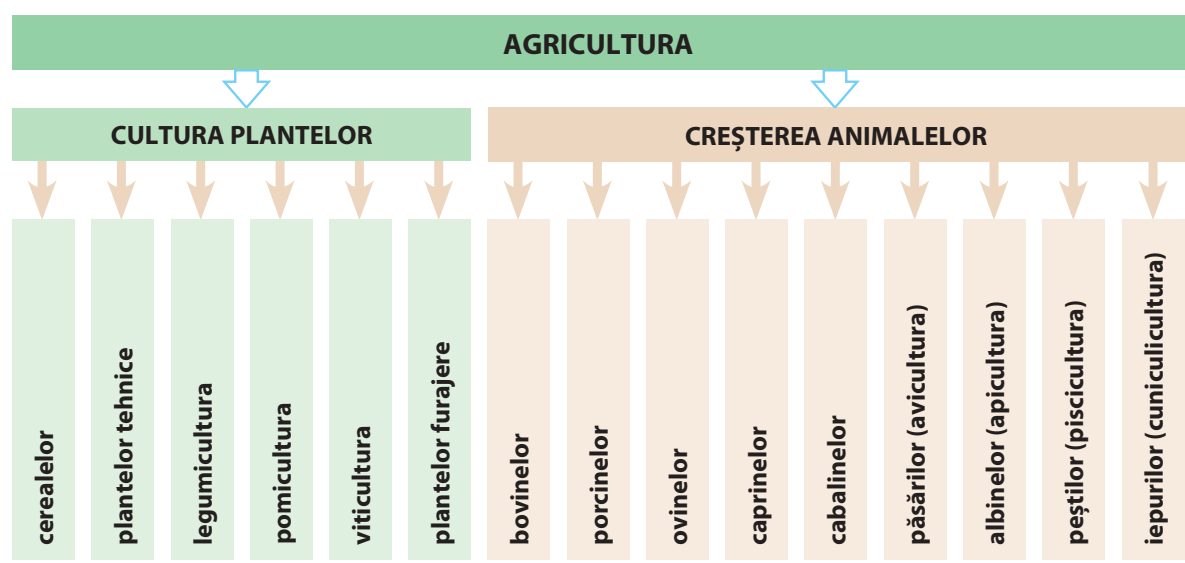



Fig. 3.5. Componenta pe ramuri a agriculturii

Producția agricolă este folosită direct în alimentația omului sau se prelucrează la întreprinderi, în special la cele ale *industriei alimentare*. Aceste două ramuri sunt legate strâns în cadrul procesului de producție.

 Demonstrați, prin exemple concrete, legătura dintre subramurile agriculturii și cele ale industriei alimentare, analizând fig. 3.5 și fig. 3.6.

Industria alimentară include totalitatea întreprinderilor care procesează (prelucrează) materia primă agricolă și obțin produse utilizate în alimentația omului, fiind reprezentată de câteva ramuri (fig. 3.6).

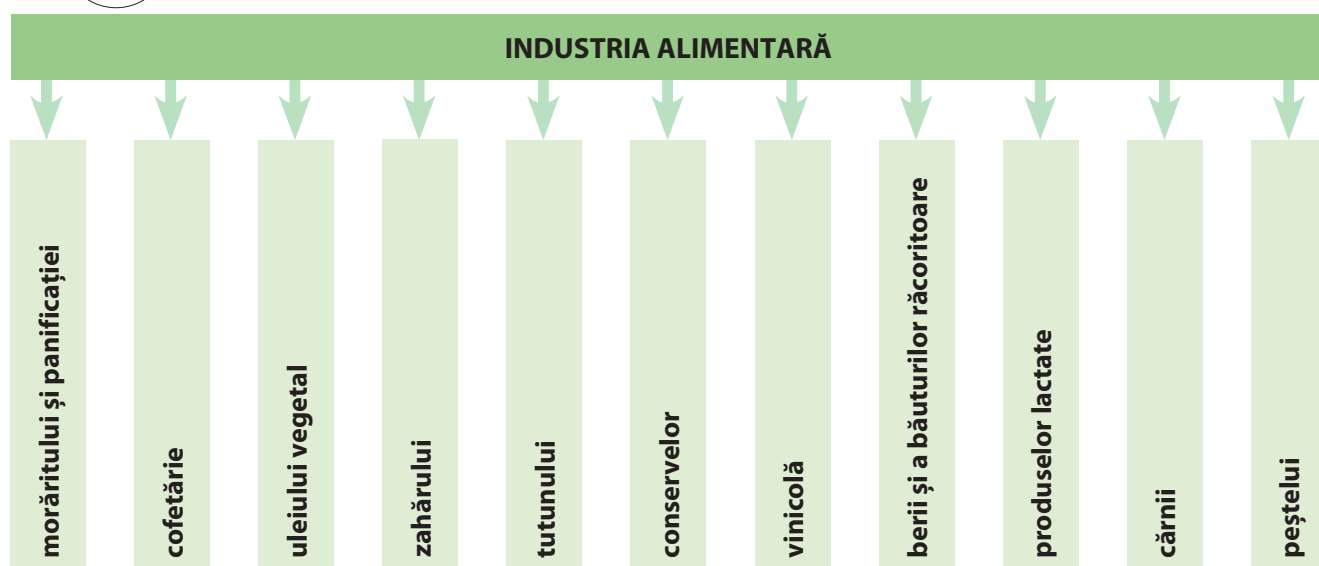


Fig. 3.6. Componenta pe ramuri a industriei alimentare

2. Factorii de dezvoltare și de repartiție a agriculturii

Dezvoltarea și repartiția teritorială a agriculturii este determinată de un complex de factori: *naturali* și *antropici* (fig. 3.7).

Agricultura este ramura economiei cu gradul cel mai înalt de dependență de **factorii naturali**: *clima, solul, relieful, apele* ș.a. (*cum considerați, de ce?*).



1. Demonstrați că repartiția culturilor agricole depinde de condițiile climatice, în baza analizei tabelului 3.2 și a hărții agroclimatice (fig. 1.16).
2. Stabiliți rolul solului pentru culturile agricole.

Relieful oferă condiții mai favorabile pentru practicarea culturii plantelor atunci când este mai puțin fragmentat (de exemplu: câmpiile, șesurile, luncile și terasele râurilor). Pe aceste terenuri se cultivă, de regulă, culturile cerealiere, plantele tehnice și legumele. Iar pe terenurile mai înclinate și accidentate apar unele dificultăți în cultivarea plantelor, îndeosebi în utilizarea tehnicii agricole, ele fiind mai pretabile pentru vița-de-vie și pomii fructiferi.

Pentru a se dezvolta, plantele necesită căldură, lumină și umezeală, însă cerințele acestora variază (*analizați tabelul 3.2*).

Tabelul 3.2. Cerințele culturilor agricole față de căldură și umezeală

| Condiții pentru dezvoltare | Exemple de culturi agricole |
|--|--|
| Cantitate mai mare de căldură (termofile) | Vița-de-vie, piersicul, migdalul, tutunul, porumbul, soia, fasolea, sorgul |
| Cantitate mai mică de căldură | Cartoful, grâul, orzul, secara, mazărea, sfecla furajeră, rapița |
| Cantitate mai mare de umezeală (hidrofile) | Porumbul, legumele, cartoful, sfecla de zahăr |
| Cantitate mai mică de umezeală | Meiul, sorgul, orzul, vița-de-vie |

În ansamblu, condițiile naturale ale țării sunt favorabile pentru dezvoltarea agriculturii. Există însă unele fenomene naturale de risc care creează anumite dificultăți.



Enumerați câteva dintre fenomenele naturale de risc care se manifestă în localitatea voastră.

Factorii antropici sunt decisivi în dezvoltarea agriculturii, omul oferind *resurse de muncă* (amintiți-vă noțiunea de la orele precedente) și determinând **relațiile agrare**. Acestea reprezintă totalitatea formelor de proprietate asupra pământului și a altor mijloace de producție din agricultură, precum și a formelor de gospodărire.

Dezvoltarea agriculturii este influențată, în mare măsură, de *factorii tehnico-economici*, care includ: *mecanizarea, chimizarea, aplicarea irigațiilor, selecționarea noilor soiuri de culturi și rase de animale, politica agrară și investițiile*.

Progresul tehnico-științific a făcut posibilă utilizarea în agricultură a mașinilor și a utilajelor agricole tot mai performante. Un grad mai înalt de mecanizare a lucrărilor agricole este caracteristic pentru cultura cerealelor (fig. 3.9), a sfeclii-de-zahăr, a florii-soarelui.

Un rol deosebit în modernizarea agriculturii îl are procesul de **chimizare** – folosirea îngrășămintelor chimice și a altor substanțe chimice pentru fertilizarea solului sau pentru combaterea dăunătorilor, a bolilor și a buruienilor. Aceasta permite sporirea producției agricole și protecția culturilor agricole și a animalelor. Consumul de îngrășămintă chimice a sporit mult în perioada postbelică, iar în ultimele două decenii s-a redus semnificativ. O practică de dată mai recentă este *agricultura ecologică (organică)*, care exclude folosirea substanțelor chimice și folosește îngrășămintă organice (gunoi de grajd, deșeuri organice compostate ș.a.). Producția obținută în gospodăriile de acest tip poartă marca „bio-” sau „eco-producție”.

Unul dintre factorii restrictivi pentru agricultură este deficitul de umiditate, care poate fi soluționat prin aplicarea irigațiilor. Un rol important în agricultură îl are introducerea noilor soiuri de culturi agricole și rase de animale, cu o productivitate mai înaltă, mai rezistente la boli, dăunători și fenomenele naturale de risc.



CONEXIUNI: Amintiți-vă de la orele de biologie ce reprezintă selecționarea noilor soiuri de culturi și rase de animale.

Politica agrară cuprinde un ansamblu de acte normative și măsuri adoptate de stat în domeniul agricol: reglementarea proprietății funciare, a activităților agricole, a prețurilor, a calității produselor agro-alimentare etc. Un rol însemnat în dezvoltarea agriculturii revine investițiilor în mijloacele de producție și tehnologiile mai performante, în resursele de muncă ale domeniului, în sistemele de irigații etc.

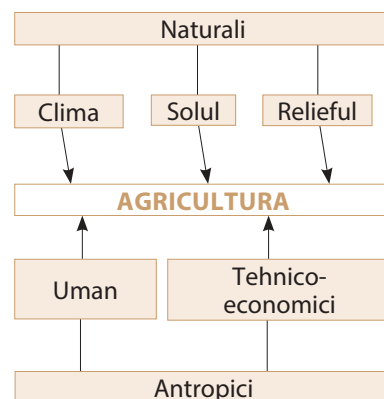


Fig. 3.7. Factorii de dezvoltare și de repartitie a agriculturii



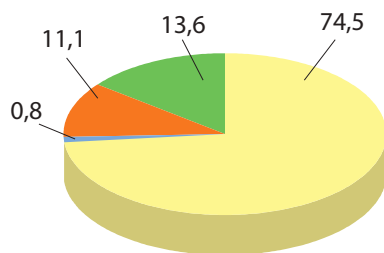
MINIENCICLOPEDIA

Republica Moldova deține primul loc în Europa după gradul de utilizare agricolă a teritoriului (73,6%), media europeană fiind de 47%. După ponderea terenurilor arabile în structura fondului funciar (55%), Moldova deține locul al IV-lea în lume, media mondială fiind de circa 9%.



3. Structura terenurilor agricole

Terenurile agricole dețin cea mai mare pondere în fondul funciar al țării (*amintiți-vă de la orele anterioare ce reprezintă fondul funciar, în baza fig. 1.20, p. 26*). La rândul lor, terenurile agricole se divid în trei categorii principale (*fig. 3.8*). Structura terenurilor agricole variază de la o regiune la alta și depinde, în primul rând, de condițiile de relief. Terenurile arabile dețin o pondere mai mare pe teritoriile cu un relief plan, iar plantațiile multianuale și pășunile – pe pante, pe terenuri accidentate.



- terenuri arabile
- plantații multianuale
- pășuni și fânețe
- alte terenuri

Fig. 3.8. Structura terenurilor agricole (% a. 2022)



EXPRIMAȚI-VĂ OPINIA PROPRIE!

Cum considerați, unde este mai rațională localizarea unei fabrici de pâine și a unei fabrici de conserve: în apropiere de consumator sau de materia primă? Argumentați-vă opinia.

4. Factorii de localizare a industriei alimentare

Localizarea întreprinderilor industriei alimentare este influențată de câțiva factori principali, urmărind ca scop reducerea costului de producție (*fig. 3.10*).

Întreprinderile cu un consum mare de materie primă (de exemplu, cele din industria zahărului, industria conservelor), precum și cele care prelucrează produsele ce nu pot fi transportate la distanță mare (laptele, strugurii, unele fructe și legume ș.a.) sunt amplasate în apropiere de materia primă. Acestea aparțin industriei produselor lactate, celei vinicole, de conserve, de fermentare a tutunului etc.

Unitățile de producție din alte ramuri sunt localizate în apropiere de consumator (de exemplu, fabricile de panificație, de cofetărie, de bere și băuturi răcoritoare). Întreprinderile industriei alimentare necesită mari cantități de apă potabilă, de energie electrică și de brațe de muncă.

5. Probleme actuale: securitatea alimentară a țării

Rolul principal al agriculturii și industriei alimentare este asigurarea securității alimentare a populației și, după posibilități – exportarea unei cantități de produse agroalimentare. Securitatea alimentară vizează asi-



Fig. 3.9. Recoltarea mecanizată a sorgului (r-nul Florești)

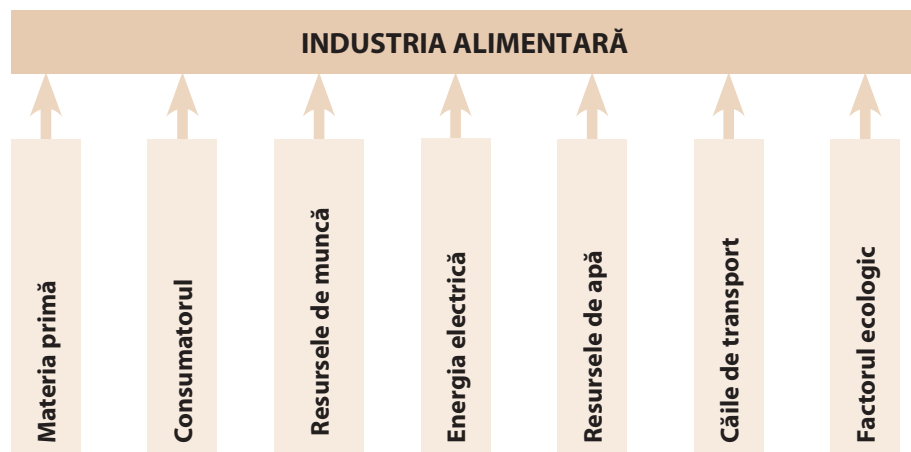


Fig. 3.10. Factorii de localizare a întreprinderilor din industria alimentară

gurarea accesului pentru toți oamenii la hrană și garantarea calității produselor agroalimentare. Republica Moldova are un grad înalt de securitate alimentară, întrucât locuitorii țării și economia națională sunt asigurați cu produse agroalimentare de bază (cereale, ulei vegetal, produse lactate, fructe, legume etc.). În același timp, unele produse agroalimentare sunt importate, inclusiv dintre cele obținute și la noi în țară, ceea ce implică anumite riscuri. Anumite produse agroalimentare importate provin din zonele cu condiții speciale, cultivarea lor în țara noastră fiind imposibilă (*numiți câteva astfel de produse*). Asigurarea calității produselor agroalimentare consumate de populația țării se află în responsabilitatea Agenției Naționale pentru Siguranța Alimentelor (ANSA).



Discutați cu colegii despre importul produselor agroalimentare în Republica Moldova: cauzele, impactul pentru populație și economia națională, măsurile de reducere a importului și de susținere a producătorilor autohtoni.

EVALUARE

- Argumentați prin exemple, afirmația: „Condițiile naturale ale Republicii Moldova sunt favorabile pentru dezvoltarea agriculturii”.
- Analizând *tabelul 3.2* și harta agroclimatică (*fig. 1.16* de la *p. 22*), dați exemple de culturi agricole care se practică predominant în regiunea de nord și în cea de sud a țării.
- Deduceți câte două efecte – atât cele pozitive, cât și cele negative – pe care le poate avea asupra naturii și omului aplicarea substanțelor chimice în agricultură (consultați și manualul de chimie).
- Stabiliți relația „Cauze-Consecințe” și completați tabelul în caiet:

| Cauze | Consecințe pentru specializarea agriculturii |
|---|---|
| În partea centrală a țării predomină relieful de podiș. | |
| | Sfecla-de-zahăr se cultivă predominant în partea de nord a țării. |
| În partea de sud a țării cantitatea de căldură este mai mare. | |

- Identificați subramurile agriculturii și industriei alimentare prezente în localitatea natală. Stabiliți factorii specializării agriculturii.
- Demonstrați, prin câte un exemplu, relațiile dintre: climă și specializarea agriculturii; relieful și specializarea agriculturii.
- Imaginați-vă că sunteți ministru/ministră al/a Agriculturii și Industriei Alimentare. Stabiliți două măsuri pe care le veți întreprinde pentru a crește gradul de securitate alimentară a populației țării.
- *8. Consultați diferite surse de informare și elaborați un infografic pe tema: „Beneficiile promovării și consumului produselor agricole cu marca *bio (eco)*”.



15 CULTURA CEREALELOR ȘI INDUSTRIILE DE PRELUCRARE

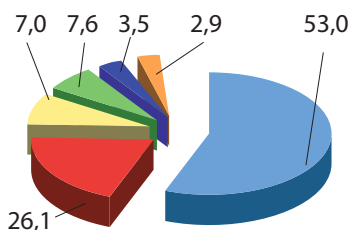
Studiind această temă, veți putea:

- să caracterizați principalele culturi cerealiere, utilizând surse textuale și cartografice;
- să formulați concluzii privind dinamica suprafeței cultivate și a producției de porumb și grâu, analizând suportul grafic;
- să demonstrați relațiile dintre culturile cerealiere și industriile de prelucrare;
- să descrieți industriile de prelucrare după algoritm, în baza suportului textual și cartografic.

„Câmpii Moldovei, carii sunt lăudați pentru rodirea lor, /.../ întrec cu mult bunățile munților /.../. Căci măcar de nu-i mai grijaște nimeni, dar totuși își dau rodirea lor la toți.“
(Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*)

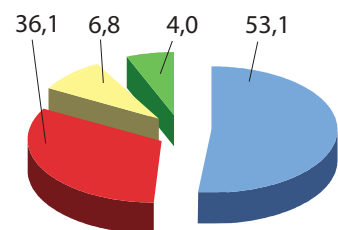
Evocare

1. Cum credeți, de ce anume cerealele au fost primele plante cultivate de om?
2. Apreciați, discutând cu colegii, importanța cerealelor pentru om.



- – cereale și leguminoase pentru boabe
- – culturi tehnice
- – vița-de-vie (vii)
- – culturi pomicole (livezi)
- – culturi leguminoase
- – culturi furajere

Fig. 3.11. Structura suprafeței cultivate pe categorii de culturi (în %, în medie pe anii 2016-2022)



- – porumb
- – grâu
- – orz
- – altele

Fig. 3.12. Structura suprafeței cultivate cu cereale și leguminoase pentru boabe (în %, în medie pe anii 2016-2022)



MINIENCICLOPEDIA

Cele mai vechi urme de cereale descoperite pe acest teritoriu datează aproximativ din anul 5000 î.H. Dovadă sunt boabele carbonizate de grâu, mei și ovăz, precum și uneltele agricole descoperite în câteva stațiuni arheologice din valea Nistrului și cea a Prutului.

1. Cultura plantelor este ramura principală a agriculturii țării, acestea revenindu-i circa 2/3 din producția agricolă totală. Republica Moldova are condiții agroclimatice favorabile pentru practicarea unei varietăți mari de culturi agricole. În funcție de particularitățile plantelor agricole, se disting câteva categorii de culturi (*studiați fig. 3.11 și stabiliți ponderea categoriilor de culturi în suprafața cultivată*).

2. Cerealele reprezintă principala grupă de culturi agricole, atât după suprafața cultivată, cât și după importanța economică. Ele sunt utilizate pe larg în alimentația omului, ca furaj pentru animale, în industrie, ca materie primă și se cultivă în toate regiunile țării (*fig. 3.15*). O categorie aparte de culturi, apropiate de cereale prin particularitățile de utilizare, o constituie **leguminoasele pentru boabe**: fasolea, mazărea, năutul, bobul, linte, ș.a.



Analizați *fig. 3.12* și stabiliți ponderea culturilor agricole în suprafața cultivată cu cereale și leguminoase pentru boabe.

Porumbul deține constant întâietatea printre cereale, fiind o cultură cu utilizări multiple: în alimentația omului, în producția de ulei, de miere, ca furaj (atât boabele, cât și tulpina în stare verde sau uscată), în calitate de combustibil (deșeurile) ș.a. Suprafața cultivată cu porumb s-a restrâns mult începând cu anii 50 ai sec. al XX-lea, producția însă a crescut (*fig. 3.13a*).



Analizând *fig. 3.13a*, stabiliți cauzele care au determinat creșterea producției de porumb în timp ce suprafața cultivată s-a redus.

Cultura porumbului are o repartiție spațială relativ uniformă. Arealul principal este regiunea de nord, care deține mai mult de jumătate din suprafața cultivată și din producția totală de boabe.

Grâul este prima plantă cultivată de om pe acest teritoriu, rămânând în continuare principala cultură alimentară. După anii 50 ai sec. al XX-lea, suprafața cultivată cu grâu a avut o tendință de micșorare, iar producția a crescut substanțial (*fig. 3.13b*). Aplicarea unor tehnologii avansate și cultivarea soiurilor selecționate a permis creșterea producției la hectar.

Cultura grâului are o repartiție spațială relativ uniformă, întrucât condițiile naturale sunt prielnice pe întreg teritoriul țării.

Orzul se folosește ca furaj, la fabricarea berii, în alimentație (arpaș, orz măcinat, fulgi de orz) ș.a. Repartiția spațială a culturii orzului este relativ uniformă, cu o anumită preponderență în regiunea de sud, întrucât această cultură este mai rezistentă la secetă.

Alte cereale cultivate pentru boabe (secara, ovăzul, hrișca, sorgul, meiul) au, în prezent, o însemnătate redusă. Secara se folosește la producerea pâinii și ca furaj, iar ovăzul – ca nutreț (îndeosebi pentru cai) și în alimentație (fulgi de ovăz). Ambele se cultivă mai mult în regiunea de nord.

3. Industriile de prelucrare

Cerealele se utilizează ca materii prime în industriile morăritului și panificației, a berii, a nutrețurilor combinate și în alte ramuri.

Morăritul și panificația sunt cele mai vechi activități industriale și au o importanță primordială pentru om, fiind reprezentate de fabrici și combinate mari, precum și de numeroase mori și brutării mici. Unitățile de producție sunt localizate în toate orașele și în numeroase sate, fiind orientate spre consumatori (fig. 3.15) (cum considerați, de ce?). Cele mai mari capacități de producție sunt în Chișinău, unde se evidențiază Combinatul de panificație „Franzeluța”, care asigură aproximativ 2/3 din necesarul de pâine al capitalei (fig. 3.14). Această ramură include și producția de paste făinoase, biscuiți, drojdii.

Industria morăritului și panificației are legături de producție strânse cu **industria de cofetărie**, care produce bomboane, ciocolată, torturi etc. Această ramură este reprezentată în Chișinău (fabricile „Bucuria”, „Franzeluța”, „Dulcinella” ș.a.) și în numeroase alte centre (întreprinderi mai mici) (urmăriți fig. 3.15).



Fig. 3.14. O secție a Combinatului de panificație din Chișinău „Franzeluța”

Industria berii și a băuturilor răcoritoare este reprezentată de câteva fabrici mari și de numeroase unități de producție mici. Principalele materii prime pentru producerea berii sunt orzoaica (o specie de orz) și hameiul (plantă tehnică ce îi conferă berii aroma specifică). Localizarea întreprinderilor este determinată de prezența consumatorului, de aceea fabricile de bere, precum și cele de băuturi răcoritoare, sunt amplasate în orașele mai mari (găsiți-le în fig. 3.15).

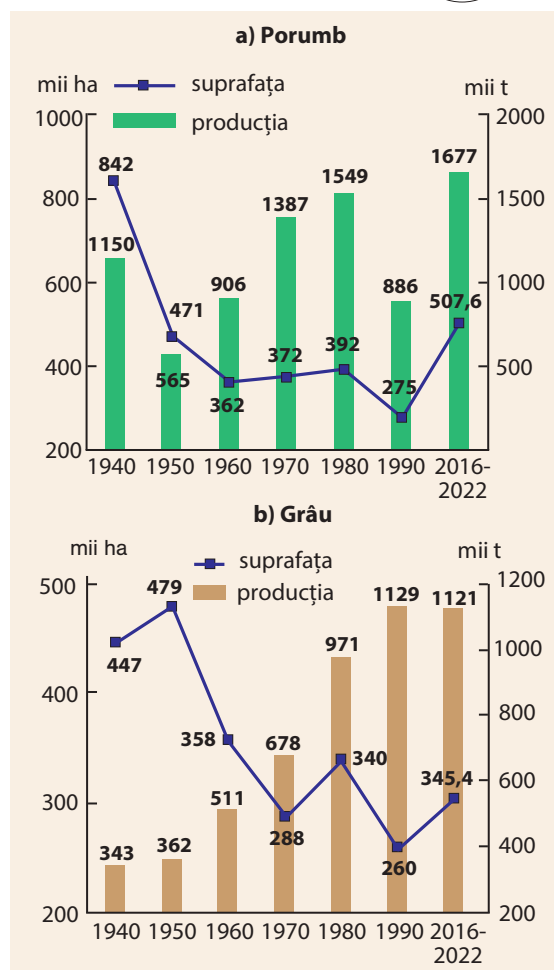


Fig. 3.13. Dinamica suprafeței cultivate și a producției de porumb și grâu



MINIENCICLOPEDIA

Patria porumbului este America, unde acesta se cultivă din timpuri străvechi. În Europa, a fost adus în timpul expedițiilor lui Columb, la sfârșitul secolului al XV-lea. În Moldova, porumbul a început să fie cultivat la sfârșitul secolului al XVII-lea și a devenit ulterior cultura cerealică principală.

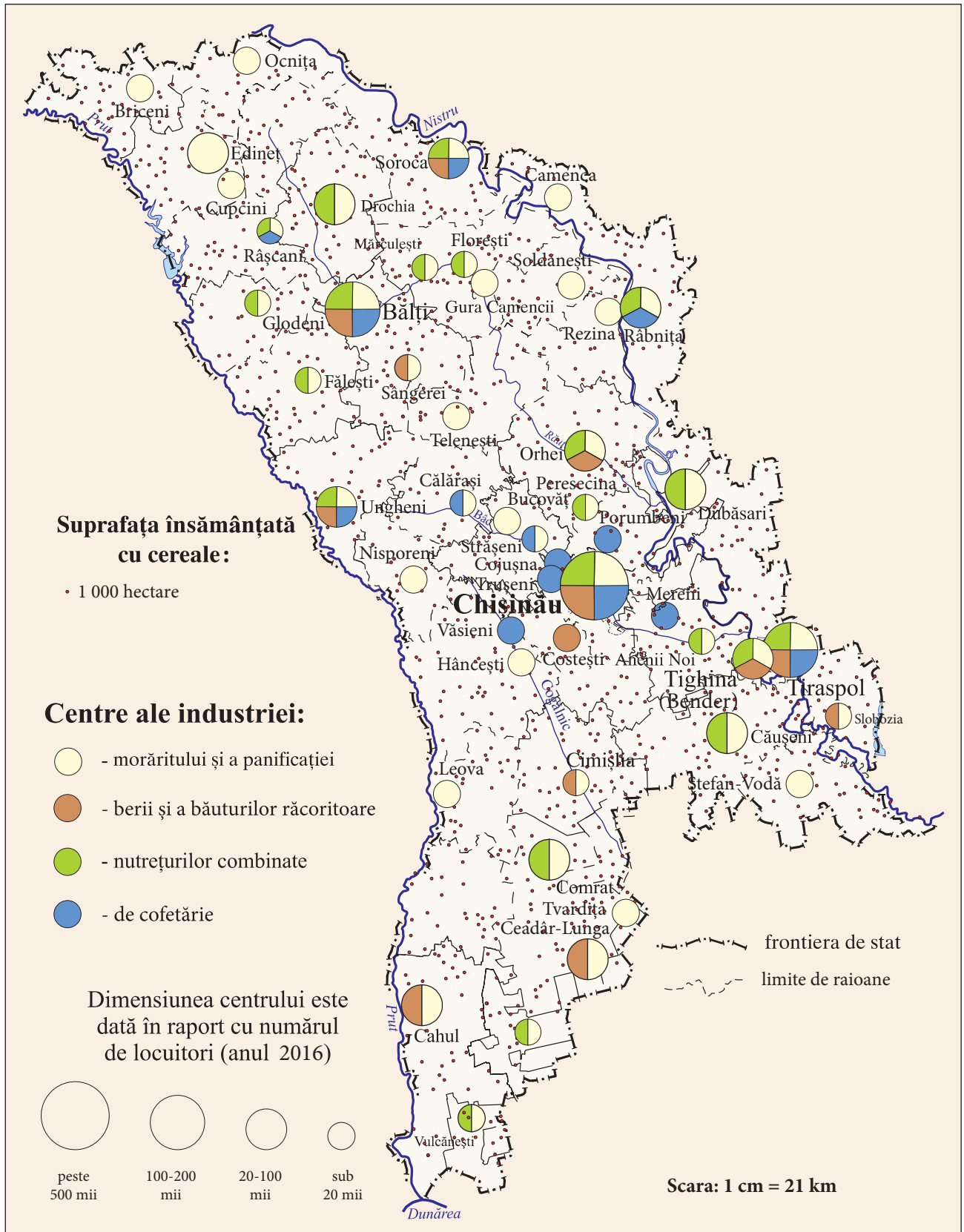


Fig. 3.15. Cultura cerealelor și industriile de prelucrare

În **industria nutrețurilor combinate** se produc furaje, utilizând ca materie primă cereale, ierburi, deșeuri ale industriei alimentare etc. Întreprinderile acestei ramuri sunt localizate, de regulă, în apropiere de consumatori (fermele de animale), dar și de materia primă (fig. 3.15).

Cultura cerealelor și industriile de prelucrare au o însemnătate primordială pentru asigurarea securității alimentare a locuitorilor țării.



EXPRIMAȚI-VĂ OPINIA PROPRIE!

Cum considerați, de ce până în prezent cerealele dețin cea mai mare suprafață cultivată în țară și care este rolul lor în asigurarea securității alimentare a țării?

STUDIU DE CAZ

Practici de succes ale unităților economice din țară

Fabrica de cofetărie din Chișinău SA „Bucuria” este o întreprindere a industriei alimentare competitivă pe piața internă și cea externă, ce se dezvoltă activ. Fabrica și-a început activitatea în anul 1946. În prezent, producția ei anuală atinge cifra de 40 de mii de tone, având un sortiment de peste 250 de varietăți de produse, comercializate cu succes atât pe piața internă, cât și în multe țări ale lumii (România, Ucraina, Belarus, Israel, Rusia ș.a.). Punctele forte ale întreprinderii:

- disponibilitatea materiei prime autohtone;
- resurse de muncă calificată și tradiții în domeniu;
- raportul optim calitate-preț;
- amplasarea geografică favorabilă;
- sortiment larg de produse de calitate înaltă ce corespunde cererii consumatorului;
- tehnologii avansate de producție.

1. Stabiliți:

- a) patru exemple de materii prime autohtone utilizate de fabrica „Bucuria”;
- b) doi factori care au favorizat extinderea pieței de desfacere a producției peste hotarele țării.

2. Demonstrați două avantaje ale amplasării geografice a fabricii în municipiul Chișinău.

3. Propuneți două măsuri de extindere a pieței de desfacere externe într-un număr mai mare de state.



MINIENCICLOPEDIÉ

Hrișca își are originea în Podișul Tibet din China, unde se cultivă din vechime. Boabele de hrișcă măcinate se folosesc în alimentație. Boabele și planta întregă se folosesc ca furaj (masă verde sau fân). Hrișca este și o importantă plantă meliferă.



Fig. 3.16. Fabrica de cofetărie „Bucuria” din Chișinău

EVALUARE

1. Constatați tendințele în dinamica suprafeței cultivate și a producției de porumb și de grâu, analizând fig. 3.13.
2. Consultați diferite surse de informare și scrieți un eseu despre una dintre următoarele culturi agricole: sorg, mazăre, fasole. Utilizați algoritmul: a) regiunea de origine; b) cerințele față de condițiile naturale; c) domeniile de utilizare și produsele finite obținute; d) regiunile principale de cultură în lume și în Republica Moldova.
3. Comentați trei proverbe sau descrieți unele obiceiuri populare, legate de grâu, pâine, porumb, mămăligă.
4. Aranjați în ordine logică, conform etapelor procesului de prelucrare, următoarele cuvinte: moară, pâine, grâu, brutărie, făină, cultivarea grâului.
5. Imaginați-vă că sunteți om de afaceri și doriți să deschideți pe teritoriul raionului/municipiului: a) o brutărie; b) o patiserie; c) o moară. Stabiliți câte un factor de amplasare pentru fiecare unitate economică.
- *6. Stabiliți care sunt cerealele și leguminoasele pentru boabe cultivate în localitatea natală, consultând surse de informare locale.



Studiind această temă, veți putea:

- să caracterizați principalele culturi tehnice, utilizând suporturi textuale, grafice și cartografice;
- să demonstrați relațiile dintre culturile tehnice și industriile de prelucrare;
- să descrieți industriile de prelucrare după algoritm, în baza suportului textual și cartografic;
- să apreciați importanța culturii plantelor tehnice și a industriilor de prelucrare pentru populație și economie.

16 CULTURA PLANTELOR TEHNICE ȘI INDUSTRIILE DE PRELUCRARE

„Nu există nici plante rele, nici oameni răi, nu există decât proști cultivatori.“
(Victor Hugo, scriitor francez)

Evocare

1. Numiți câteva utilizări ale floarii-soarelui, sfeclii de zahăr, rapiței și levănțicii.
2. Ce părere aveți despre avantajele și dezavantajele folosirii zahărului în alimentație?

1. Aspecte generale

Culturile tehnice alcătuiesc una dintre principalele categorii de culturi agricole din țara noastră, a căror producție este folosită pe larg de populație, iar o parte se exportă. **Culturi tehnice** (numite și **industriale**) sunt considerate o categorie de plante agricole a căror producție necesită o procesare industrială pentru a fi obținute diverse produse: ulei vegetal, uleiuri eterice, zahăr, fibre naturale, biocombustibil și altele. Dinamica și structura suprafeței cultivate cu plante tehnice este prezentată în *fig. 3.17*.



MINIENCICLOPEDI

Patria floarii-soarelui este America de Nord, iar în Europa planta a fost adusă în secolul al XVI-lea. Semințele de floarea-soarelui se folosesc la fabricarea uleiului sau direct în alimentație. Șrotul rămas după extragerea uleiului, precum și planta verde se folosesc ca furaj, iar tulpina uscată – ca material combustibil. Floarea-soarelui este una dintre cele mai importante culturi melifere.



Analizați *fig. 3.17* și stabiliți principalele specii de plante tehnice cultivate în țara noastră și ce pondere au deținut acestea în suprafața totală a plantelor tehnice în medie pentru anii 2016-2022, comparativ cu anii precedenți

2. Cultura floarii-soarelui și industria uleiului vegetal

Principala cultură tehnică este *floarea-soarelui*, introdusă în Moldova la mijlocul secolului al XIX-lea și extinzându-se mult în secolul al XX-lea. Floarea-soarelui are o distribuție spațială relativ omogenă, fiind destul de rezistentă la secetă, cu o micșorare treptată a suprafeței cultivate de la nord spre sud. Regiunea de nord deține aproximativ jumătate din suprafața și din producția totală (*fig. 3.18*).

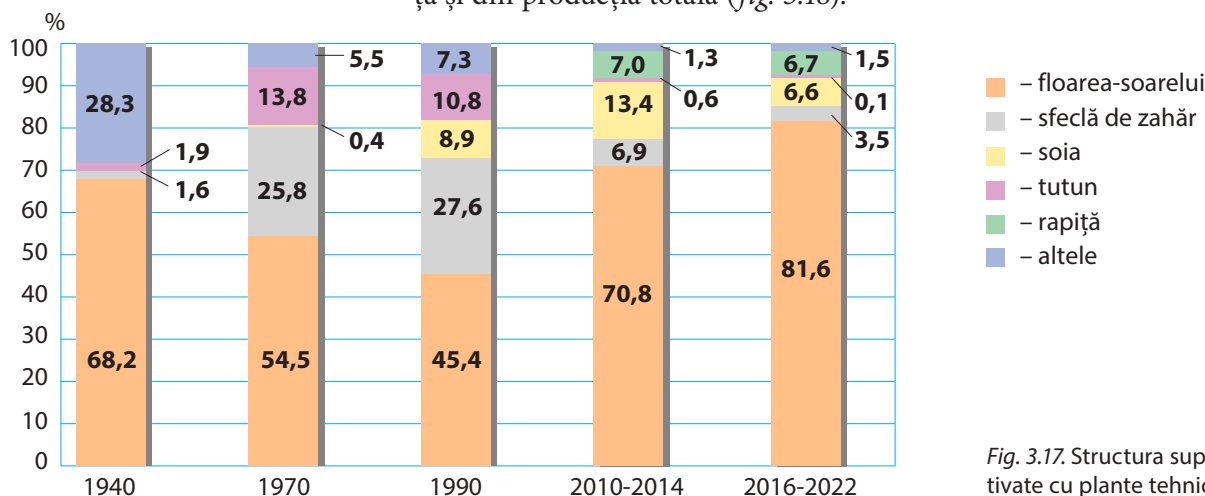


Fig. 3.17. Structura suprafeței cultivate cu plante tehnice (în %)

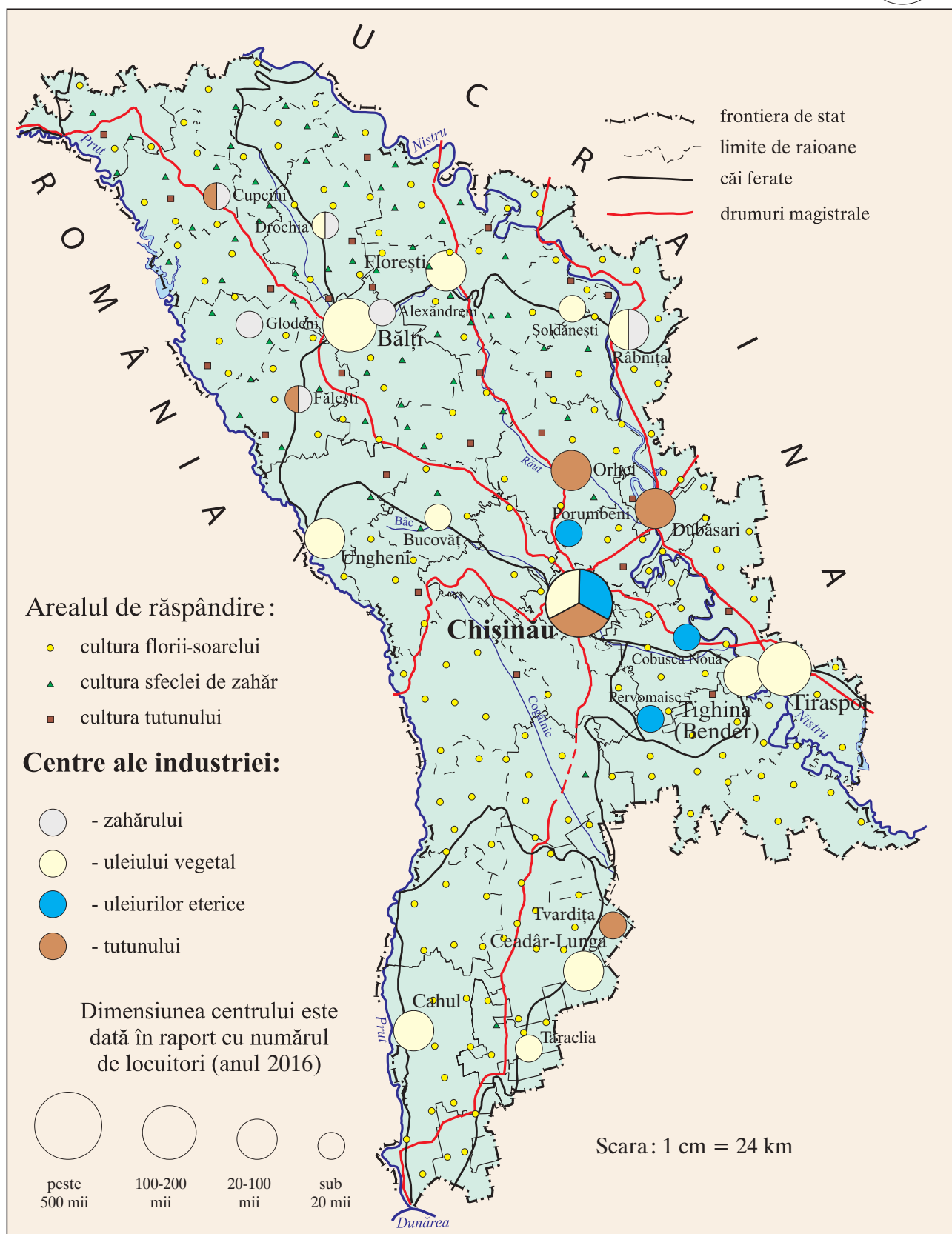


Fig. 3.18. Cultura plantelor tehnice și industriile de prelucrare



Semințele de floarea-soarelui se utilizează ca materie primă în *industria uleiului vegetal*. Fabriци mari de ulei sunt la Bălți, Tighina (Bender) și Chișinău, iar în multe localități funcționează oloinițe. Din floarea-soarelui se mai obțin și alte produse: șrotul, margarina, halvaua ș.a.

3. Cultura sfecei de zahăr și industria zahărului

Sfecla de zahăr este o plantă tehnică cunoscută în Europa încă din Antichitate, dar introdusă în cultură mult mai târziu. În Basarabia, este cultivată din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Cultura sfecei de zahăr a avut o extindere rapidă în perioada 1950-1990, rezultat al specializării în această cultură în cadrul URSS, precum și al construcției mai multor fabrici de zahăr. În ultimele două decenii, suprafața cultivată s-a micșorat (fig. 3.17). Repartiția spațială a culturii sfecei de zahăr este neomogenă, fiind influențată, în primul rând, de condițiile climatice (*preferă clima temperată caldă și mai umedă*). Regiunea de nord deține circa 90% atât din suprafața cultivată, cât și din producția totală (*cum considerați, de ce?*).

Sfecla de zahăr se utilizează predominant în *industria zahărului*. Prima fabrică de zahăr a fost construită la Râbnița în anul 1898, mai târziu fiind deschise încă 10 fabrici. Toate fabricile sunt localizate în regiunea de nord, adică în apropiere nemijlocită de materia primă (*argumentați de ce*). În perioada 1960-1980, producția de zahăr a crescut rapid (fig. 3.19), începând cu anul 1990, însă, aceasta s-a micșorat, iar majoritatea fabricilor au fost închise (*cum credeți, din ce cauze?*). Fabricile de zahăr mai produc alcool, acid citric, drojdii, iar deșeurile de producție (borhot, melasă) servesc în calitate de furaje și la obținerea biogazului.

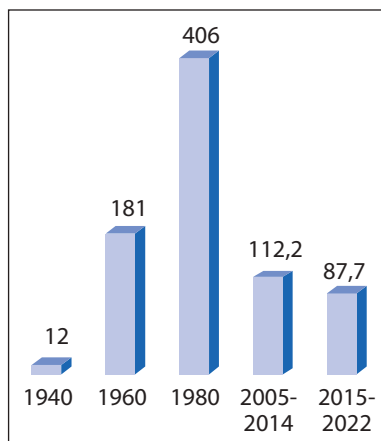


Fig. 3.19. Producția de zahăr (mii tone)



MINIENCICLOPEDI

Din sfecla de zahăr se mai produce biogaz și bioetanol – combustibili ecologici sau energie „verde”. Compania mixtă, moldo-germană, ÎM Südzucker Moldova SA (cea mai mare din țară în cultura sfecei de zahăr și industria zahărului) a construit în anul 2013 fabrica de zahăr din orașul Drochia, o fabrică de producere a biogazului din borhotul de sfeclă, cu capacitatea de producere de circa 8,5 mln m³ de biogaz anual. Din biogaz se obțin circa 2,4 megawați/oră (MW/h) de energie electrică, precum și apă fierbinte.

4. Alte culturi tehnice și industriile de prelucrare

Culturile etero-oleaginoase și cele medicinale sunt utilizate în industria farmaceutică, în producerea de parfumuri, cosmetică etc. O extindere rapidă a suprafețelor ocupate cu plante etero-oleaginoase a avut loc în perioada 1970-1990. În prezent, se cultivă pe o suprafață de circa 5 mii ha, în special, salvia, levănțica (fig. 3.20), mărarul, trandafirul și menta.

Industria uleiurilor eterice, fiind asigurată pe deplin cu materie primă locală și cu brațe de muncă, a devenit în perioada 1960-1990 o ramură de specializare. Ulterior însă, producția s-a redus foarte mult, obținându-se anual circa 50 de tone de uleiuri eterice.



Fig. 3.20. a) Lan de levănțică (r-nul Anenii Noi) și b) ulei de levănțică



Fig. 3.21. Lan de rapiță (r-nul Orhei)

Cultura și industria tutunului. Tutunul este o cultură tehnică ce are o importanță specifică, deoarece este utilizată nu numai pentru fumat, ci și în industria farmaceutică, pentru obținerea nicotinei etc. O extindere rapidă a suprafeței cultivate s-a produs în perioada 1950-1990 (fig. 3.17). Cultura tutunului a fost stimulată de stat. Fiind principalul producător în URSS, RSSM utiliza multe brațe de muncă și era foarte profitabilă. În ultimii ani însă, suprafața cultivată și producția de tutun s-au redus (*cum considerați, de ce?*). Industria tutunului este o ramură cu un rol important în export. Principala întreprindere a ramurii este Combinatul de Tutun din Chișinău, care include o fabrică de fermentare și alta de țigarete.

Din celelalte culturi tehnice, se mai cultivă soia, rapița (fig. 3.21), inul ș.a. În ultimii ani, crește rapid suprafața cultivată cu soia și rapița – culturi valoroase și cu diverse utilizări. În trecut, s-au cultivat pe larg, de asemenea, cânepa (din care se obțineau fibre naturale) și macul (al cărui semințe se foloseau în alimentație).

Datorită condițiilor naturale favorabile, prezenței brațelor de muncă și valorii economice înalte, cultura plantelor tehnice are posibilități mari de dezvoltare și pe viitor.

Dezbateri la temă

Discutați cu colegii și colegele, aducând argumente pro și contra, despre extinderea suprafeței cultivate cu soia și rapița în țara noastră (inclusiv pentru producerea biocombustibilului) și propuneți câteva măsuri de stimulare a dezvoltării culturii plantelor tehnice pe viitor.

EVALUARE

1. Consultând diferite surse de informare, caracterizați una dintre următoarele culturi tehnice: soia, in, levănțică. Utilizați algoritmul: a) regiunea de origine; b) cerințele față de condițiile naturale; c) importanța și utilizarea; d) regiunile principale de cultură în lume și în Republica Moldova.
2. Știind că sfecla de zahăr are un conținut mediu de zahăr de circa 17%, calculați cât zahăr se poate obține din 1 tonă de sfeclă și cât zahăr se obține în medie de pe un hectar cu o recoltă anuală de 25 de tone.
3. Realizați un studiu și stabiliți ce specii de plante tehnice se cultivă în localitatea natală.
- *4. Elaborați o prezentare, utilizând o aplicație digitală la alegere, despre: a) beneficiile culturilor etero-oleaginoase și cele medicinale; b) dauna fumatului.



MINIENCICLOPEDI

Tutunul își are patria în America, iar în Moldova a fost introdus de turci. În sec. al XIX-lea, Basarabia era principala regiune de cultură a tutunului din Imperiul Rus, având și 7 fabrici de fermentare a tutunului.

Soia este o cultură tehnică valoroasă, cu utilizări multiple: din boabele măcinate se prepară lapte, brânză, paste, biscuiți, ulei, margarină, iar boabele întregi și tulpina pot fi un furaj foarte calitativ.

Rapița se cultivă pentru semințe (care conțin 40-45% de ulei), din care se obține ulei, folosit în alimentație și în industrie (biocombustibil); planta verde este un nutreț valoros, având și importanță meliferă.



17 LEGUMICULTURA, POMICULTURA ȘI INDUSTRIA CONSERVELOR

„Natura nu face nimic fără folos.“
(Aristotel, filozof din Grecia antică)

Studiind această temă, veți putea:

- să argumentați importanța legumiculturii, pomiculturii și industriei conservelor pentru economia țării;
- să stabiliți factorii de dezvoltare a legumiculturii și pomiculturii în baza suportului textual;
- să formulați concluzii privitoare la dinamica producției de legume, fructe și conserve, în baza suporturilor grafice;
- să determinați particularitățile repartiției spațiale a legumiculturii, pomiculturii și industriei conservelor.



Numiți câteva culturi legumicole și câteva specii de pomi fructiferi care se cultivă în țara noastră și produsele care se obțin din acestea.

Legumicultura și pomicultura sunt subramuri tradiționale ale agriculturii țării, având premise favorabile de dezvoltare.



Enumerați câteva produse alimentare care au ca materii prime legumele și fructele. Identificați și alte domenii de utilizare, cu excepția industriei alimentare.

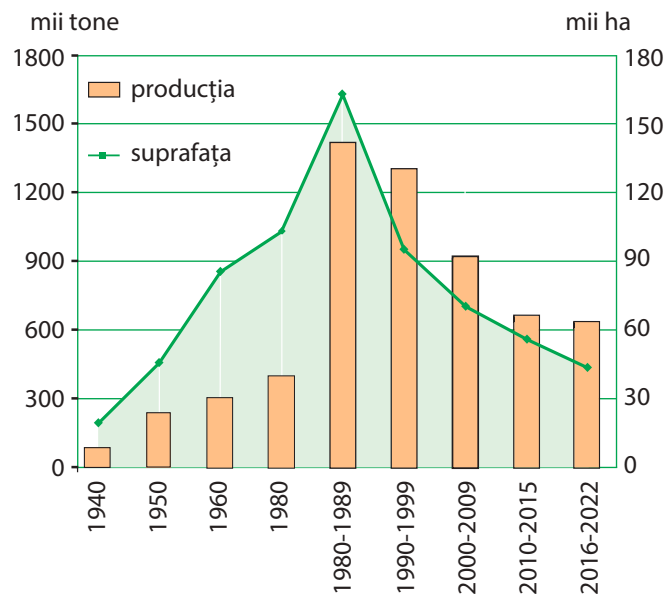


Fig. 3.22. Dinamica suprafeței cultivate și a producției de legume

1. Legumicultura dispune de condiții naturale favorabile îndeosebi în văile râurilor, cu soluri fertile și cu posibilități pentru irigare. În Republica Moldova, se cultivă peste 30 de culturi legumicole, dintre care principalele sunt cartoful și tomatele, urmate de varză, ceapă, castraveți ș.a. O extindere rapidă a suprafeței cultivate cu legume a avut loc în perioada 1950-1990 (fig. 3.22).



SITUAȚIE-PROBLEMĂ

Formulați concluzii referitoare la factorii ce determină dinamica suprafeței cultivate și a producției de legume, analizând fig. 3.22.

Factorii principali care au contribuit la dezvoltarea rapidă a legumiculturii au fost următorii: extinderea suprafeței irigate, construcția fabricilor de conserve, prezența resurselor însemnate de



Fig. 3.23. Livadă modernă protejată contra grindinei (r-nul Edineț)

muncă, extinderea pieței de desfacere, subvențiile acordate de stat ș.a. Repartiția teritorială a culturii legumelor are, în general, un caracter relativ uniform, aceste plante fiind cultivate, practic, în fiecare gospodărie agricolă. Principalul areal al legumiculturii este totuși concentrat de-a lungul văii Nistrului, urmat de cel din valea Prutului (fig. 3.26) (cum considerați, de ce?).

Cartoful este în prezent una dintre principalele culturi agricole, fiind pentru majoritatea populației „a doua pâine”. În ultimul deceniu, suprafața cultivată cu cartofi este în descreștere, urmare a concurenței producției de import, care este mai ieftină. Cartoful are o repartiție teritorială aleatorie, remarcându-se în regiunea de nord.



Identificați factorii care determină concentrarea culturii cartofului în nordul țării, consultând tabelul 3.2 (p. 66).

2. Pomicultura are o importanță deosebită atât pentru asigurarea industriei alimentare cu materie primă și a populației cu fructe în stare proaspătă, cât și pentru export. Condițiile naturale sunt favorabile pentru cultivarea întregii game de pomi fructiferi din zona temperată și a unor soiuri specifice zonei subtropicale (piersicul, migdalul, nucul ș.a.) (indicați aceste condiții naturale).

Suprafața pomicolă s-a extins substanțial în perioada 1960-1980, fiind organizate multe gospodării pomicole specializate. Introducerea soiurilor selecționate, mai productive, extinderea irigațiilor, utilizarea tehnologiilor intensive de cultivare, a îngrășămintelor chimice și a pesticidelor au contribuit la creșterea recoltei la hectar și a producției de fructe (fig. 3.24).

Deținând 2/3 din numărul total de pomi, mărul este cultura pomicolă cea mai importantă, urmat de nuc, prun, piersic, vișin, păr, cais, cireș ș.a. În arealul de răspândire a speciilor pomicole există diferențieri teritoriale. Astfel, mărul și părul se cultivă predominant în Podișul Moldovei de Nord și în Câmpia Nistrului Inferior, iar prunul – în Podișul Codrilor (care deține jumătate din suprafața totală) și Podișul Nistrului. O cultură valoroasă este piersicul, care, fiind o plantă termofilă, se cultivă predominant în raioanele de sud. Vișinul, cireșul și caisul sunt cultivați pe larg, dar au o concentrare mai mare în regiunea centrală și în ariile apropiate de orașe, favorizate de piețele de desfacere.

O parte considerabilă din producția pomicolă se exportă în Uniunea Europeană, Rusia, Belarus, îndeosebi merele, piersicile, miezul de nuci (la al cărui export țara noastră deține primul loc în Europa și al IV-la loc în lume), fructele uscate.

3. Industria conservelor de fructe și legume este o ramură de specializare a economiei naționale, care dispune de o bază bogată și variată de materie primă locală. Majoritatea întreprinderilor sunt concentrate în valea Nistrului inferior (identificați centrele de producere studiind harta din fig. 3.26).



MINIENCICLOPEDIA

Regiunea de origine a **cartofului** este America de Sud, iar în Europa această cultură agricolă a fost adusă în sec. al XVI-lea. În Moldova, cartoful a fost introdus în primul deceniu al sec. al XIX-lea și s-a răspândit rapid.

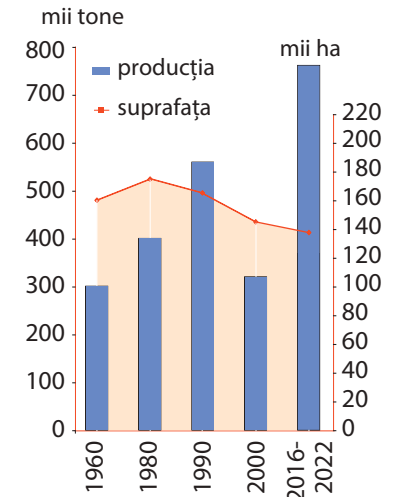


Fig. 3.24. Dinamica suprafeței pomicole și a producției de fructe



MINIENCICLOPEDIA

Gândacul-de-Colorado (originar din America de Nord) aduce pagube mari culturii cartofului și atacă, de asemenea, vinetele și tomatele. El a pătruns în Moldova în anii 1950-1960 și s-a răspândit foarte rapid. Acest dăunător, dacă nu este combătut, poate cauza reducerea recoltei în medie cu 20-40% sau compromiterea ei totală.



MINIENCICLOPEDIA

Nucul este una dintre cele mai prețioase culturi pomicole, având utilizări multiple atât fructul, cât și lemnul lui de calitate înaltă. Miezul de nuci este un produs scump și solicitat pe piața internă, dar mai ales pe cea externă, în statele din Uniunea Europeană, în Rusia etc. În ultimii ani, cultura nucului se extinde notabil, iar suprafața de cultivare depășește 35 mii ha.



MINIENCICLOPEDIA

Cireșul este cultivat pe acest teritoriu din vechime, drept dovadă fiind faptul că și în prezent crește necultivat în păduri. Cireșele sunt primele fructe ale anului recoltate pe teritoriul statului nostru. Acestea conțin mult zahăr, vitamine, substanțe minerale. Lemnul de cireș este foarte prețuit în industria mobiliei; în plus, având proprietăți acustice, se folosește și la fabricarea instrumentelor muzicale.

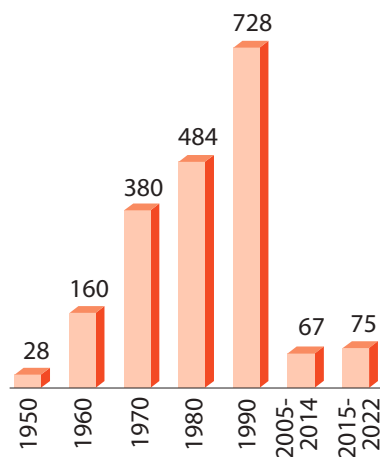


Fig. 3.25. Dinamica producției de conserve de fructe și legume (mii tone)



MINIENCICLOPEDIA

Se cultivă pretutindeni, îndeosebi în gospodăriile individuale, și **arbuștii fructiferi**: zmeurul, coacăzul, agrișul, căpșunul și altele. Există și localități specializate în anumite culturi pomicele: de exemplu, satul Trușeni (mun. Chișinău) este considerat „capitala cireșelor”, satul Pocrovca (r-nul Dondușeni), „capitala zmeurei” etc.

Fig. 3.27. O secție a Fabricii de conserve „Orhei-Vit” (mun. Orhei)

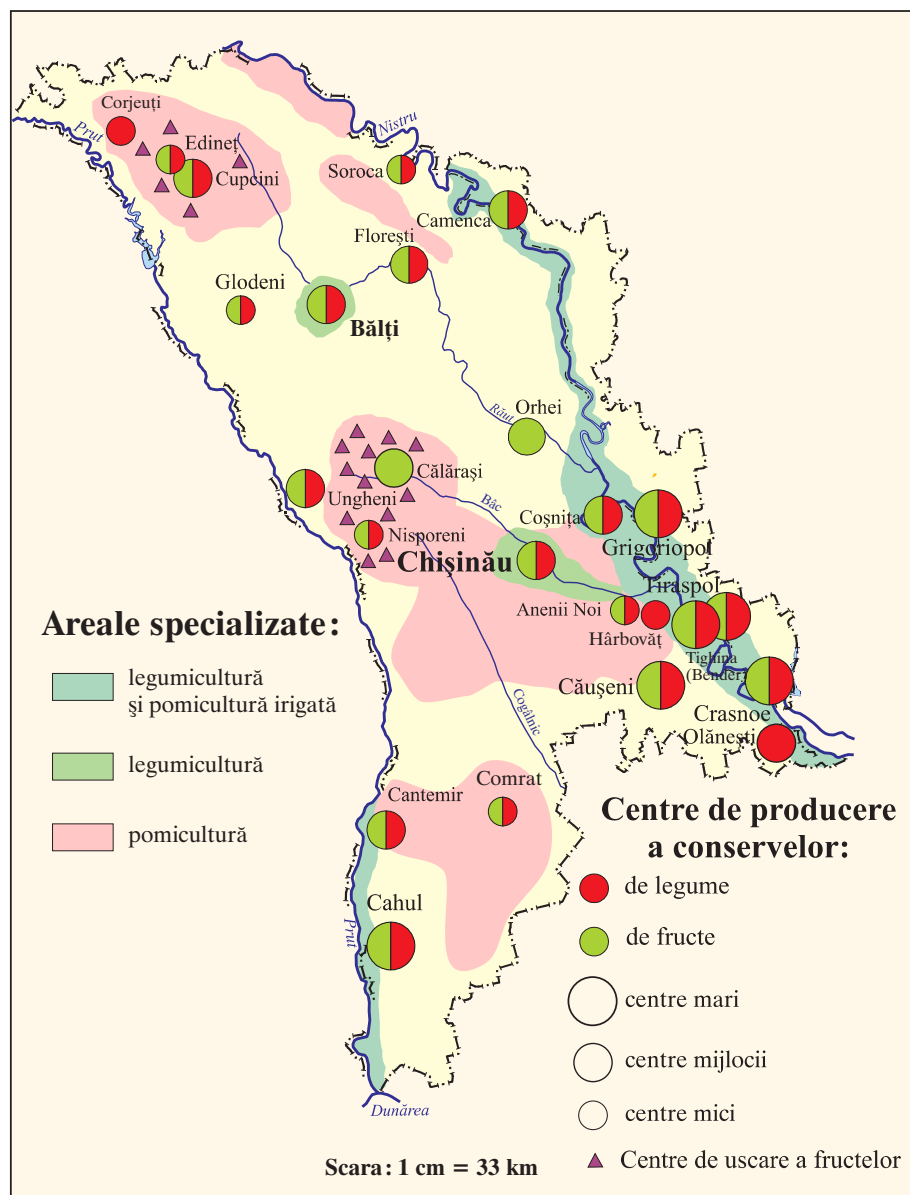


Fig. 3.26. Legumicultura, pomicultura, industria conservelor de fructe și legume



Identificați și argumentați factorii principali de localizare a fabricilor de conserve.

În perioada 1960-1990, producția de conserve s-a majorat substanțial, însă după anul 1990, ca urmare a crizei economice, aceasta s-a micșorat (fig. 3.25).

În ultimele decenii a avut loc modernizarea proceselor de producere (fig. 3.27) și sortimentul de produse a devenit mai variat: sucuri, compoturi, gemuri, dulcețuri, fructe și legume congelate, marinate și murate, pastă de roșii etc. (fig. 3.28).

În urma prelucrării fructelor și legumelor, se obțin și produse secundare precum oțetul, terciul și unele deșeuri care se folosesc

ca *furaje* etc. Cea mai mare parte a producției acestei ramuri este exportată, în prezent fiind mai solicitate pe piața externă sucurile naturale. O activitate de prelucrare a fructelor este și *uscarea* acestora, în special a prunelor și a perelor, practică din vechime mai ales în raioanele centrale și în cele de nord. Producția este obținută în gospodăriile individuale, unde se folosesc metodele tradiționale de uscare pe loznițe.

Având condiții favorabile de dezvoltare, legumicultura, pomicultura și industria conservelor vor rămâne și pe viitor ramuri importante ale economiei țării.

STUDIU DE CAZ

Practici de succes ale unităților economice din țară/localitate

Descrieți o unitate economică din domeniul legumiculturii, pomiculturii și industriei conservelor (gospodărie agricolă, întreprindere industrială) din localitatea natală/raion care înregistrează o evoluție pozitivă în ultima perioadă, analizând diferite surse de informare, conform algoritmului:

- Denumirea și domeniul de activitate
- Istoria formării
- Factorii de dezvoltare/localizare
- Materii prime folosite
- Sortimentul produselor finite
- Piața de desfacere (internă; externă)



Fig. 3.28. Conserve produse la Fabrica „Alfa-Nistru VIS” (mun. Soroca)

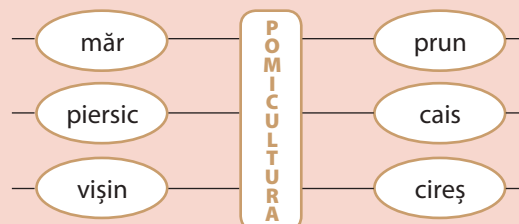
Dezbateri la temă

Discutați cu colegii despre dezvoltarea industriei conservelor în țara noastră, aplicând metoda analizei SWOT. Completați în caiet tabelul SWOT după modelul de mai jos:

| | |
|--------------|--------------|
| Puncte tari | Puncte slabe |
| Oportunități | Riscuri |

EVALUARE

- Stabiliți asemănările în dinamica suprafeței cultivate cu legume și a celei pomicole, analizând *fig. 3.22* și *fig. 3.24*. Explicați factorii care au determinat această dinamică.
- Scrieți în caiet denumirile arealelor principale de răspândire a culturilor pomicole indicate mai jos:



- Analizând harta din *fig. 3.26*, identificați arealele specializate în legumicultură și pomicultură și centrele principale de localizare a industriei conservelor. Explicați factorii ce determină concentrarea ramurii în aceste areale.
- Imaginați-vă fiecare dintre voi că sunteți director al unei fabrici de conserve. Enumerați ramurile economiei (sau agenții economici) cu care va întreține relații de producție întreprinderea pe care o conduceți.
- *5. Scrieți un infografic despre una dintre culturile pomicole cultivate în țara noastră.



18 VITICULTURA ȘI INDUSTRIA VINICOLĂ

„E greu să precizăm timpul originii viticulturii în Basarabia – acesta se pierde în trecutul cel mai îndepărtat.“
(Ștefan Ciobanu, *Basarabia*, 1926)

Studiind această temă, veți putea:

- să apreciați rolul viticulturii și al industriei vinicole în economia națională;
- să stabiliți particularitățile dinamicii suprafeței viticole și a producției de struguri, analizând materialele grafice;
- să localizați principalele regiuni viticole și întreprinderi vinicole, în baza suporturilor cartografice și textuale;
- să evaluați patrimoniul național viti-vinicol.

Evocare

1. Numiți câteva soiuri de viță-de-vie pe care le cunoașteți. Ce utilizări au strugurii în diverse domenii?
2. Stabiliți factori care au determinat dezvoltarea viticulturii și industriei vinicole pe teritoriul țării noastre încă din cele mai vechi timpuri.



MINIENCICLOPEDI

Viță-de-vie se cultivă pe aceste pământuri din timpurile cele mai îndepărtate, începând cu civilizația neolitică Cucuteni-Tripolie, primele atestări documentare fiind consemnate de istoricul grec Herodot (sec. VI î.H.), care îi considera pe geto-daci pricepuți cultivatori de viță-de-vie. O altă confirmare este prezența viței-de-vie sălbatice, care se mai întâlnește și azi în păduri.



MINIENCICLOPEDI

Republica Moldova se situează printre primele 15-20 state ale lumii după producția totală de struguri, iar la producția de struguri pe cap de locuitor deține **primul loc în lume** – circa 170-200 kg, întrecând și țările cu vechi tradiții de viticultură precum Italia, Franța, Spania, Grecia.

1. Aspecte generale ale viticulturii

Viticultura este una dintre principalele subramuri ale agriculturii, având vechi tradiții și o eficiență economică înaltă. *Viță-de-vie* este o plantă iubitoare de căldură, preferă terenurile înclinate, cu expoziție sudică și estică, cu altitudini de 100-350 m și soluri afânate. Crește bine pe terenurile erodate, afectate de alunecări, terenuri mai puțin prielnice pentru alte culturi.

Viticultura a căpătat o importanță deosebită începând cu sec. XIV-XV, fiind susținută de domnitorii Moldovei. Suprafața cultivată cu viță-de-vie s-a extins în perioada dominației rusești, când Basarabia era principalul producător de struguri și de vin din Imperiul Rus. O extindere rapidă a suprafeței viticole a avut loc în perioada 1950-1980, viticultura devenind ramură de specializare în cadrul URSS (fig. 3.29). Începând cu mijlocul anilor 80 ai secolului al XX-lea, suprafața viticolă s-a micșorat, cauzele principale fiind: politica restrictivă a statului (orientată spre combaterea alcoolismului în URSS), restrângerea pieței de desfacere, daunele provocate de condițiile meteorologice nefavorabile în unii ani, consecințele crizei economice ș.a.

Cea mai mare parte a plantațiilor viticole o constituie soiurile altoite, care sunt cele mai valoroase. Se cultivă predominant soiuri pentru producția vinicolă – circa 85% din suprafața totală.

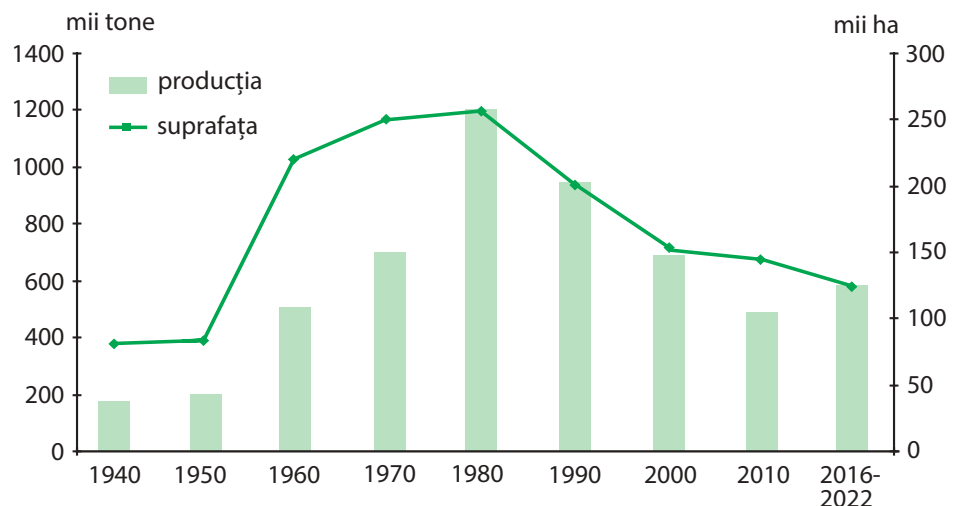


Fig. 3.29. Dinamica suprafeței viticole și a producției de struguri



Fig. 3.30. Viticultura și industria vinicolă



MINIENCICLOPEDIA

În Republica Moldova, cele mai răspândite soiuri de struguri sunt: soiurile albe Aligoté, Rkațiteli, Sauvignon și soiurile roșii Merlot, Cabernet-Sauvignon, Isabela, Lidia ș.a. Soiurile de masă mai frecvente sunt Moldova, Maharaci timpuriu, Regina viilor, Cardinal, Muscat ș.a. Patrimoniul viticol național este reprezentat de soiurile autohtone Fetească Albă, Neagră și Regală, Rară Neagră, Păsărească, Tamăioasă ș.a.



MINIENCICLOPEDIA

Labirinturile subterane de la Mileștii Mici și Cricova, rezultate din exploatarea calcarului și folosite în vinificație începând cu anii 1960-1970, au un renume mondial. Golurile subterane au o microclimă specifică: temperatură constantă (11-14 °C), umiditate ridicată și constantă (97-98%), oferind condiții optime pentru maturarea și păstrarea vinurilor. Lungimea galeriilor de la Mileștii Mici este de circa 200 km (dintre care se utilizează peste 50 km), fiind cele mai mari galerii vinicole din lume (fig. 3.31). În anul 2005 ele au fost introduse în The Guinness Book of Records, având cea mai mare colecție de sticle de vin din lume.

Fig. 3.31. Păstrarea vinului în butoaie de stejar, în galerii subterane de calcar la Mileștii Mici (r-nul Ialoveni)



Economia națională (sectorul primar și cel secundar)

2. Regiunile viticole

Pentru viticultură amplasarea plantațiilor în funcție de condițiile naturale locale are o însemnătate deosebită. Astfel, se disting câteva regiuni viticole și **podgorii** – areale specializate în cultura viței-de-vie (care asigură producerea anumitor tipuri de vin și alte produse viti-vinicole), având condiții specifice de microclimă, relief și sol. Acestea oferă cele mai bune condiții pentru anumite soiuri de viță-de-vie (*identificați regiunile și podgoriile studiind tabelul 3.3 și fig. 3.30*).

Tabelul 3.3. Regiunile viticole

| Denumirea regiunilor viticole | Denumirea podgoriilor principale | Caracteristici |
|-------------------------------|--|--|
| Regiunea Codreană | Românești-Teleșeu (r-nele Strășeni și Orhei), Chișinău-Cricova (mun. Chișinău), Brănești (r-nul Orhei), Ialoveni-Mileștii Mici (r-nul Ialoveni), Nisporeni, Călărași-Tuzara (r-nul Călărași) | Cea mai importantă în țară, concentrează aproape 50% din suprafața viticolă; cuprinde Podișul Codrilor, cu numeroase terenuri de versant, cu o înclinare sudică și sud-estică; în apropierea podgoriilor se află fabrici și combinate de vinuri și divinuri (fig. 3.30); specializată în soiuri vinicole albe și roșii, inclusiv în vinuri spumante. |
| Regiunea de Sud | Ciumai (r-nul Taraclia), Etulia (UTA Găgăuzia), „Valul lui Traian”, Colinele Tigheciului | Are condiții naturale prielnice pentru cultivarea viței-de-vie; sunt prezente multe centre vinicole (fig. 3.30); specializată în soiuri vinicole roșii. |
| Valea Nistrului | Purcari (r-nul Ștefan-Vodă) | Un areal vechi de cultură a viței-de-vie, în care se formează un microclimat cu condiții favorabile, de adăpost, pentru plantații; specializată în soiuri vinicole roșii. |
| Regiunea de Nord | | Viticultura este mai slab prezentată (<i>deduceți de ce</i>). |

3. Industria vinicolă este o ramură veche de specializare a industriei țării, contribuind substanțial la volumul total al exportului. Industria vinicolă produce un sortiment bogat de băuturi alcoolice: vinuri (fig. 3.31), vin spumant (similar șampaniei), divin (similar coniacului), rachiu, lichior. Se produc, de asemenea, sucuri (inclusiv must de struguri), produse auxiliare (oțet, drojdii) ș.a. Chiar și deșeurile de producție (tescovina, semințele de struguri ș.a.) au utilizare economică. De exemplu, din semințe se produce ulei, cu valoroase calități nutritive și terapeutice (în or. Ungheni).

Fabricile și secțiile de prelucrare primară a strugurilor sunt localizate în apropiere de materia primă (arealele viticole), iar fabricile de prelucrare secundară și combinatele de vinuri și divinuri (coniacuri) se află atât în arealele viticole, cât și în centrele de consum. Producția de vinuri are o dinamică oscilantă (fig. 3.32). Cea mai mare parte a acestei producții este exportată în zeci de țări ale lumii de pe toate continentele, preponderent în țările din Uniunea Europeană, China și Rusia.

Fiind ramuri tradiționale dezvoltate în baza condițiilor naturale favorabile, viticultura și industria vinicolă vor avea și în continuare o mare importanță pentru economia națională.

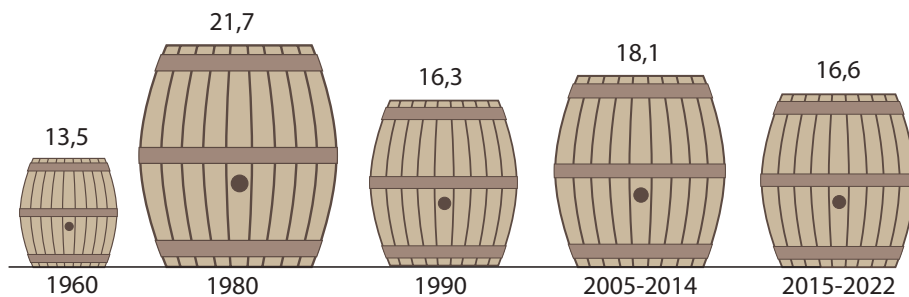


Fig. 3.32. Dinamica producției de vinuri (milioane decaltri)

STUDIU DE CAZ

Practici de succes ale unităților economice din țară/localitate

Republica Moldova este printre primele țări din lume după patrimoniul vitivinicol. De-a lungul istoriei pe teritoriul nostru, strugurii și vinul s-au împletit armonios cu valorile culturii populare, fiind parte a tradițiilor, obiceiurilor și gastronomiei locale. Vinurile Moldovei sunt înalt apreciate, iar circa 85% din producție este exportată în peste 60 de țări ale lumii. Au fost autorizate câteva „Regiuni cu Indicație Geografică Protejată”: Codru, Valul lui Traian, Ștefan-Vodă. „Drumul Vinului Moldovei” este prima rută cultural-turistică certificată la nivel internațional.

Descrieți o unitate economică de succes din domeniul viticulturii și industriei vinicole (gospodărie agricolă, întreprindere industrială) din localitatea natală/raion, analizând diferite surse de informare, conform algoritmului de la p. 81 (rubrica *Studiu de caz*).



MINIENCICLOPEDIA

Cele mai importante combinate de vinuri și divinuri (denumirea locală pentru „coniacuri”) sunt situate în centrele urbane: Chișinău („Aroma” ș.a.), Bălți („Barza Albă”), Călărași („Călărași-Divin”), Tiraspol („KVINT”). În producția de vinuri de marcă și vin spumant (similar șampaniei), sunt specializate fabricile din Cricova, Mileștii Mici (r-nul Ialoveni), Brănești (r-nul Orhei) ș.a.

Dezbateri la temă

Vechile tradiții în viticultură și înalta calitate a strugurilor și produselor vinicole din țara noastră sunt cunoscute doar în unele țări. Imaginați-vă că vi se propune să participați ca reprezentanți ai Republicii Moldova la cele mai prestigioase expoziții de produse din lume. Discutați și propuneți măsuri de promovare a producției vitivinicole autohtone în toată lumea.

EVALUARE

- Citiți afirmațiile de mai jos și notați în caiet cu **A** afirmația adevărată, și cu **F** afirmația falsă.
 - Vița-de-vie este o cultură practică la noi din cele mai vechi timpuri.
 - Principala regiune a țării specializată în viticultură este cea nordică.
 - Unul dintre principalele centre ale industriei vinicole este Tighina (Bender).
 - Vița-de-vie preferă terenurile de luncă, cu soluri aluviale.
- Analizați graficul din *fig. 3.29* și indicați:
 - cauzele ce au determinat extinderea suprafeței viticole în perioada 1950-1980;
 - cauzele ce au determinat micșorarea suprafeței viticole după anul 1980.
- Analizați harta (*fig. 3.30*) și identificați arealele principale de concentrare a centrelor industriei vinicole și explicați factorii de amplasare (localizare).
- *4. Consultând diferite surse de informare, scrieți un infografic despre beneficiile consumului de struguri în stare proaspătă, uscată (stafide) și al sucului de struguri (must).



Studiind această temă, veți putea:

- să stabiliți factorii de dezvoltare a producției animaliere și a industriilor de prelucrare, în baza suportului textual;
- să formulați concluzii privitoare la dinamica șeptelului de animale și a producției finite, în baza suporturilor statistice și grafice;
- să determinați particularitățile repartiției spațiale a sectorului zootehnic și industriilor de prelucrare.
- să apreciați importanța creșterii animalelor pentru populație și economia țării.



MINIENCICLOPEDI

Timp îndelungat, **creșterea animalelor** a fost una dintre principalele activități economice ale populației autohtone. Păștoritul era favorizat de prezența din abundență a pajiștilor naturale. În Moldova medievală, efectivele de animale (bovine, ovine, cabaline) erau foarte mari, iar producția animalieră juca rolul principal în export.



MINIENCICLOPEDI

O direcție de modernizare a sectorului zootehnic este ameliorarea raselor de animale. De exemplu, în ultimele decenii, pe lângă rasa autohtonă de bovine Sură de stepă, au fost introduse rasele de import Neagră bălțată, Roșie daneză, Roșie estoniană ș.a., care sunt mai productive.

19 CREȘTEREA ANIMALELOR ȘI INDUSTRIILE PRODUSELOR ANIMALIERE

„...Moldovenii la șes au cirezi mari de boi frumoși și zdraveni.”
(Dimitrie Cantemir, Descrierea Moldovei)

Evocare

1. Amintiți-vă principalele subramuri ale creșterii animalelor (zootehniei) practicate în țară, consultând și *fig. 3.5* (p. 65).
2. Cum credeți, unde ar fi rațională localizarea unei fabrici de produse lactate, în apropiere de consumator sau de resursele de materie primă?

1. Creșterea animalelor

Creșterea animalelor (numită și *sector zootehnic*) este o ramură a agriculturii cu o însemnătate deosebită în asigurarea populației cu diverse produse. *Baza furajeră* pentru creșterea animalelor este reprezentată de pășuni și fânețe naturale, culturi furajere (lucernă, trifoi, mazărice, sfeclă furajeră, porumb pentru masă verde etc.), cereale, unele culturi tehnice, diverse deșeuri alimentare ș.a. Principalii indicatori care reflectă dezvoltarea sectorului zootehnic sunt: dinamica șeptelului de animale; volumul producției animaliere; productivitatea animalelor. **Șeptelul** reprezintă numărul total de animale domestice crescute într-o gospodărie sau într-o unitate administrativă, pe parcursul unei perioade (de regulă, un an). În ultimele 3 decenii, sectorul zootehnic al țării trece printr-o criză profundă, care se manifestă prin micșorarea substanțială a șeptelului principalelor categorii de animale (*tabelul 3.4*).

Tabelul 3.4. Dinamica șeptelului de animale (medie anuală în mii de capete)

| Perioade | Bovine | Porcine | Ovine și caprine | Cabaline | Păsări |
|-----------|--------|---------|------------------|----------|--------|
| 1991-1999 | 752 | 1 157 | 1 322 | 55 | 24 625 |
| 2000-2009 | 340 | 451 | 936 | 69 | 12 575 |
| 2010-2019 | 189 | 429 | 855 | 43 | 17 522 |
| 2020-2023 | 110 | 356 | 606 | 22 | 21 548 |

Creșterea bovinelor este principala subramură a sectorului zootehnic și asigură populația cu produse valoroase (lapte, carne, piei ș.a.). Cea mai mare parte a șeptelului de bovine (circa 3/4) se află în gospodăriile individuale. Principala particularitate a repartiției spațiale a bovinelor o constituie micșorarea efectivelor de la nord spre sud: regiunea de nord deține mai mult de jumătate din șeptelul total (*fig. 3.35*) (*stabiliți de ce*).



Analizați *tabelul 3.4* și formulați concluzii privitoare la dinamica șeptelului pe categorii de animale în perioada 1991-2023. Stabiliți cauzele reducerii șeptelului.

Ca urmare a micșorării efectivelor de bovine (*consultați tabelul 3.4*) și a productivității animalelor, s-au redus considerabil producția de lapte și de carne din țara noastră (*fig. 3.33* și *fig. 3.34*).

Creșterea porcinelor are un rol însemnat, întrucât asigură circa 50% din producția de carne, oferind, de asemenea, grăsimi și piei. Subramura aceasta are o repartiție spațială mai uniformă comparativ cu celelalte

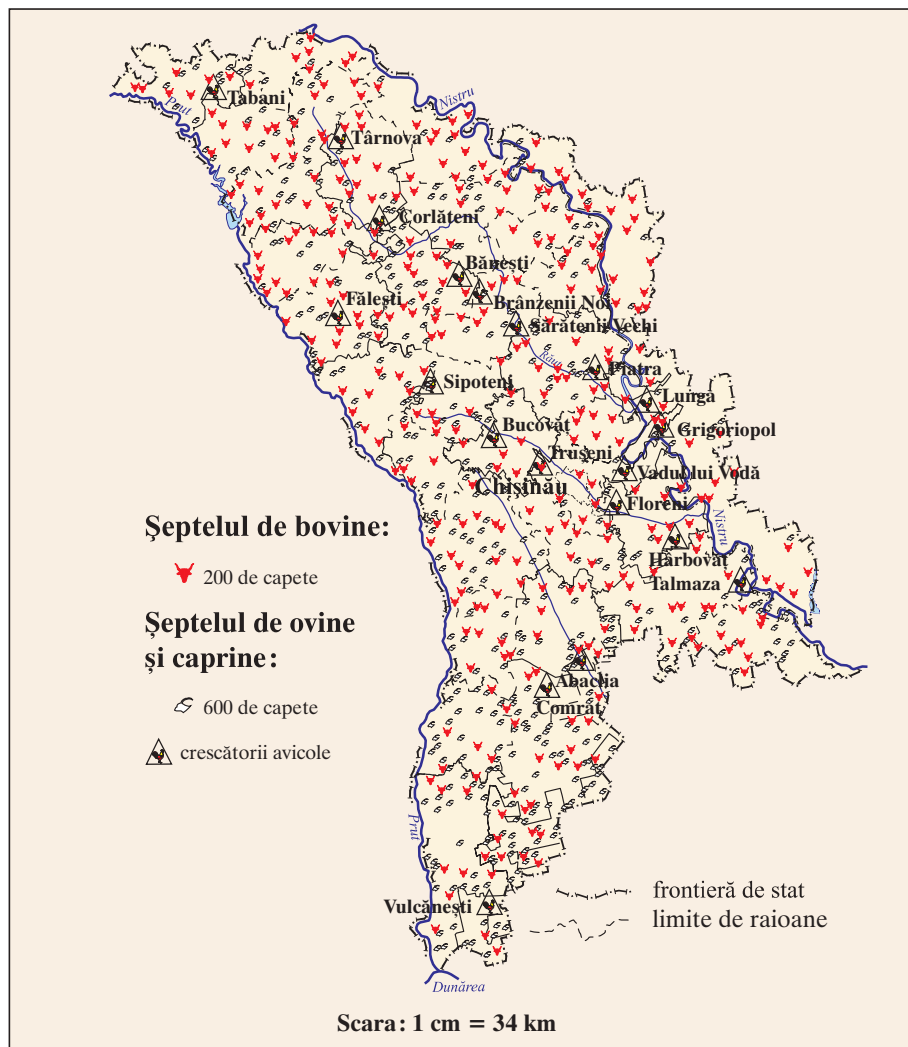


Fig. 3.35. Creșterea animalelor

(cum considerați, de ce?). După șeptelul de porcine, rolul principal îi revine regiunii de nord. Aceasta este favorizată de specializarea în cultura cerealelor, a sfeclii de zahăr și a cartofului – principalele componente ale bazei furajere.

Creșterea ovinelor și a caprinelor este o activitate practică pe larg în trecut, favorizată de prezența pășunilor extinse, de utilitatea mare a produselor obținute etc. (enumerați produsele obținute de la creșterea ovinelor și a caprinelor). Treptat, șeptelul s-a micșorat, ca urmare a reducerii suprafețelor de pășuni. În oierit, este tradițional specializată regiunea de sud, unde sunt mai multe pășuni, îndeosebi în Stepa Bugeacului.

Creșterea păsărilor de curte (avicultura) este activitatea cea mai răspândită în cadrul sectorului zootehnic. După anul 1950, avicultura a devenit o subramură prioritară, concentrată în ferme foarte mari. Au fost înființate circa 30 de crescătorii de păsări (avicole), localizate, de regulă, în apropierea orașelor mai mari (argumentați de ce). Prin urmare, se menține o producție relativ mare de carne de pasăre și de ouă (consultați fig. 3.37).

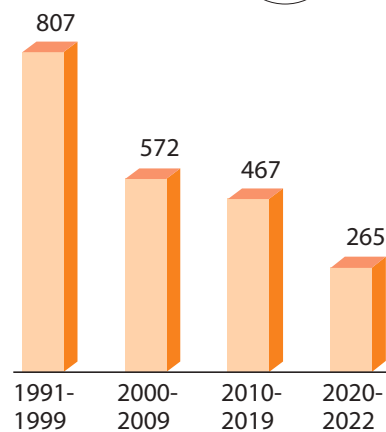


Fig. 3.33. Dinamica producției de lapte (medie anuală în mii tone)

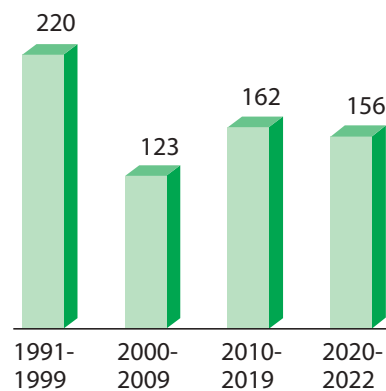


Fig. 3.34. Dinamica producției de carne, greutate vie (medie anuală în mii tone)

**MINIENCICLOPIEDIE**

Principalele **rase de ovine** care se cresc în țara noastră sunt Țigaia, Țurcana și Karakul (fig. 3.36). Primele două rase sunt autohtone și creșterea lor are caracter mixt – pentru lână, carne, lapte, piei. Rasa Karakul este destinată obținerii pieilor de calitate înaltă.



Fig. 3.36. Oi de rasa Karakul

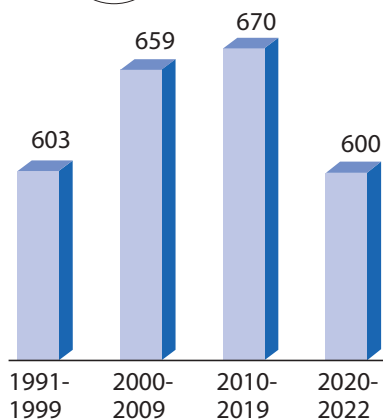


Fig. 3.37. Dinamica producției de ouă (media anuală în milioane bucăți)



MINIENCICLOPEDIA

În prezent, se practică frecvent piscicultura, creșterea iepurilor de casă (cunicultura), creșterea unor animale „exotice”: struți, prepelițe, fazani, papagali, vulpi polare ș.a. De exemplu, în împrejurimile Chișinăului sunt deja câteva gospodării de creștere a struților (pentru carne, ouă, pene) (fig. 3.38).



Fig. 3.38. Fermă de struți (Abaclia, r-nul Basarabeasca)



Dezbateri la temă

Discutați cu colegii despre dezvoltarea sectorului zootehnic în țara noastră, aplicând metoda analizei SWOT. Completați în caiet tabelul SWOT după modelul de mai jos:

| | |
|--------------|--------------|
| Puncte tari | Puncte slabe |
| Oportunități | Riscuri |

Cabalinele sunt utilizate ca forță de tracțiune, pentru carne, sport ș.a. După anul 1991, efectivul de cabaline are o dinamică oscilantă (tabelul 3.4).



Studiați harta din fig. 3.35, stabiliți regiunile în care se află mai multe fabrici avicole și argumentați factorii care au putut determina localizarea acestora.

Creșterea albinelor (apicultura) este o veche îndeletnicire autohtonă, care oferă produse valoroase (miere, ceară, propolis ș.a.), contribuind și la polenizarea plantelor. Albinăritul este răspândit pe larg în Republica Moldova, însă arealul principal de practicare este regiunea centrală, care dispune de o bază meliferă mai bogată. Mierea de albine și alte produse apicole sunt foarte valoroase pentru economia națională, iar o parte însemnată din producție se exportă în Uniunea Europeană.

2. Industriile produselor animaliere

În baza producției animaliere, se dezvoltă două ramuri: industria cărnii și industria produselor lactate.



Identificați și alte ramuri ale economiei în care sunt utilizate materii prime de origine animală.

Industria cărnii este reprezentată de abatoare, combinate și fabrici de carne, unități frigorifice. Întreprinderile sunt localizate, de regulă, în orașele mari, adică în apropiere de consumator, excepție făcând unele abatoare și secții mici de prelucrare a cărnii, situate în apropiere de materia primă. Principalele centre ale acestei ramuri sunt reprezentate în fig. 3.39. O subramură cu trăsături similare industriei cărnii este *industria peștelui*, cu deosebirea că utilizează preponderent materie primă importată.

Industria produselor lactate are vechi tradiții, cel mai cunoscut produs fiind brânza de oi, care, în mare parte, se exportă. Unitățile de producție din această ramură sunt localizate, de regulă, în apropiere de consumatorul local. Întreprinderile industriei produselor lactate sunt prezente în majoritatea orașelor (fig. 3.39 și fig. 3.40). În ultima perioadă au apărut mici afaceri de familie, specializate doar pe anumite produse lactate, de exemplu, cașcavaluri, brânză.

Creșterea animalelor și industriile produselor animaliere se află în plin proces de modernizare, astfel, produsele finite devin tot mai competitive pe piața internă și cea externă.

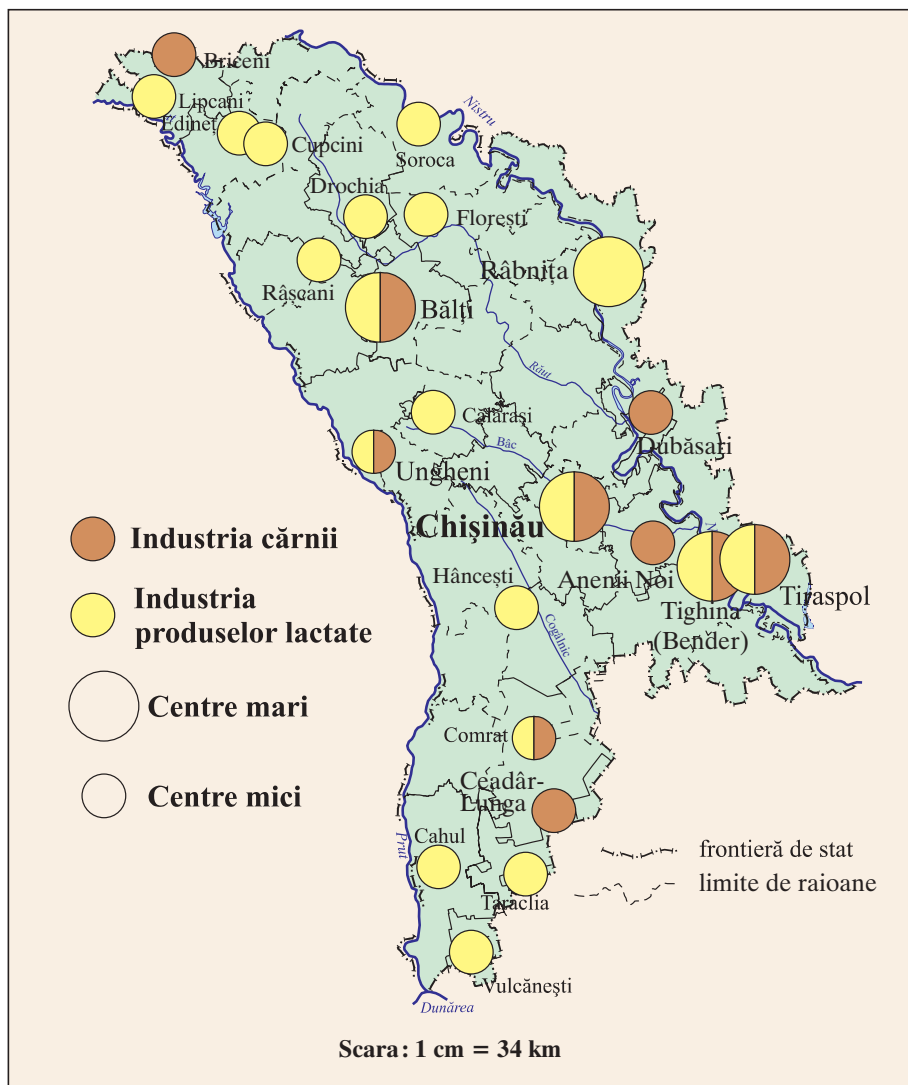


Fig. 3.39. Industria cărnii și industria produselor lactate



Fig. 3.40. Fabrica de produse lactate JLC din municipiul Chișinău



MINIENCICLOPEDIA

Altă subramură a sectorului zootehnic este **piscicultura**, practică în iazuri și în lacuri de acumulare. În gospodăriile individuale se cresc **iepurii de casă (cunicultura)**. În trecut, era răspândită și **creșterea viermilor de mătase (sericicultura)**, care a dispărut treptat.

EVALUARE

1. Stabiliți cauzele care au determinat criza din sectorul zootehnic în ultimele trei decenii, analizând datele din tabelul 3.4, fig. 3.33 și fig. 3.34.
2. Din lista de centre indicate, scrieți-le în caiet pe cele specializate în industria produselor lactate, după modelul de mai jos, folosind harta (fig. 3.39) și textul din manual.

Cupcini, Florești, Bălți, Râbnîța, Vulcănești, Chișinău, Hâncești, Tiraspol

| Centre localizate în apropiere de materia primă | Centre localizate în apropiere de consumator |
|---|--|
| | |

3. Demonstrați relațiile cauză-efect dintre: a) repartiția suprafețelor de pășuni și creșterea animalelor; b) albine și recolta de fructe; c) creșterea animalelor și industria ușoară.
- *4. Consultând diferite surse de informare, elaborați o prezentare a uneia dintre întreprinderile industriei cărnii sau a produselor lactate din țară.



Studiind această temă, veți putea:

- să structurați industria grea pe ramuri;
- să stabiliți factorii de dezvoltare a industriei energetice, în baza suportului textual;
- să localizați principalele obiective energetice, aplicând suportul cartografic;
- să apreciați nivelul de securitate energetică a țării, în baza suportului textual.

20 INDUSTRIA GREA. INDUSTRIA ENERGETICĂ

„Nicio energie nu este rea sau bună prin ea însăși, ci modul în care este folosită o orientează într-un sens sau altul. Electricitatea, de exemplu, poate să lumineze un oraș sau să provoace un incendiu.“

(Joseph Murphy, gânditor irlandez)



1. Ce tipuri de centrale electrice cunoașteți de la orele de geografie din clasele anterioare?
2. Numiți resursele energetice de care dispune Republica Moldova.

1. Industria grea

Industria este una dintre ramurile principale ale economiei naționale și se divizează, la rândul ei, în: *industria grea*, care cuprinde obținerea mijloacelor de producție (energie, mașini, utilaje, chimicale ș.a.), *industria ușoară* și *industria alimentară*, care produc bunuri de larg consum pentru populație (*studiați* fig. 3.41).

Repartiția teritorială a întreprinderilor industriale este influențată de următorii factori: localizarea materiei prime, a resurselor de muncă, a pieței de desfacere a producției, nivelul de dezvoltare a transporturilor, situarea surselor de apă ș.a.

Ramurile industriei grele (*fig. 3.42*) sunt reprezentate, de regulă, de întreprinderi înzestrate cu utilaj industrial de capacitate înaltă. Acestea utilizează diferite materii prime: energie și combustibil, minereuri metalifere, diverse săruri, lemn, apă, mase plastice și altele.

2. Industria energetică stă la baza dezvoltării economiei naționale, deoarece asigură cu energie electrică și termică toate sectoarele economiei. Această ramură include extracția combustibililor (petrol, gaze naturale), utilizarea diverselor resurse energetice (biomasă, energie solară, energie eoliană, hidroenergie), producerea energiei electrice, a celei termice și transmiterea acestora către consumator.

Sectorul energetic al țării noastre nu dispune de resurse proprii suficiente de combustibili și energie. Resursele energetice proprii (energia solară, a apei, a vântului, lemnul, deșeurile agricole, combustibilii minerali ș.a.) acoperă în prezent aproximativ circa $\frac{1}{4}$ din consumul total de energie. Resursele hidroenergetice sunt limitate și, în mare parte, deja valorificate prin construcția **complexelor hidroenergetice**: ansamblu de construcții hidrotehnice, care include un rezervor artificial de apă construit pe râuri, utilizat atât în scopuri energetice (mișcarea turbinei cu ajutorul forței apei), cât și în alte scopuri – transport fluvial, pescuit, irigații, agrement, prevenirea inundațiilor. Astfel de complexe avem la centralele hidroelectrice de la Dubăsari, pe fluviul Nistru, și de la Costești-Stânca, pe râul Prut (construită și exploatată împreună cu România).

Drept urmare, economia națională este dependentă de importul aproape în totalitate de combustibili și energie – gaze naturale, produ-

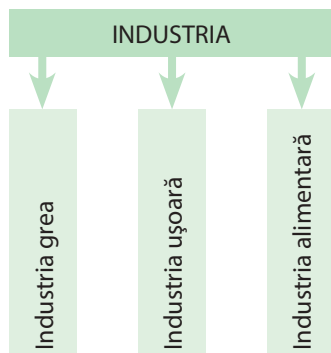


Fig. 3.41. Componența pe ramuri a industriei

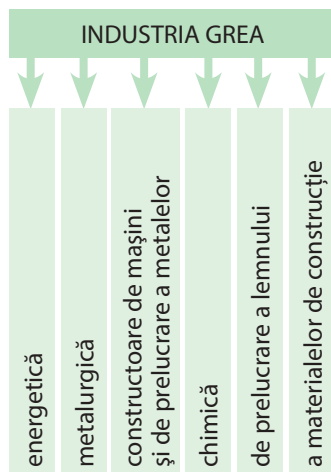


Fig. 3.42. Componența pe ramuri a industriei grele

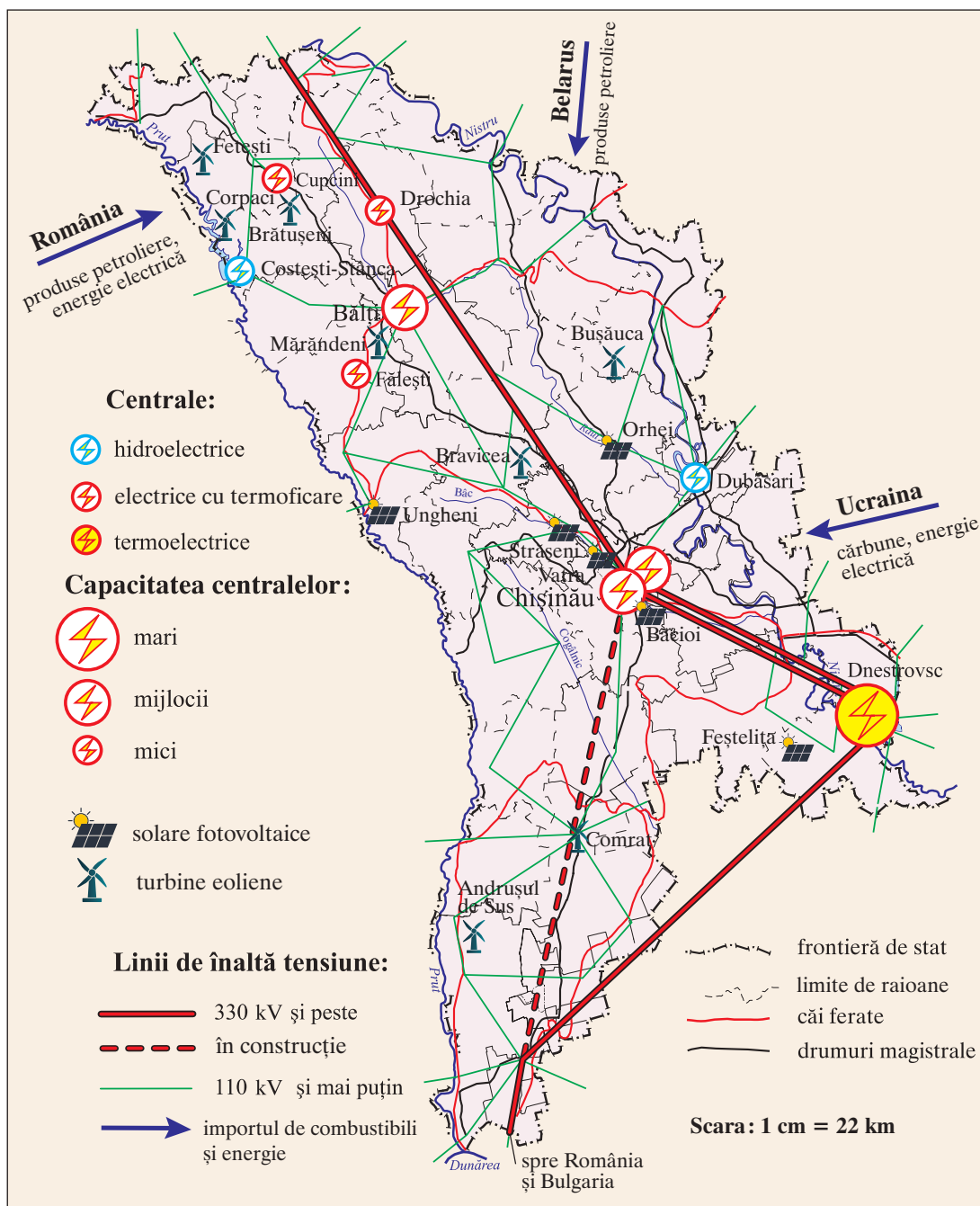


Fig. 3.43. Industria energetică

se petroliere (benzină, motorină, păcură ș.a.), cărbune și energie electrică (fig. 3.43).

Industria energetică a țării a demarat în primele decenii ale secolului trecut, iar cele mai importante centrale electrice au fost construite în perioada 1950-1980.



Stabiliți tipul de centrale electrice, consultând tabelul 3.4, și localizați-le pe hartă (fig. 3.43).



MINIENCICLOPEDIA

Strămoșii noștri utilizau **energia vântului și a apei**. De exemplu, în anul 1901, în Basarabia au fost înregistrate circa 6 700 de mori de vânt și circa 1 000 de mori de apă. Criza energetică actuală sugerează necesitatea utilizării mai largi a surselor regenerabile de energie. Prima centrală electrică pe teritoriul actual al țării a fost construită în anul 1909 la Chișinău.

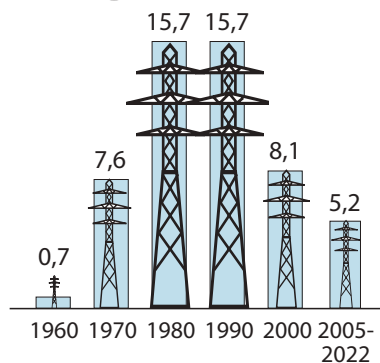


Fig. 3.44. Dinamica producției de energie electrică (miliarde kWh)



Fig. 3.45. Producerea combustibilului din biomasă



MINIENCICLOPEDIA

În ultima sâmbătă a lunii martie a fiecărui an, la nivel mondial, este organizată „Ora Pământului”, care constă în stingerea luminii și oprirea aparatelor electrocasnice timp de o oră. Implicați-vă activ în acțiunea dată!

La ora actuală, țara noastră dispune de o centrală termoelectrică (CTE), trei centrale electrice cu termoficare (CET) și două centrale hidroelectrice (CHE) (fig. 3.43). Centralele electrice cu termoficare se deosebesc de centralele termoelectrice prin faptul că au ca funcție de bază producerea energiei termice (apă caldă pentru termoficarea localităților), iar ca funcție secundară – producerea energiei electrice. În ultimele două decenii crește rapid numărul de centrale care produc energie electrică sau termică pe bază de surse regenerabile, cu excepția CHE. Au intrat în funcțiune peste 200 de centrale termice care funcționează pe bază de biomasă (fig. 3.45), câteva centrale electrice cu panouri fotovoltaice (care produc energie electrică direct din energia solară) (fig. 3.46) și numeroase turbine eoliene (care produc energie electrică pe baza energiei vântului) (fig. 1.15, p. 21). Capacitatea centralelor electrice variază semnificativ (tabelul 3.5).

Tabelul 3.5. Caracteristici ale centralelor electrice (a. 2023)

| Denumirea centralei | Anul dării în exploatare | Puterea instalată (mii kW) | % din total |
|--|--------------------------|----------------------------|--------------|
| CTE Moldovenească (Dnestrovsc) | 1964 | 2 520 | 82,4 |
| CET-2 (Chișinău) | 1976 | 240 | 7,8 |
| CET-1 (Chișinău) | 1951 | 66 | 2,2 |
| CET Nord (Bălți) | 1956 | 24 | 0,8 |
| CHE (Dubăsari) | 1954 | 48 | 1,6 |
| CHE (Costești-Stânca) | 1978 | 16 | 0,5 |
| Centrale pe bază de surse regenerabile (cu excepția CHE) | – | 143 | 4,7 |
| Total | | 3 057 | 100,0 |

În perioada sovietică, deficitul de energie electrică, determinat de creșterea cerințelor industriei, a impus construcția celei mai mari întreprinderi energetice – Centrala Termoelectrică Moldovenească de la Dnestrovsc (fig. 3.46). Drept sursă de combustibil, inițial, au servit cărbunile și păcura, iar în prezent – gazele naturale.

Producția totală de energie electrică a avut o dinamică în creștere, dar în ultimele două decenii s-a diminuat considerabil (fig. 3.44) (cum

credeți, de ce?). Drept rezultat, necesitățile de energie electrică ale țării sunt satisfăcute de producția proprie în proporție de circa 50%, iar cealaltă parte este importată (în funcție de cantitatea necesară), de regulă din Ucraina și România.



Fig. 3.46. Centrala Termoelectrică Moldovenească de la Dnestrovsc



Fig. 3.47. Centrală electrică cu panouri fotovoltaice, s. Feșteștița, r-nul Ștefan-Vodă

Rețeaua electrică de transport cuprinde 217 mii de km de linii electrice aeriene de înaltă tensiune. Interconexiunea cu sistemele electroenergetice ale Ucrainei și României este realizată prin mai multe linii electrice. Totodată, există o linie electrică de înaltă tensiune ce leagă Republica Moldova cu România și Bulgaria (fig. 3.43).

3. Probleme actuale: securitatea energetică a țării

Gradul redus de asigurare cu resurse energetice autohtone determină riscuri majore ale securității energetice a țării legate de dependența de importul de energie. Aceasta este una dintre vulnerabilitățile principale ale economiei naționale. Pentru soluționarea acestei probleme se impun unele obiective strategice în perspectivă:

- promovarea unei politici de eficientizare și conservare a energiei, inclusiv educația populației în spiritul consumului rațional de energie și combustibil;
- valorificarea mai intensă a resurselor regenerabile;
- modernizarea centralelor electrice existente;
- construcția noilor conexiuni energetice cu statele vecine și conectarea la sistemul energetic european;
- promovarea energiei „verzi”, în scopul reducerii emisiilor de poluanți în mediul înconjurător (fig. 3.47).



MINIENCICLOPEDIA

Cu sprijinul proiectului „Energie și Biomasă”, finanțat de Uniunea Europeană și Programul ONU pentru Dezvoltare, în instituțiile publice au fost instalate peste 200 de centrale termice pe bază de biomasă. Acestea sunt alimentate cu combustibil autohton de către companii producătoare de peleți, brichete, baloturi de paie etc., cu o capacitate de producere de circa 120 de mii de tone anual, echivalentă cu 80 de mii de tone de cărbune.

Dezbateri la temă

Organizați o masă rotundă pe tema: „Asigurarea securității energetice a Republicii Moldova: probleme și perspective”. Însenați un joc de rol cu participarea reprezentanților: a) sistemului energetic tradițional pe bază de cărbune, petrol și gaze naturale; b) sistemului energetic solar și eolian; c) energiei combustibilului din biomasă și a biogazului; d) inspectoratului ecologic; e) ministerului energiei.

EVALUARE

1. Enumerați toate tipurile de centrale electrice și termice care funcționează în țara noastră.
2. Stabiliți relația „Cauze – Consecințe” și completați tabelul în caiet:

| Cauze | Consecințe |
|---|---|
| Republica Moldova dispune de un potențial redus de resurse energetice. | |
| | CHE de la Dubăsari are o capacitate insuficientă de producere a energiei electrice. |
| Centralele electrice sunt construite în anii 60-80 ai secolului trecut. | |

3. Constatați, în baza facturii, care este consumul de energie electrică în decurs de o lună în familia voastră, cât costă un kilowatt de energie electrică și propuneți câteva măsuri de economisire a acesteia.
4. Argumentați justetea afirmației „Creșterea prețului la energie electrică/ gaze naturale determină creșterea costului de trai și diminuarea calității vieții cetățenilor”.
- *5. Realizați un infografic la subiectul „Importanța resurselor regenerabile de energie pentru securitatea energetică a țării”.



Studiind această temă, veți putea:

- să deduceți rolul industriei constructoare de mașini pentru economia națională;
- să stabiliți factorii de dezvoltare a industriei constructoare de mașini, în baza suportului textual;
- să descrieți subramurile industriei constructoare de mașini, utilizând suportul textual și cartografic;
- să argumentați legăturile industriei constructoare de mașini cu alte ramuri ale economiei naționale.

21 INDUSTRIA CONSTRUCTOARE DE MAȘINI ȘI DE PRELUCRARE A METALELOR

„Omul civilizată a construit mașina, dar a uitat întrebuițarea picioarelor.”
(Ralph Waldo Emerson, poet american)

Evocare

1. Ce ramuri ale industriei constructoare de mașini cunoașteți din cursurile de geografie studiate în clasele anterioare?
2. Numiți câteva produse ale industriei constructoare de mașini pe care le folosiți.

1. Caracteristici generale

În cadrul industriei grele, un loc important îi revine industriei constructoare de mașini (ICM), care contribuie la progresul tehnico-științific în toate ramurile economiei naționale, determinând modernizarea procesului de producție și creșterea productivității muncii (*deduceți două argumente ale acestui fapt*). ICM are, de asemenea, un rol important și în creșterea nivelului de trai al populației și a calității vieții.



MINIENCICLOPEDI

Uzina metalurgică din or.

Râbnița este cea mai mare întreprindere industrială din țară. Capacitatea de producție a fost inițial de cca 700 de mii de tone de oțel pe an, ulterior fiind extinsă la cca 1 milion de tone. Ca materie primă este folosit metalul uzat, colectat atât din țară, cât și importat. Uzina produce oțel și o gamă variată de laminate: bare metalice pentru armatură, colțar, sârmă, diferite piese de metal, obiecte de uz casnic etc. Cea mai mare parte a producției este exportată în țările Uniunii Europene ș.a.



Argumentați, în baza observațiilor proprii, cum produsele industriei constructoare de mașini determină creșterea calității vieții.

Inițial, ramura constructoare de mașini a fost orientată să funcționeze pe baza metalului importat din republicile sovietice (Rusia, Ucraina ș.a.), însă în anul 1985 a fost dată în exploatare Uzina metalurgică din Râbnița, destinată să asigure necesitățile de metal (*fig. 3.48*). Uzina metalurgică este una dintre cele mai competitive și mai performante întreprinderi din țară, exportând pe larg produsele. Dinamica producției oscilează în funcție de conjunctura pieței externe (*fig. 3.49*).

ICM este o ramură relativ nouă în țara noastră, luând naștere în anii 1960-1980 (*studiați tabelul 3.6 și identificați principalele particularități pentru fiecare perioadă istorică*). Factorii care au determinat dezvoltarea acestei ramuri în perioada sovietică sunt: cerințele pieței de desfacere, prezența resurselor de muncă și a unei baze tehnico-științifice și experimentale (laboratoare, instituții de proiectare etc.). ICM se caracterizează



Fig. 3.48. a) O secție a Uzinei metalurgice din Râbnița; b) Sârmă produsă la Uzina metalurgică din Râbnița

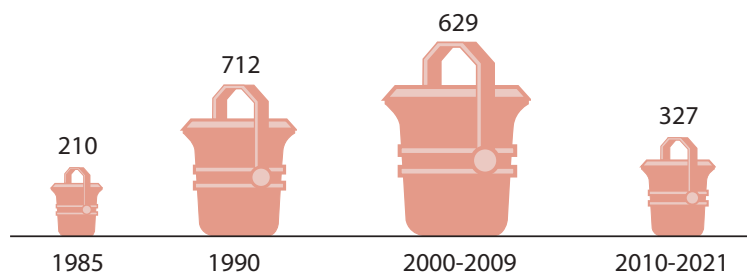


Fig. 3.49. Dinamica producției de oțel (mii tone)

printr-un grad înalt de concentrare în centrele urbane mari, care dispun de resurse umane calificate și de o infrastructură mai dezvoltată.



MINIENCICLOPEDIA

Uzina „Răut” din Bălți a fost fondată în anul 1944. În prezent, produce diverse componente pentru industria militară, aparate electrice de uz casnic (reșouri și aragaze, aparate de telefon, contoare electrice ș.a.), aparate hidroacustice etc., care se exportă în câteva țări.

Compania „Dräxlmaier Automotive”, cu capital din Germania, activează în țara noastră din 2007, are unități de producție în orașele Bălți, Cahul, Chișinău și produce cabluri și alte componente electrice pentru automobile, furnizate marilor companii auto: BMW, Mercedes-Benz, Audi, Volkswagen, Bugatti, Jaguar, Porsche ș.a.

Tabelul 3.6. Dezvoltarea industriei constructoare de mașini

| Perioadele | Particularități |
|--------------------------------|--|
| Perioada sovietică (1940-1991) | <ul style="list-style-type: none"> – Construcția primelor uzine foarte mari: Uzinele de tractoare, „Mezon”, „Topaz” (Chișinău); Uzina metalurgică (Râbnița); „Elektromaș” (Tiraspol); „Moldavkabel” (Tighina [Bender]); „Răut” (Bălți) ș.a. – Majoritatea resurselor umane au fost aduse centralizat din republicile fostei URSS; – Prezența unui număr mare de subramuri; – Producția, îndeosebi cea din domeniul militar, era orientată spre export, pe piața URSS, fiind prezente conexiuni foarte strânse cu uzinele din fostele republici sovietice. |
| Perioada 1991- prezent | <ul style="list-style-type: none"> – Trecerea la economia de piață, manifestată printr-o criză profundă, îndeosebi în anii 1990, prin modificarea structurii ramurii, falimentarea uzinelor și reducerea drastică a producției, ca urmare a creșterii costurilor la materia primă și la energie, a restrângerii pieței de desfacere ș.a. – Începând cu anii 2000: atragerea investițiilor străine și apariția întreprinderilor mici și mijlocii, utilitate modern, care produc diverse articole și servicii, bazându-se pe resursele umane autohtone; – Industria de componente auto devine un sector-cheie în creștere: exportul total a înregistrat, în ultimul deceniu, o creștere de circa 1/3. |

2. Componența pe ramuri și caracterizarea lor

Industria constructoare de mașini și de prelucrare a metalelor include 4 subramuri (fig. 3.50).



Analizați fig. 3.50 și numiți câte două produse finite pentru fiecare subramură.

Această ramură întrunește circa 50 de întreprinderi mari, la care se produc diverse mărfuri: mașini și utilaje agricole, aparate electrice, pompe, echipament tehnologic, instrumente de măsură și control, obiecte de uz casnic, motoare, cabluri electrice etc. Ca materii prime se folosesc metale, mase plastice, cauciuc sintetic, sticlă ș.a., produse în țară sau importate.

Industria electrotehnică și electronică este specializată în producerea mașinilor și motoarelor electrice, a utilajului electrotehnic, a generatorilor, a firelor electrice, a mașinilor de uz casnic. Industria electronică a Republicii Moldova întrunește în prezent peste 170 de companii, fiind un sector de perspectivă privind contribuția la PIB, crearea locurilor de muncă și atragerea investițiilor străine directe. Întreprinderile sunt localizate în orașele mai mari (fig. 3.51), iar cele mai importante sunt uzinele

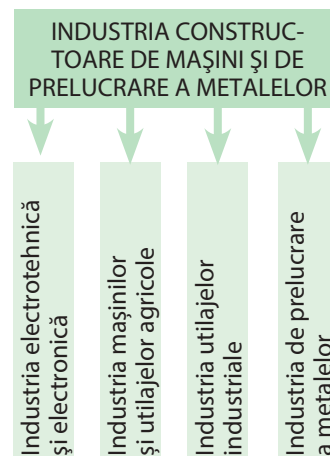


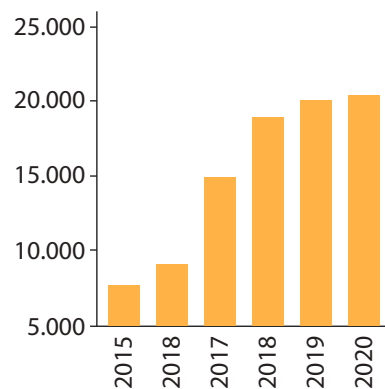
Fig. 3.50. Componența industriei constructoare de mașini și de prelucrare a metalelor



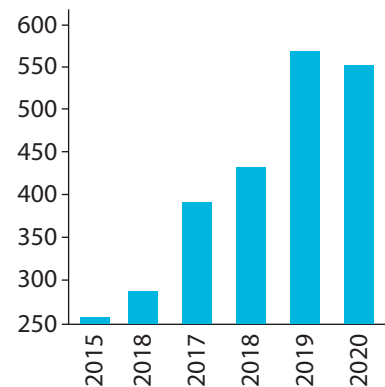
Fig. 3.51. Industria constructoare de mașini și de prelucrare a metalelor



Fig. 3.52. Mașini de stropit pentru livezi și vie produse la Uzina „Mecagro” din Chișinău

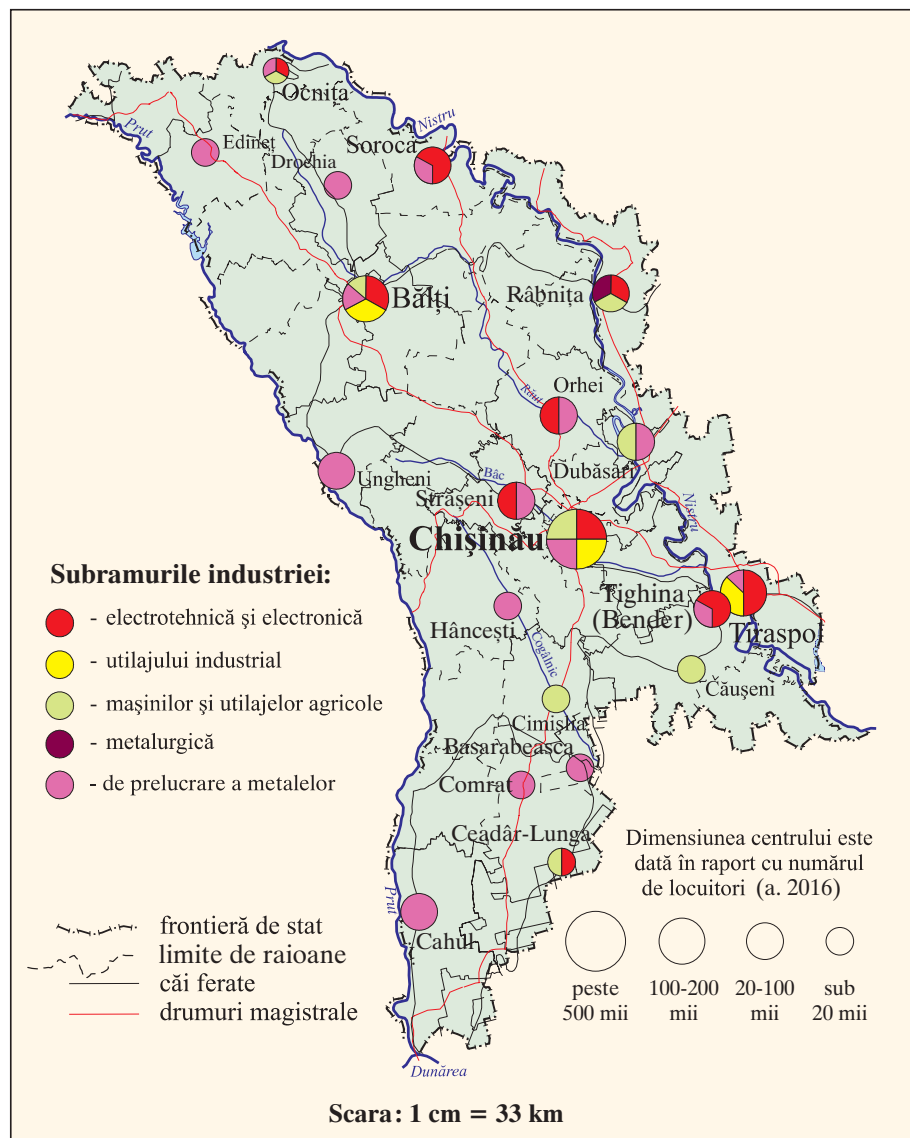


a) Numărul de angajați



b) Costul exportului de componente auto (milioane euro)

Fig. 3.53. Dinamica industriei de componente auto



„Elektromaș” (Tiraspol), „Moldavkabel” (Tighina [Bender]), „Moldova-Hidromaș” (Chișinău), „Răut” și „Drăxlmaier Automotive” (Bălți, Cahul, Chișinău) ș.a. Subramura dată exportă diverse dispozitive electronice, fire și baterii electrice și alte produse electronice.

Compania „Drăxlmaier Automotive” (fig. 3.54) este în prezent lider în subramură. La uzinele sale se produc sisteme de bord moderne, componente de interior și sisteme funcționale integrate pentru automobile. Producția este exportată, iar în ultimii doi ani această companie deține primul loc printre agenții economici din țară după valoarea mărfurilor exportate.

Industria mașinilor și utilajelor agricole este specializată în producerea mașinilor agricole, a plugurilor, a cultivatoarelor, a semănătorilor ș.a. Cele mai mari întreprinderi din ramură sunt uzinele „Agromașina” și „Mecagro” (fig. 3.52) din Chișinău.

Industria utilajelor industriale este specializată în diverse producții: utilaje pentru industria materialelor de construcție, a lemnului, pentru in-

dustria alimentară, fiind localizată în 3 centre (fig. 3.51). Cele mai mari întreprinderi ale ramurii sunt uzinele „Incomaș” (producerea utilajelor destinate industriei materialelor de construcție și a altor produse și „Alimentarmaș” (producerea utilajelor pentru industria alimentară) din Chișinău.

Industria de prelucrare a metalelor este specializată în producerea unor obiecte de uz casnic și a diferitor obiecte din metal utilizate în construcții – uși, acoperișuri, carcase pentru clădiri ș.a. Întreprinderile de prelucrare a metalelor sunt localizate atât în orașele mari, cât și în cele mijlocii (fig. 3.51).

În prezent, ICM are una dintre cele mai mari rate de creștere în industria țării și perspective bune de dezvoltare. Drept urmare, ponderea ei în costul total al producției industriale a depășit 10%, revenindu-i circa 20% din valoarea totală a exporturilor țării.



Fig. 3.54. Procesul de producție la Uzina „Drăxlmaier Automotive” din Bălți

STUDIU DE CAZ

Practici de succes ale unităților economice din localitate/raion/țară

Colectați informații din mass-media cu privire la una dintre companiile industriei constructoare de mașini care activează în localitate/raion/țară. Organizați o conferință de presă pe tema: „Industria constructoare de mașini și de prelucrare a metalelor: probleme și perspective”. Simulați participarea a câte unui reprezentant/ă al acestor companii și a unui grup de jurnaliști.

Dezbateri la temă

Realizați cu colegii/colegele o discuție la subiectul „Gadget-urile în viața noastră”, abordând beneficiile și riscurile utilizării acestora în viața cotidiană. Utilizați ca reper și citatul de la începutul temei.



MINIENCICLOPEDIA

Uzina „Agromașina” produce și comercializează cultivatoare de câmp, prășitoare între rânduri pentru vii și livezi, cultivatoare, combine pentru culesul strugurilor, prunelor, vișinilor, mașini pentru formarea coroanelor pomilor fructiferi, mașini pentru adunatul ramurilor și a viței-de-vie tăiate ș.a.

EVALUARE

1. În coloana A sunt indicate trei subramuri ale industriei constructoare de mașini, iar în coloana B – câteva produse industriale. Scrieți în caiet, pe liniile coloanei A, numerele de ordine ale produselor din coloana B, corespunzătoare subramurilor date:

A:

1. Industria utilajelor agricole _____
2. Industria utilajelor industriale _____
3. Industria electrotehnică și electronică _____

B:

1. Cabluri electrice
2. Motoare electrice
3. Semănători
4. Utilaje pentru industria alimentară
5. Pompe
6. Cultivatoare

2. Deduceți relațiile industriei constructoare de mașini cu următoarele ramuri ale economiei: agricultura; industria alimentară; comerțul.

3. Răspundeți în scris în caiet la cele 3 întrebări:

- de ce industria constructoare de mașini se concentrează în orașele mari ale țării?
- de ce industria constructoare de mașini necesită forțe de muncă înalt calificate?
- de ce industria constructoare de mașini determină nivelul de dezvoltare a tuturor ramurilor economiei?

4. Consultați harta (fig. 3.51) și stabiliți ce subramură a industriei constructoare de mașini și de prelucrare a metalelor este localizată în cele mai multe centre. Explicați cauzele acestui fapt.



Studiind această temă, veți putea:

- să deduceți importanța industriilor materialelor de construcții, chimică și de prelucrare a lemnului pentru economia națională și populație;
- să stabiliți factorii de dezvoltare și localizare a industriilor materialelor de construcții, chimică și de prelucrare a lemnului, în baza suportului textual și cartografic;
- să descrieți subramurile industriilor materialelor de construcții, chimică și de prelucrare a lemnului, utilizând suportul textual și cartografic;
- să argumentați legăturile industriilor materialelor de construcții, chimică și de prelucrare a lemnului cu alte ramuri ale economiei naționale.

22 INDUSTRIILE MATERIALELOR DE CONSTRUCȚII, CHIMICĂ ȘI DE PRELUCRARE A LEMNULUI

„În natură nimic nu se pierde, nimic nu se câștigă, totul se transformă.”
(Antoine Laurent de Lavoisier, chimist francez)

Evocare

1. Enumerați câteva materii prime utilizate în industria materialelor de construcții.
2. Numiți câteva produse chimice pe care le folosiți în gospodăria casnică

1. Industria materialelor de construcții cuprinde extracția unor resurse de materiale de construcții și prelucrarea lor industrială.



Amintiți-vă, din cele studiate anterior, principalele resurse de materiale de construcții prezente în țara noastră.

Unele dintre aceste resurse se utilizează nemijlocit în lucrările de construcții, iar altele – ca materie primă pentru producerea cimentului, sticlei, articolelor de ceramică și a celor din beton armat etc. Industria materialelor de construcții este reprezentată de peste 40 de întreprinderi și include mai multe subramuri (fig. 3.55).

Fig. 3.55. Relațiile de producție ale industriei materialelor de construcții

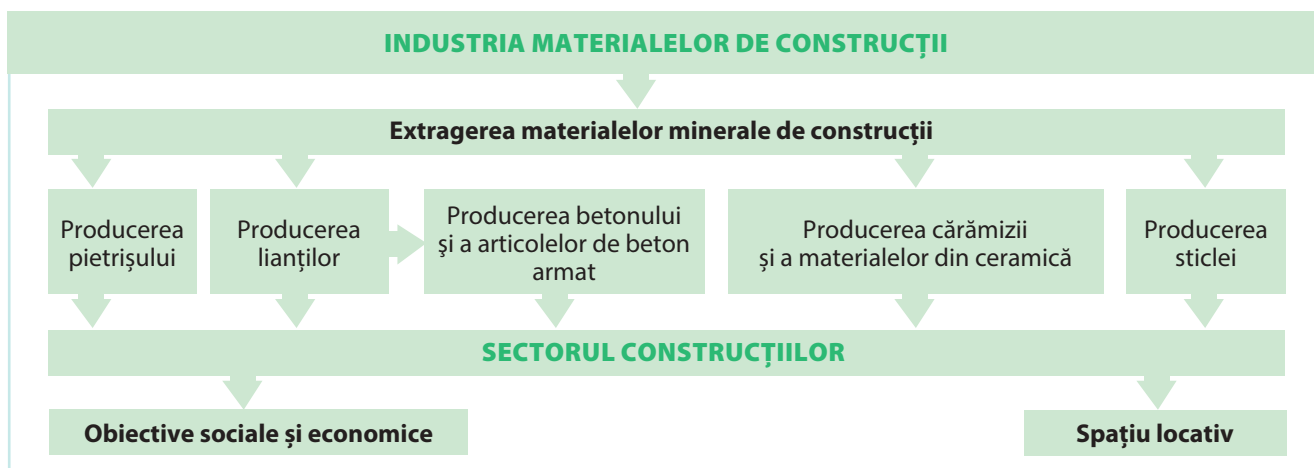


Fig. 3.56. Fabrica de ciment din Rezina



Analizați fig. 3.55, identificați subramurile industriei materialelor de construcții și stabiliți legătura dintre subramurile industriei materialelor de construcții și sectorul construcțiilor.

Producerea pietrișului. În cadrul unor exploatare miniere, din rocile dure (roci cristaline, gresie, calcar) se fabrică pietriș. Acesta este folosit la amenajarea drumurilor, la producerea betonului, a asfaltului etc.

Industria lianților produce ciment, var și ipsos – substanțe care, prin întărire, leagă (aglomerează) particule de

materiale solide, folosindu-se pe larg în lucrările de construcții. Ca materie primă se utilizează calcarul și argilele speciale, diatomitul și ghipsul. În anii 60 ai secolului trecut, au început să activeze Combinatul de ciment și ardezie din Râbnia, Combinatul de materiale de construcții din Bălți (în prezent aparține Companiei germane „Knauf”); în anul 1985 – Fabrica de ciment din Rezina (în prezent aparține Companiei „Lafarge-Holcim”, lider mondial pe piața cimentului și betonului, *fig. 3.56*), iar în anul 1997 – Compania „Supraten” din Chișinău.

Industria betonului și a articolelor de beton armat este specializată în producerea betonului, a panourilor pentru pereți și a blocurilor-pereți, a spalierei pentru plantațiile de viță-de-vie și livezi ș.a. Pentru producerea articolelor de beton armat, se utilizează ca materie primă cimentul, nisipul, pietrișul, armătura din metal. Întreprinderile sunt situate, cu preponderență, în orașele mari.



Analizați *fig. 3.59* și numiți centrele principale de producere a betonului și a articolelor de beton armat.

Industria sticlei utilizează ca materie primă nisipul cuarțos (consultați *fig. 1.10*, p. 17). Această ramură este reprezentată în trei centre industriale (*fig. 3.59*), unde se produc diferite obiecte din sticlă, ambalaj (*fig. 3.57* și *fig. 3.58*), sticlă pentru construcții, oglinzi ș.a.

Industria cărămizii și a materialelor din ceramică utilizează ca materie primă argila. Se produce cărămidă, ceramică pentru construcții, teracotă, țiglă, țevi ceramice. În ultima perioadă, au apărut numeroase întreprinderi mici de fabricare a cărămizii presate (numită și „fortan”) și a plăcilor din keramit (pentru dalele de pavaj), localizate atât în orașe (*fig. 3.59*), cât și în multe sate.

Industria materialelor de construcții este strâns legată de **sectorul construcțiilor** – o ramură importantă a economiei naționale. În acest sector se efectuează lucrări de construcție a spațiului locativ, a obiectivelor sociale și economice, a drumurilor, reparații capitale etc.

2. Industria chimică este una dintre cele mai tinere ramuri ale industriei și funcționează, în cea mai mare parte, pe baza materiilor prime de import. Ea se bazează pe materii prime de origine minerală (petrol, gaze naturale, săruri) și vegetală, utilizând totodată și diverse deșeuri. Industria chimică este reprezentată de câteva subramuri (*fig. 3.60*).



Identificați pe hartă (*fig. 3.59*) centrele industriei chimice.



MINIENCICLOPEDIA

Compania „Supraten” din Chișinău include patru fabrici și produce o gamă largă de materiale de construcții: vopsele și grunduri; amestecuri uscate pe bază de ipsos, mortar, adezivi, materiale decorative; ferestre și uși din material plastic (PVC) ș.a.

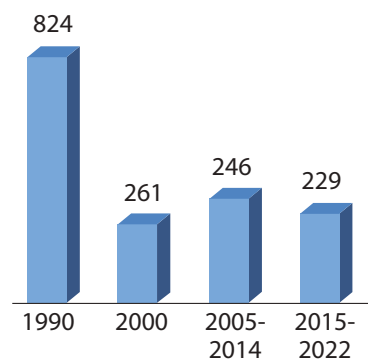


Fig. 3.57. Dinamica producției de ambalaje de sticlă (milioane bucăți)



Fig. 3.58. Fabrica de sticlă din Chișinău



Fig. 3.59. Industriile materialelor de construcții, chimică și de prelucrare a lemnului

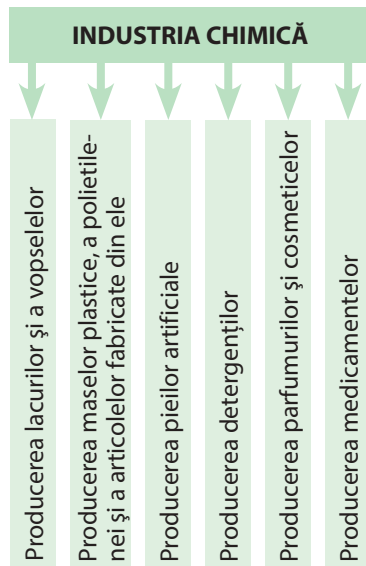


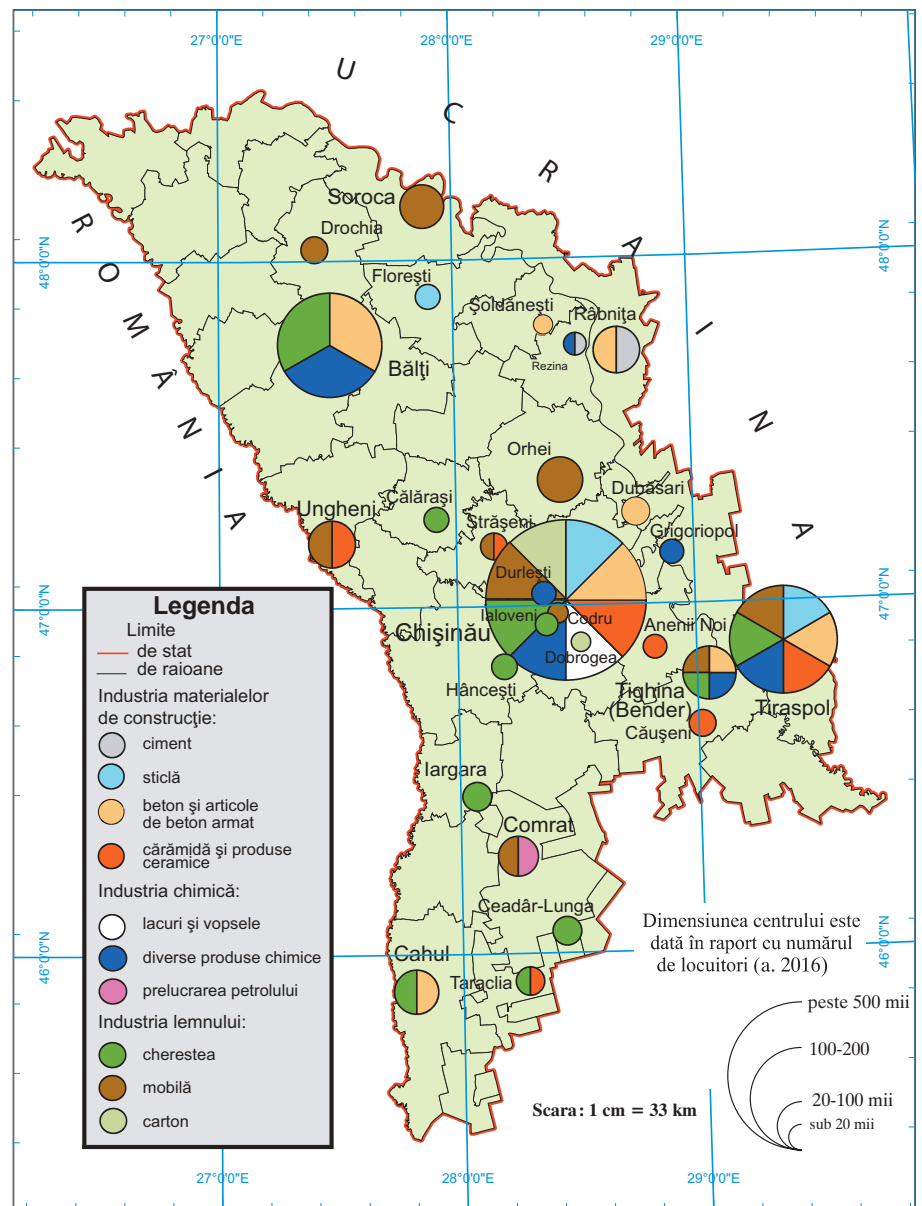
Fig. 3.60. Componența pe subramuri a industriei chimice



Fig. 3.61. Fabrica de parfumerie și cosmetică „Viorica-Cosmetic” din Chișinău



Fig. 3.62. Rafinăria din Comrat



Industria de parfumerie și cosmetică se bazează pe uleiurile extrase din plante eterooleginoase și pe alte materii prime. Cea mai mare întreprindere din subramură este Fabrica de parfumerie și cosmetică „Viorica-Cosmetic” din Chișinău (fig. 3.61).

Industria farmaceutică se bazează pe materia primă locală (uleiuri eterice, diferite substanțe extrase din plante medicinale, semințe de struguri ș.a.) și pe diverse produse sintetice de import. Subramura este reprezentată de câteva întreprinderi farmaceutice, cele mai mari fiind localizate în Chișinău (*Balkan Pharmaceuticals* ș.a.).

Alte subramuri ale industriei chimice sunt reprezentate de câteva întreprinderi: Fabrica de produse chimice de uz casnic „Aschim” din or. Durlești (mun. Chișinău), rafinăria de petrol din municipiul Comrat, care

prelucrează materia primă de import și, parțial, pe cea autohtonă (fig. 3.62) și alte întreprinderi mai mici.

3. Industria de prelucrare a lemnului se dezvoltă preponderent pe baza lemnului importat. La ora actuală, ramura întrunește peste 20 de întreprinderi ce fabrică diverse produse și include câteva subramuri. **Industria cherestelei** se caracterizează prin producerea grinzilor și a scândurii, iar întreprinderile sunt amplasate, de regulă, în orașele mici, situate în apropiere de calea ferată (fig. 3.59). **Industria mobilei** este concentrată în centrele urbane mai mari (cum credeți, de ce?). La aceste întreprinderi se produce un sortiment bogat de mobilă (fig. 3.63), precum și plăci aglomerate din lemn, diverse furnituri pentru mobilă ș.a.



Identificați pe hartă (fig. 3.59) și scrieți în caiet denumirile centrelor de producere a mobilei.

Industria celulozei și a hârtiei este reprezentată de fabrica de carton din Chișinău și de câteva întreprinderi mici, care produc ambalaj pentru diverse produse. Întreprinderile respective utilizează ca materie primă, în cea mai mare parte, maculatura.

Industria materialelor de construcție, chimică și de prelucrare a lemnului trebuie să se orienteze către utilizarea rațională a materiilor prime locale, către reutilizarea tehnologică a întreprinderilor și sporirea competitivității producției.

Dezbateri la temă

Discutați cu colegii/celele despre importanța profesiilor (meseriilor) din industriile materialelor de construcții (zidar/zidărită, sudor/sudoriță, macaragiu/macargistă, tencuitor/tencuitoare, inginer-constructor/ingineră-constructoare, zugrav/zugrăviță, olar/olărită, arzător/arzătoare de produse din sticlă), chimică (tehnician/ă-chimist/ă, inginer/ă-tehnolog/ă, inginer/ă-farmacist/ă) și de prelucrare a lemnului (tâmplar/ă, inginer/ă silvic/ă). Pregătiți și prezentați câte o informație succintă despre unele dintre aceste profesii.



Fig. 3.63. Producția Fabricii de mobilă „Comfort” din mun. Chișinău



MINIENCICLOPEDI

Fabricile de mobilă sunt specializate în diverse tipuri de producție. Astfel, mobila cu carcasă se produce în Chișinău, mobila pentru bucătărie – la Tiraspol, mobila pentru instituțiile de învățământ – la Drochia, mobila de birou – la Orhei, mobila capitonată – la Chișinău.

EVALUARE

- Argumentați de ce întreprinderile industriei de producere a articolelor de beton armat, a parfumeriei, cosmetice și farmaceutice sunt amplasate, cu preponderență, în orașele mai mari.
- Alcătuți o listă de produse ale industriilor materialelor de construcție, chimică și de prelucrare a lemnului, care se regăsesc în școala voastră.
- Analizând fig. 3.59, scrieți în caiet denumirile centrelor industriei chimice și ale industriei de prelucrare a lemnului:

| Centre ale industriei chimice | Centre ale industriei de prelucrare a lemnului |
|-------------------------------|--|
| | |

- Evaluați influența industriei materialelor de construcție și a industriei chimice asupra mediului ambiant.



23 INDUSTRIA UȘOARĂ

Studiind această temă, veți putea:

- să identificați materiile prime și produsele finite ale industriei ușoare, studiind suportul textual;
- să descrieți subramurile industriei ușoare după algoritmul, analizând suportul textual și cartografic;
- să argumentați factorii de localizare a întreprinderilor din industria ușoară, analizând suportul textual și cartografic.

Valoarea incontestabilă a unor meșteșuguri tradiționale ca parte a patrimoniului cultural al poporului nostru este recunoscută la nivel internațional prin înscrierea pe Lista Patrimoniului Cultural Imaterial al Umanității UNESCO.



1. Numiți câteva tipuri de materii prime utilizate la fabricarea țesăturilor.
2. Ce meșteșuguri populare cunoașteți?

1. Caracteristici generale

Industria ușoară este una dintre ramurile de primă importanță ale economiei naționale, întrucât asigură populația cu obiecte de larg consum: țesături, îmbrăcăminte, încălțăminte, covoare ș.a.

Factorii principali de localizare a întreprinderilor industriei ușoare sunt: prezența resurselor de muncă, a consumatorului și a materiei prime. Ramura dispune de condiții favorabile pentru dezvoltare, având atât resurse de muncă relativ ieftine și cu un anumit grad de calificare, cât și materie primă locală. Unele materii prime se importă: bumbac, lână, mătase naturală, fibre sintetice, piele artificială, cauciuc sintetic ș.a.

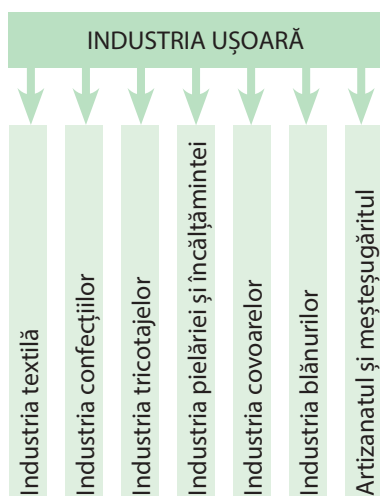


Fig. 3.64. Componența pe subramuri a industriei ușoare



Enumerați materiile prime locale pentru industria ușoară.

Producerea țesăturilor, a îmbrăcăminte și a încălțăminte se practica, inițial, în mediul casnic, ulterior, în Evul Mediu, au apărut primele centre meșteșugărești. În secolul al XX-lea, au fost construite numeroase fabrici mari, înzestrate cu utilaje moderne. Începând cu anul 1991, industria ușoară a parcurs un proces de privatizare, modernizare și reorientare a legăturilor economice de la piața fostei URSS spre piața Uniunii Europene. În prezent, ramura este reprezentată de peste 600 de companii, dintre care 31 sunt mari, iar celelalte sunt întreprinderi mici și mijlocii. În industria ușoară activează circa 40 de mii de angajați, dintre care 84% sunt femei, iar multe unități de producție sunt situate în localitățile rurale. Industria ușoară are o componență multiramurală (*convingeți-vă de aceasta, studiind fig. 3.64*).



Care dintre subramurile industriei ușoare indicate în fig. 3.64 sunt prezente în raionul/municipiul vostru?

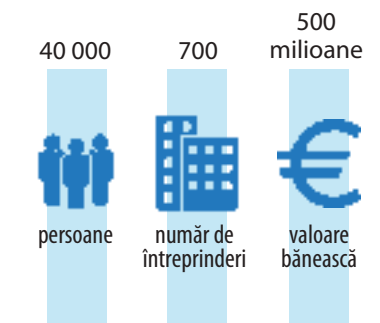


Fig. 3.65. Industria ușoară: date statistice generale (media anuală, 2020-2022)

2. Caracterizarea subramurilor

Industria textilă utilizează materia primă naturală (bumbac, lână, mătase) și fibre sintetice, din care se produc diverse tipuri de țesături, tex-



tile pentru industria auto (huse auto, huse pentru scaune auto) și alte produse. Materia primă aproape în întregime este importată. Principala unitate a industriei textile este Combinatul de țesături din bumbac „Tirotext” din Tiraspol. Cea mai mare parte a producției o constituie țesăturile din bumbac. Volumul total al producției s-a micșorat la începutul anilor 1990, apoi a mai crescut ușor (fig. 3.67). Țesăturile și textilele pentru industria auto se exportă pe larg, îndeosebi în țările Uniunii Europene.

Industria confecțiilor și tricotajelor produce îmbrăcăminte din țesături (confecții) și tricotată (din fibre de țesătură împletite). Această ramură este concentrată în orașele mai mari, care dispun de mai multe brațe de muncă și în care se află principalii consumatori ai producției (fig. 3.70). În cadrul acestei ramuri, a avut loc o specializare a fabricilor. Astfel, la Fabrica „Ionel” din Chișinău se produc costume pentru bărbați, la Fabrica „Odema” din Tiraspol – cămăși pentru bărbați și confecții pentru copii, la fabricile „Iuvas”, „Vasconi”, „Maicom”, „Stag” (fig. 3.66) din Chișinău și alte localități – confecții și tricotaje pentru copii etc.

În ultimii ani, se practică tot mai frecvent importul de țesături și fibre din unele state europene și fabricarea din aceste materii prime a confecțiilor și a tricotajelor la întreprinderile din țară și exportul ulterior al producției finite pe piața europeană. Factorul principal care determină acest fenomen economic este costul mai redus al resurselor de muncă în țara noastră, comparativ cu alte state europene. Principalul centru al *industriei tricotajelor* este Chișinăul, unde se produce un sortiment variat de articole tricotate.



Fig. 3.66. Secția de cusătorie a Fabricii cu capital străin „Stag” S.A. din orașul Chișinău

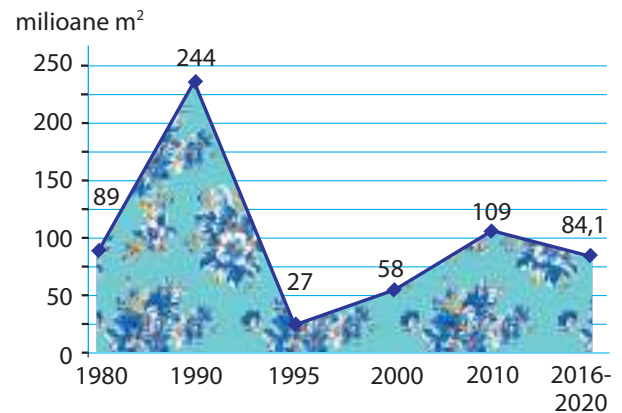


Fig. 3.67. Dinamica producției de țesături (milioane m²)



Localizați pe hartă (fig. 3.70) și alte centre ale industriei tricotajelor.

Industria pielăriei și încălțămintei are vechi tradiții, fiind practică în trecut în ateliere meșteșugărești de tăbăcire și prelucrare a pieii, precum și de producere a încălțămintei etc.



Numiți materiile prime utilizate la producerea încălțămintei.

Principalele fabrici de încălțămintă se află în Chișinău („Zorile” [fig. 3.68], „Cristina” ș.a.), în Tighina (Bender) („Floare”, „Tighina”). Sunt și alte fabrici sau ateliere mici care produc încălțămintă, genți, huse, mape, mănuși etc. După anul 1990, producția de încălțămintă s-a micșorat substanțial, ca rezultat al restrângerii pieței de desfacere și al concurenței produselor de import (fig. 3.69).



MINIENCICLOPEDIA

Fabrica de încălțămintă „Tighina” din municipiul

Tighina (Bender) este o întreprindere performantă, înzestrată cu utilaj modern din Germania. În prezent, se produc peste 100 de modele de încălțămintă, comercializată pe piața internă și în alte țări: Germania, România, SUA, Franța, Rusia, Ucraina ș.a.

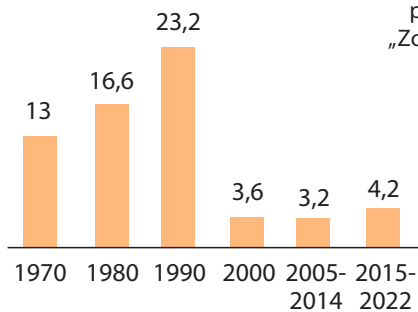


Fig. 3.69. Dinamica producției de încălțăminte (milioane perechi)

Fig. 3.68. Sortiment de încălțăminte produsă la Fabrica „Zorile” din Chișinău



Industria covoarelor era practică în trecut prin țesutul manual, în condiții casnice. În unele localități se mai confecționează și azi în condiții casnice covoare tradiționale moldovenești. După anul 1950, au fost construite fabrici mari de covoare în apropiere de materia primă și de brațele



MINIENCICLOPEDIA

Există un număr mare de meserii (îndeletniciri) vechi legate de meșteșugurile populare, sistematizate în funcție de materia primă folosită: pietrar, olar/olăreasă, vărar (materie primă minerală dobândită din natură); morar, rachier, bucătar/bucătăreasă (prelucrarea produselor alimentare); boiangiu, torcător/torcătoare, țesător/țesătoare, brodeză, tricoteză, croitor/croitoare, rogojinar, împletitoare/împletitor, lemnar (prelucrarea materiei prime textile și lemnoase); măcelar, tăbăcar, cizmar/cizmăreasă, cojocar/cojocăreasă, blănar/blănăreasă (prelucrarea produselor animaliere) etc.

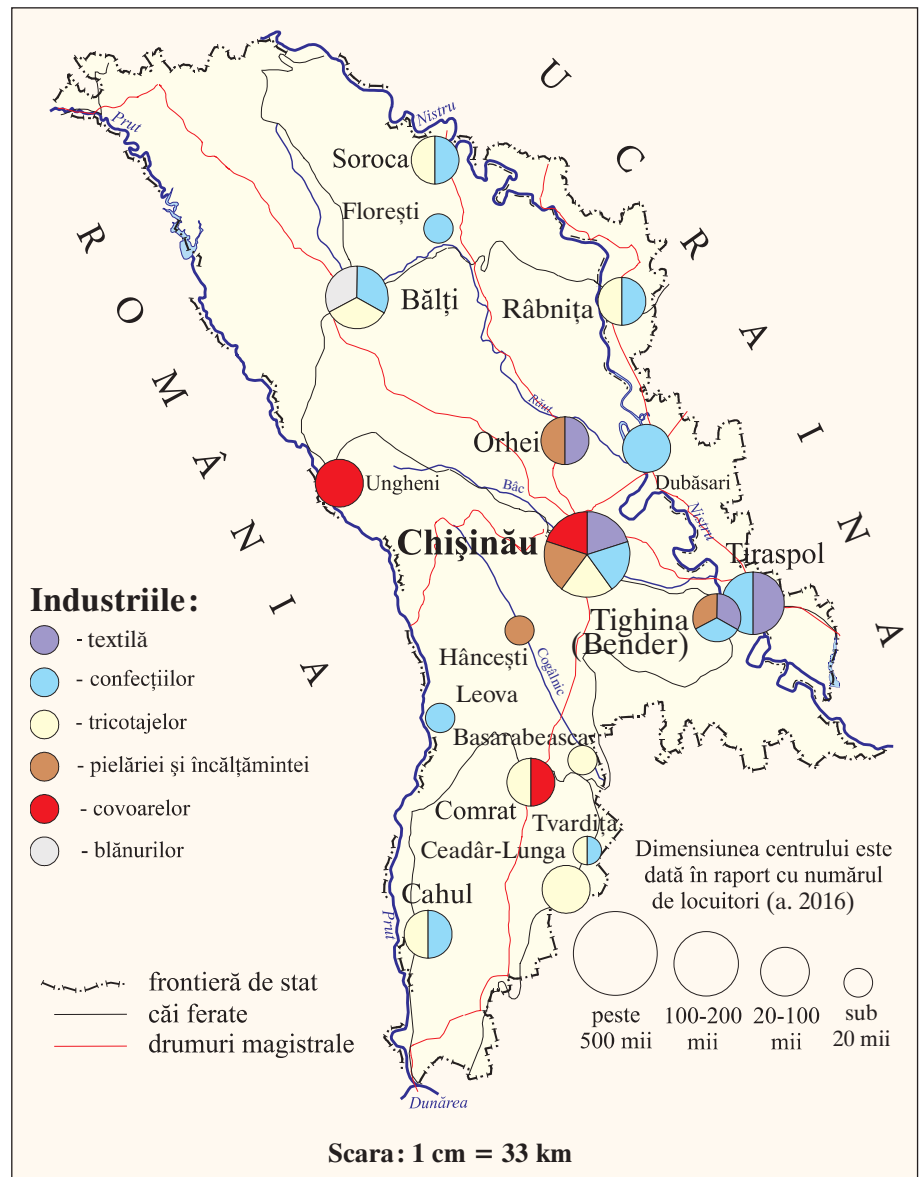


Fig. 3.70. Industria ușoară



de muncă: în Chișinău („Floare-Carpet”), în Ungheni (numită în prezent „Moldabela”), în Comrat („Kilim”) (fig. 3.70). În industria covoarelor se utilizează atât materie primă naturală (lâna naturală), cât și fibre artificiale. Producția de covoare are o dinamică variabilă, iar cea mai mare parte se exportă, dovadă a competitivității înalte a covoarelor moldovenești.

Industria blănurilor are vechi tradiții de producere a cojoacelor, a căciulilor din pielicele etc. Combinatul de blănuri din Bălți este principala întreprindere care produce un sortiment bogat de articole din blană: căciuli, haine de blană, gulere, cojoace ș.a., confecționate din piei naturale și sintetice.

O subramură de importanță secundară, dar cu vechi tradiții, este **artizanatul și meșteșugăritul**. Artizanatul este un meșteșug practicat cu artă, iar obiectele lucrate artistic se numesc produse de artizanat. În trecut, era practicat pe larg *meșteșugăritul popular*: olăritul, piatrăritul, tăbăcitul, cizmăritul, cojocăritul, țesutul, cusutul, împletitul din lozie și din paie etc. Se utilizează materii prime minerale (argilă ș.a.), vegetale și animale (lemn, ramuri de plante, paie, lână, blănuri, piei, pielicele), materiale textile, metalice, obținându-se articole de uz casnic și gospodăresc, suvenire etc. (fig. 3.71).

Producția industriei ușoare este, în mare parte, competitivă pe piața externă, iar ramura are condiții favorabile pentru a rămâne și pe viitor o ramură de profil a economiei naționale.



Fig. 3.71. Figurine din ceramică, având și funcție de instrumente muzicale-jucării

Dezbateri la temă

Discutați cu colegii și propuneți măsuri realizabile de renaștere a meșteșugurilor populare în țara noastră și de promovare a produselor în străinătate. Argumentați-vă opiniile. Realizați o investigație și precizați ce activități meșteșugărești se practică în satul, orașul sau raionul vostru.



MINIENCICLOPEDIA

Valoarea incontestabilă a unor meșteșuguri tradiționale ca parte a patrimoniului cultural al poporului nostru este recunoscută la nivel internațional prin înscrierea pe Lista Patrimoniului Cultural Imaterial al Umanității UNESCO a „Tehnicilor tradiționale de realizare a scoarței” (covoare, lăicere, păretare și alte țesături) (în 2016) și a „Artei cămășii cu altiță” (ia românească), ambele aparținând în comun Republicii Moldova și României.

EVALUARE

1. Completați tabelul în caiet, după modelul de mai jos:

| Subramuri ale industriei ușoare | Materia primă utilizată | Produsele obținute |
|---------------------------------|-------------------------|--------------------|
| | | |

2. Aranjați în ordine logică, după etapele procesului de producție, următoarele cuvinte:

- cămașă de bumbac; fibre de bumbac; țesături de bumbac; cultivarea bumbacului;
- pulover de lână; creșterea ovinelor; fibre de lână; vopsirea fibrelor de lână.

3. Deduceți relațiile dintre: a) industria ușoară și agricultură; b) industria ușoară și industria chimică.

*4. Imaginați-vă că sunteți șefi ai unor fabrici de confecții. Cu ce agenți economici veți stabili legături de producție pentru ca fabrica să funcționeze cât mai bine? Argumentați-vă alegerea.



AUTOEVALUARE (scrie răspunsurile în caiet)

1. Alcătuieste triade cu ramurile culturii plantelor și exemplele de culturi agricole ale acestora: *mazăre, legumicultură, rapiță, hrișcă, varză, cultura cerealelor și a leguminoaselor pentru boabe, levănțică, cartof, orz, sfeclă-de-zahăr, ceapă, cultura plantelor tehnice.*
2. Analizează harta din *fig. 3.26* (p. 80) și explică doi factori care determină concentrarea legumiculturii și a industriei conservelor de fructe și legume în sud-estul țării.
3. Completează tabelul-șah în caiet, scriind în celulele libere ramura, subramura, materiile prime și produsele finite.

| Ramuri ale industriei | Subramuri | Materii prime | Produse finite |
|-----------------------|--------------------------------------|---------------|----------------|
| | Industria de parfumerie și cosmetică | | |
| | | | Ciment |
| | | Lemn | |
| | | | Covoare |
| | | Grâu | |

4. Stabilește relația dintre ramurile industriei indicate mai jos, materiile prime pe care le folosesc, produsele finite și câte un factor de amplasare, completând în caiet spațiul liber din tabel după modelul de mai jos:

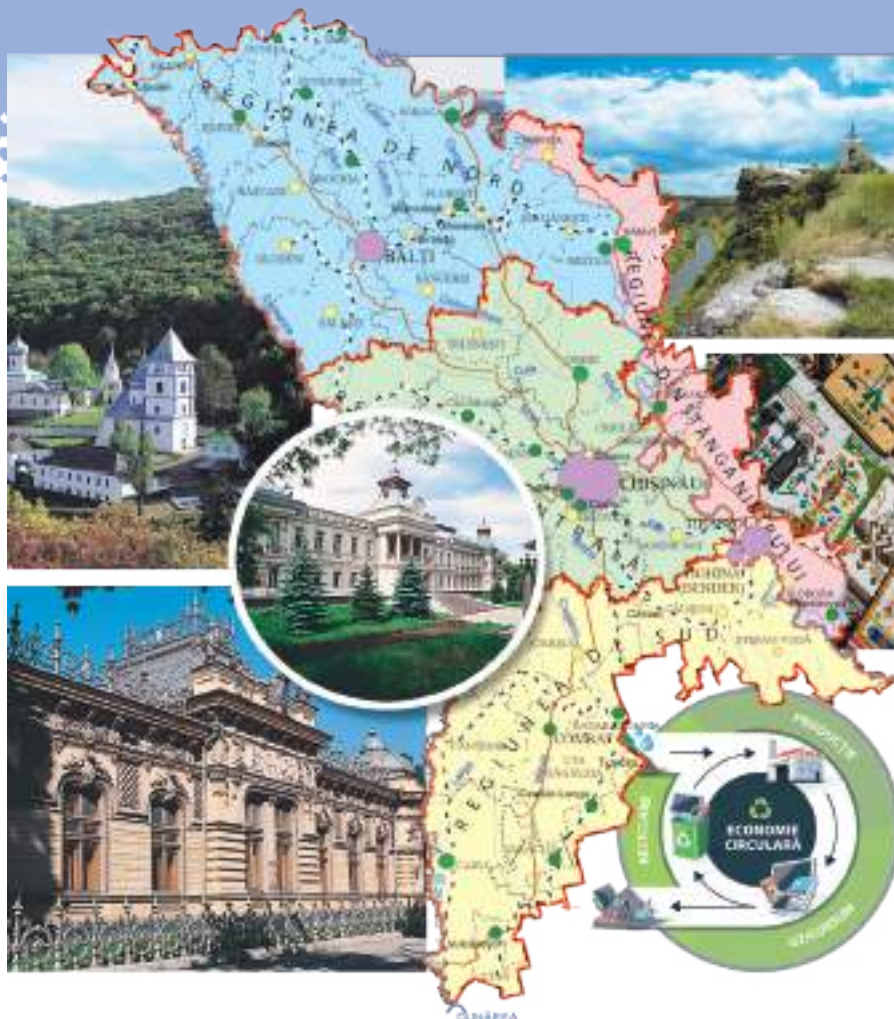
| Ramuri | Materii prime | Produse finite | Factori de localizare (amplasare) |
|---|---------------|----------------|-----------------------------------|
| 1. Industria uleiului vegetal | | | |
| 2. Industria conservelor de fructe și legume | | | |
| 3. Industria cărnii | | | |
| 4. Industria constructoare de mașini și de prelucrare a metalelor | | | |
| 5. Industria farmaceutică | | | |

5. Propune:
 - două măsuri de creștere a productivității culturilor agricole în țara noastră sub acțiunea factorilor tehnico-economici de dezvoltare a agriculturii;
 - două măsuri de asigurare a securității energetice a țării.
6. Argumentează, prin trei exemple, afirmația: „Viticultura și industria vinicolă sunt ramuri de specializare ale economiei Republicii Moldova”.
7. Imaginează-ți că ești conducătorul unei fabrici de încălțăminte. Enumeră agenții economici cu care vei stabili legături de producție pentru ca fabrica să funcționeze cât mai bine. Motivează-ți alegerea.

ECONOMIA NAȚIONALĂ (sectorul terțiar) ȘI DEZVOLTAREA SUSTENABILĂ

UNITATEA
DE ÎNVĂȚARE

IV



COMPETENȚE

Studiind această unitate de învățare, veți putea:

- să utilizați terminologia geografică la caracterizarea sectorului serviciilor și a dezvoltării sustenabile;
- să distingeți părțile componente ale sectorului serviciilor, în baza suporturilor grafice;
- să stabiliți caracteristicile sectorului serviciilor și ale dezvoltării sustenabile, în baza suporturilor statistice, grafice și cartografice;
- să analizați relațiile cauzale referitoare la sectorul serviciilor, în baza suporturilor statistice, grafice și cartografice;
- să estimați locul Republicii Moldova în contextul globalizării, colaborării regionale și a dezvoltării sustenabile.

După cum cunoaștem, sectorul terțiar (al serviciilor) este cel de-al treilea sector al economiei naționale, însă acesta deține un rol primordial în societate, întrucât acoperă o gamă variată de servicii de prim ordin: de sănătate, sociale, educaționale, culturale, turistice, de construcții, transport, comunicații, comerț, cercetare etc.

Multitudinea de probleme socioeconomice și de mediu cu care se confruntă omenirea, inclusiv țara noastră, a condus la conceptul de **dezvoltare sustenabilă (durabilă)** care urmărește satisfacerea necesităților prezentului, fără a compromite posibilitatea generațiilor viitoare de a-și satisface propriile necesități. Dezvoltarea sustenabilă cuprinde *economia circulară*, *energia verde* (obținută din surse regenerabile), *transportul verde* ș.a.

Republica Moldova urmează să-și găsească propria nișă în economia mondială și în relațiile internaționale, prin: dezvoltare și colaborare regională la nivel național și european, aderarea la Uniunea Europeană, adaptarea la procesul de globalizare și promovarea dezvoltării sustenabile.



24

SECTORUL SERVICIILOR



Studiind această temă, veți putea:

- să distingeți ramurile sectorului serviciilor, analizând suportul grafic;
- să descrieți ramurile din sectorul serviciilor, utilizând suportul textual;
- să stabiliți importanța sectorului serviciilor în activitatea omului, analizând indicatorii statistici.

„Statul este obligat să ia măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, care să-i asigure sănătatea și bunăstarea, lui și familiei lui, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare.“
(Constituția Republicii Moldova, Articolul 47)

Evocare

1. Analizați *fig. 3.1* și enumerați ramurile din sectorul terțiar (al serviciilor) care sunt prezente în localitatea voastră.
2. Numiți câteva dintre serviciile publice de care are nevoie în fiecare zi familia voastră.

1. Structura pe ramuri

Omul are nevoie, pe lângă bunurile materiale, și de satisfacerea anumitor cerințe spirituale, de instruire, culturale, de îngrijire medicală și de alte servicii. Toate acestea sunt asigurate de un sector aparte al economiei – sectorul serviciilor, care joacă un rol important în viața societății.

Sectorul serviciilor reprezintă totalitatea unităților economice destinate deservirii populației și procesului de producție, incluzând transportul, comunicațiile, comerțul, alimentarea cu energie și apă, precum și instituțiile de învățământ, culturale, medicale, financiar-bancare, de agrement etc.

Dezvoltarea acestui sector și calitatea serviciilor prestate populației determină, în mare măsură, nivelul de trai al omului (*argumentați afirmația*). Sectorul serviciilor are, la ora actuală, rolul principal în economia națională, inclusiv în formarea PIB-ului și în ocuparea resurselor de muncă (*studiați diagramele din fig. 3.2 și fig. 4.1*). Factorii principali care determină dezvoltarea sectorului serviciilor sunt:

- prezența resurselor de muncă (personalul calificat ocupat în sector);
- prezența consumatorilor (cărora li se prestează anumite servicii);
- nivelul de dezvoltare și dotare a infrastructurii (prezența obiectivelor de prestare a serviciilor, a căilor de transport, a dotării tehnice etc.).

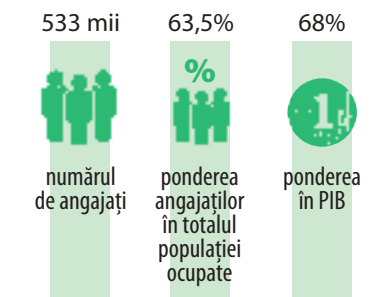
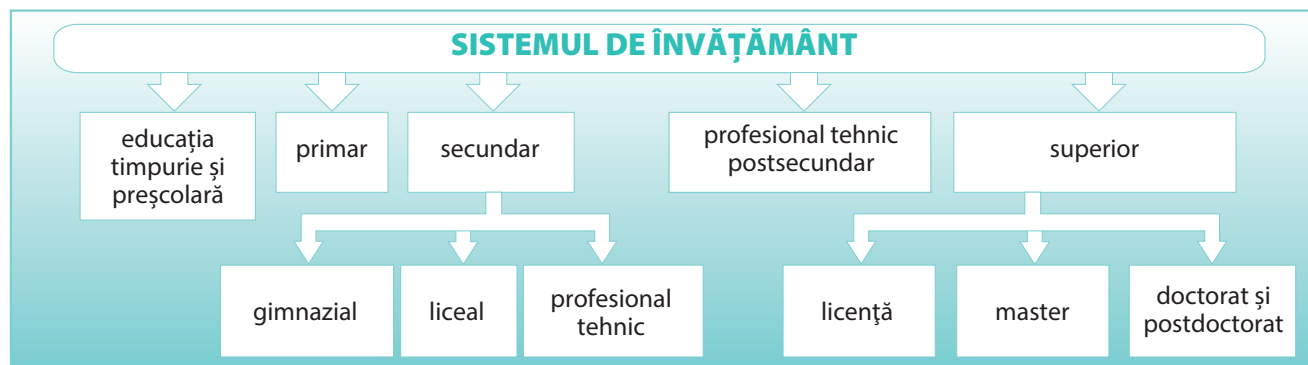


Fig. 4.1. Rolul sectorului serviciilor în economia națională: date statistice generale (în medie pe an, 2014-2022)

Fig. 4.2. Nivelurile sistemului de învățământ



2. Caracterizarea ramurilor

Învățământul și știința. O însemnătate primordială pentru societate o are instruirea și cercetarea. Sistemul de învățământ al țării este organizat pe câteva niveluri (fig. 4.2).

EXPRIMAȚI-VĂ OPINIA PROPRIE!

Apreciați, prin două argumente, importanța învățământului în dezvoltarea economică a țării și creșterea nivelului de trai al populației.

În prezent, învățământul primar și cel secundar este reprezentat de circa 1 300 de instituții. Învățământul superior se desfășoară în circa 20 de universități, institute și academii. În afară de centrele universitare vechi (Chișinău, Bălți, Tiraspol), au mai apărut instituții noi, în sudul țării – la Cahul, Comrat și Taraclia. Cea mai mare instituție de învățământ superior din țara noastră este Universitatea de Stat din Moldova (USM), fondată în anul 1946 și localizată în capitală (fig. 4.3). Activează, de asemenea, câteva zeci de institute și centre de cercetare științifică și inovare, fiind prezentă și Academia de Științe. În ultimele decenii se constată o micșorare a numărului de instituții și a contingentului de elevi, studenți, cadre didactice și cercetători.



Analizați graficul din fig. 4.4 și deduceți cauzele acestei dinamici a numărului de elevi și studenți.

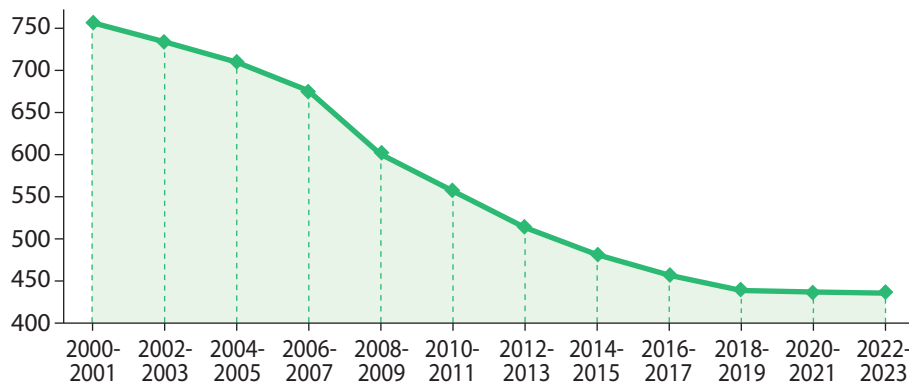


Fig. 4.4. Dinamica numărului de elevi și studenți (mii persoane)

Sectorul sănătății dispune de o rețea de circa 1 200 de instituții medicale: spitale, instituții medico-sanitare care acordă asistență medicală primară și specializată, centre medicale, clinici, sanatorii ș.a. În Chișinău funcționează un șir de instituții de nivel național, cum ar fi Spitalul Clinic Republican, care are peste 1 000 de locuri și numeroase centre medicale specializate (fig. 4.5). Un rol deosebit revine instituțiilor sanatoriale, numite și stațiuni balneoclimaterice (localizate în municipiul Cahul [„Nufărul alb”], orașul Camenca, satul Hârjauca, r-nul Călărași și municipiul Chișinău), care acordă servicii medicale curative atât cetățenilor țării, cât și celor străini.

Domeniul cultural al țării include o paletă largă de activități culturale: artă populară, literatură, editarea de cărți, biblioteci, muzee, teatre, muzi-



Fig. 4.3. Universitatea de Stat din Moldova, mun. Chișinău



MINIENCICLOPEDI

La începutul anului de studii 2022-2023, în Republica Moldova activau 1 329 de instituții de învățământ (primar și secundar, profesional tehnic și superior), cu un total de 437,2 mii de elevi și studenți și 33,8 mii de cadre didactice, conform datelor Biroului Național de Statistică). Cei mai numeroși sunt elevii instituțiilor primare (școli primare ș.a.) și secundare (gimnazii ș.a.) – 334,5 mii de elevi sau 76,5% din totalul elevilor și studenților.



Fig. 4.5. Spitalul Clinic Republican „Timofei Moșneaga”, mun. Chișinău



că, arte plastice, arhitectură, cinematografie, radiodifuziune și televiziune, design, circ, case de cultură, turism cultural și altele. Republica Moldova dispune de un patrimoniu cultural valoros, de câteva sute de instituții culturale, majoritatea fiind concentrate în capitala țării (fig. 4.6).



Numiți câteva instituții culturale din localitate sau din raionul natal și activitățile pa care le desfășoară.



Fig. 4.6. Teatrul de Operă și Balet, mun. Chișinău

Comerțul. Rolul substanțial al comerțului ca ramură a economiei este reflectat de faptul că acestuia îi revin circa 17% din totalul forței active de muncă și din PIB-ul țării, comerțul depășind în acest sens și agricultura și industria. În ramură funcționează circa 10 mii de unități de comerț cu amănuntul și angro. Practic, în fiecare localitate există unități comerciale cu diverse destinații. În ultimii ani s-au deschis centre comerciale mari, moderne (supermarketuri, malluri) în orașele Chișinău, Bălți, Tiraspol și altele.

Serviciile sociale includ asistența socială, serviciile comunale (asigurarea cu apă, căldură, gaze naturale ș.a.), de documentare a populației, de notariat și altele.

Activitatea financiar-bancară este o ramură de bază a sectorului serviciilor, care include băncile și diverse instituții financiare, inclusiv Banca Națională a Moldovei. Contribuția acestei ramuri în formarea PIB-ului este de circa 10%.

Administrația publică are un rol important în viața socială și economică a țării și a fiecărei localități, prin faptul că promovează interesele populației și soluționează problemele colectivităților locale. Include toate activitățile legate de administrația publică centrală (parlament, președinție, guvern, ministere ș.a.) și cea de nivel raional/municipal și local (primării, consilii etc.).

Sectorul serviciilor va rămâne în continuare cel mai important în economia națională, întrucât el oferă servicii de primă necesitate pentru oameni și procesul de producție.



Discutați cu colegii și propuneți măsuri realizabile privind dezvoltarea sectorului serviciilor, asigurând dezvoltarea sustenabilă a țării.

EVALUARE

1. Relatați, prin trei exemple, rolul sectorului serviciilor în viața omului.
2. Numiți câte un exemplu de instituții de învățământ pentru fiecare nivel, studiind schema din fig. 4.2 și alte surse de informare.
3. Imaginați-vă că sunteți oameni de afaceri și doriți să deschideți o filială a unui centru sportiv în raionul/municipiul vostru. Cu ce unități din sectorul serviciilor veți stabili legături pentru a asigura funcționalitatea filialei.
- *4. Elaborați o prezentare (electronică sau pe poster) la subiectul „Sectorul serviciilor din localitatea natală”.

„Turismul este unul dintre puținele motoare pentru salvarea patrimoniului.”

Eugen Vaida

Evocare

1. Expuneți-vă opinia, ce factori determină dezvoltarea turismului într-o regiune?
2. Numiți câteva obiective turistice pe care le-ați vizitat cu colegii sau cu familia.

1. Aspecte generale

Turismul este ramura ce cuprinde activitățile de călătorie pentru odihnă și recreere, precum și totalitatea serviciilor prestate în acest scop. Republica Moldova dispune de un potențial turistic natural și antropoc (cultural) valoros. Potențialul turistic natural este reprezentat de peisaje pitorești, climă favorabilă, cu multe zile însorite, arii naturale protejate (*enumerați câteva exemple*), obiecte acvatice etc. Potențialul turistic antropoc (cultural) include totalitatea edificiilor și activităților umane cu atractivitate pentru turiști: situri arheologice, cetăți (de exemplu, cetățile Soroca [fig. 4.8] și Tighina [Bender]), muzee, mănăstiri și biserici, monumente istorice, de artă și arhitectonice, conace etc.

Tipurile principale de turism care se dezvoltă în țară și au priză la turiștii străini sunt prezentate în *tabelul 4.1*.



Fig. 4.7. Complexul muzeal „Orheiul Vechi”

Un indicator al activității turistice este numărul de vizitatori străini care vin în țara noastră. În ultimii ani, acest indicator este în ușoară creștere (*studiați fig. 4.9*). Majoritatea turiștilor străini sunt din Uniunea Europeană (România, Germania, Italia ș.a.), Ucraina, Rusia, SUA. La intensificarea fluxului turistic a contribuit esențial Acordul de asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană, încheiat în anul 2014, care a facilitat libera circulație a cetățenilor în ambele direcții.



Fig. 4.8. Cetatea Soroca

- Studiind această temă, veți putea:
- să stabiliți importanța turismului pentru economia națională, în baza suportului textual;
 - să evaluați potențialul turistic al țării, în baza suportului textual și cartografic;
 - să localizați principalele obiective turistice, analizând harta;
 - să propuneți măsuri de promovare a potențialului turistic.



MINIENCICLOPEDIA

În scopul promovării turismului autohton, Republica Moldova a lansat în anul 2014 un nou brand turistic, cu deviza: Descoperă căile vieții. Moldova.



MINIENCICLOPEDIA

1. O premisă favorabilă pentru dezvoltarea turismului în țara noastră este înscrierea pe **Lista Patrimoniului Cultural al Umanității UNESCO** a câteva obiective autohtone, la categoria **Material**: „Arcul geodezic Struve”, sub numărul 1187 (în a. 2005) – împreună cu alte 9 țări europene și la categoria **Imaterial**: „Colindatul în ceată bărbătească” (în a. 2013); „Tehnici tradiționale de realizare a scoarței” (covoare și alte țesături) (în a. 2016) – ambele împreună cu România; „Practici culturale asociate cu 1 martie – Mărțișorul” (în a. 2017) – împreună cu România, Bulgaria și Macedonia; „Arta cămășii cu altiță” (ia românească) (în a. 2022) – împreună cu România.
2. În anul 2023, satul Văleni din r-nul Cahul, situat în lunca Prutului de Jos, a fost recunoscut drept unul dintre cele mai frumoase sate turistice din lume, la un concurs internațional al localităților din peste 60 de țări.



Tabelul 4.1. Tipuri de turism

| Tipuri de turism | Componente ale potențialului turistic | Localizarea pe teritoriul țării |
|-------------------------|---|---|
| Turism rural | Peisaje pitorești din mediul rural, obiceiuri, meșteșuguri populare, bucătăria națională etc. | Satele Văleni (r-nul Cahul), Butuceni și Trebujeni (r-nul Orhei), Lalova (r-nul Rezina), Molovata (r-nul Dubăsari) etc. |
| Turism viti-vinicol | Podgorii, fabrici de vinuri, hrube subterane de vinuri, vinării | Cricova (mun. Chișinău), Mileștii Mici (r-nul Ialoveni), Brănești (r-nul Orhei) ș.a. |
| Turism cultural | Complexe muzeale, lăcașuri sfinte, festivaluri culturale și gastronomice, conace ș.a. | Rezervația Cultural-Naturală „Orheiul Vechi” (fig. 4.7), Mănăstirea Curchi (r-nul Orhei), festivalul „la Mania”, Holercani, Ziua Națională a vinului (mun. Chișinău și alte localități), conacul „Manuc-Bei” (mun. Hâncești) etc. |
| Turism balnear | Sanatorii, stațiuni balneoclimaterice | „Nufărul Alb” (mun. Cahul), „Codru” (satul Hârjauca, r-nul Călărași), „Struguraș” (r-nul Dubăsari), orașul Camenca ș.a. |
| Turism ecologic (verde) | Arii naturale protejate, peisaje naturale | Parcurile naționale „Orhei” și „Nistrul de Jos”, rezervațiile științifice naturale și peisajere, monumentele naturii etc. |

În ultima perioadă, turismul se dezvoltă activ, fiind atrase investiții în acest domeniu. Astfel, crește numărul de hoteluri, pensiuni și vile turistice și alte structuri de cazare similare (*urmăriți* fig. 4.11).

În concluzie, turismul are un rol esențial în economia națională:

- contribuie la majorarea PIB-ului, prin creșterea volumului încasărilor din turism;
- creează locuri de muncă, inclusiv în mediul rural al țării;
- stimulează dezvoltarea altor ramuri ale economiei care au legături directe cu activitatea turistică;
- promovează imaginea țării la nivel internațional.

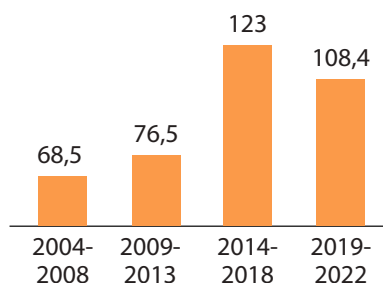


Fig. 4.9. Dinamica numărului de turiști străini cazați oficial (medie anuală în mii persoane)

2. Probleme actuale: promovarea potențialului turistic

Turismul în Republica Moldova are un potențial variat și bogat, care trebuie valorificat și promovat prin diverse modalități. Domeniul turismului este susținut financiar din diverse surse, fiind promovat prin: campanii de comunicare, crearea de centre turistice, elaborarea de ghiduri, broșuri și spoturi turistice, pagini pe rețelele de socializare, organizarea de expoziții, festivaluri, evenimente culturale, ateliere de lucru, vizite de afaceri etc. În scopul promovării turismului au fost elaborate peste 20 de rute turistice naționale: „Orheiul Vechi – loc de interferență a culturilor multiseclare”, „Regatul vinului moldovenesc”, „Mănăstirile misterului și ale spiritualității” (fig. 4.12), „Bijuterii arhitectonice medievale” ș.a.



Discutați cu colegii despre dezvoltarea turismului în țara noastră, aplicând metoda analizei SWOT. Completați în caiet tabelul SWOT după modelul de mai jos:

| | |
|--------------|--------------|
| Puncte tari | Puncte slabe |
| Oportunități | Riscuri |

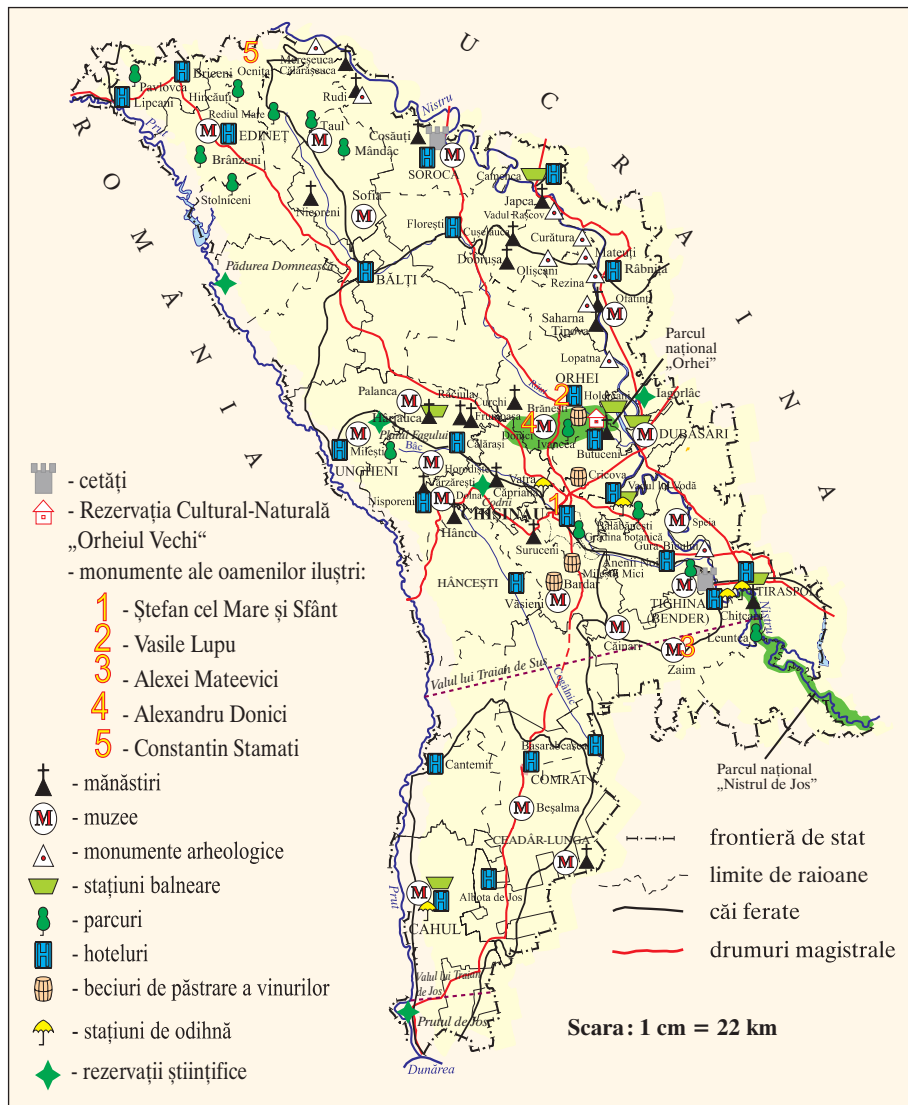


Fig. 4.10. Harta turistică (a. 2023)

Deși țara dispune de un potențial turistic valoros, gradul de valorificare a acestuia este redus. În scopul dezvoltării turismului mai sunt necesare următoarele acțiuni: atragerea investițiilor; extinderea infrastructurii turistice (de cazare, alimentare, agrement, odihnă), îmbunătățirea rețelei de transport ș.a.; valorificarea patrimoniului cultural național etc.

EVALUARE

1. Stabiliți trei argumente ale rolului turismului pentru economia țării.
2. Determinați în ce localități și raioane se află următoarele obiective turistice: castelul MIMI, vinăria Chateau Vartely, Casa-muzeu Alexandru Donici, Muzeul etnografic Dmitri Kara Ceban, Lumânarea Recunoștinței, Rezervația La Castel.
3. Analizând harta din fig. 4.10, identificați arealele cu o concentrare mai mare de obiective turistice și explicați factorii care determină această concentrare.

*4. Imaginați-vă că sunteți un ghid turistic. Informați-vă din diferite surse despre rutele turistice din țara noastră și prezentați colegilor de clasă (pe poster sau electronic) o rută turistică (în baza hărții din fig. 4.10). Motivați alegerea rutei.

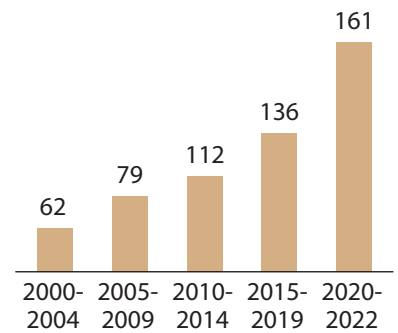


Fig. 4.11. Dinamica numărului de hoteluri și alte structuri de cazare similare (medie anuală)



Fig. 4.12. Biserica de lemn din s. Palanca, r-nul Călărași



Studiind această temă, veți putea:

- să identificați tipurile de transport în țara noastră, în baza suporturilor textuale;
- să stabiliți factorii care au determinat apariția și dezvoltarea rețelei de transport;
- să descrieți tipurile de transport după algoritm, în baza suporturilor textuale, grafice și cartografice.
- să localizați pe hartă cele mai importante rețele de transport din țară.



Termeni-cheie

Parcurs (trafic) de călători – totalitatea călătorilor transportați cu anumite mijloace de transport, la o anumită distanță, într-un interval de timp, care se exprimă în pasageri la kilometri.

Parcurs (trafic) de mărfuri – totalitatea mărfurilor transportate cu anumite mijloace de transport, la o anumită distanță, într-un interval de timp, care se exprimă în tone la kilometri.

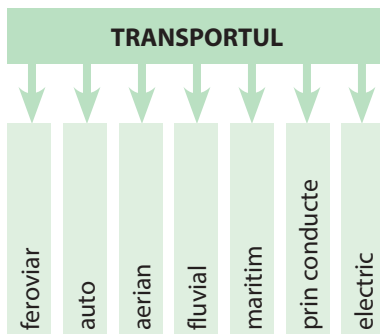


Fig. 4.13. Tipurile de transport

Fig. 4.14. Dinamica volumului serviciilor prestate de sistemul național de transport și comunicații

26 TRANSPORTUL ȘI COMUNICAȚIILE

„Atingerea țelului depinde de mijloacele de transport de care dispunem.”
(Jan Lechicki, autor polonez)

Evocare

1. Estimați rolul transportului în economia națională.
2. Enumerați tipurile de transport folosite în localitatea voastră.

1. Caracteristici generale

Transportul și comunicațiile asigură necesitățile societății umane, prin deplasarea mărfurilor, persoanelor și a informației. În funcție de obiectul transportului, putem distinge transportul de mărfuri și transportul de pasageri.

Republica Moldova are un sistem de transport și comunicații relativ bine dezvoltat. Având o poziție geografică favorabilă (în partea centrală a Europei), teritoriul ei este traversat de câteva căi de transport de importanță internațională. Acestea asigură schimburile comerciale pe direcția Est – Vest, precum și pe direcția coridorului paneuropean Nord (din țările scandinave) – Sud (spre bazinul Mării Negre și al Mării Mediterane). Sistemul național de transport cuprinde toate tipurile principale de transport (fig. 4.13).

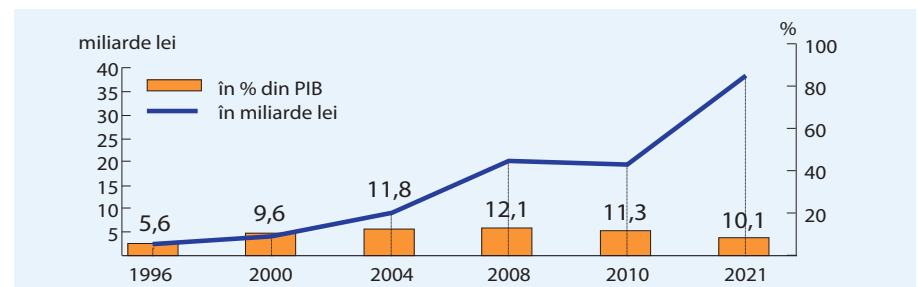
În ultimele două decenii, transportul și comunicațiile înregistrează cea mai dinamică dezvoltare printre ramurile economiei naționale. A sporit numărul mijloacelor de transport și comunicații, ramura fiind înzestrată cu noi tehnologii, cu stații de cale ferată și stații auto, cu aeroporturi, stații telefonice, internet ș.a. Astfel, volumul serviciilor prestate și ponderea ramurii în formarea PIB-ului țării au sporit considerabil (studiați fig. 4.14).

Activitatea transportului este reflectată de doi indicatori principali: **parcursul (traficul) de mărfuri și cel de călători.**

2. Caracterizarea ramurilor transportului

Transportul auto este principalul tip de transport după parcursul de călători (fig. 4.16) și parcursul de mărfuri. Acesta este mai „tânăr” decât transportul feroviar, având o dezvoltare rapidă în ultimele decenii: a sporit substanțial numărul de automobile, lungimea drumurilor, volumul de mărfuri și numărul de călători transportați.

Rețeaua publică de drumuri din Republica Moldova este de circa 13 mii km. Drumurile magistrale care traversează teritoriul țării sunt: Odesa (Ucraina) – Chișinău – Cernăuți (Ucraina); „Balcani” care vine din Ucrai-



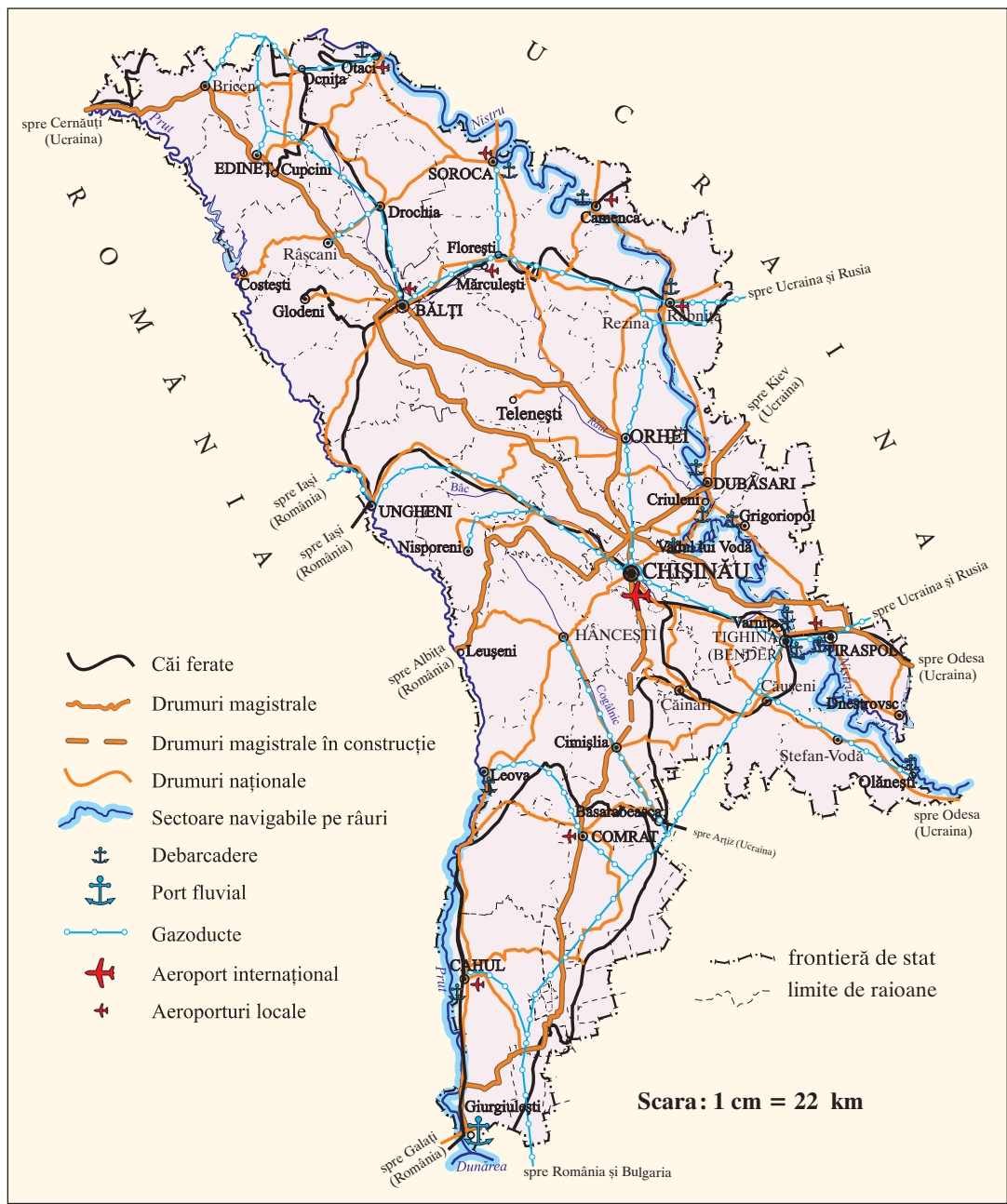


Fig. 4.15. Transporturile (a. 2023)

na, trece prin partea centrală a țării până la Leușeni (r-nul Hâncești) și continuă spre România. Majoritatea drumurilor din țară necesită modernizare, aceasta fiind o prioritate pentru ramura transportului.

Urmăriți pe hartă (fig. 4.15) aceste și alte drumuri magistrale din țară.

Transportul feroviar este unul dintre principalele tipuri de transport, deși importanța lui se reduce în ultimul timp. Întrucât au fost construite în mare parte în perioada Imperiului Rus, căile ferate au *ecartament* (distanța dintre șine) de 1 524 mm, mai lat decât standardul european cu

Fig. 4.16. Structura parcursului de călători (în % din totalul de pasageri la kilometri)

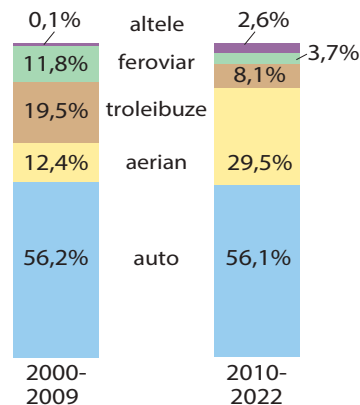




Fig. 4.17. Principalele curse aeriene ale aeroportului din Chișinău

89 mm. Aceasta creează dificultăți suplimentare în activitatea transportului feroviar, pe lângă lipsa căilor ferate electrificate. Lungimea totală a căilor ferate aflate în exploatare este de circa 1,2 mii km. Cele mai importante linii de cale ferată sunt: Odesa (Ucraina) – Chișinău – Ungheni, cu ieșiri la frontierele cu Ucraina și România; Ungheni – Bălți – Ocnița – Cernăuți (Ucraina) (fig. 4.15). Principalele **noduri feroviare** (puncte în care se intersectează trei și mai multe linii de cale ferată) sunt: Chișinău, Ungheni, Tighina (Bender), Ocnița, Bălți, Basarabeasca, Giurgiulești (r-nul Cahul). Transportul feroviar joacă un rol important în parcursul de mărfuri, deoarece acestea se transportă pe calea ferată, de regulă, la distanțe mai mari. Se transportă, în special, metale, cărbune,

produse petroliere, materiale de construcție, lemn, cereale. Pentru călători, trenurile au, în prezent, o importanță redusă (*cum credeți, de ce?*).

Transportul aerian începe să fie valorificat din anul 1926, odată cu deschiderea cursei București – Chișinău, și se dezvoltă dinamic în perioada ulterioară. În perioada 1950-1990, au fost construite aeroporturi în Chișinău, Bălți, Tiraspol și în alte orașe, s-a mărit numărul de avioane și elicoptere. Parcursul de călători crește rapid (*urmăriți fig. 4.16*), iar aeroportul principal se află în Chișinău (fig. 4.18). Acesta deservește anual peste 1,5 milioane de pasageri și face legătura, prin curse aeriene, cu aeroporturi din diferite țări (fig. 4.17). Aviația se mai utilizează în silvicultură (lupta contra dăunătorilor și bolilor), pentru acordarea asistenței medicale populației ș.a.

Transportul prin conducte este reprezentat de gazoducte și apeducte. La sfârșitul anilor 1960, a intrat în funcțiune primul gazoduct, din orașul Șebelinka (Ucraina) până la Chișinău, continuat ulterior până la Ungheni.

Un gazoduct magistral care tranzitează sudul țării vine din Rusia, prin Ucraina, și continuă până în Peninsula Balcanică. Recent a fost pus în funcțiune gazoductul Iași (România) – Ungheni – Chișinău, care face conexiune directă la sistemul de gazoducte din UE (fig. 4.15).

Transportul fluvial era practicat încă din cele mai vechi timpuri, îndeosebi pe fluviul Nistru; în prezent are însă un rol neînsemnat (*cum considerați, de ce?*). Condițiile naturale pentru navigație sunt nefavorabile, cu excepția râurilor Nistru, Prut și Dunăre. Nistrul este navigabil de la liman până la Otaci, iar Prutul – de la vărsarea sa în Dunăre până la Leo-va. Pe Nistru sunt mai multe **debarcadere** – locuri amenajate pentru îmbarcarea (debarcarea) călătorilor sau încărcarea (descărcarea) mărfurilor. (fig. 4.15). În anul 2008, a fost dat în exploatare un port fluvial pe Dunăre, lângă satul Giurgiulești (r-nul Cahul), destinat transportării mărfurilor și pasagerilor (fig. 4.19). Sub pavilionul țării noastre, circulă aproximativ 400 de nave maritime și fluviale, în special în bazinul Mării Negre.

Transportul electric urban este reprezentat de troleibuze în orașele Chișinău, Tiraspol, Bălți și Tighina (Bender).



Fig. 4.18. Aeroportul internațional Chișinău



Fig. 4.19. Portul Giurgiulești

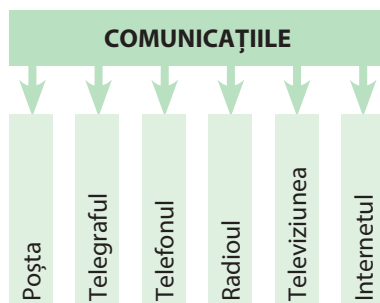


Fig. 4.20. Componenta pe subramuri a comunicațiilor



Analizând harta (fig. 4.15), identificați centrele din țară în care sunt aeroporturi și debarcadere și înscrieți-le în caiet.

3. Comunicațiile

Sistemul de comunicații include totalitatea mijloacelor tehnice de realizare a comunicării între persoane și puncte diferite (*identificați în fig. 4.20 subramurile comunicațiilor*). Legăturile se fac prin intermediul unei infrastructuri corespunzătoare de emisie (expediere), transmisie, distribuire și recepție a informației (scrisori, informații în format electronic etc.).

În cadrul comunicațiilor, progresul cel mai remarcabil are loc în domeniul telefoniei mobile (fig. 4.21) și al internetului. Acest domeniu înregistrează în Republica Moldova performanțe:

- operează companii cu renume internațional (Orange Moldova – parte din Grupul Orange, unul dintre cei mai importanți operatori de telecomunicații din lume; Moldcell – parte a grupului CG Corp Global), care activează în zeci de țări ale lumii, precum și companii autohtone (Moldtelecom ș.a.);
- se utilizează cele mai performante tehnologii (3G+, 4G și în perspectivă 5G);
- gradul de acoperire al rețelei și viteza de funcționare ale internetului și telefoniei mobile sunt înalte.

Transportul și comunicațiile au un rol determinant în dezvoltarea țării și în promovarea progresului tehnico-științific, de aceea rămâne și pe viitor o ramură prioritară a economiei naționale.



MINIENCICLOPEDI

În anul 1913, la Chișinău a apărut pentru prima dată tramvaiul electric, care a funcționat doar până în 1961. În anul 1949, a fost deschisă prima linie de troleibuz, de asemenea, în capitală, iar mai târziu – și în orașele Tiraspol, Tighina (Bender), Bălți.

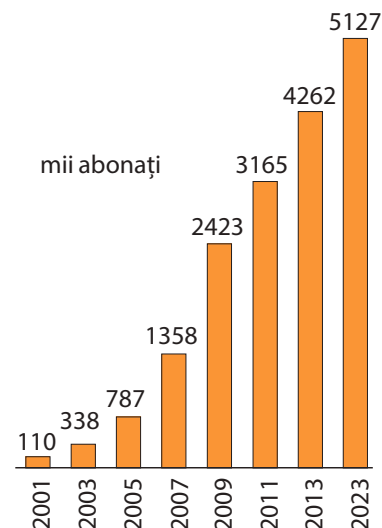


Fig. 4.21. Dinamica numărului de abonați la rețeaua de telefonie mobilă

Dezbateri la temă

Deduceți avantajele și dezavantajele fiecărui tip de transport și de comunicații din țara noastră, lucrând în echipe, și completați în caiete un tabel după modelul de mai jos:

| Tipul de transport și comunicații | Avantaje | Dezavantaje |
|-----------------------------------|----------|-------------|
| | | |

EVALUARE

1. Stabiliți deosebirea dintre noțiunile „cantitate de mărfuri transportată” și „parcursul (traficul) de mărfuri”.
2. Stabiliți relația „Cauze – Consecințe” și completați tabelul în caiet cu informația lipsă.

| Cauze | Consecințe |
|---|---|
| Republica Moldova este traversată de câteva căi de transport de importanță internațională. | |
| | În ultima perioadă volumul transportului fluvial s-a redus. |
| În transportul feroviar ecartamentul nu corespunde standardului european, iar căile ferate nu sunt electrificate. | |

3. Propuneți câteva măsuri de modernizare a sistemului național de transport, pentru a reduce poluarea mediului.
4. Realizați o prezentare (pe poster sau electronic) cu descrierea tipurilor de transport și de comunicații din localitatea voastră (direcția și starea căilor de transport, stațiile principale, calitatea serviciilor oferite etc.).



Studiind această temă, veți putea:

- să clasificați relațiile economice externe (internaționale), în baza suporturilor textuale și grafice;
- să caracterizați tipurile de relații economice externe (internaționale), în baza suporturilor textuale și grafice;
- să stabiliți structura și geografia comerțului exterior, analizând diagramele tematice;
- să definiți rolul relațiilor economice externe în economia națională, în baza suportului textual.

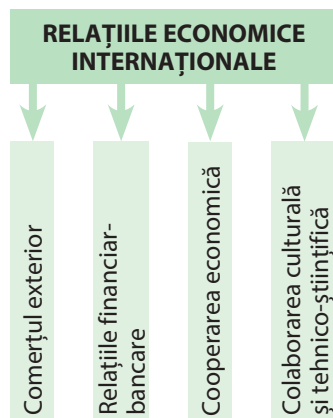


Fig. 4.23. Tipurile de relații economice internaționale



Termeni-cheie

Export – expedierea din țară a mărfurilor, pentru a fi comercializate în alte țări; totalitatea mărfurilor produse într-o țară și furnizate pe piața altor țări.

Import – aducerea în țară a mărfurilor, pentru a fi comercializate; totalitatea mărfurilor aduse în țară de peste hotare, pentru a fi comercializate pe piața internă.

27 RELAȚIILE ECONOMICE EXTERNE

„Lumea noastră este condusă de relații.“
(Paulo Coelho, scriitor brazilian)

Evocare

1. Numiți câteva produse industriale și agricole importate de țara noastră.
2. Expuneți-vă opinia: ar putea un stat să se dezvolte economic fără a avea relații externe cu alte state?

1. Caracteristici generale

Relațiile economice externe reprezintă ansamblul de legături ale economiei naționale a unei țări cu economiile altor țări, având la bază diviziunea internațională a muncii, adică specializarea țărilor în anumite produse și servicii. Ele au o importanță mare pentru economia națională. După obținerea independenței Republicii Moldova, relațiile economice externe s-au diversificat și reorientat spre multe țări ale lumii.



Analizați schema din fig. 4.23 și identificați tipurile de relații economice externe (internaționale).

2. Comerțul exterior

În cadrul relațiilor economice externe ale țării, rolul principal îi revine comerțului exterior, care include **exportul** și **importul**.

În *export*, prevalează produsele agroalimentare: băuturi alcoolice (în-deosebi vin), conserve, sucuri, zahăr, semințe, fructe și legume în stare proaspătă ș.a. (fig. 4.24). În ultimul deceniu, a crescut considerabil exportul de mașini, echipamente și utilaje (în special cablaj și alte componente electrice pentru automobile), laminate din oțel și fontă. Se mai exportă produse ale industriei ușoare (preponderent îmbrăcăminte și covoare), produse chi-

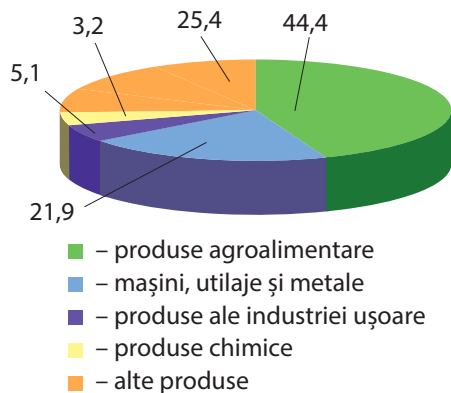


Fig. 4.24. Categoriile de mărfuri exportate (în %, media pe anii 2010-2022)

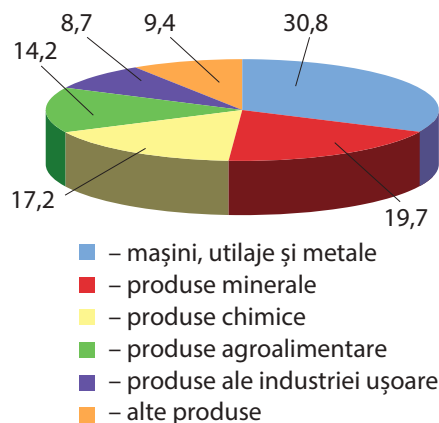


Fig. 4.25. Categoriile de mărfuri importate (în %, media pe anii 2010-2022)



mice (parfumerie și cosmetică, produse farmaceutice), mobilă, sticlă ș.a. Această structură a exportului reflectă specializarea economiei, predominant, în sectorul agroalimentar. În structura *importului*, rolul principal revine mașinilor, utilajelor și metalelor, urmate de produsele minerale, în special, produsele petroliere (benzină, motorină, păcură ș.a.), gazele naturale și energia electrică (fig. 4.25). Se mai importă produse chimice, unele produse agroalimentare (în special cele care nu pot fi obținute la noi în țară: fructe și legume tropicale, orez etc.), produse ale industriei ușoare ș.a.



Determinați în diagrama din fig. 4.25 ponderea categoriilor de mărfuri importate și deduceți de ce anume aceste produse dețin o valoare mai mare.

Balanța comercială externă reprezintă diferența dintre valoarea exportului și cea a importului calculată în expresie bănească pentru o anumită perioadă (anual, semestrial etc.). Balanța comercială poate fi *activă*, dacă exportul este mai mare decât importul, și *pasivă*, dacă importul prevalează asupra exportului. Criza economică a determinat micșorarea exportului și, ca rezultat, **balanța comercială externă** a devenit pasivă. Aceasta a dus la creșterea datoriei externe a țării, care este, la ora actuală, de peste două miliarde de dolari SUA.

În prezent, Republica Moldova întreține legături comerciale cu peste 100 de state. Principalii parteneri comerciali sunt statele Uniunii Europene (în frunte cu România), cărora le revin peste 50% din volumul total al comerțului exterior, inclusiv circa 60% din volumul total al exportului. În aceste țări se livrează îndeosebi produse agroalimentare (fig. 4.26), componente electrice auto, confecții, tricotate ș.a., iar din aceste țări se importă mașini și utilaje, produse chimice ș.a. Parteneri tradiționali rămân Ucraina, Rusia, Turcia și Belarus, unde se exportă preponderent produse agroalimentare și de unde se importă produse chimice, energie electrică, cărbune, lemn ș.a.



Identificați țările UE care sunt principalii parteneri comerciali ai Republicii Moldova, analizând fig. 4.27.



MINIENCICLOPEDIA

Conform datelor din ultimii ani, cele mai mari companii din țara noastră, după volumul exportului în expresie bănească, sunt: „Drăxlmaier Automotive” (echipamente electrice auto), „Floarea-soarelui” (ulei vegetal) din Bălți, „Tirotext” (textile) din Tiraspol, „Südzucker-Moldova” (zahăr), „Moldabela” (covoare) din Ungheni, Uzina metalurgică din Râbnîța (laminat), combinatele de vinuri din Cricova, Mileștii Mici ș.a.



Fig. 4.26. Produse agroalimentare – principalele mărfuri de export



MINIENCICLOPEDIA

Cele mai importante unități economice mixte cu participarea capitalului străin sunt: Orange (moldo-franceză) și Moldcell (moldo-turcă), care oferă servicii de telefonie mobilă; Premier Energy (moldo-cehă), Moldovagaz și CTE Moldovenească (moldo-ruse), în domeniul energiei; Südzucker-Moldova (moldo-germană), în industria zahărului.

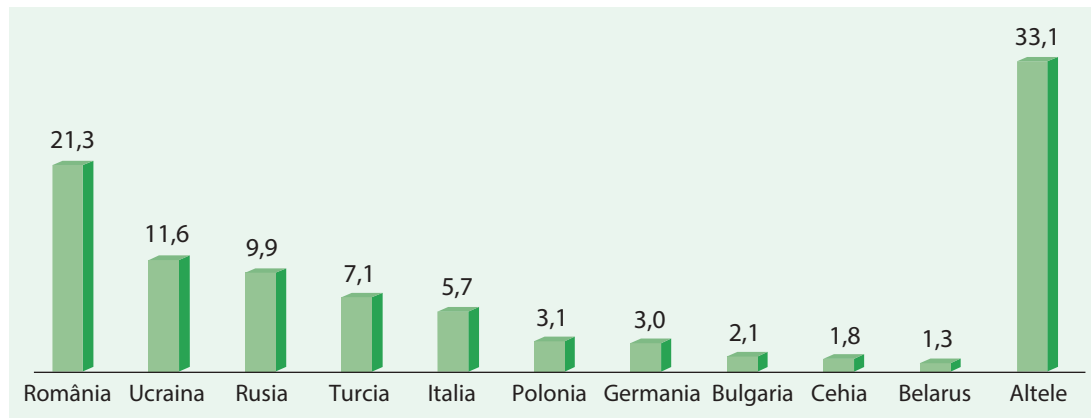


Fig. 4.27. Repartiția comerțului exterior pe state (în %, din volumul total al exportului și importului în dolari SUA), a. 2022



Studierea documentelor

În anul 2012 a fost lansat primul în Republica Moldova magazin al brandurilor autohtone – „Din inimă – casa comună a brandurilor moldovenești”, în municipiul Chișinău. Această lansare este parte a campaniei naționale de promovare a producătorilor autohtoni, organizată cu susținerea Agenției Statelor Unite pentru Dezvoltare (USAID). Informați-vă suplimentar despre promovarea brandurilor moldovenești din diferite surse.



MINIENCICLOPEDI

Zone economice libere există în orașele Chișinău (Expo-Business), Ungheni, Bălți, Taraclia, Vulcănești, Otaci, Tvardița din r-nul Taraclia. Aici se desfășoară activități comerciale, financiare, de producere a unor mărfuri ș.a.



Dezbateri la temă

3. Alte relații economice externe

În cadrul relațiilor economice externe, un domeniu important este **cooperarea economică** prin crearea de unități economice mixte, cu participarea capitalului autohton și a celui străin. Principalele state care investesc capital în Republica Moldova sunt țările Uniunii Europene (Germania, Italia, Franța, Olanda, România ș.a.), SUA, Turcia. Capitalul străin a pătruns în toate ramurile economiei naționale, având o prezență mai mare în: telecomunicații (îndeosebi telefonie mobilă), industriile energetică, ușoară și alimentară, sistemul bancar, construcții ș.a. O măsură orientată către atragerea investițiilor străine de capital și stimularea dezvoltării economiei este crearea *zonelor economice libere* – teritorii cu anumite facilități fiscale.

Relațiile financiar-bancare. Republica Moldova întreține relații de colaborare cu diferite instituții financiare internaționale, în primul rând, Fondul Monetar Internațional (FMI) și Banca Mondială (BM), Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BERD), Banca Europeană pentru Investiții (BEI) ș.a., care acordă suport financiar, consultanță etc. De asemenea, sunt numeroase relații financiar-bancare cu statele lumii, pe bază bilaterală (între două țări) sau multilaterală (cu participarea mai multor țări, de exemplu cu Uniunea Europeană).

Țara noastră trebuie să întrețină relații economice externe cu diverse state, pentru a-și asigura modernizarea și prosperitatea economică.

Informați-vă din diferite surse și discutați cu colegii despre colaborarea culturală și tehnico-științifică a Republicii Moldova cu alte țări, aplicând metoda analizei SWOT. Completați în caiet tabelul SWOT după modelul de mai jos:

| | |
|--------------|--------------|
| Puncte tari | Puncte slabe |
| | |
| Oportunități | Riscuri |
| | |

EVALUARE

- Argumentați, prin două exemple, de ce Republica Moldova are nevoie să întrețină relații economice cu alte țări.
- Examinați *fig. 4.24* și *fig. 4.25* și explicați cauzele care determină această structură a exportului și a importului.
- Calculați balanța comercială externă a Republicii Moldova pentru anul 2022, dacă valoarea importului este de 9,2 miliarde dolari SUA, iar cea a exportului – de 4,3 miliarde dolari SUA. Stabiliți tipul balanței comerciale externe.
- Identificați câte o activitate pentru fiecare tip de relații economice externe (internaționale), în baza *fig. 4.23*.
- Pornind de la faptul că în economia națională pătrunde tot mai mult capitalul străin, deduceți avantajele și dezavantajele acestui fenomen pentru țara noastră.



28 LUCRAREA PRACTICĂ NR. 2

Obiective turistice din localitatea natală/țară: exemple de valorificare și promovare

Proiectarea și desfășurarea lucrării practice:

1. Elevii vor selecta câte un obiectiv turistic cu cel puțin o lună înainte de data realizării lucrării practice, cu aprobarea profesorului;
2. Modalitatea de acumulare a informației: din surse suplimentare sau în timpul vizitei/excursiei geografice.
3. Elevii se vor documenta și vor acumula informații cu privire la obiectivul turistic înainte de ziua desfășurării lucrării practice conform orarului.
4. Produsul final: prezentarea obiectivului turistic în format PPT, imagini foto, video, pliant, broșură, rută turistică realizată în Google Maps ș.a.

| Nr. crt. | Aspectele care vor fi caracterizate | Activități didactice |
|----------|--|---|
| 1. | Selectarea unui obiectiv turistic | <ul style="list-style-type: none"> • selectați un obiectiv turistic, cu ghidarea profesorului; • prezentați două argumente care justifică alegerea; • prezentați un simbol (brand, siglă, logo) sau o fotografie a obiectivului turistic. |
| 2. | Accesibilitatea | <ul style="list-style-type: none"> • indicați localitatea/adresa obiectivului turistic; • stabiliți poziția geografică a obiectivului turistic față de căile de transport de importanță națională. |
| 3. | Potențialul natural și antropic | <ul style="list-style-type: none"> • prezentați elemente ale naturii care se încadrează în categoria de resurse atractive pentru turism: forme de relief, structuri geologice inedite, climă, ape, floră, faună; arii naturale protejate; • prezentați resurse de origine antropică: edificii și instituții cu funcție atractivă; activități și evenimente cu atribute atractive. |
| 4. | Infrastructura turistică | <ul style="list-style-type: none"> • identificați posibilitatea de cazare (prezența hotelurilor, pensiunilor etc.); • indicați unitățile de alimentație (prezența restaurantelor, cafenelelor etc.). |
| 5. | Resurse umane implicate în activitatea turistică | <ul style="list-style-type: none"> • stabiliți numărul persoanelor încadrate în activitatea turistică și funcția acestora. |
| 6. | Activități de valorificare a obiectivului turistic | <ul style="list-style-type: none"> • determinați activitățile care au loc în cadrul promovării obiectivului turistic: excursii, plimbări, degustări, etc.; • determinați numărul vizitatorilor pe parcursul unui an; • propuneți acțiuni de mărire a numărului de turiști care vizitează obiectivul turistic. |
| 7. | Activități de promovare a obiectivului turistic | <ul style="list-style-type: none"> • identificați modalitățile de promovare a obiectivului turistic (prin rețelele de socializare, ghiduri și broșuri turistice, panouri, forme de publicitate etc.); • propuneți și alte modalități de promovare a obiectivului turistic. |
| 8. | Impactul activității turistice asupra mediului natural | <ul style="list-style-type: none"> • stabiliți impactul activității turistice asupra mediului natural; • propuneți acțiuni de reducere a impactului negativ al activității turistice asupra mediului natural. |
| 9. | Bibliografia utilizată | <ul style="list-style-type: none"> • enumerați cel puțin două surse de informații (bibliografia) utilizate pentru realizarea lucrării practice. |



Studiind această temă, veți putea:

- să deduceți asemănările și deosebiri în dezvoltarea regională a țării;
- să stabiliți importanța colaborării regionale și a aderării Republicii Moldova la diferite organizații internaționale;
- să identificați exemple ale globalizării în țara noastră;
- să evaluați rolul dezvoltării sustenabile la nivel local, regional și global.

29 REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONTEXTUL COLABORĂRII REGIONALE, GLOBALIZĂRII ȘI DEZVOLTĂRII SUSTENABILE

„Nicio națiune nu poate să trăiască într-o completă izolare față de celelalte.“

(Jan Tinbergen, economist olandez,

laureat al Premiului Nobel pentru Științe Economice)

Evocare

1. Numiți câteva organizații internaționale din care face parte Republica Moldova.
2. Amintiți-vă, din cele studiate în clasa a VIII-a, esența conceptului de dezvoltare sustenabil (durabilă).

1. Republica Moldova în contextul dezvoltării și colaborării regionale

Studiul geografic al unei țări se finalizează cu abordarea dezvoltării regionale și a regionării teritoriului. Teritoriul Republicii Moldova este divizat, convențional, în patru regiuni economico-geografice: de nord, centrală, de sud și din stânga Nistrului (numită și Transnistreană) (tabelul 4.2 și fig. 4.28). **Regiunea economico-geografică** este un teritoriu cu particularități naturale, istorice și socioeconomice **comune**, specializat în anumite ramuri ale economiei și bazat pe strânse relații de vecinătate. Delimitarea regiunilor are la bază următorii factori: poziția economico-geografică, condițiile și resursele naturale, specificul evoluției istorice, particularitățile demografice și etnoculturale, specializarea economiei, relațiile socioeconomice ș.a. Regiunile se specializează în sectoarele/ramurile economiei în care dețin un avantaj și care le oferă cel mai mare potențial de creștere și competitivitate.

Tabelul 4.2. Regiunile economico-geografice (a. 2023)

| Regiunile | Suprafața teritoriului (km ²) | Populația totală (mii) | Densitatea populației (loc./km ²) | Ramuri/subramuri de specializare ale economiei |
|---------------------------------------|---|------------------------|---|--|
| de nord | 11236 | 744,3 | 66 | Cultura sfeclei-de-zahăr, industria zahărului, creșterea bovinelor, industria produselor lactate, industria constructoare de mașini. |
| centrală | 9983 | 1313,0 | 131 | Pomicultura, viticultura, industria conservei, industria vinicolă, industria constructoare de mașini. |
| de sud | 9324 | 539,5 | 58 | Cultura cerealelor, creșterea ovinelor, industria vinicolă, industria de confecții și tricotate. |
| din stânga Nistrului (transnistreană) | 3304 | 375,8 | 114 | Cultura cerealelor, pomicultura, industria energetică, industria metalurgică, industria textilă. |
| Total | 33847 | 2972,6 | 88 | |

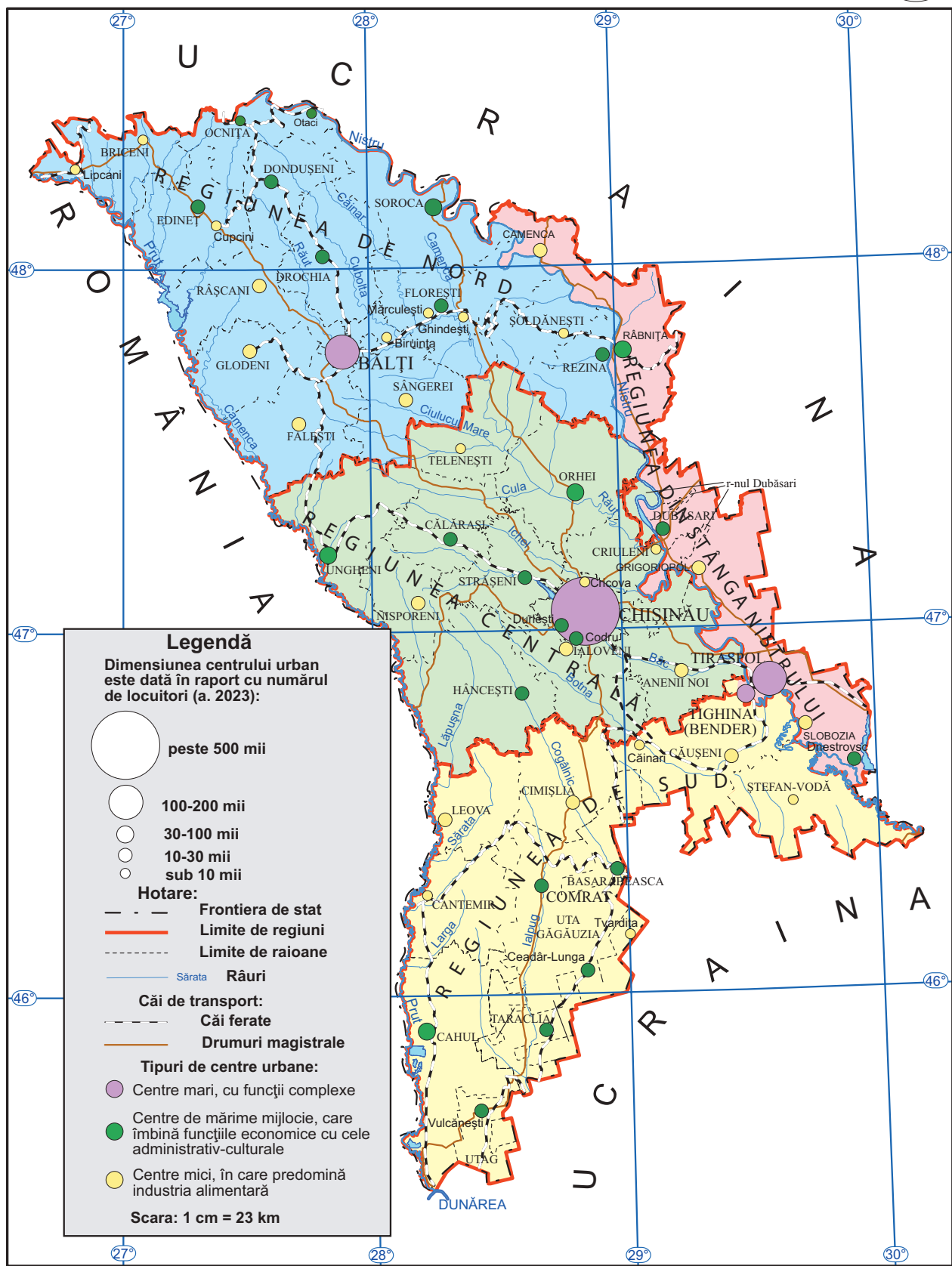


Fig. 4.28. Regiunile economico-geografice (a. 2023)



Fig. 4.29. Regiuni legiferate de dezvoltare (a. 2023)

În Republica Moldova dezvoltarea regională este o prioritate națională și presupune aplicarea unui set de măsuri, acțiuni și instrumente ce vin în sprijinul dezvoltării socioeconomice a regiunilor țării. Astfel, **au fost delimitate** prin lege 6 regiuni de dezvoltare (Nord, Sud, Centru, Chișinău, Găgăuzia și Transnistria), fiecare având o Agenție de Dezvoltare Regională (fig. 4.29). Principalul document de planificare a dezvoltării regionale este *Strategia Națională de Dezvoltare Regională*, iar finanțarea proiectelor și programelor de dezvoltare regională se realizează din *Fondul național pentru dezvoltare regională*.



Comparați regiunile economico-geografice ale Republicii Moldova, în baza tabelului 4.2 și a fig. 4.28 și identificați asemănările și deosebirile după diferite criterii.

Dezvoltarea regională în sens geografic mai larg se referă la regiuni mai mari, inclusiv din țările vecine. Scopul politicii de dezvoltare regională este de a reduce disparitățile și de a întări coeziunea socioeconomică dintre statele Europei. O direcție importantă de colaborare regională în Comunitatea Europeană este crearea **euroregiunilor** – zone frontaliere de colaborare între statele europene în domeniile economic, cultural, educațional, al mediului etc. Republica Moldova este parte a 4 euroregiuni, împreună cu regiunile vecine din România și Ucraina (*determinați denumirea și limitele acestor euroregiuni pe harta din fig. 4.30*).

Cea mai importantă organizație regională la care intenționează să adere Republica Moldova este **Uniunea Europeană (UE)** – o comunitate de state europene prospere. Republica Moldova a semnat cu UE un *Acord de Asociere* (în anul 2014) și are statutul de *țară candidat* (din anul 2023). Acestea instituie comerțul liber dintre toate țările UE și Republica Moldova, deschide noi perspective pentru economia națională (extinderea pieței de desfacere, stimularea investițiilor de capital ș.a.), pentru libera circulație a persoanelor, ceea ce va contribui la modernizarea țării. Aderarea la UE este, la ora actuală, un obiectiv strategic al țării noastre.

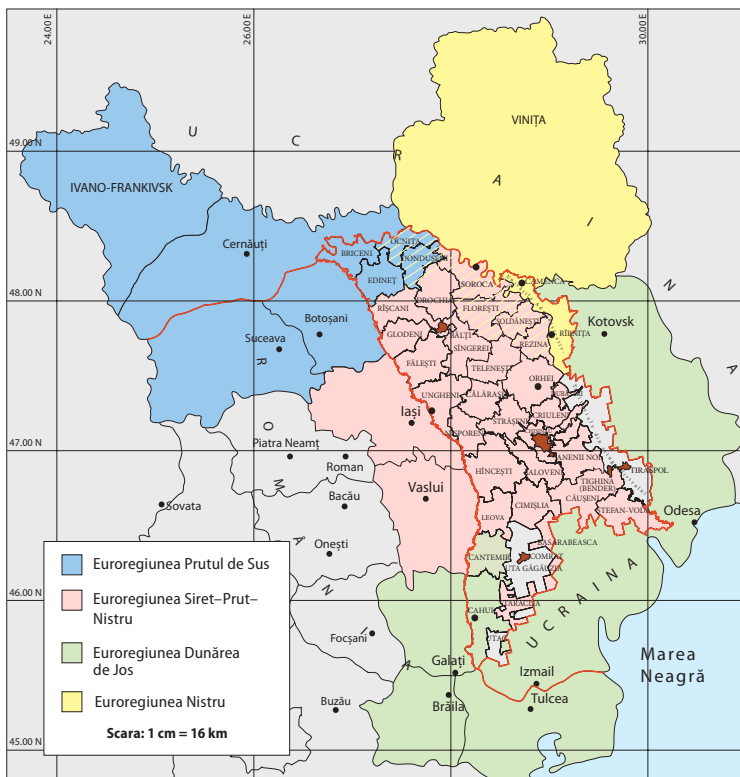


Fig. 4.30. Euroregiunile din care face parte și Republica Moldova



PROBLEME ACTUALE: SECURITATEA REGIONALĂ

Securitatea regională urmărește asigurarea securității unui grup de țări dintr-o regiune. Ea presupune un acord regional, în care fiecare stat acceptă că securitatea unuia le privește pe toate. Securitatea regională acoperă domeniile securității economice, sociale, politice, militare și de mediu. În acest sens, Republica Moldova este parte a unor acorduri de securitate regională în plan paneuropean, în organizația economică regională *Cooperarea Economică la Marea Neagră* ș.a.

2. Republica Moldova în contextul globalizării

În prezent, practic toate țările lumii întrețin relații economice, culturale, științifice, politice, militare etc. Pentru a facilita colaborarea între state în toate domeniile, au fost create multiple organizații internaționale, dintre care principala este *Organizația Națiunilor Unite (ONU)* și instituțiile din componența sa. După obținerea independenței, țara noastră a devenit membră a numeroase organizații internaționale, inclusiv a ONU. Începutul sec. al XX-lea se caracterizează prin intensificarea procesului de **globalizare** – proces bazat pe creșterea cooperării dintre statele lumii, ca rezultat al extinderii și aprofundării relațiilor în toate domeniile vieții economice, politice, sociale, culturale, științifice și de mediu, care cuprind practic toate țările lumii. Aceasta a dus la formarea unei piețe externe globale în toate domeniile (comerț, servicii, tehnologii ș.a.). Realizări relevante ale globalizării sunt rețeaua globală Internet, programele comune multor țări în spațiul cosmic, proiecte de mediu ș.a. Cu toate avantajele și dezavantajele sale, globalizarea este un proces inevitabil. Prin urmare, țările lumii trebuie să-și adapteze strategiile de dezvoltare la această realitate. Fiind un stat mic, Republica Moldova este puternic influențată de procesul globalizării. Țara noastră urmează să-și găsească propria nișă în cadrul economiei mondiale și a relațiilor internaționale, prin promovarea intereselor naționale.



MINIENCICLOPEDI

ONU a fost creată în anul 1945 și întrunește 193 de state. Republica Moldova are relații cu mai multe instituții ale ONU: *FAO (Organizația Națiunilor Unite pentru Alimentație și Agricultură)*, *OMC (Organizația Mondială a Comerțului)*, *UNESCO (Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură)*, *UNICEF (Fondul Națiunilor Unite pentru Copii)*, *Fondul Monetar Internațional, Banca Mondială* ș.a.



Stabiliți exemple de manifestări ale globalizării în Republica Moldova.

3. Republica Moldova în contextul dezvoltării sustenabile

Multiplele probleme cu care se confruntă omenirea în ultima perioadă, îndeosebi problemele socioeconomice și de mediu, deficitul unor resurse naturale și neajunsurile globalizării, au generat conceptul de **dezvoltare sustenabilă** (numită și **durabilă**). Comisia Mondială pentru Mediu și Dezvoltare definește acest concept ca „dezvoltare care urmărește satisfacerea nevoilor prezentului, fără a compromite posibilitatea generațiilor viitoare de a-și satisface propriile nevoi“.

Dezvoltarea sustenabilă cuprinde trei componente: *socială, economică și de mediu* (fig. 4.31). Atingerea scopului major urmărit este

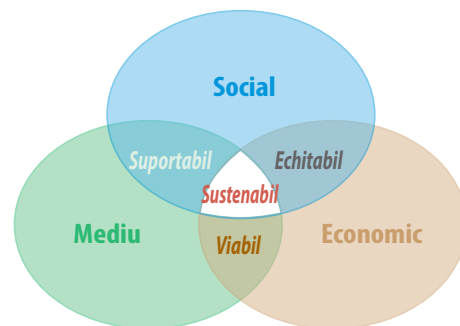


Fig. 4.31. Modelul dezvoltării sustenabile



EXPRESIAŢI-VĂ OPINIA PROPRIE!

Cum ați putea reduce consumul de resurse (apă, hrană, energie electrică etc.) și cantitatea de deșeuri în familia voastră.

posibilă doar prin realizarea obiectivului pentru fiecare componentă: societate echitabilă, economie viabilă, mediu ambiant suportabil. Republica Moldova a început să promoveze prevederile dezvoltării sustenabile prin aprobarea unor *strategii naționale de dezvoltare, inclusiv „Moldova Europeană 2030”*.

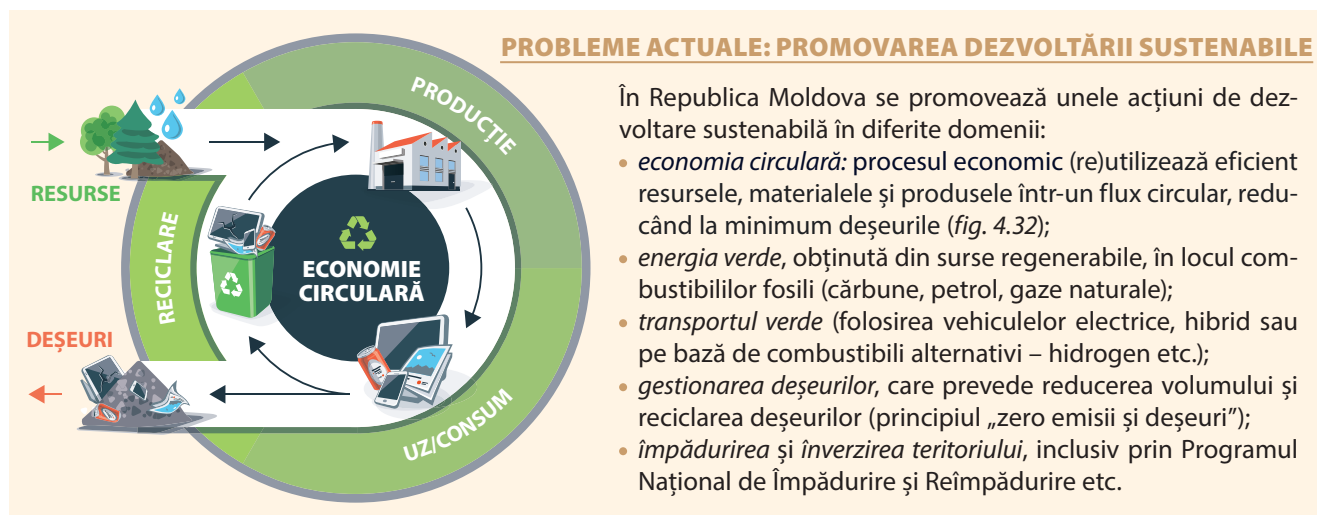


Fig. 4.32. Modelul economiei circulare

În concluzie, progresul socioeconomic și prosperarea Republicii Moldova pot fi realizate doar prin: dezvoltare și colaborare regională, adaptarea la procesul de globalizare și promovarea dezvoltării sustenabile.



Discutați cu colegii despre perspectivele aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană, punând în evidență avantajele și dezavantajele.

EVALUARE

1. Demonstrați influența condițiilor naturale asupra specializării agriculturii în regiunile economico-geografice ale țării, analizând hărțile tematice.
2. Formulați câte un exemplu de dezvoltare sustenabilă pentru fiecare dintre cele trei componente ale dezvoltării sustenabile prezentate în modelul din fig. 4.31.
3. Identificați deosebirea dintre economia circulară și cea tradițională, analizând modelul din fig. 4.32.
- *4. Elaborați o prezentare (pe poster sau electronică) pe tema: „Activități pentru promovarea sustenabilității în localitatea natală”.

**AUTOEVALUARE (scrie răspunsurile în caiet)**

1. Alcătuiește triade cu denumirile obiectivelor turistice, grupându-le în cele 4 regiuni economico-geografice ale Republicii Moldova:
Rezervația Științifică „Plaiul Fagului”, Regiunea din Stânga Nistrului, Mănăstirea Japca, Valurile lui Traian, Conacul din Dolna, Regiunea de Nord, Rezervația Științifică „Iagorlâc”, Rezervația „Orheiul Vechi”, Regiunea de Sud, Catedrala ortodoxă din Tiraspol, Rezervația Științifică „Pădurea Domnească”, Lacul de acumulare Cuciurgan, Regiunea Centrală, Stațiunea balneoclimaterică din Camenca, Cetatea Soroca, Rezervația Științifică „Prutul de Jos”.
2. În coloana A sunt prezentate subramuri ale sectorului serviciilor, iar în coloana B – exemple de unități sociale. Asociază cele două coloane și înscrie pe liniile din coloana A cifrele corespunzătoare din coloana B.

Coloana A

Învățământul

Cultura

Administrația publică

Coloana B

1. Gimnaziu

2. Primărie

3. Sală de expoziții

4. Parlament

5. Teatru

6. Cinematograf

3. Răspunde în scris la întrebări:
- De ce în traficul de călători al țării predomină transportul auto?
 - De ce în ultimii ani are loc o creștere rapidă a rolului transportului aerian în traficul de pasageri al țării?
 - De ce transportul auto are o influență negativă asupra mediului ambiant?
 - De ce regiunea centrală are cel mai mare număr de locuitori, comparativ cu celelalte regiuni ale țării?
 - De ce regiunea de sud are ca subramură de specializare tradițională creșterea ovinelor?
4. Stabilește relația cauză-efect a fiecărui enunț din tabel și completează celulele libere.

| Cauze | Consecințe |
|---|--|
| Republica Moldova dispune de un potențial turistic și cultural enorm. | |
| | În ultimul deceniu, a crescut considerabil exportul de mașini, echipamente și utilaje. |
| Republica Moldova se învecinează cu Uniunea Europeană. | |
| | Trecerea de la economia tradițională la economia circulară. |

5. Argumentează, prin trei exemple, afirmația: „Structura exportului reflectă specializarea economiei Republicii Moldova”.
7. Propune câte o măsură realizabilă de dezvoltare sustenabilă a Republicii Moldova, pentru cele trei componente:
- socială,
 - economică,
 - de mediu.

